

Jak na udržitelné obce

Vzorkovník
úspěšných řešení

Jan Kurka a kolektiv

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

Vzor citace: KURKA Jan, ed. Jak na udržitelné obce. Vzorkovník úspěšných řešení. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2023. ISBN: tištěná verze: 978-80-7538-487-4; online verze: 978-80-7538-488-1

Vydalo: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR

Datum vydání: květen 2023

Zpracovalo: CI2, o.p.s. a SUSTO – Sustainability Tools, s.r.o.

Editor: Jan Kurka

Autorský kolektiv (v abecedním pořadí za jednotlivé organizace): Vojtěch Jíra, Mirek Lupač, Veronika Nohavová a Petr Pavelčík (všichni CI2), Vít Bořil, Beáta Hanousková, Veronika Chvátalová a Anna Švarcová (všichni MMR ČR), Martin Dolský, Boglárka Kurka Ivanegová, Karolína Koubová, Jan Kurka a Zdeněk Ondrák (všichni SUSTO)

Jazyková korekce: Pavlína Ondráková

Grafické zpracování: Adéla Vorbová

ISBN: tištěná verze: 978-80-7538-487-4

online verze: 978-80-7538-488-1

Tato publikace byla napsána s pomocí jazykových modelů ChatGPT a Notion AI. Nástroje byly testované pro abstrakci stručných shrnutí z většího množství vložených dat. Informace takto zpracované byly důkladně přezkoumány, fakticky ověřeny a upraveny kvalifikovanými odborníky z autorského kolektivu, aby byla zajištěna jejich přesnost a spolehlivost. Příkladem takových textů jsou první, vysvětlující odstavce úvodních představení jednotlivých SDG.

Vznik publikace byl spolufinancován z prostředků Evropských strukturálních a investičních fondů – Operačního programu Zaměstnanost, projektu „Mechanismy prosazování principů udržitelného rozvoje ve státní správě“, registrační číslo CZ.03.4.74/0.0/0.0/15_019/00014042

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

Druhý Dobrovolný národní přezkum Agendy 2030 v ČR vznikl v rámci projektu Mechanismy prosazování principů udržitelného rozvoje ve státní správě, reg. č. CZ.03.4.74/0.0/0.0/15_019/00 014042,

Jak na udržitelné obce

Vzorkovník
úspěšných řešení

Jan Kurka a kolektiv

- 4 Úvodní slovo
- 7 Jak na udržitelné obce
- 12 **SDG 1 – Konec chudoby**
- 14 Brněnský sociální nadační fond
- 16 **SDG 2 – Konec hladu**
- 18 Odpovědné stravování ve školních jídelnách města Jičín
- 19 Pachtovní smlouva obce Ostopovice
- 20 **SDG 3 – Zdravý a kvalitní život**
- 22 Plán zdraví města Brna
- 23 Ordinace pro osoby ohrožené sociálním vyloučením v Pardubicích
- 24 **SDG 4 – Kvalitní vzdělávání**
- 26 Škola pro udržitelný život ve Vrchlabí
- 27 Program prevence předčasných odchodů ze vzdělávání v Praze
- 28 Přírodovědecké centrum TK14 Žatec
- 30 **SDG 5 – Rovnost mužů a žen**
- 32 Dětské skupiny na úřadě v Plzni
- 34 **SDG 6 – Pitná voda, kanalizace**
- 36 Síť dostupných veřejných WC v Praze 7
- 37 Budování zelené střechy na školní jídelně v Mohelnici
- 38 **SDG 7 – Dostupné a čisté energie**
- 40 Modernizace veřejného osvětlení ve Starých Křečanech formou EPC
- 41 Zónová regulace vytápění v Prostějově
- 42 **SDG 8 – Důstojná práce a ekonomický růst**
- 44 Program na podporu aktivit sociálního podnikání v Moravskoslezském kraji
- 45 Ostrava Expat Centre
- 46 **SDG 9 – Průmysl, inovace a infrastruktura**
- 48 Liberecký Lipo.ink
- 49 Regionální inovační strategie Jihomoravského kraje
- 50 **SDG 10 – Méně nerovností**
- 52 Aktivity podporující poskytování minimální důstojné mzdy v anglických městech
- 53 Městská nájemní agentura Hlavního města Praha
- 54 **SDG 11 – Udržitelná města a obce**
- 56 MHD zdarma ve Frýdku–Místku
- 57 Pražská mapa přístupnosti
- 58 Participativní bydlení
- 59 Priority územního rozvoje Jihlavy

- 60 **SDG 12 – Odpovědná výroba a spotřeba**
 - 62 Produkce elektřiny, tepla a hnojiva v mobilním zařízení v Písku
 - 63 Smart City Compass
- 64 **SDG 13 – Klimatická opatření**
 - 66 Pražský klimatický plán
 - 67 Adaptační strategie Ostravy
- 68 **SDG 14 – Život ve vodě**
 - 70 Čištění odpadních vod u malých zdrojů znečištění v Dolní Lomné
- 72 **SDG 15 – Život na souši**
 - 74 Multifunkční obnova mokřadů v urbanizované krajině Jablonného v Podještědí
 - 75 Územní studie krajiny ORP Černošice
 - 76 Program adopce zeleně ve Znojmě a Dvoře Králové
- 78 **SDG 16 – Mír, spravedlnost a silné instituce**
 - 80 Provázání rozpočtu města s SDGs ve Štrasburku
 - 81 Pražský manuál participace občanů
 - 82 Cityvizor
 - 83 Datový portál města Brna
- 84 **SDG 17 – Partnerství ke splnění cílů**
 - 86 Analýza vlivu globálních megatrendů na rozvoj Jihlavy
 - 87 Zásady pro spolupráci s investory Prahy 7
 - 88 Strategická práce s rámcem SDGs v Espoo
- 90 **Zprávy z terénu**
 - 91 AGRO CITY – MAC
 - 99 Vídeňský gender mainstreaming
 - 107 Komunitní energetika
 - 115 Strategický a odpovědný přístup Jihomoravského kraje k veřejným zakázkám
 - 125 Pražský cirkulární sken
 - 133 Integrovaný přístup k regeneraci a managementu evropsky významné lokality v Uherském Hradišti
 - 141 Valaškokloboucké podnikatelské centrum
- 148 Příloha 1 – Inspirativní databáze
- 149 Příloha 2 – Cíle a podcíle SDGs
- 160 Příloha 3 – Seznam zdrojů

Úvodní slovo

„Optikou SDGs“

Do rukou se Vám dostává publikace vytvořená pro potřeby lokalizace tzv. SDGs pro místní samosprávy.

Cíle udržitelného rozvoje (z ang. Sustainable Development Goals, zkráceně SDGs) byly přijaty v roce 2015 všemi členskými státy OSN. Dosud nejkomplexnější globální rozvojový program zahrnuje 17 cílů (a 169 podcílů), na jejichž dosažení pracují jednotlivé státy a ve spolupráci s nimi jsou to i regiony, obce, firmy, neziskové organizace či jednotlivci. SDGs jsou univerzální jazyk pro sdílení zkušeností po celém světě, a právě tato publikace by chtěla sloužit jako průvodce udržitelnějším přístupem k rozvoji lidských sídel a implementaci (začleňování) SDGs v rámci rozvoje obce.

Koncept udržitelného rozvoje není samostatně stojící problematikou. Je principem, jehož uplatněním lze běžně prováděné aktivity rozvoje obce realizovat efektivněji a komplexněji, s výraznějším dopadem na kvalitu života obyvatel a v perspektivě delšího časového období. Pomáhá posilovat odolnost města, soudržnost komunit i kvalitu prostředí, ve kterém obyvatelé žijí.

Cíle udržitelného rozvoje zahrnují široké spektrum lidské činnosti, a mohou tak sloužit ke sledování pokroku v jednotlivých tematických oblastech, i ke kontrole, zda některá oblast nezůstává opomenuta. Některé z nich jsou cíleny primárně na rozvojové země, některé stanoví zejména úkoly pro centrální orgány státu. Většina SDGs je ale velmi dobře uskutečnitelná na lokální úrovni a jejich užití má potenciál zlepšit místní plánování a rozhodování ve prospěch komplexního udržitelného rozvoje. Je nutné poznamenat, že žádný ze SDGs nebo jeho podcílů nestojí samostatně. Jsou vzájemně provázané, takže naplnění jednoho nezřídka přímo ovlivňuje naplňování ostatních.

Publikace se snaží přinést prostřednictvím příkladů zkušenosti, návody a osvědčené postupy v procesu aplikování principů udržitelného rozvoje na lokální úrovni, které mohou být inspirací pro pozitivní změnu v dalších obcích a městech. Publikace je určena všem aktérům, organizacím i jednotlivcům, kteří se aktivně angažují v rozvoji své obce. Primárně je však určená starostům, zastupitelům, odborným pracovníkům obecních úřadů a dalším politickým a výkonným činitelům. V první části publikace, ve vzorkovníku, najdete 38 krátkých profilů jednotlivých nástrojů, v druhé části pak 7 detailnějších kazuistik. Každý SDG má svůj úvod se stručným představením a uvedením do jeho zaměření.

Inspirativní čtení Vám přeje autorský tým!

 CÍLE **UDRŽITELNÉHO ROZVOJE**

1 KONEC CHUDOBY

2 KONEC HLADU

3 ZDRAVÍ A KVALITNÍ ŽIVOT

4 KVALITNÍ VZDĚLÁNÍ

5 ROVNOST MUŽŮ A ŽEN

6 PITNÁ VODA, KANALIZACE

7 DOSTUPNÉ A ČISTÉ ENERGIE

8 DŮSTOJNÁ PRÁCE A EKONOMICKÝ RŮST

9 PRŮMYSL, INOVACE A INFRASTRUKTURA

10 MÉNĚ NEROVNOSTÍ

11 UDRŽITELNÁ MĚSTA A OBCE

12 ODPOVĚDNÁ VÝROBA A SPOTŘEBA

13 KLIMATICKÁ OPATŘENÍ

14 ŽIVOT VE VODĚ

15 ŽIVOT NA SOUŠI

16 MÍR, SPRAVEDLNOST A SILNÉ INSTITUCE

17 PARTNERSTVÍ KE SPLNĚNÍ CÍLŮ

Jak na udržitelné obce

Obce a města se starají o zajištění stability hospodářství, snižování sociálních rozdílů, udržení a zlepšení kvality života svých obyvatel, péči o životní prostředí a šetrné využívání přírodních zdrojů. Koncept udržitelného rozvoje jim pomáhá nacházet směr k dlouhodobé environmentální, sociální a ekonomické odolnosti, který umožňuje důstojný život současným i budoucím generacím. Usiluje o rovnováhu mezi sociálním pokrokem, hospodářským rozvojem a odpovědností za životní prostředí. Mnoho nástrojů, které tuto rovnováhu zajišťují, mohou být neefektivnější právě na místní úrovni – v obcích a městech.

Obce a města mohou ovlivnit všechny SDGs

Ačkoli jsou státy často považovány za hlavní aktéry při realizaci cílů udržitelného rozvoje, města a obce hrají významnou roli díky svému přímému vlivu na místní život a schopnosti řešit problémy udržitelnosti lokálně a cíleně. MMR (2022) tento vztah výstižně vyjádřilo porovnáním, že pokud je stát jedním velkým mechanismem, obce v něm jsou malými ozubenými kolečkami, která mohou uvést věci do pohybu. Analýza MMR ukázala, že obce mohou prostřednictvím své samostatné nebo přenesené působnosti ovlivnit všech sedmáct cílů udržitelného rozvoje. Celkem 92 ze 169 dílčích cílů lze ovlivnit na komunální úrovni.

Naplňování SDGs přináší obcím a městům mnoho výhod

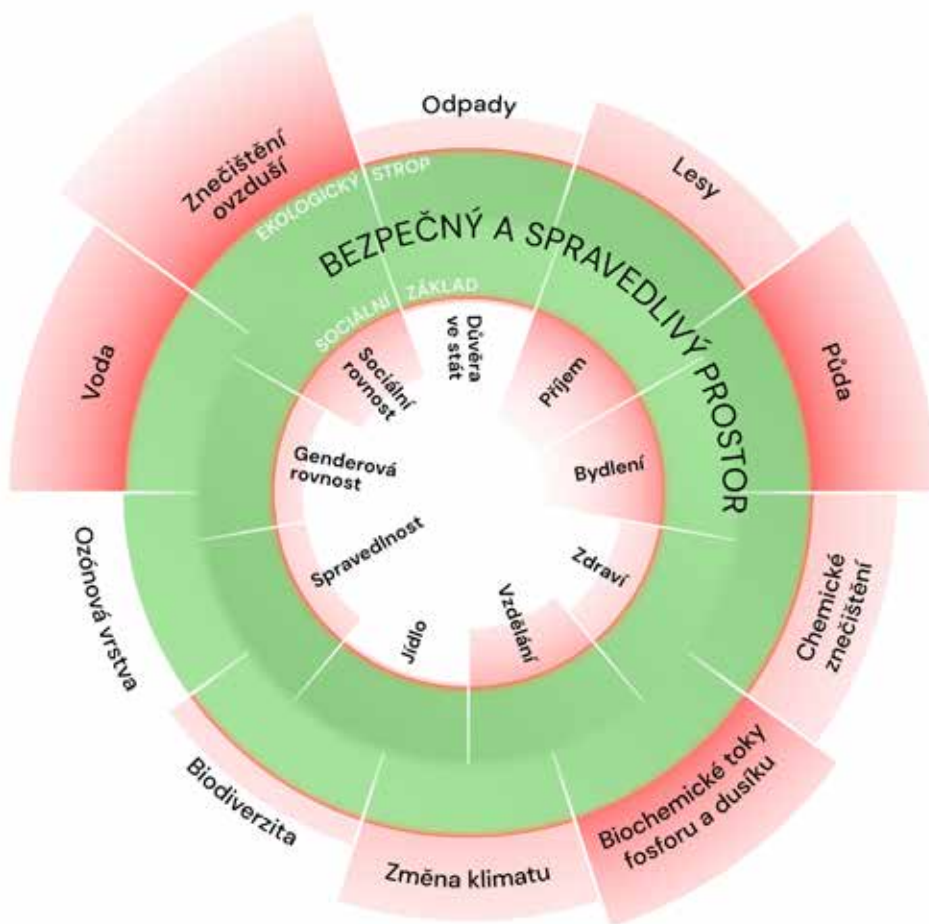
SDGs poskytují jasný rámec, který usnadňuje koordinaci a sladění rozvojových plánů a jejich vykazování na evropské, národní a komunální úrovni. Podporují jasnou komunikaci s občany a klíčovými aktéry. SDGs mohou zprostředkovat ucelený pohled na aktivity, které obec řeší. Představte si obec, která se na revitalizaci parku dívá optikou SDGs. Nenahlíží na ni pouze jako na infrastrukturu (SDGs 13, 15), ale bere v úvahu potřeby uživatelů, včetně znevýhodněných skupin (SDGs 5, 10, 11), zohledňuje možnosti oběhového hospodářství (SDGs 12), ale také vzdělávací a rekreační potenciál (SDGs 3, 4) a v neposlední řadě zapojuje do přípravy revitalizace své občany (SDGs 11, 16, 17).

Kvalitní život v obcích, který je současně v mezích naší planety

Města a obce se mohou na udržitelnost dívat také optikou tzv. ekonomie koblíhy, konceptu, který je komplementární k SDGs. Model koblíhy uvedla do praxe ekonomka Kate Raworthová z Oxfordské univerzity. Slouží jako vizuální rámec, který ukazuje, co je třeba k zajištění prosperující společnosti. Bezpečný a spravedlivý prostor pro lidské aktivity je znázorněn ve tvaru, který připomíná americkou koblíhu neboli doughnut.

Koblíha se v tomto případě skládá ze dvou klíčových ingrediencí (zelený prstenec). Tou první je sociální základ, tedy vše, co je nezbytné pro důstojný život, včetně bydlení, vzdělání, zdraví a sociální rovnosti. Druhou je ekologický strop, který tvoří tzv. planetární meze, jako je změna klimatu nebo ztráta biologické rozmanitosti. Překročení vnějšího kruhu koblíhy je projevem neudržitelného rozvoje, který může vést ke kolapsu ekosystémů (a následně i civilizací). Vnitřní prstenec je hranicí, za níž lidstvo strádá nedostatkem. Koblíha napovídá, že společnost může prosperovat pouze tehdy, pokud jsou základní lidské potřeby uspokojovány způsobem, který neohrožuje zdraví planety. Cílem je tedy udržet společnost a všechny naše činnosti uvnitř koblíhy.

Model koblíhy dnes slouží jako nástroj strategického plánování v různých městech po světě i v Evropě. Využívají jej širší spolupracující týmy, které se snaží navrhovat rozvojové aktivity měst prostřednictvím výzkumu a participace.

Obr. 1 – Česká kobilha, která upravuje původní model Kate Raworthové tak, aby odrážel oblasti, které se bezprostředně týkají důstojného a bezpečného života v České republice. Zdroj: Pábení, 2022

Vzorkovník nabízí pestrou typologii nástrojů

Publikace nabízí spoustu návodů, příběhů a inspirace. Ty krok za krokem přiblíží čtenáři svět SDGs a jejich možnou implementaci v obci. První část publikace je členěna do kapitol dle 17 SDGs, které můžeme chápat jako oblasti rozvoje obce. Každá kapitola k jednotlivému SDG obsahuje stručný úvod do problematiky, výčet možných nástrojů a konkrétní popis několika z nich. Celkem v publikaci naleznete 38 krátkých profilů nástrojů. Druhá část publikace přináší detailnější pohled – sedm konkrétních příkladů, tzn. sedm konkrétních úspěšných příběhů se skutečně významným dopadem do území. V přílohách na závěr publikace čtenář najde kromě zdrojů všechny SDGs i s jejich podcíli a odkazy na databáze s obrovským počtem dalších inspirací.

Protože si vzájemně provázaná povaha udržitelného rozvoje vyžaduje kombinace řešení, naleznete zde **příklady finančních, legislativních a administrativních, koncepčních, institucionálních i dalších přístupů**. **Finanční nástroje**, jako jsou příspěvky občanům, dotace nebo partnerství veřejného a soukromého sektoru, pomáhají zajistit finanční udržitelnost projektů, zatímco legislativní a administrativní nástroje, jako jsou obecně závazné vyhlášky a nařízení prosazují odpovědné praktiky. Koncepční rámce, mezi které patří programy rozvoje či strategie koordinují a usměrňují rozhodování ve prospěch udržitelnosti. Institucionální podpora, ať už prostřednictvím organizací zřízených obcemi nebo zajištěním podpory od veřejnosti, zajišťuje účinné provádění, monitorování a hodnocení iniciativ. Využitím pestré škály přístupů mohou obce a města řešit výzvy, kterým čelí.

Lokalizace SDGs v kontextu obcí a měst je dlouhodobý proces. Zahrnuje více kroků od zapojení zainteresovaných stran, zpracování studie výchozí situace, prioritizace cílů, akčního plánování, realizace, monitorování a kroků zajišťujících adaptabilitu a neustálé zlepšování plánovacího a implementačního procesu. Dodržováním kroků a odpovídáním návodných otázek uvedených v Tabulce 1 mohou obce lépe sladit priority místního rozvoje s SDGs, což napomůže inkluzivnímu a kontextově specifickému pokroku směrem k udržitelnější budoucnosti.

Inspirativní dokumenty

Global Goals for Cities Learning Kit si klade za cíl podpořit města, která se podílejí na realizaci SDGs, ať už s procesem lokalizace SDGs teprve začínají, nebo chtějí zlepšit svou současnou praxi tím, že se poučí ze zkušeností jiných měst

Metodika Doughnut Unrolled – Data Portrait of a Place provází města procesem lokalizace konceptu koblihy. Pomáhá jim sladit místní úsilí (tj. zajistit, aby občané prosperovali spolu se svým městem nebo obcí) s globální odpovědností, která vyžaduje, aby každé město zvážilo své četné složité vazby se zbytkem světa. Tato propojení si zaslouží pozornost, protože místní životní styl může mít mnoho globálních dopadů a protože globální souvislosti utvářejí mnoho výzev, kterým města a obce čelí při dosahování svých místních aspirací.

OBECNÉ KROKY LOKALIZACE SDGS	NÁVODNÉ OTÁZKY
<p>KROK 1: Koordinace a osvěta</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vytvořte koordinační orgán nebo pracovní skupinu odpovědnou za zastřešení a řízení celého procesu lokalizace cílů udržitelného rozvoje. • Zvyšujte povědomí o SDGs mezi úředníky a veřejností. • Podněcujte aktivní účast obyvatel a různých zúčastněných stran v procesu lokalizace. 	<ul style="list-style-type: none"> • Jak můžeme vytvořit koordinační orgán nebo pracovní skupinu odpovědnou za proces lokalizace? • Koho bychom měli zapojit? • Jaké jsou nejlepší platformy a metody pro zvyšování povědomí o cílech udržitelného rozvoje? • Jak můžeme do procesu lokalizace efektivně zapojit zúčastněné strany?
<p>KROK 2: Zhodnocení výchozího stavu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Identifikujte relevantní zainteresované strany, včetně státních úředníků, firem, organizací občanské společnosti a členů komunit, které mohou přispět k procesu lokalizace SDG. • Proveďte důkladnou analýzu místního kontextu, včetně stávajících politik, iniciativ, zdrojů a problémů souvisejících s jednotlivými SDGs. Identifikujte chybějící informace a ve spolupráci se zúčastněnými stranami shromážděte jakákoliv chybějící data. • Zhodnoťte současnou úroveň pokroku při plnění SDGs a identifikujte oblasti, ve kterých je třeba dosáhnout zlepšení. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kdo jsou relevantní aktéři, kteří mohou přispět k procesu lokalizace cílů udržitelného rozvoje? • Jaký je současný stav politik, iniciativ, zdrojů a výzev souvisejících s SDG v naší obci? • Jaké informace nám chybí a jak je můžeme ve spolupráci se zainteresovanými stranami doplnit? • Jak můžeme zhodnotit současnou úroveň pokroku v plnění jednotlivých SDG a identifikovat oblasti, které je třeba zlepšit?
<p>KROK 3: Stanovení vize místního udržitelného rozvoje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ve spolupráci se zainteresovanými stranami a obyvateli definujte dlouhodobou vizi místního udržitelného rozvoje, která nastíní klíčové aspirace a cíle. • Určete, jak jednotlivé SDG přispívají k celkové vizi, a vytvořte vazby mezi SDGs a prioritami místního rozvoje. • Jasně sdělte vizi a její vztah k SDGs všem zúčastněným stranám a ujistěte se, že sdílejí porozumění a závazek k dosažení vize. 	<ul style="list-style-type: none"> • Jaké jsou hlavní záměry a cíle dlouhodobého rozvoje naší obce? • Jak mohou SDGs přispět k realizaci naší vize a jak můžeme tuto souvislost efektivně sdělit zainteresovaným stranám?
<p>KROK 4: Prioritizace SDGs</p> <ul style="list-style-type: none"> • Spolupracujte se zúčastněnými stranami na stanovení priorit SDGs na základě místních potřeb, zdrojů a příležitostí. • Zaměřte se na ty cíle a úkoly, které jsou pro obec nejrelevantnější a nejsnáze dosažitelné. 	<ul style="list-style-type: none"> • Které SDGs jsou pro naši obec vzhledem ke zdejším podmínkám a zdrojům nejrelevantnější a nejlépe dosažitelné? • Jak můžeme zajistit, aby byly prioritní SDGs v souladu s naší vizí místního rozvoje?

OBECNÉ KROKY LOKALIZACE SDGS	NÁVODNÉ OTÁZKY
<p>KROK 5: Stanovení lokálních cílů a ukazatelů</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vypracujte místně specifické cíle a ukazatele pro každý prioritizovaný SDG s přihlédnutím k unikátním charakteristikám a výzvám obce. • Zajistěte, aby byly místní cíle ambiciózní, ale zároveň dosažitelné a v souladu s národními a globálními cíli. 	<ul style="list-style-type: none"> • Jaké konkrétní, měřitelné a časově vymezené cíle si můžeme stanovit? • Jaké ukazatele bychom měli sledovat? • Jak zajistíme, aby byly naše cíle ambiciózní, dosažitelné a v souladu s národními a globálními cíli?
<p>KROK 6: Příprava místního akčního plánu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ve spolupráci se zainteresovanými stranami vypracujte ucelený akční plán, v němž budou uvedeny strategické kroky, iniciativy a projekty, které obci pomohou dosáhnout stanovených cílů. • Stanovte jasný časový plán pro každou z aktivit. • Určete klíčové aktéry odpovědné za realizaci jednotlivých iniciativ a přiďte jim příslušné zdroje včetně finančních, lidských a technických. 	<ul style="list-style-type: none"> • Jaké strategické kroky, iniciativy a projekty pomohou naší obci dosáhnout jejích cílů? • Kdo jsou klíčoví aktéři odpovědní za realizaci jednotlivých iniciativ a jaké prostředky jsou zapotřebí? • Jaké jsou klíčové milníky a termíny pro dosažení jednotlivých opatření v akčním plánu?
<p>KROK 7: Realizace místního akčního plánu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Realizujte aktivity uvedené v akčním plánu a zajistěte, aby si všichni odpovědní aktéři byli vědomi svých rolí a povinností. • Koordinujte úsilí všech zúčastněných stran zapojených do procesu realizace, abyste zajistili soudržný a účinný přístup. 	<ul style="list-style-type: none"> • Jak můžeme zajistit, aby byli všichni odpovědní aktéři plně zapojeni a vybaveni k plnění svých úkolů? • Jaké mechanismy můžeme zavést, abychom usnadnili koordinaci a komunikaci mezi zainteresovanými stranami při realizaci akčního plánu?
<p>KROK 8: Monitorování a hodnocení</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vytvořte spolehlivý monitorovací a hodnotící systém, který umožní sledovat pokrok při dosahování místních cílů a identifikovat oblasti pro zlepšení. • Pravidelně sbírejte a analyzujte údaje o lokálních indikátorech a sdílejte zprávy o pokroku se zainteresovanými stranami. • Povzbuzujte zpětnou vazbu od zainteresovaných stran a využijte ji k případným korekcím strategií a aktivit. 	<ul style="list-style-type: none"> • Jaké monitorovací a hodnotící systémy můžeme zavést, abychom mohli průběžně sledovat pokrok při dosahování místních cílů a identifikovat oblasti, které je třeba zlepšit? • Jak budeme pravidelně sbírat a analyzovat ukazatele a sdílet zprávy o pokroku?
<p>KROK 9: Kontinuální zlepšování a adaptace</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pravidelně revidujte a aktualizujte místní cíle, indikátory a akční plány, abyste zajistili jejich relevanci a účinnost. • Reagujte na nově vznikající výzvy a příležitosti a podle toho upravujte místní strategii udržitelného rozvoje. 	<ul style="list-style-type: none"> • Jak můžeme pravidelně revidovat a aktualizovat místní cíle, ukazatele a akční plány, abychom zajistili jejich relevanci a účinnost? • Jak můžeme i nadále reagovat na nové výzvy a příležitosti a podle toho upravovat strategie?

Tabulka 1 – Obecné kroky lokalizace SDGs. Zdroj: vlastní zpracování.

1 KONEC CHUDOBY

Cílem SDG 1 udržitelného rozvoje je do roku 2030 ukončit chudobu ve všech jejích formách na celém světě, a zajistit důstojné podmínky pro život, včetně rovného přístupu k ekonomickým zdrojům a základním službám. Zahrnuje také vhodné systémy sociální ochrany, které zároveň posilují odolnost chudých a zmírňují jejich zranitelnost před ekonomickými, sociálními a environmentálními otřesy. Konečným cílem SDG 1 je vytvořit svět, kde nikdo nebude žít v extrémní chudobě a každý bude mít šanci prosperovat.

Chudoba je stav, vyznačující se hmotným nedostatkem, bez základních podmínek pro důstojný život jednotlivce nebo rodiny. Jde o komplexní problém daný celou řadou ekonomických a sociálních faktorů a neexistuje univerzální návod, jak jej zcela odbourat a vyřešit. Na území obce se projevuje v různých podobách, a může být spojen s dalšími problémy jako je vysoká nezaměstnanost, vznik vyloučených lokalit nebo nárůst výskytu sociálně patologických jevů. Mnohé obce a města řeší situaci občanů v příjmové a majetkové chudobě, řeší rodiny bojující s předlužením, domácnosti neschopné hradit své výdaje ve spojitosti s nárůstem cen energií a ostatních nákladů. Potýkají se s problematikou bezdomovectví, sociální segregace či "obchodu s chudobou".

Obec jí může předcházet poskytováním veřejných služeb nebo možnostmi bydlení, vybudováním infrastruktury pro trh práce, přístupem k informacím a dostupným službám, apod. V rámci své sociální politiky může například vymezit lokality pro bydlení již v územním plánu nebo poskytovat (sociální) bydlení ve vlastním bytovém fondu (viz SDG 11). Dále může obec ze svého rozpočtu zřizovat a financovat pečovatelské a sociální služby, kontaktní centra, azylové domy, noclehárny apod. Důležitým faktorem je zjištění potřeb, tzn. identifikace a lokalizace cílové skupiny (počet, kde se vyskytují, a co způsobuje jejich životní situaci) a stav na území obce. Poté může začít s nastavováním dalších kroků. Obec by dále měla spolupracovat s dalšími obcemi, krajem a poskytovateli sociálních služeb na svém území. Tento SDG má skutečně markantní lokální dimenzi a vyžaduje aktivní přístup obce.

-
- Příjmová nerovnost v České republice je jedna z nejnižších v EU, a příjmy mají dlouhodobě rostoucí tendenci. Přesto byl v roce 2022 ohrožen příjmovou chudobou více než 1 milion obyvatel ČR (přesně 1 046,4 tis. obyvatel), což představuje 10,2 % z celkového počtu obyvatel (ČSÚ, 2023).
 - Nejzranitelnějšími skupinami jsou nezaměstnaní, domácnosti samoživitelů s jedním nebo více dětmi a osoby starší 65 let, zejména ženy. Příjmovou chudobou je ohroženo 49 % nezaměstnaných osob, 30,8 % osob z neúplných rodin s dětmi a 37,8 % osob starších 65 let (ČSÚ, 2023).
 - Populace v sociálně vyloučených lokalitách má výrazně nižší úroveň dosaženého vzdělání. Podíl osob, které dosáhly pouze vzdělání bez maturity tam je 85 % oproti 40 % v běžné populaci (Federičová a kol., 2022).
 - Podíl domácností pod hranicí chudoby v sociálně vyloučených lokalitách bez započítání sociálních dávek je 56,5 %. Díky pobírání sociálních dávek se tento podíl snižuje na necelých 52 %. Kdyby domácnosti pobíraly všechny sociální dávky, na které mají nárok, snížilo by se ohrožení chudobou na 45,6 % (Federičová a kol., 2022).
-

Co může moje obec dělat pro naplnění cíle?

- Věnovat pozornost kvalitnímu územnímu a strategickému plánování a vytvořit program pro sociální začleňování.
- Rozšířit městský bytový fond sociálního bydlení a pečovat o něj.
- Zajistit výkup bytů ze soukromého vlastnictví (zejména v problematických částech města).
- Poskytovat kvalitní sociální služby: terénní sociální služba, terénní pracovníci, prevence ztráty bydlení a sociální práce.
- Nastavit spolupráci v rámci sociální politiky obce (vytvoření koncepce) s vlastníky bytů, NNO a poskytovateli sociálních služeb.
- Budovat infrastrukturu pro sociální podniky a služby (azyly, sociální domy, jídelny, noclehárny).
- Financovat poradenství (jednotná kontaktní místa, systém oddlužení).
- Založit nadační fond pro potřebné.
- Podporovat neziskové organizace zabývající se sociální problematikou.
- Podporovat trh práce (infrastruktura pro nové firmy, pracovní příležitosti viz SDG 9).
- Zapojit se do relevantních programů, které pomáhají v boji proti chudobě ve městech.
- Organizovat a koordinovat potravinové nebo finanční sbírky pro jednotlivce a rodiny v nouzi.

Zpráva o projektu AGRO CITY – MAC (str. 91) popisuje, jak mohou obce podpořit sociální inkluzi a dát naději regionu s vysokou a dlouhodobou strukturální nezaměstnaností.

Brněnský sociální nadační fond

Městské sociální nadační fondy jsou zejména v zahraničí, ale i v ČR osvědčenými nástroji na řešení tíživých sociálních situací občanů města, kteří nedosáhnou na jiné účinné formy pomoci. Fondy bývají zpravidla zřizovány městy a jsou financovány ze zdrojů, jako jsou příspěvky samospráv, granty, dary obchodních společností či jednotlivců. Význam těchto fondů nabývá na síle zejména v těžkých obdobích krizí či transformací, nicméně i v klidnějších časech jsou efektivním nástrojem cílené pomoci potřebným.

V České republice existují 2 městské sociální nadační fondy. V roce 1993 byl založen Sociální nadační fond města Brna, v roce 2021 pak Sociální nadační fond hlavního města Prahy. Brněnský fond ročně rozděljuje zhruba 5 milionů Kč osobám s různým zdravotním postižením a jejich rodinám, seniorům a osamělým v krizové životní situaci, mladým lidem opouštějícím ústavní výchovu, rodinám s malými dětmi v obtížných sociálních situacích či rodičům samozhivitelům ohrožených chudobou. Brněnský fond působí v celém Jihomoravském kraji a v roce 2021 podpořil 115 žádostí jednotlivců v celkové výši 2 756 921 Kč (další více než 2 miliony byly rozděleny 45 domácnostem postiženým tornádem na jižní Moravě).

Fond současně podporuje neziskové organizace v poskytování pomoci v souladu se zaměřením fondu (v roce 2021 bylo takto podpořeno 9 organizací dohromady necelým půl milionem Kč). Na financování se podílí primárně město Brno a Jihomoravský kraj (dohromady zhruba 60 %), a zbytek pokrývají dary od právnických a fyzických osob. Podobně jako brněnský i pražský Sociální nadační fond definuje svoje zaměření jako schopnost řešit situace, které jinak systém sociální pomoci nedokáže zachytit, resp. ty mimořádné situace, kdy je třeba jednat rychle. Pražský fond kromě řešení nastalých situací vytváří podporu pro rozvoj sociálních inovací, které řeší sociální problémy v Praze.

Primárním přínosem těchto fondů je tedy zachytávání potřebných jedinců, kteří by jinak propadli sítí sociální pomoci, příp. se k ní dostali za ztížených podmínek. Náklady na takovou činnost nemusí přesahovat nižší jednotky milionů. Posuzování potřebnosti jednotlivých případů je mnohem pružnější a individuálnější než v případě systémů sociální pomoci. Současně tyto fondy umožňují systematictější řešení mimořádných situací, pro něž nejsou vytvořeny jiné nástroje. Velkou výhodou v praxi je provázání činnosti s dalšími činnostmi samosprávy, které umožňuje efektivnější zaměření pomoci, její distribuci a doplnění dalšími službami či činnostmi, stejně tak jako předcházení vzniku krizových situací.

Inspirativní dokumenty

– Projekty sociální inovací podpořených z Operačního programu Zaměstnanost

2 KONEC HLADU

Cílem SDG 2 je „ukončení hladu, dosažení potravinové bezpečnosti a kvalitnější výživy, a rozvoj udržitelného zemědělství.“ Cíl uznává, že hlad a podvýživa zůstávají hlavními globálními problémy, mezi jejichž příčiny patří chudoba, konflikty, změna klimatu a degradace ekosystémů. K dosažení tohoto cíle je třeba vyvinout úsilí ke zvýšení produktivity a udržitelnosti zemědělských postupů, jakož i ke zlepšení přístupu k potravinám a vzdělávání v oblasti výživy, zejména pro nejzranitelnější skupiny obyvatel.

Pokud globální rozměr související s hladem, podvýživou a potravinovou bezpečností přetavíme na lokální úroveň, zjistíme, že i zde jsou kroky, které lze z pozice obcí učinit a podpořit dosahování SDG 2. Může být tedy potravinová bezpečnost (stálá dostupnost a přístup k bezpečným a výživným potravinám) řešena na úrovni lokální, navíc udržitelně?

Určitě. Obce mohou např. zajistit přístup k výživným potravinám lidem v nouzi, podpořit lokální výrobu a spotřebu potravin, přidat se (jako obec) k iniciativám a potravinovým sbírkám na pomoc rozvojovým zemím (SDG 17), nebo podpořit mnohé lokální programy a iniciativy, které se snaží o zajištění kvalitních potravin pro místní obyvatele, propojit organizace – školy s lokálními farmáři, kteří umožní dodání kvalitních potravin do školních jídelen. Lidé v hmotné nouzi také navíc ocení cenově dostupné jídlo v pro ně speciálně určených jídelnách. Jednou z nejdůležitějších výzev pro obce do budoucna bude navíc předcházení degradaci půdy, nedostatku vody nebo snížení využívání množství pesticidů na území dané obce – ano, i to se zajištěním potravinové bezpečnosti souvisí (viz také SDG 15).

-
- Koncept potravinové bezpečnosti (známý také jako potravinová jistota) definuje Světová organizace pro výživu a potraviny (FAO) jako „stav, ve kterém mají všichni lidé stálý přístup k dostatečnému množství kvalitních a výživných potravin, které jim umožňují vést zdravý a aktivní život.“ Ačkoli je tento problém nejvýraznější v rozvojových zemích, vyskytuje se i v České republice. Podle údajů FAO (2022) je v České republice středně nebo vysoce ohroženo potravinovou nejistotou 5,8 % obyvatel, tj. více než 600 tisíc osob.
 - Česká republika zaujímá přední místo v EU v počtu dospělých s nadváhou (60 %) a obezitou (19,3 %) (Eurostat, 2023).
 - Česká republika patří k zemím s nejvyšším podílem dospělých (více než polovinou), kteří uvádějí, že denně nepřijímají žádnou nebo méně než jednu porci ovoce a zeleniny. Zdraví neprospívá ani nadměrné solení. Průměrná spotřeba soli v České republice překračuje doporučené denní limity Světové zdravotnické organizace (WHO & OECD, 2021).
 - Česká republika je v rámci EU na 5. místě z hlediska podílu ekologického zemědělství na celkové zemědělské půdě (15,71 % v roce 2021). I přes tento příznivý podíl však vývoj v posledních letech stagnuje. Současně většina těchto ploch jsou trvalé travní porosty (80 %). Až 90 % ekologicky obhospodařovaných ploch se nachází v horských a podhorských oblastech, které jsou pro zemědělskou výrobu méně příznivé. V produkčních oblastech zůstává ekologické zemědělství na velmi nízké úrovni (MZe ČR, 2023).
-

Co může moje obec dělat pro naplnění cíle?

- Vytvořit dobré podmínky pro přípravu i konzumaci jídla (školní jídelny, poskytování potravin pro obyvatele v hmotné nouzi), zlepšovat prostředí jídelen, a rozvíjet u dětí (a široké veřejnosti) povědomí o potravinách, které konzumují, a formovat jejich stravovací návyky.
- Zajistit dodávky (včetně skladování a distribuce) lokálních potravin do školních jídelen a organizací spravovaných obcí.
- Hodnocení a zvyšování nutriční péče v pobytových sociálních službách.
- Zřídit/dotovat místní prodejny potravin (přednostně nabízející místní a regionální produkty) zejména v malých obcích.
- Organizovat trhy s lokálními potravinami.
- Podporovat organizace, které řeší plýtvání s jídlem nebo distribuci jídla chudým a potřebným skupinám obyvatel.
- Nabídnout pozemky a podporovat lokální chovy, včelařství, komunitní zahrady, sady, kurníky aj.
- Při pachtu obecní půdy upřednostnit a podpořit šetrněji hospodařící, místní a začínající pachtýře a zemědělce, kteří budou produkovat potraviny pro místní komunitu (komunitou podporované zemědělství) a upravit pachtovní smlouvy k zajištění šetrnějšího pěstování plodin a dobré péči o zvířata.
- Omezit využívání syntetických hnojiv, herbicidů a pesticidů na obecních pozemcích.
- Pořádat osvětové akce k probuzení zájmu vlastníků půdy o její kvalitu, a motivovat občany ke všímavosti a řešení stavu zemědělské krajiny (např. možnost hlášení erozní události, usychající výsadby, zapojení se do iniciativ jako např. Zalej mě).

Zpráva o projektu AGRO CITY – MAC (str. 91) popisuje úspěšný případ podpory lokální potravinové soběstačnosti, zpráva o projektu managementu lokality v Uherském Hradišti (str. 133) pak význam lokálních chovů v kombinaci s péčí o krajinu a osvětou.

Odpovědné stravování ve školních jídelnách města Jičín

Dítě se ve školní jídelně od mateřské školy do deváté třídy základní školy nají více než 4000 krát, odhaduje Státní zdravotní ústav. Kvalitní školního stravování má tedy zásadní význam pro zdraví dětí, protože může podpořit zdravé stravovací návyky a poskytnout živiny nezbytné pro fyzický a kognitivní vývoj v klíčovém období růstu. V České republice poskytuje školní stravování přibližně 8600 jídelen pro 1,8 milionu dětí.

Kromě výživového účelu mohou být školní jídelny katalyzátorem dalších pozitivních změn, včetně posílení udržitelných potravinových systémů a podpory místní a regionální ekonomiky. Podle analýzy systému školního stravování v rámci projektu Máme to na talíři jde ročně do školního stravování přibližně 15 miliard korun. Prostřednictvím odpovědného zadávání veřejných zakázek v oblasti stravování mohou jídelny zvýšit poptávku po udržitelných produktech, podporovat ekologické výrobní metody a vytvářet nové příležitosti pro místní a regionální výrobce.

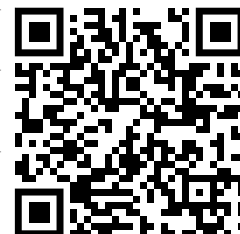
Většina jídelen dnes nakupuje od velkoobchodníků, kteří nabízejí nejnižší ceny. Cena potravin je směrodatná při sestavování jídelníčků, protože kromě spotřebního koše (stanovuje průměrnou měsíční spotřebu deseti skupin potravin pro čtyři věkové skupiny) se jídelna musí vejít i do finančních limitů. Zvýšení podílu biopotravin se však nemusí výrazně projevit na ceně školní stravy. Jak pro portál Lovime.bio uvedl Jan Moudrý z Jihočeské univerzity „pokud bychom biopotraviny zařadili do školního stravování například z pěti procent, očekávaný dopad na zdražení oběda by byl při správné volbě zařazovaných surovin minimální.“

V zahraničí je běžné zohledňovat faktor původu a způsob výroby. Patrně nejambicióznějším příkladem je Kodaň, kde až 90 % veřejného stravování tvoří biopotraviny. Trend celoškolského stravování je stále více pozorovatelný i v českých školách. Nejde pouze o to, jaké jídlo se ve škole podává, ale také o to, odkud pochází a jaký dopad má jeho výroba a zpracování na životní prostředí. Toho si je vědomo i město Jičín, které se v roce 2022 zavázalo v jím zřizovaných mateřských a základních školách maximálně podporovat snahy o zdravou a udržitelně vyprodukovanou stravu. Závazku předcházela pilotní projekt Základní školy Husova 170, Jičín, která klade důraz na využívání lokálních a sezónních potravin, na což výslovně upozorňuje ve svém jídelníčku. Škola umožňuje výběr z masových nebo vegetariánských jídel.

Školám a školním jídelnám pomáhá zlepšovat jejich nabídku řada projektů a iniciativ. Program Skutečně zdravá škola vytváří metodickou a technickou podporu pro školní jídelny spolu s množstvím výukových aktivit, které pomáhají rozvíjet znalosti a dovednosti ve vztahu k odpovědnému stravování. Poskytuje také seznam prověřených zemědělců, výrobců a distributorů potravin, kteří jsou schopni dodávat do jídelen a splňují kritéria programu. Pro dosažení nejvyšší, zlaté úrovně musí minimálně 80 % nakupovaných čerstvých a nezpracovaných surovin pocházet od pěstitelů a chovatelů s provozem ve vlastním nebo sousedním kraji, a minimálně 10 % surovin z ekologických farem.

Inspirativní dokumenty

– Portál programu Skutečně zdravá škola

Pachtovní smlouva obce Ostopovice

Stav půdy je v České republice velmi špatný a postupně se zhoršuje. Přibližně 54 % půdy je ohroženo vodní erozí, 25 % větrnou erozí, 62 % půdy je vysoce ohroženo okyselením a 49 % ohrožené utužením. Hlavním důvodem současného stavu je intenzivní průmyslové zemědělství, kvůli kterému dochází k omezenému doplňování organické hmoty do zeminy, což vede ke snížení schopnosti krajiny zadržovat vodu, a ke snižování úrodnosti půdy.

Čeští zemědělci hospodaří primárně na pronajaté půdě (cca 80 %), přičemž průměrná délka uzavřených smluv bývá nastavena na jeden nebo dva roky. Zemědělci tedy nemají motivaci „investovat“ do zvyšování obsahu organické hmoty v půdě a dlouhodobé péče o ni. Obce vlastníci půdu mohou hospodaření na svých pozemcích (pole, lesy, sady, pastviny, rybníky) ovlivnit pomocí pachtovních smluv. Pacht je laicky řečeno pronájem věci, kterou její vlastník (propachtovatel) přenechává nájemci (pachtýři) k dočasnému užívání a požívání, za což mu nájemce platí nájem (pacht).

V poslední době se objevují příklady obcí, které pachtovní smlouvy využívají pro motivaci zemědělců k více udržitelnému a ekologickému hospodaření. V pachtovních smlouvách se začínají objevovat kritéria pro hospodaření jako je omezení pěstování plodin vyžadujících chemický postřik, používání meziplodin nebo se určí maximální výměry pozemků (půdních bloků). Důležitým aspektem je srovnávací zhodnocení kvality půdy na začátku a na konci pachtu třetí stranou, což umožňuje vypovězení smlouvy, pokud na půdě vznikne škoda.

Proces úpravy pachtovních smluv může zabrat okolo jednoho roku. Při nastavování kritérií je vhodné spolupracovat s odborníky. Obce nabídnou nové podmínky stávajícím pachtýřům nebo s nimi smlouvy vypoví a otevrou nové výběrové řízení. Je možné, že stávající pachtýři na nové podmínky nepřistoupí, ale příklady z Prahy či Příbora ukazují, že je mezi zemědělci zájem. Pro zemědělce je motivací uzavření pachtu na delší dobu mezi pěti až deseti lety, nebo udržení relativně nižší ceny pachtu.

K úpravě pachtovních smluv přistoupili i v obci Ostopovice u Brna, kde na 12 hektarech hospodaří jeden pachtýř. Půdní rozbor například ukázal, že půda je silně ohrožena vodní a větrnou erozí a utužením. Ve spolupráci s Výzkumným ústavem meliorací a ochrany půdy byla nastavena nová kritéria pro smlouvu, která motivuje pachtýře k omezení snižování mocnosti humusového horizontu erozí, acidifikace, kontaminace nebo utužení půdy prostřednictvím organického hnojení, pěstování hluboko kořenících rostlin a střídání plodin v osevním postupu. Délka nové smlouvy byla prodloužena na pět let, přičemž stanovuje pravidelné rozbory půdy, jejichž náklady jsou hrazeny z rozpočtu obce.

Stávající pachtýř, firma ZEVO Střelice, na nové podmínky přistoupil. V současné době pachtýř pěstuje meziplodiny a ve velkém vojtěšku, která půdu zkvalitňuje. Protože se firma věnuje primárně živočišné výrobě, používá vlastní organický hnůj pro zaorání.

Inspirativní dokumenty

– Metodika půdního průzkumu zemědělských pozemků určená pro pachtovní smlouvy

– Generátor pachtovních smluv

3 ZDRAVÍ A KVALITNÍ ŽIVOT

Cílem SDG 3 je „zajištění zdravého života a podpora dobrých životních podmínek pro všechny v každém věku.“ Cíl uznává, že dobrý zdravotní a psychický stav je předpokladem pro dosahování dalších SDGs, neboť zdraví lidé se mohou lépe učit, pracovat a přispívat svým komunitám. Dosažení tohoto cíle vyžaduje silné zdravotnické systémy, přístup k základním lékům, vakcínám a zdravotnickým službám, jakož i řešení sociálních a environmentálních faktorů ovlivňujících zdraví, jako je chudoba, znečištění a změna klimatu. Důležitou oblastí SDG 3 je důraz na prevenci v oblasti nepřenositelných chorob, duševního zdraví a užívání návykových látek, zajištění přístupu ke službám pro sexuální a reprodukční zdraví, a zlepšení dopravní bezpečnosti.

Nedávná pandemie covidu-19 ukázala, jak může nenadálá situace destabilizovat až ochromit zdravotnické služby, ohrozit lidské životy a prakticky paralyzovat ekonomiku i život v obcích. Lokální akceschopnost a realizace včasných opatření byla extrémně důležitá.

Jak tedy začít? V první řadě je důležité uchopit problematiku zdraví a bezpečnosti ve svém strategickém dokumentu, tj. plánu zdraví, v rámci územního plánu či v nastavení spolupráce s dalšími organizacemi, krajem a obcemi v okolí. Obce na první pohled sice hrají v systému zdravotní péče okrajovou roli, nicméně při bližším zkoumání je zřejmé, že zejména v oblasti prevence je jejich součinnost významná. Fyzické a duševní zdraví je do jisté míry ovlivněno také okolním prostředím a příležitostmi, které obce pro své obyvatele vytváří. Obec může, budovat sportovní infrastrukturu, odklonit hlavní tah silnic od svého centra a obytných částí nebo odstraňovat bariéry, a učinit tak město přátelštější ke všem věkovým skupinám. Obce také mohou například ovlivnit to, jakým způsobem se bude hospodařit na jejich zemědělské půdě, a tím zamezit znečištění půdy, a v návaznosti na to i vody (úprava pachtovních smluv, viz SDG 2).

-
- Obyvatelé sociálně vyloučených lokalit mají ve srovnání s většinou mnohem horší zdravotní výsledky. Průměrná délka života je zde 57 let u mužů a 65 let u žen (Saste Roma, 2023). To je přibližně o 18 let méně než u většinové populace.
 - Podle zdravotního profilu země (OECD a WHO, 2021) lze téměř polovinu všech úmrtí v Česku v roce 2019 přičíst behaviorálním rizikovým faktorům – zejména špatnému stravování, kouření a konzumaci alkoholu. Míra obezity se v posledních 15 letech neustále zvyšuje a nyní se u dospělých pohybuje kolem 20 %, což přispívá k vysokému výskytu cukrovky a dalších onemocnění souvisejících se stravou.
 - Pití alkoholu v české populaci je dlouhodobě na vysoké úrovni. Odhadem 1,5–1,7 milionu dospělých se nachází v kategorii rizikového pití alkoholu, z toho 800–900 tis. osob spadá do kategorie škodlivého pití. Podíl osob vykazujících známky rizikového a škodlivého pití alkoholu se dlouhodobě zvyšuje (Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti (NMSDZ), 2022).
 - Do kategorie problematické spotřeby psychoaktivních léků, definované na základě užívání léků po dobu déle než 6 týdnů, subjektivního pocitu nadužívání léků a/nebo získání léků bez lékařského předpisu, spadá odhadem 14–15 % populace, což odpovídá 1,25–1,45 mil. osob. Sedativa a hypnotika užívá problémově odhadem 1,1 mil. osob a opioidní analgetika 550 tis. osob. Častěji jde o ženy, dlouhodobé trendy v této oblasti nejsou k dispozici (NMSDZ, 2022).
 - 8–10 % osob ve věku 15+ let, tj. odhadem 800–900 tis. dospělých, užilo v posledních 12 měsících konopné látky, přibližně 207 tis. dospělých spadá do kategorie vysokého rizika vzniku problémů spojených s užíváním konopných látek. 1 % dospělých užilo někdy v posledních 12 měsících extázi, 1,5 % halucinogenní houby, méně než 1 % pervitin (nebo amfetaminy) a kokain (NMSDZ, 2022).
-

Co může moje obec dělat pro naplnění cíle?

- Zpracovat kvalitní krizový plán a myslet na krizové řízení v obci.
- Podporovat rozvoj zdravotnických a sociálních zařízení a služeb.
- Aktivně vyhledávat a motivovat lékaře k zajištění primární a chybějící péče v obci (vybavená ordinace, nízké nájemné, hrazení provozu, zajištěné bydlení a další ekonomické benefity).
- Zavést dotační program města na podporu zdraví.
- Spolupracovat na zajištění sociálních a zdravotních služeb s ostatními městy a s krajem.
- Provádět preventivní programy a vzdělávací akce (podpora školních programů, propagace zdravé výživy a pohybových aktivit, péče o duševní zdraví, akce na snížení výskytu infekčních onemocnění, prevence násilí a úrazů, sexuální a protidrogová osvěta aj.).
- Realizovat osvětové zdravotní a sportovní akce.
- Udržovat a budovat bezpečné prostředí a obecně zajistit bezpečnost v dopravě ve městě (viz SDG 11).
- Udržovat a rozšiřovat cyklistickou a pěší prostupnost obce (bezpečné a schůdné stezky i pro osoby s pohybovým omezením a kočárky) (také SDG 11).
- Udržovat a budovat zelenou infrastrukturu (parky, stezky).
- Vystavět venkovní cvičiště a další sportovní infrastrukturu (venkovní posilovny, zajistit přístup k hřišti a sportu pro děti i dospělé), podporovat aktivní dopravu (pěší a cyklistickou).
- Omezit světelné znečištění (např. při rekonstrukci soustavy veřejného osvětlení využít normu ČSN 36 0459).
- Omezit hluk obecně závaznou vyhláškou.

Plán zdraví města Brna

Jedná se o strategický dokument, který má zajistit komplexní a udržitelný rozvoj města v oblasti podpory zdraví jeho obyvatel. Rozsah řešené problematiky, s cílem zajistit fungující a udržitelný systém podpory zdraví obyvatel města, vyžaduje dlouhodobé strategické plánování a řízení v oblasti zdraví, nastavení koncepčního rámce v oblasti jeho podpory a definování systematických kroků vedoucích ke zlepšení zdraví a vyšší kvalitě života obyvatel. Příkladem dobré praxe, jak uchopit tuto problematiku, je brněnský případ.

Garantem tvorby a realizace strategie Plán zdraví města Brna 2018–2030 (dále Plán zdraví) je Odbor zdraví statutárního města Brna. Za koordinaci aktivit zodpovídá vedoucí Oddělení koncepce rozvoje a podpory zdraví. Strategie pracuje s principy využívání moderních prvků a přístupů ve zdravotnictví jako jsou posilování rodinných vazeb a mezigeneračního respektu, individualizovaný přístup a péče o všechny skupiny obyvatel s důrazem na zranitelnou část populace. Průběžně pak probíhá monitoring naplňování definovaných opatření a příprava tříletých akčních plánů.

Zpracování strategie probíhalo v letech 2016–2018. Hlavním cílem projektu byla celková optimalizace a zefektivnění procesu strategického plánování ve městě Brně a posílení partnerského přístupu v rámci plánovacího procesu, směřující k integrovanému trvale udržitelnému rozvoji města. Hlavními aktéry byli zástupci odborné veřejnosti a široká veřejnost. Odborná veřejnost byla zapojena s využitím pracovních skupin, kulatých stolů, formou přímého zapojení odborných poradců i pomocí inovativních nástrojů agentury smart city (expertní workshopy, ideacampy apod.). Pro zapojení široké veřejnosti byl v úvodu realizace projektu zpracován a následně realizován společný Plán komunikace a participace veřejnosti, který propojil aktivity v rámci všech strategických dokumentů.

Zpracování Strategie (celkem čtyři oblasti) si vyžádalo náklady ve výši 5,2 mil. Kč a město Brno k tomu získalo dotační podporu z Operačního programu Zaměstnanost. Náklady na realizaci aktivit dle Akčního plánu strategie jsou v jednotlivých letech financovány z rozpočtu města Brna.

Nástroj formuluje zásady a opatření pro přímou podporu poskytování a dostupnosti zdravotnických služeb, podporuje vzdělávání ve zdravotnictví, počítá s podporou zdravého života rodin a seniorů a zohledňuje více aspektů kvalitního života než jen fyzické zdraví. Plán zdraví města Brna 2018–2030 navazuje na národní dokumenty, které dokazují, že zdraví nevzniká v nemocnicích, ale v rodinách, školách, na pracovištích, tj. všude tam, kde lidé žijí, pracují, odpočívají a stárnou.

Realizace zdravotní politiky přímo přispívá k lepší zdravotní péči (dostupnost, kvalita, vzdělávání), ke zdraví rodin a seniorů, a k prevenci násilí v rodinách. Díky podrobnému a aktuálnímu plánu konkrétních opatření vznikají každoročně nové projekty, které se v součtu dotýkají prakticky všech obyvatel města. Nástroj nabízí podporu organizacím poskytujícím služby zdravotnické, prarodinné a proseniorské, podporu neformálních pečovatelských skupin, podporu prevence domácího násilí, dále činností doplňující zdravotnické služby, prevenci a další.

Ordinace pro osoby ohrožené sociálním vyloučením v Pardubicích

Lékařská ordinace pro lidi bez přístřeší slouží snaze o sociální začlenění a pozitivní změnu v životním stylu osob bez domova a osoby sociálně vyloučené. Její zřízení a zajištění provozu samosprávou umožňuje zajištění základní lékařské péče i některých specializovaných úkonů pro občany, kteří kvůli sociálnímu vyloučení nemají v principu standardní přístup ke zdravotní péči.

Nositelem projektu je statutární město Pardubice, které si prostřednictvím výběrového řízení na zajištění ambulantní zdravotní péče v oboru všeobecného praktického lékařství pro území města Pardubice vybírá vhodného provozovatele. Město Pardubice pak v rámci činnosti odboru sociálních věcí administrativně spravuje chod ordinace praktického lékaře. Zdravotní systém získal místo, které mohou navštívit lidé, kteří nejsou registrováni u praktického lékaře nebo mají problém se zdravotním pojištěním, a potřebují lékařskou péči, případně vyřídit úkony související se zaměstnáním (např. vystavení zdravotního průkazu).

Služeb ordinace mohou využít pouze lidé sociálně vyloučení nebo osoby tímto vyloučením ohrožené. Do cílové skupiny osob patří nejen bezdomovci, ale i osoby bydlící v nestandardní formě bydlení (ubytovny, azylové domy), drogově závislí, cizinci, osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody, ze zdravotnických zařízení (nemocnic, psychiatrických léčen, léčen pro dlouhodobě nemocné), dětských domovů a výchovných ústavů. Mezi nejčastější obtíže, se kterými se v ordinaci setkávají, jsou problémy s tlakem, zvýšeným cukrem, svrabem, různými ranami, nachlazením a v posledních letech s onemocněním covid-19. Ordinace disponuje širokým vybavením, jako je například přístroj na měření a stanovení CRP, který určí přítomnost bakteriální či virové infekce. Snahou je, aby ordinace byla vybavena tak, aby tam mohla být provedena veškerá základní vyšetření a pacienti nemuseli navštěvovat jiná specializovaná pracoviště.

Ordinace byla zprovozněna v říjnu 2016 v ulici Jana Palacha vedle SKP-Centra Pardubice. V ordinaci je každý měsíc provedeno více než 80 vyšetření. Město Pardubice na vlastní náklady zajistilo prostory a vybavení ordinace, a každoročně podporuje provoz dotací ve výši 200 000 Kč. Finanční prostředky města jsou určeny zejména na pokrytí osobních nákladů pro ošetřujícího lékaře a sestru, nájemné nebytových prostor, energie a pořízení zdravotnického materiálu. Zdravotní úkony hradí zdravotní pojišťovny.

Včasně ošetření a následná péče předchází zhoršení zdravotního stavu a následné hospitalizaci. Včasně podchycení a doléčení zdravotních problémů je pro zdravotní systém nákladově mnohem efektivnější než-li opakovaná a zdlouhavá hospitalizace. Významným benefitem je zajištění podmínek pro pravidelnější vyšetřování osob, dohled nad dodržováním léčebného režimu, užíváním léků a předcházení zhoršování zdravotního stavu. V České republice zajišťují provoz ordinace pro lidi bez domova pouze dvě města. Jsou jimi Pardubice a město Praha prostřednictvím organizace Naděje.

Inspirativní dokumenty

– Sociální začleňování v obci

4 KVALITNÍ VZDĚLÁNÍ

Cílem SDG 4 je „zajištění inkluzivního, spravedlivého a kvalitního vzdělávání a podpora celoživotního učení pro všechny.“ SDG 4 uznává, že vzdělání je základním lidským právem a mocným nástrojem udržitelného rozvoje, protože poskytuje znalosti, dovednosti a hodnoty potřebné k tomu, aby mohli lidé v životě uspět a přispět společnosti. Dosažení SDG 4 vyžaduje investice do vzdělávacích systémů, odborné přípravy učitelů a infrastruktury, jakož i úsilí o odstranění překážek bránících přístupu ke vzdělávání, jako jsou chudoba, konflikty a diskriminace na základě pohlaví či původu.

Obce vykonávají celou řadu aktivit a povinností v oblasti zajišťování vzdělávání a školských služeb dle školského zákona a zákona o obcích. Jsou zřizovateli (i prostřednictvím dobrovolných svazků obcí) mateřských a základních škol (a dalších organizací vzdělávacího charakteru), a mají nebo mohou mít vliv na jejich prostředí, vybavení a v konečném důsledku i na jejich řízení a fungování. To také znamená, že je potřeba provádět pravidelná šetření spokojenosti občanů s kvalitou poskytovaného vzdělávání a vzdělávacích institucí, a mapovat potřeby a dostupnost vzdělávání na svém území, a upřednostňovat horizontální i vertikální způsoby spolupráce.

-
- Podle České školní inspekce (ČŠI, 2022) je přetrvávajícím problémem „přílišná souvislost mezi výsledky žáků a jejich socioekonomickým statusem a rodinným zázemím. Výsledky žáků v jednotlivých obcích, okresech a krajích kopírují socioekonomický rozvoj regionů a prostorově odrážejí zdánlivě nesouvisející jevy, jako je podíl exekucí, rozvodovost či dojezdová dostupnost do krajského centra.”
 - Téměř 685 000 osob starších 25 let mělo v roce 2021 nejvyšší dosažené vzdělání základní nebo žádné. Středoškolské vzdělání bez maturity mělo v roce 2021 2,746 milionu osob (ČSÚ, Statistická ročenka 2022).
 - Ve své sekundární analýze výsledků PISA 2018, která se zaměřila na čtenářskou gramotnost, ČŠI (2021) uvádí:
 - 31 % patnáctiletých žáků dokázalo rozlišit mezi fakty a názory autora prezentovaného textu (průměr OECD 47 %).
 - Více než polovina patnáctiletých dívek považuje čtení za svůj oblíbený koníček. Oproti tomu 60 % chlapců čte pouze tehdy, když musí.
 - Mezi žáky nematuritních oborů je přibližně polovina žáků, kteří v testu PISA nedosáhli základní úrovně čtenářské gramotnosti.
 - Mladí lidé považují změnu klimatu za závažný problém (cca 67 %, tedy více než u jiných věkových skupin). To, co mladým lidem ještě více než ostatním věkovým skupinám chybí, jsou základní znalosti o klimatické problematice a přehled možných řešení, opatření a politik ochrany klimatu. V důsledku toho je jejich pohled na problematiku v řadě ohledů útržkovitý, nahodilý, ale také bezvýhodný, frustrující. Například pouze 4 % z nich správně ví, že ČR produkuje více emisí uhlíku na hlavu než Indie, Čína nebo Velká Británie (Krajhanzl a kol., 2021).
-

Co může moje obec dělat pro naplnění cíle?

- Plánovat, zpracovávat, realizovat a vyhodnocovat aktivity dle MAP (místní akční plán vzdělávání).
- Realizovat výzkumné aktivity nebo šetření, které poukážou na nedostatky v oblasti vzdělávání, vybavenosti škol, potřeb pedagogů i veřejnosti ve vztahu k potřebě zvyšování kvality a dostupnosti vzdělávání.
- Realizovat systematické analýzy kapacit škol ve vztahu k demografickým trendům v obci.
- Rozšiřovat a modernizovat kapacity mateřských a základních škol včetně potřebné revitalizace budov i přilehlých prostranství a vybudování bezbariérových prvků.
- Podporovat spolupráci (networking) a komunikaci mezi školami a dalšími vzdělávacími institucemi (partnerskými školami v zahraničí, s lokálními firmami a dalšími aktéry neformálního vzdělávání), vytvořit komunikační platformu či databázi kontaktů.
- Aktivně podporovat a realizovat kampaně, programy a aktivity v oblasti udržitelnosti, klimatického vzdělávání ve školních zařízeních i pro širokou veřejnost (Zachraň jídlo, Uklidíme Česko, Pěstuj planetu, slavit světové dny prostřednictvím tematických akcí aj.).
- Podporovat zavádění inovativních programů ve výuce a vzdělávání (např. projektová výuka či místně orientované učení).
- Ustanovit studentské zastupitelstvo a podporovat aktivní občanství a participaci mladých.
- Provádět aktivní sociální práci, která pomůže udržet žáky ve školách, poskytovat kariéerní poradenství.
- Podporovat preventivní programy (např. protidrogová tematika, zdravý životní styl, mimoškolní aktivity aj.).
- Podporovat rovné příležitosti (viz také SDG 5 a SDG 10).

Zpráva o projektu AGRO CITY – MAC (str. 91) ukazuje možnosti environmentální osvěty v rámci rozvoje města, případ Valašských Klobouků (str. 141) zase možnosti rozvoje kreativity a podnikavosti.

Škola pro udržitelný život ve Vrchlabí

Základem pro dosažení udržitelnosti je, aby si lidé osvojili určité klíčové kompetence, které jim umožní se konstruktivně a odpovědně zapojit do řešení výzev dnešní doby. Podle UNESCO mezi ně patří schopnost kriticky, systémově a strategicky myslet, zvažovat, jak lidské hodnoty a společenské normy ovlivňují (ne)udržitelné chování, dále schopnost spolupracovat, řešit problémy nebo předvídat, jak aktivity v současnosti ovlivní naši budoucnost. Tyto kompetence se nelze jednoduše naučit. Zpravidla se získávají prostřednictvím pečlivě navržených aktivit, zkušeností a reflexe, které zároveň umožňují aktivní účast žáků a respektují jejich autonomii. O zprostředkování takových zkušeností se snaží tzv. vzdělávání pro udržitelný rozvoj (VUR), specifický přístup ke vzdělávání, který je podle Organizace spojených národů klíčovým nástrojem k dosažení všech cílů udržitelného rozvoje.

I místní samosprávy mohou podpořit zájem svých občanů o udržitelnost systematickou podporou kvalitních vzdělávacích programů, které jsou postaveny na principech VUR. Jako jeden z nejlepších příkladů VUR v České republice lze uvést program Škola pro udržitelný život (ŠUŽ), který od roku 2004 rozvíjí Středisko ekologické výchovy SEVER. V rámci programu se žáci a další partneři zamýšlejí nad tím, co mohou udělat pro udržitelný rozvoj své obce nebo školy. Společně pak tyto navržené změny realizují.

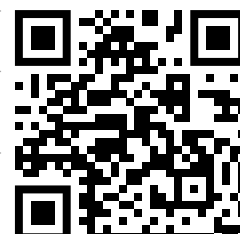
Na Základní škole Školní ve Vrchlabí je program realizován již více než 10 let. Za tyto roky se žákům a zapálenému učiteli ve spolupráci s obcí podařilo zorganizovat řadu prospěšných projektů. Například v letech 2011–2012, kdy koše na psí exkrementy byly spíše výjimkou než pravidlem, se díky ŠUŽ podařilo zajistit instalaci speciálních košů a jejich vybavení papírovými sáčky vyrobenými v chráněné dílně. Většinu jednání s obcí vedli sami žáci. O necelých deset let později žáci s metodickou podporou ŠUŽ vytvořili vlastní Vizi obce 2019–2030 spolu se zásobníkem nápadů na její realizaci, kterou sami prezentovali místostarostovi a odboru životního prostředí na městském úřadě. Několik návrhů žáků bylo ze strany obce řešeno a finančně podpořeno, např. častější svoz odpadu, výsadba živého plotu na clonění kontejnerů na tříděný odpad nebo instalace informačních panelů.

Zapojení do ŠUŽ vytváří nové hodnoty napříč generacemi. Žáci posilují svůj vztah k místu a získávají cenné zkušenosti s plánováním a realizací veřejně prospěšných projektů. Zažívají drobné úspěchy, které je často povzbudí k dalšímu působení ve veřejném prostoru. Pro žáky ZŠ Školní ve Vrchlabí bylo velmi cenné zjištění, jak sami říkají, že „i dospělí jim naslouchají, berou je vážně a váží si jejich angažovanosti.“ I díky této zkušenosti si vedení obce uvědomuje, jaký přínos nabízí reálná účast mladých lidí na udržitelném rozvoji obce. Již nyní dochází k situacím, kdy se vedení obce obrací na žáky a Dušana Vodnárka, pedagoga zodpovědného za realizaci ŠUŽ ve škole, s návrhy na spolupráci na nejrůznějších obecních projektech.

Inspirativní dokumenty

- Metodika programu Škola pro udržitelný život
- Materiály a metodiky portálu Učím o klimatu

Program prevence předčasných odchodů ze vzdělávání v Praze

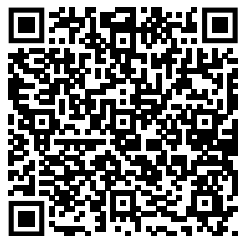
I přesto, že je průměr předčasných odchodů ze základního a středního vzdělávání v ČR (6,7 %) nižší než průměr EU (10,6 %), v posledních letech se podle Agentury pro sociální začleňování významně zvyšuje, zvláště v regionech jako jsou Ústecký či Karlovarský kraj, kde se odchod ze škol týká přibližně 15 % žáků. Předčasný odchod ze vzdělávání je příčinou řady problémů v pozdějším věku. Snižuje pravděpodobnost nalezení zaměstnání, má vliv na výši příjmů a zvyšuje ohrožení exekucemi nebo závislostmi. V případě odchodu ze základní školy je pravděpodobnost nezaměstnanosti 24 % a takto nezaměstnaní zůstávají bez pracovního poměru v průměru 12 let svého produktivního věku. Příčinou odchodu dítěte ze vzdělávání je často kombinace a nakupení různých důvodů. Může se jednat o socio-ekonomickou situaci rodiny, nedostatek motivace dítěte, zdravotní problémy, nedostatečnou podporu rodiny ke studiu, nedostatek financí nebo nevhodné bydlení. Většina případů odchodu ze škol se pojí i s duševními problémy, které jsou buď příčinou, nebo důsledkem situace.

Řešení předčasných odchodů ze vzdělávání jsou různá a odvíjí se od konkrétní situace a potřeb žáka. Ukazuje se, že jedním z neúčinnějších řešení je tzv. case management, tedy multidisciplinární práce na školách. Tento přístup začali pilotně testovat v Praze v rámci Krajského akčního plánu hl. města Prahy (iKAP II – inovace ve vzdělání). Jedná se o posílení spolupráce škol a sociálních služeb, zdravotních služeb a dalších oborů a vytvoření podpůrné sítě kolem ohrožených dětí nebo mladých lidí s cílem pomoci jim dostudovat. Sociální pracovníci a sociální pedagogové, tzv. case manažeři individuálně pracují s dětmi a dospívajícími a koordinují síť podpory kolem dítěte. V ideálním případě může být case manažerem buď sociální pedagog přímo ve škole, pokud má škola tuto pozici obsazenou. Nebo je možné navázat spolupráci např. s nízkoprahovým klubem pro děti a mládež, který v daném městě či lokalitě působí, eventuálně s jinou vhodnou sociální službou v síti (například sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi).

U školou vytipovaných žáků case manažeři zmapují situaci v rodině a jejich potřeby. Vyhledají, naplánují a zkoordinují školské, sociální, volnočasové a další potřebné služby ve prospěch dítěte. Dítě a rodina jsou aktivně zapojeni do rozhodování o vlastním směřování. Oproti tradičnímu přístupu řešení situací kolem dítěte odděleně, různými přístupy a na několika místech (u psychologa, ve škole, v domácnosti) je přínosem programu komplexní přístup a vzájemně navazující podpora. Díky case manažerům mají pedagogové více času a energie na zaměření se na svoji práci a věnování se individuální pomoci. Výsledkem je rychlejší a efektivnější řešení situace.

Doposud se do ověřování zapojilo 21 pražských škol, více než 40 sociálních a pomáhajících služeb a podpora byla poskytnuta bezmála 60 dětem. Vznikla komunikační platforma pro pedagogy, sociální pracovníky a další odborníky zaměřená na předávání dobré praxe a síťování. Výstupem projektu bude metodika vyplývající z pilotního ověřování spolupráce napříč systémem, která vyjde na podzim 2023.

Inspirativní dokumenty

– Předčasné odchody ze vzdělávání ve vztahu k oblastem intervence krajského akčního plánování

– Nerovnosti ve vzdělávání jako zdroj neefektivity

Přírodovědecké centrum TK14 Žatec

V březnu 2022 otevřelo město Žatec nový technický klub s názvem Přírodovědecké centrum TK14 Žatec. Centrum je zaměřené na popularizaci přírodních věd a technického vzdělávání a je jedním z 19 technických klubů v Ústeckém kraji. Centrum se nachází v historické budově areálu Střední školy zemědělské. Vytvoření centra inicioval žatecký radní a vědecký pracovník Pavel Pintr již před 16 lety. Postupně se podařilo získat podporu města a kraje, a najít vhodnou evropskou dotaci. Se samotnou realizací se pak začalo 4 roky před otevřením. Během příprav proběhla jednání s Inovačním centrem Ústeckého kraje a přírodovědeckou fakultou UJEP, které vyústilo ve společné memorandum stvrzující zájem o spolupráci aktérů na přírodovědeckých tématech.

Cílem Přírodovědeckého centra je prostřednictvím kvalitního a atraktivního vzdělávání v oblasti přírodních věd, matematiky a informatiky zvýšit vzdělanost, kreativitu a podnikavost u mladé generace. Z dlouhodobého hlediska by mělo být přínosem centra zvýšení atraktivity pro podnikání, práci a život, a přilákání a udržení talentů a firem. Aktivity v Přírodovědeckém centru jsou zaměřené na mateřské, základní a střední školy. Kromě výuky a přednášek centrum nabízí vzdělávání i pro učitele. V sobotu je centrum a se svými programy otevřený veřejnosti.

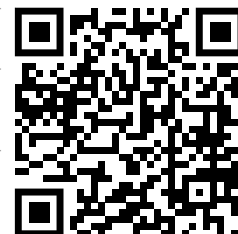
Součástí Centra jsou dvě vzdělávací instalace. První z nich je Věda na kouli zaměřená na výuku ekologie, životního prostředí, zeměpisu a geologie, kde je pomocí 4D technologie promítán povrch planety a děje, které se na ní odehrávají. Druhou instalací je Digitárium určené k vzdělávání v oblasti přírodních a technických věd. Zde jsou pomocí sférické projekce prezentovány simulace z astronomie, astrofyziky, kosmologie a kosmonautiky. Kromě unikátních instalací je silnou stránkou i provázání stávajících aktivit aktérů ve městě a kraji s náplní Centra. Veřejnost a studenti se mohou zapojit do pravidelných otevřených dílen. Střední škola průmyslová a elektrotechnická nabízí program zaměřený na umělou inteligenci a programování, kroužek robotiky nabízí otevřenou dílnu robotiky a Chrám chmele a piva nabízí program zaměřený na oblast chmelářství.

Společně s přírodovědeckým centrem sídlí v budově první pobočka Inovačního centra Ústeckého kraje (ICUK), které prozatím slouží jako coworkingové místo s názvem ŽATEC#COWORKS. Účelem inovačního centra je poskytnutí prostor pro vzdělávání a setkávání studentů se zájmem o podnikání. Propojením s mentory a experty studenti získávají podnikatelské zkušenosti z praxe.

Realizace centra byla podpořena evropskou dotací ve výši 14 mil. Kč (s 5 % spoluúčástí města), která byla použita na technologie a personální zajištění. 4 miliony korun přispěl Ústecký kraj na stavební úpravy v budově školy. Celkové náklady činily 18 milionů korun. Do centra by měly postupně přibýt další instalace 3D technologie a hologram, a to za podpory 2,5 mil. Kč dotace z EU programů.

Inspirativní dokumenty

– Materiály a metodiky platformy Podnikavá mysl

5 ROVNOST MUŽŮ A ŽEN

Cílem SDG 5 je „dosažení rovnosti žen a mužů a posílení postavení všech žen a dívek.“ Cíl uznává, že nerovnost žen a mužů zůstává všudypřítomným a systémovým problémem, přičemž ženy a dívky často čelí diskriminaci a překážkám při dosahování svého potenciálu. Tento cíl se zaměřuje na podporu práv žen, odstranění všech forem násilí a diskriminace žen a zvýšení zastoupení a postavení žen ve vedoucích pozicích a rozhodovacích procesech na všech úrovních. Dosažení cíle SDG 5 vyžaduje společné úsilí o řešení základních příčin nerovnosti žen a mužů, včetně sociálních norem, zákonů a politik, které udržují diskriminaci, a také o zajištění přístupu žen a dívek ke vzdělání, zdravotní péči a ekonomickým příležitostem.

Nerovnosti mezi ženami a muži představují v Česku nadále přetrvávající problém. V posledních letech dochází pouze k omezenému zlepšování postavení žen ve společnosti, ať už jde o pracovní trh, rozhodovací pozice či psychické a fyzické zdraví. Pandemie covidu-19 a s ní spojené lockdowny navíc vystavila zejména ženy dalším psychickým a fyzickým rizikům. Rovnost žen a mužů se nevyvíjí ve vakuu – k nerovnostem dochází právě na území obcí, kde ženy bydlí, starají se o rodinu, pracují nebo za prací dojíždějí. Z toho vyplývá, že některé nerovnosti může obec ovlivnit. Ženy a muži mnohdy tráví svůj každodenní život v obci odlišně, na jiných místech, v jiném prostředí. Ženám může hrozit násilí, např. v sociálně vyloučených lokalitách nebo v odlehlých průmyslových areálech. Naštěstí v současnosti existují příklady dobré praxe, které krok za krokem pomáhají zlepšit nerovné postavení žen a mužů v obcích.

-
- Míra zaměstnanosti žen s dítětem v předškolním věku dlouhodobě nedosahuje ani 50 % a ve srovnání s ostatními státy EU je jedna z nejnižších (Eurostat, 2023a), naopak ženy se staršími dětmi (12 a více let) mají dlouhodobě nejvyšší míru zaměstnanosti mezi zeměmi EU (82 % v roce 2021).
 - V roce 2020 bylo ve formální péči pouze 4,8 % dětí mladších tří let, zatímco průměr EU byl mnohem vyšší (32,3 %). Dopad rodičovství na zaměstnanost tak zůstává jedním z nejvyšších v EU, což přispívá k vysoké neaktivitě žen (Evropská komise, 2022).
 - V roce 2021 činil v ČR Gender Pay Gap (GPG), čili relativní rozdíl v průměrné mzdě mužů a žen, 15 % (průměr EU 12,7 %). GPG se liší podle věkové struktury. V ČR činí u mladých zaměstnanců do 25 let 4,2 %, v rozmezí 25–34 let 10 %, 35–44 let 20 %, 45–54 let 18,6 % a 55–64 let 16,7 % (Eurostat, 2023b).
 - Česká republika se dlouhodobě umísťuje na spodních příčkách Indexu rovnosti žen a mužů (Gender equality index, GEI), který hodnotí úroveň rovnosti žen a mužů v šesti oblastech (práce, peníze, znalosti, čas, moc a zdraví). GEI vypočítává skóre, kdy 100 bodů představuje rovnost žen a mužů. GEI udělil České republice v roce 2022 skóre 57,2, což jí řadí na 23. místo z 27 v EU.
-

Co může moje obec dělat pro naplnění cíle?

- Zapojovat ženy a zohledňovat jejich specifické potřeby při územním a strategickém plánování.
- Zřídit kamerové systémy a zajistit dostatečné veřejné osvětlení.
- Provést genderový audit obecního úřadu – analyzovat vnitřní organizační procesy a strukturu z genderové perspektivy, identifikovat kritické oblasti a bariéry, učinit změny.
- Zavést genderové rozpočtování – zvýšit účast žen při sestavování rozpočtu prostřednictvím konzultací, využívat údaje členěné podle pohlaví (zdroj zde).
- Využívat genderové kvóty tam, kde to má smysl.
- Zřídit dětské skupiny přímo pro zaměstnance a zaměstnankyně obecních úřadů.
- Zřídit oddělení pro problémy žen na obecním úřadě složené z expertů vč. socioložek, psychologek, právníček apod.

Zpráva o vídeňském gender mainstreamingu (str. 99) detailně popisuje jeden z nejlepších příkladů dobré praxe zavádění rovných příležitostí v oblasti genderu na úrovni obce na světě.

Dětské skupiny na úřadě v Plzni

Dětské skupiny (DS) jsou službou péče o dítě na nekomerční bázi, poskytující pravidelnou péči o děti již od 6 měsíců věku do zahájení povinné školní docházky. Dětské skupiny poskytují své služby buď široké veřejnosti jako veřejná dětská skupina nebo mohou být zřizovány zaměstnavatelem pro děti jeho zaměstnanců. Poskytovat službu péče o dítě v dětské skupině lze jen na základě oprávnění. Motivací pro založení dětské skupiny zaměstnavatelem je umožnit lepší sladění pracovního a osobního života, a to především díky flexibilitě otevírací doby, která je často přizpůsobena potřebám rodičů a blízkosti k místu práce. Další motivací je postupný návrat rodičů do práce, kdy rodič může dětskou skupinu využít jen ve dnech, kdy to potřebuje.

První dětskou skupinu na úřadě zřídilo město Plzeň na podzim 2015. Dětská skupina Malíčků poskytuje celodenní péči pro 12 dětí ve věku od 18 měsíců do 4 let. Skupina sídlí v centru města v blízkosti většiny magistrátních budov a její provozní doba je nastavena tak, aby vyhovovala zaměstnancům. Spolu s magistrátními partnery byly zajištěny stavební úpravy interiéru a venkovní prostory (zahradka staré synagogy).

Zřízení DS nebylo dramatickým zásahem do rozpočtu města, prvotní náklady na zřízení DS činily přibližně 500 000,- Kč. V počátku byl provoz DS financován z programu OPZ Podpora vybudování a provozu péče o děti předškolního věku. Po jeho ukončení byl provoz hrazen výhradně z prostředků města Plzně, a to ve výši cca 300 000,- Kč za rok (bez pracovních úvazků). „Od ledna 2022 využíváme i příspěvek na provoz DS ze státního rozpočtu. Samozřejmostí je i výběr školkovného od rodičů ve výši 3 000,- Kč, resp. 4 000,- Kč, dle věku dítěte,” říká Lucie Hovorková, vedoucí oddělení Pomáhající Plzeň.

Se založením DS může pomoci nezisková organizace Sto skupin z.s., která si klade za cíl zvýšit kvalitu českého předškolního vzdělávání prostřednictvím založení 100 dětských skupin do roku 2025 s kapacitou až 3600 dětí předškolního věku a vytvořením přibližně 500 pracovních míst. Sto skupin poskytuje komplexní servis zřízení dětské skupiny: od analýzy stávajících kapacit, potenciálu využití nových prostor přes vybavení prostor, poskytnutí školení pro chůvy, zajištění povolení od úřadů po nastavení účetnictví a následný dlouhodobý provoz dětské skupiny.

V současné době mají MÚ nárok na čerpání státního příspěvku na provoz zařízení. Příspěvek je určen na úhradu mzdových nákladů, povinného dalšího vzdělávání pečujících osob, nákladů na stravování dětí a dalších provozních nákladů. Žádost o příspěvek na provoz je možné vždy podat od 1. do 31. 1. na kalendářní rok. MPSV také připravuje dotační výzvu pro obce zaměřenou na investice do nové výstavby, nákupu či rekonstrukci budov za účelem vzniku nových dětských skupin.

Inspirativní dokumenty

– Manuál pro založení dětské skupiny (MPSV)

6 PITNÁ VODA, KANALIZACE

Cílem SDG 6 je „zajištění dostupnosti vody a sanitačních zařízení pro všechny a dosažení udržitelného hospodaření s vodou.“ SDG 6 uznává, že přístup k čisté vodě a hygienickým zařízením je základním lidským právem a klíčovým prvkem udržitelného rozvoje. Tento cíl má zajistit, aby měl každý přístup k bezpečné a cenově dostupné pitné vodě, sanitačním zařízením a hygienickým službám, a zároveň chránit a obnovovat ekosystémy související s vodou. Dosažení cíle vyžaduje investice do vodohospodářské infrastruktury, zlepšení vodohospodářských postupů a větší spolupráci a koordinaci mezi zúčastněnými stranami. Tento cíl rovněž uznává důležitost řešení dopadů změny klimatu, znečištění a nedostatku vody na vodní zdroje a zdraví, a pohodu lidí a ekosystémů.

Pitná voda by měla být zajištěna pro všechny obyvatele obce. Obce mohou zajistit doplňování zásob podzemní vody, a tedy její dostupnost pomocí modro-zelené infrastruktury (MZI). Mohou stavět zelené střechy a fasády, vysazovat stromy a jinou vegetaci, zakládat mokřady, vodní plochy, revitalizovat toky, upřednostňovat (polo)propustné povrchy, zřizovat vsakovací a retenční prostory a zařízení pro předčištění vody. Ochrana a obnova ekosystémů, které jsou s vodou spjaty (včetně niv a lesů) zároveň podpoří zachování přirozené vodní bilance a pomůže předcházet suchu a povodním. Kromě efektivního využívání vody lze nároky na objem pitné vody snížit používáním srážkové vody jako užitkového zdroje.

S dostatkem kvalitní vody souvisí předcházení jejímu znečišťování budováním a údržbou čistírenských zařízení, provozováním místně a časově dostupných úložišť odpadu a zpřístupněním veřejných WC. Odpovědný vztah k vodě lze stimulovat nejen osvětou, ale i zapojením obyvatel do správy vodních zdrojů. Rozvoj a správa vody by měly brát v úvahu rozmanitost lidských potřeb při využití vody a zapojit by se měli uživatelé, plánovači a tvůrci politik na všech úrovních. Rozhodnutí o vodě na místní úrovni by měla být v souladu s národními cíli, v případě příhraničních oblastí je na místě spolupracovat i se sousedním státem.

-
- V roce 2021 bylo k veřejnému vodovodu připojených 96 % obyvatelstva (CENIA, 2022).
 - Ke kanalizační síti bylo v roce 2021 připojených 87,4 % obyvatel (CENIA, 2022).
 - Na kanalizaci zakončenou ČOV stále není připojených 15,3 % obyvatel (CENIA, 2022).
 - V ČR dlouhodobě ubývá zemědělská půda. Naopak narůstá rozloha zastavěných ploch, s čímž je spojený i nárůst nepropustných povrchů. Půdy s nízkou a střední infiltrační schopností tvořily v roce 2021 38,3 % zemědělské půdy (CENIA, 2022).
-

Co může moje obec dělat pro naplnění cíle?

- Prosazovat MZI v územním plánu a v zadávání projektů.
- Snižovat spotřebu vody v obecních budovách a zapojovat obyvatele obce do dalších řešení.
- Stavět a rekonstruovat stávající obecní budovy tak, aby mohla být využita dešťová voda ke splachování WC nebo zalévání vegetace.
- Zadržovat dešťovou vodou ze zpevněných ploch a střech v akumulacích nádržích nebo přímo pod vegetací.
- Nahradit jednotné kanalizační potrubí, a tím oddělit splaškovou vodu od ostatních čistších vod (srážková, balastní, drenážní, ad.).
- Budovat čistírny odpadních vod (ČOV). Menším obcím se finančně vyplatí přírodní ČOV, která navíc pomáhá zadržet vodu v místě, zlepšovat mikroklima a má nižší uhlíkovou stopu než klasická mechanicko-biologická ČOV.
- Pravidelně monitorovat, udržovat a obnovovat vodovodní síť a předcházet tak ztrátám vody.
- Budovat veřejné vodovody tam, kde je to technicky a ekonomicky možné.
- Nastavit cenu vodného se zapojením veřejnosti tak, aby byl dostatek prostředků na provoz a obnovu vodárenského majetku, a zároveň byla sociálně únosná (princip „uživatel platí“).
- Instalovat veřejná pítka.
- Ponechat nebo získat vodárenskou infrastrukturu do vlastnictví obcí.
- Na obecní zemědělské půdě požadovat šetrné hospodaření s vodou (moderní závlahový systém, využívání dešťové vody, agrotechnické postupy a krajinné úpravy omezující výpar a podporující zadržení vody v půdě, zamezení úniku škodlivých látek do vod).

Sít' dostupných veřejných WC v Praze 7

Na základě spolupráce samosprávy města či obce s veřejností, podnikateli a poskytovateli služeb v daném místě lze vytvořit potřebné příležitosti, kde mohou občané využít veřejných WC a hygienických zařízení. Konkrétním příkladem je projekt SOS WC, za kterým stojí radnice Prahy 7. Iniciativa reagovala na potřebu řešit nedostatek veřejných WC na území městské části. Veřejně přístupná WC, která jsou zdarma či za menší poplatek k dispozici v řadě veřejných budov, v parcích a dětských hřištích, nevyhovovala kapacitně ani svým umístěním poptávce. Vytvořením sítě provozoven ochotných ke spolupráci, např. restaurací, kaváren a veřejných institucí, které umožňují odskočit si na toaletu zdarma, jsou tyto služby lépe dostupné. Propojením s portálem WC kompas vzniká elektronická mapa těchto míst a díky sdílení informací uživateli jsou data i aktuální. Portál nabízí Aplikaci pro chytré telefony, která umožňuje nalézt nejbližší dostupné WC na základě polohy.

Na základě nápadu a postřehu starosty Jana Čížinského realizovala radnice sedmé městské části hlavního města Prahy v roce 2016 informační kampaň, jejímž prostřednictvím informovali provozovny v Praze 7 o existenci portálu WC kompas, důvodech iniciativy a možnostech zapojení. Pokud měla provozovna zájem se k iniciativě připojit, stačilo se přihlásit do portálu WC kompas. Na počátku se zapojilo asi 20 soukromých provozoven, jejich počet ale stále narůstá. Radnice projekt podporuje vydáváním tištěné mapy (což ocenili především senioři) v měsíčníku Hobulet, který sleduje dění na radnici i v celé čtvrti, přináší aktuální zprávy a pozvánky na komunitní a kulturní akce. MČ financuje výrobu a distribuci samolepek pro označení ochotných podniků, které pomohou s navigací, a také i dodají odvahu méně smělym občanům.

„Jednou jsem viděl člověka, který si chtěl odskočit v našem parku. Nasměroval jsem ho do blízké čajovny, že když poprosí obsluhu, určitě jej nechají dojít si na záchod. Vše dobře dopadlo. Pán ale říkal, že by ho nenapadlo takhle někde požádat,“ řekl Jan Čížinský. To ho přivedlo na myšlenku vytvořit síť záchodů, aby lidé věděli, kam si mohou dojít na záchod, kde je na podobné žádosti obsluha zvyklá a kde se nemusí stydět poprosit.“

Iniciativu radnice nejvíce ocenili rodiče s dětmi, senioři či osoby se zdravotními potížemi, ale zapojení je výhodné i pro provozovatele různých podniků, protože tímto způsobem získávají nové spokojené zákazníky. Tuto praxi již uplatňují také na dalších místech nejen v Praze. Portál WC kompas provozuje Pacientská organizace Pacienti IBD z. s. Do mapy WCKompas.cz se přidávají toalety po celém Česku, k dnešnímu dni jich je tisícovka.

V online mapě je zapsané i uživatelské hodnocení jednotlivých záchodků, kdy jsou toalety otevřeny a kde je najdete.

Budování zelené střechy na školní jídelně v Mohelnici

Zelená střecha svým vzhledem oživuje okolní zástavbu, podporuje biodiverzitu, zvyšuje hodnotu nemovitosti a prodlužuje její životnost. Zachytávání dešťové vody ve městě a její zpětné využití k zavlažování šetří nejen vodní zdroje, ale i rozpočet. Jedná se o přirozené spojení moderní architektury a principů udržitelného rozvoje.

Město Mohelnice při rekonstrukci nechalo na budově místní školní jídelny vybudovat víceúčelovou zelenou střechu, která spolu s pěti podzemními nádržemi zachytí 30 kubíků dešťové vody. Intenzivní zelená střecha je využívána jako další společenský prostor, zadržaná voda se používá pro potřeby mlhoviště a pro závlahu rostlin. Projekt využil všech výhod a přínosů, které zelené střechy nabízejí. Minimalizují návaly při odtoku dešťové vody, prodlužují životnost hydroizolace střechy a zlepšují tepelně izolační parametry střešní konstrukce. Rovněž ovlivňují mikroklima ve svém okolí, zachytávají prach a nečistoty z ovzduší i vody, podílí se na zajištění ochrany proti poškození větrem na střechách a také na zvýšení požární odolnosti. Současně zlepšují izolaci budovy a snižují tak náklady potřebné k případnému klimatizování. Stejný efekt můžeme pozorovat také v zimě, kdy je v případě zelené střechy menší spotřeba energie na vytápění. Díky dobrému pohlcování hluku ve vegetaci zelené střechy se snižuje i hladina hluku v zástavbě. Střecha nově vytváří veřejnosti přístupný kulturní prostor vhodný pro společenské akce a v konečném součtu se výrazně projeví i finanční úspora v rozpočtu na správu nemovitosti včetně poplatků za stočné.

Základní škole Mohelnice zelená střecha na objektu jídelny slouží v mnoha ohledech. Terasa na střeše jídelny je využívána nejen pro výuku, ale i pořádání různých školních akcí, například focení tříd, slavnostní rozloučení se žáky 9. ročníků, výtvarné soutěže, vernisáže a podobně. Zelená plocha střechy slouží jako malá botanická zahrada, kde jsou nejčastěji zastoupeny travníky, sukulenty, trvalky, užitkové rostliny a další. V horkých letních dnech je využíván instalovaný mlžící systém pro zlepšení mikroklimatu v okolí budovy jídelny. Střecha navíc zadrží velké množství polévatého prachu, takže děti dýchají lepší vzduch a mají příjemnější sportování. V neposlední řadě došlo k estetickému zkrášlení střechy, na kterou lze pohlížet z vyšších pater hlavní budovy školy. Využíváním prostoru se ukázalo, že v horkých letních dnech, kdy teploty vzduchu dosahovaly 30 °C byla střecha pro výuku žáků nepoužitelná, a proto se rozhodlo o dodatečné instalaci jednoduchého zastínění tak, aby děti mohly tyto příjemné prostory využívat co nejvíce. Realizace zelené střechy stála téměř 7,45 mil. Kč včetně projektové dokumentace a souvisejících výdajů na dotační management, z čehož dotace z MŽP pokryla 82 % investice.

Inspirativní dokumenty

- Podpora adaptace budov a měst na nedostatek vodních zdrojů a zvyšování teploty
- Hospodaření s dešťovou vodou v ČR
- Metodika adaptace školských staveb na změnu klimatu v Praze
- Metodický postup uvedení Standardů hospodaření se srážkovou vodou na území HMP do praxe

7 DOSTUPNÉ A ČISTÉ ENERGIE

Cílem SDG 7 je „zajištění přístupu k cenově dostupné, spolehlivé, udržitelné a moderní energii pro všechny.“ Tento cíl uznává, že přístup k energii má zásadní význam pro dosažení hospodářské, sociální a environmentální udržitelnosti, a že energie je nezbytná pro snížení chudoby, zlepšení zdravotní péče a vzdělávání, a pro podporu inovací a industrializace. Cíl SDG 7 zahrnuje celou řadu cílů, včetně zvýšení podílu obnovitelných zdrojů energie v globálním energetickém mixu, zlepšení energetické účinnosti a rozšíření přístupu k energii v rozvojových zemích.

Tento cíl je tedy zaměřen na efektivní, neznečišťující, bezpečné a odolné hospodaření s energií, které zahrnuje její výrobu, přepravu, distribuci, skladování a spotřebu. Obce mohou na svých pozemcích budovat obnovitelné zdroje a zajistit částečnou či naprostou soběstačnost v rámci dodávek elektřiny svým občanům. Co může být klíčovým startovacím mechanismem pro řešení energetických otázek v obci?

Obce by si na začátku měly stanovit svou vizi a směřování prostřednictvím energetické strategie/plánu pro své území či v rámci spolupráce s dalšími obcemi a partnery (energetická společenství). S komplexními plány obce nebo s dílčími kroky domácností a jednotlivců v nouzi může pomoci energetický manažer. Role obce v tomto kontextu může být koordinační a/nebo řídicí, na místo nahodile pořízených solárních panelů obyvateli (projektová individualizace) je možné efektivně v obci využít vícero objektů nebo pozemků, a tím ušetřit náklady na realizaci a celý projekt urychlit. Modelováním a kalkulací spotřeby a výroby lze dále myslet na lokální potřeby (celé obce nebo jen určité komunity/městské části) a maximalizovat využití energetického úložiště, tím zajistit bezpečnost dodávek a stabilizaci sítě. Přebytková energie pak může sloužit obecním potřebám, mezi které můžeme zařadit nabíjení elektrovozidel a cargo elektrokol či napájení veřejného osvětlení. Samozřejmostí je mapování spotřeby a zajištění dat pro potenciál instalace obnovitelných zdrojů.

-
- V roce 2021 se v ČR nejvíce elektřiny vyrobilo z hnědého uhlí (37 %) a jaderného paliva (36,2 %). Obnovitelné zdroje energie (OZE) sa na výrobě elektřiny podílely 12,4 %, zemní plyn 8,3 % a černé uhlí 3,3 % (CENIA, 2022).
 - V energetické chudobě se nachází domácnost, která splňuje alespoň jeden z následujících 3 bodů: uvádí, že si nemůže dovolit dostatečně vytápět byt, přiznává energetické dluhy, vynakládá velkou část svých příjmů na energie a zároveň má podprůměrný příjem. Již na jaře 2021, tedy před vypuknutím energetické krize, bylo v ČR v energetické chudobě více než 900 000 lidí, téměř 8,7 % populace, z toho 45 % rodiny s dětmi, 34 % důchodci (Klusáček a kol., 2022).
 - ČR je v porovnání s průměrem EU 27 stále o 36,6 % energeticky náročnější (CENIA, 2022).
 - Domácnosti se v rámci vytápění, ohřevu vody či vaření významně podílejí na znečišťování ovzduší, konkrétně na emisích primárních částic PM2,5 (71 %), oxidu uhelnatého (67 %), PM10 (55 %), TZL (49 %), NMVOC (37 %), kadmia (52 %), arsenu (33 %), a benzo[a]pyrenu (96,3 %). Veřejná energetika a výroba tepla je převažujícím zdrojem emisí oxidů síry (39 %), oxidů dusíku (19 %), rtuti (43 %) a niklu (33 %) (ČHMÚ, 2022).
 - 49 % občanů ČR si myslí, že orgány veřejné správy nedělají dost pro podporu dobré kvality ovzduší, a 31% si myslí, že by měl být problém znečištění ovzduší řešený na místní úrovni (EK, 2022).
-

Co může moje obec dělat pro naplnění cíle?

- Zpracovat energetickou vizi města a propojit ji s konkrétními kroky a investicemi (zhotovit projekty, existence politické shody na směřování).
- Koordinovat řízenou decentralizaci a vytvořit podmínky pro komunitní energetiku.
- Spolupracovat nebo vytvořit místo energetického manažera.
- Zajistit existenci inovačního „hubu“ či konsorcia pro energetiku (např. v rámci spolupráce s dalšími obcemi).
- Zapojit se do sdružení a organizací, která se energetice věnují.
- Zajistit mapování osvitů, zajistit a využívat relevantní data pro decentralizaci energetiky.
- Vybudovat bioplynovou stanici, řešit odpadní teplo.
- Zajistit podmínky pro lokální obnovitelné zdroje a budovat je (solární, větrné, vodní, geotermální).
- Snížit spotřebu energie ve veřejných budovách nebo na veřejných prostranstvích (vypnout veřejné osvětlení v časech a místech, kdy není potřeba, snížit/vypnout vytápění ve veřejných budovách) a zvyšovat energetickou účinnost (vyměnit zastaralé osvětlení a vytápění, zateplit budovy).
- Participativně komunikovat s občany (např. identifikace zájmu o OZE).
- Vzdělávat občany (využití emisních povolenek, kampaň úspěšných projektů, informace o možných úsporách).

Zpráva o komunitní energetice (str. 107) seznamuje s nastupujícím trendem, který má potenciál výrazně změnit způsob výroby a distribuce energie v obcích.

Modernizace veřejného osvětlení ve Starých Křečanech formou EPC

Ať už se jedná o instalaci solárních panelů, tepelných čerpadel, zateplení budov nebo modernizace veřejného osvětlení, realizace energeticky úsporných opatření je dnes běžnou záležitostí samospráv, která má pozitivní dopad na životní prostředí, umožňuje uvolnění finančních prostředků pro jiné účely a zajišťuje vyšší nezávislost na rostoucích cenách komodit. Otázkou zůstává, jak tyto opatření efektivně financovat z omezených městských rozpočtů.

Řešením může být metoda EPC (Energy Performance Contracting), neboli poskytování služeb se zárukou energetických úspor, kdy jsou investice do úsporných opatření spláceny zákazníkem až z dosažených úspor. Prvotní náklady na realizaci hradí dodavatel, tzv. ESCO (poskytovatel energetických úspor), který na sebe bere většinu finančních a technických rizik. Metoda zahrnuje přípravu návrhu, realizaci a často i provoz energeticky úsporných opatření v budovách, areálech nebo na veřejném osvětlení. EPC metoda má řadu výhod, mezi něž patří záruka za úspěšnost projektu, dlouhodobé snížení spotřeby energie, spolupráce s jedním dodavatelem, který realizuje projekt od začátku do konce a má stejnou motivaci (tedy dosažení úspor) jako zákazník. V neposlední řadě zákazník nemusí vynaložit žádné prostředky na úvodní investice.

EPC metoda je obcemi mimo jiné využívána pro modernizace veřejných osvětlení. Mezi nejčastěji realizované úsporné opatření patří náhrada zdrojů světla, nový řídicí systém, optimalizace systému či komplexní výměna svítidel. Součástí projektů může být i rozšíření systému veřejného osvětlení, to ale nemůže být financováno z úspor. ESCO pokryje všechny náklady na realizaci projektu a zaručí provoz a údržbu nových, energeticky účinných svítidel. Po pěti až deseti letech přejde osvětlení do majetku obce. Obce ušetří na počáteční investici do modernizace a zároveň dosáhnou úspor jak na provozu, tak údržbě. Tento přístup je nejvíce zajímavý pro menší obce a vesnice, ale v posledních letech ho čím dál více využívají i větší města a kraje.

Jednou z úspěšných realizací modernizace VO pomocí metody EPC je obec Staré Křečany na Šluknovsku, kde dosáhli úspor ve výši 80 %. Součástí projektu byla výměna provozně nákladné staré soustavy výbojkových svítidel za modernější LED svítidla. Ty mají nejen nižší provozní náklady, ale nezakreslují barvy a mají větší světelnost zaměřenou pouze na potřebný úsek silnice. Nová svítidla umožňují v době nižší intenzity dopravy a pohybu chodců na komunikacích (většinou od 22–5 hod.) snížit intenzitu osvětlení na 50 % původního příkonu, a tím i významně snížit spotřebu elektrické energie. V rámci projektu byla vyměněna přibližně polovina z 800 starých svítidel v obci. Původní spotřeba činila 183 MWh ročně, nová je kalkulována na 40 MWh. Obec tak uspoří 78 % původních nákladů na provoz výbojkových svítidel, a to bez jakékoliv počáteční investice.

Inspirativní dokumenty

- Energetické služby se zaručeným výsledkem (EPC) Příručka pro veřejné zadavatele
- Jak na přípravu a vedení projektů metodou EPC – příručka pro veřejnou správu
- Metodika zjišťování vlivu obnovitelných zdrojů energie na hospodářství a životní prostředí mikroregionu / MAS

Zónová regulace vytápění v Prostějově

Bezdrátová zónová regulace vytápění (IQRC) umožňuje dosažení energetických úspor ve všech typech budov s teplovodním vytápěním. Díky využití bezdrátových termostatických hlavice nevyžaduje větší stavební úpravy. Systém IQRC umožňuje individuální regulaci teplot v jednotlivých místnostech budovy. Je tedy efektivnější než tradiční řízení vytápění budov, u kterého často dochází k neefektivnímu manuálnímu ovládání teploty, přetápění prostor nebo vytápění prázdných místností (chodby, sklady, WC). Díky centrálnímu ovládání lze jednoduše a vzdáleně přizpůsobit vytápění pouze v obsazených kancelářích v pracovní době, při dočasné změně úředních hodin nebo v období prázdnin. Systém tak dává smysl nejen v kancelářských budovách, ale i v budovách škol, kde jsou učebny využívány dle konkrétních časových plánů.

K využití IQRC přistoupil magistrát města Prostějov ve dvou administrativních budovách sídlících v historickém areálu. Každá budova má desítky místností, rozsáhlé společenské prostory, zasedací místnosti a reprezentativní prostory. Realizace byla vhodná také díky možnosti barevného sladění viditelných prvků systému s historickým dřevěným obložení interiéru. *„Statutární město Prostějov vnímá hospodaření s energiemi jako jednu ze svých priorit, a to nejen v rámci budov magistrátu, ale také příspěvkových organizací a veřejného osvětlení. Jedním z mnoha opatření, jak dosáhnout snížení spotřeby, byla právě instalace IQRC zónové regulace, kterou jsme realizovali v roce 2019,“* říká energetická manažerka Kateřina Vosičková.

Samotná instalace nového systému nebyla náročná. V obou budovách byly nainstalovány nové termostaty a radiátorové hlavice. Topný systém bylo nutné nejdříve vypustit, napustit a odvzdušnit. Dále byly nasažené motorické a TRV hlavice na ventily a zapojeny prostorové regulátory, prodlužovače signálů a teplotní čidla. Díky bezdrátové funkci systému byla omezena nutnost interiérových a stavebních úprav na elektroinstalační práce přívodu 230V k napájení regulačních jednotek (v jiných případech lze instalovat regulační jednotky u stávajících ovladačů osvětlení nebo zásuvek). Nedílnou součástí zavedení nového systému byla i osvěta mezi zaměstnanci, kterým bylo nutné vysvětlovat změnu vytápění a snížení teplot.

Dobu instalace systému IQRC ovlivňuje hlavně množství hlavice, které je nutné vyměnit za bezdrátové. Termín instalace byl načasován na období prázdnin, které nezasahuje do topné sezóny a kdy je úřad méně vytížen. *„Úspora na vytápění činila za poslední dva roky více než 20 %. Díky tomu jsme mohli odběrné místo přeradit z kategorie středoodběr do kategorie malooodběr, a snížit tak kromě nákladů na dodávky i náklady na distribuci zemního plynu,“* doplňuje Vosičková.

Audity z existujících projektů poskytují zpětnou vazbu o skutečné úspoře, díky níž se návratnost investice pohybuje v horizontu 5 let. Cena zakázky se pohybovala okolo 1,5 mil. Kč bez DPH. Systém IQRC se v Prostějově osvědčil, a tak plánují další instalace v budovách magistrátu a budovách příspěvkových organizací.

Inspirativní dokumenty

– Jak na to v energetice

– Energetický management pro veřejnou správu – příručka pro energetické manažery

8 DŮSTOJNÁ PRÁCE A EKONOMICKÝ RŮST

Cílem SDG je „podpora udržitelného, inkluzivního a udržitelného hospodářského růstu, plné a produktivní zaměstnanosti a důstojné práce pro všechny.“ Tento cíl uznává, že hospodářský růst a pracovní příležitosti mají zásadní význam pro snižování chudoby a dosažení udržitelného rozvoje, ale musí být inkluzivní, aby z něj měli prospěch všichni. Cíl se zaměřuje na podporu vytváření pracovních míst, podnikání a inovací, a zároveň na zlepšení přístupu k důstojné práci a sociální ochraně. Dosažení cíle vyžaduje politiky a strategie, které podporují hospodářskou diverzifikaci, produktivitu a konkurenceschopnost, jakož i opatření na omezení neformální, dětské a nucené práce. Tento cíl rovněž uznává význam spravedlivého obchodu, odpovědných obchodních praktik a globálních partnerství pro dosažení těchto cílů.

Ekonomický růst je však veličinou, kterou často sledujeme a poměříme na úrovni státu, ekonomické charakteristiky se však významně liší v závislosti na specifických podmínkách v regionu a obci. Úspěšně fungující podniky v dosahu obyvatel a vysoká zaměstnanost za férových podmínek je přitom předpokladem toho, aby se v obci dobře žilo a pracovalo. Neméně důležité jsou dopady na životní prostředí, a to především ve spojitosti s využíváním zdrojů a negativními externalitami spojenými s lidskou činností (viz také SDG 12).

Pro rozvoj lokálních firem může obec vytvořit vhodné podmínky, ať už přípravou infrastruktury, rozvojových ploch, přívětivého podnikatelského prostředí, pomocí s propagací nebo třeba usnadněním komunikace s úřadem. Cesta k zaměstnanosti obyvatel ale začíná daleko dříve zajištěním vhodného vzdělávání, motivací k jeho dokončení (viz také SDG 4) a podporou absolventů při získání prvního místa. Samozřejmá je rovnost podmínek pro všechny občany a vytvoření přátelského prostředí pro lidi se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním. Kvalitu života obyvatel může významně ovlivnit také zřízení kreativního centra (atraktivní pracovní místa, kreativní činnost či podpora umění).

-
- Na trhu práce v současnosti chybí cca 180 tisíc pracovníků. Do roku 2030 přijde cca 330 tisíc současných zaměstnanců o práci z důvodu zániku jejich pracovních pozic, zároveň vznikne přes půl milionu nových pracovních míst. Nedostatek pracovníků na trhu sice do roku 2030 naroste „jen“ na 190 tisíc (o 10 tisíc v absolutní hodnotě), ale vlivem stárnutí populace a odchodu silných ročníků do důchodu se situace dramaticky zhorší po roce 2030, a mezera poroste až na 400 tisíc v roce 2040 (Wiedermann a kol., 2022).
 - Zvyšování vzdělání a zlepšování kompetencí bude důležité pro udržení konkurenceschopnosti a zvýšení produktivity a spokojenosti – 4,2 milionu pracujících sice nebude přímo ohroženo, ale budou se muset přizpůsobit změnám v ekonomice (Wiedermann a kol., 2022).
 - V ČR se 52 % dospělých neúčastní vzdělávání dospělých a uvádí, že nejsou ochotni účastnit se vzdělávacích příležitostí, které jsou jim v současné době k dispozici. U pracovníků, kteří získali terciární kvalifikaci („vysoce vzdělání“), je pravděpodobnost, že se nebudou účastnit vzdělávání o 21 procentních bodů nižší než u pracovníků bez terciární kvalifikace (OECD, 2021).
 - V oblasti cestovního ruchu je 69 % Češek a Čechů otevřeno spotřebovat více místních produktů a 40 % by si připlatilo navíc na podporu místní komunity (EK, 2021).
-

Co může moje obec dělat pro naplnění cíle?

- Odpovědně zadávat veřejné zakázky s ohledem na vliv na životní prostředí a spotřebu zdrojů včetně upřednostňování cirkulárních řešení, lokálních firem a zaměstnávání znevýhodněných skupin.
- Podporovat lokální podnikatele, tvořit vhodné podnikatelské prostředí (např. formou digitalizace služeb úřadu či lokální měny).
- Podporovat lokální produkty (farmářské trhy, propagace místních produktů, lokální značky).
- Podporovat zaměstnávání znevýhodněných skupin (hendikepovaní, cizinci, ženy s malými dětmi) a podporovat sociální podniky.
- Rozvíjet politiku udržitelného cestovního ruchu – ekocentra, ekoturistika, agroturistika, budovat cyklostezky, turistické a naučné trasy, využívat místní přírodní bohatství, historii, tradice a kulturu, budovat lokální identitu.
- Hledat možnosti spolupráce s privátním sektorem v případě příprav a realizace PPP projektů (public private partnership), ať už jde například o rozvoj veřejných služeb či zajištění prostor pro podnikání (viz také SDG 11).

Zpráva o podnikatelském centru ve Valašských Kloboukách (str. 141) ukazuje, že i relativně malá obec může výrazně podpořit lokální ekonomiku a inovace. Zpráva o cirkulárním skenu (str. 125) poukazuje na význam podpory udržitelného růstu skrze zavádění principů cirkularity. Stejně tak i podpora lokálních potravinových systémů v projektu AGRO CITY – MAC (str. 91) a rozvoje komunitní energetiky (str. 107) umožňují vznik nových pracovních míst přímo v obci, stejně tak i vyšší ekonomický blahobyt, který lépe odolává vnějším vlivům. Uspokojovat základní životní potřeby je tak možné vlastními silami.

Program na podporu aktivit sociálního podnikání v Moravskoslezském kraji

Cílem sociálního podnikání je dosahování zisku a zároveň zajištění pozitivního přínosu pro společnost a životní prostředí. Častou formou sociálního podniku jsou tzv. integrační sociální podniky, které zaměstnávají osoby se zdravotním nebo společenským znevýhodněním. Jejich cílem je zajistit přístup znevýhodněných na pracovní trh. Integrační sociální podniky podnikají v nejrůznějších oblastech od výroby produktů, přes gastronomii po stavební či IT služby. Druhým typem jsou enviro-sociální podniky, zaměřující se na konkrétní environmentální problémy, například nadměrná spotřeba nebo snižování kvality životního prostředí. Mezi tyto podniky mohou patřit bezobalové prodejny, re-use centra, ekologické farmy či moštárny obnovující zaniklé sady a aleje. Sociální podnikání provozují i neziskové organizace za účelem zajištění prostředků pro podporu své hlavní činnosti. Zisk z těchto aktivit je z velké části používán na rozvoj dalších aktivit podniku nebo darován na společensky prospěšné účely.

K podpoře sociálních podniků přistoupil Moravskoslezský kraj, který od roku 2009 podporuje Klastř sociálních inovací a podniků – SINEC z.s. V roce 2019 společně uzavřeli v řadě již třetí pětileté memorandum o spolupráci v oblasti sociálního podnikání. Cílem této spolupráce je zaměstnávání obtížně zaměstnatelných skupin obyvatel na lokálním trhu práce, podpoření růstu sociální ekonomiky v Moravskoslezském kraji a zabezpečení udržitelného rozvoje této oblasti. Podpora nabývá formy každoroční finanční dotace v souhrnu 3 mil. Kč. V roce 2019 tak bylo podpořeno 16 projektů. Sociální podniky příspěvek využívají na provoz, investice a vlastní rozvoj. Jedná se například o nákup vybavení. Deset procent dotace slouží k pokrytí provozu samotného klastru. Moravskoslezský kraj také podporuje výměnu zkušeností. V roce 2018 uspořádal mezinárodní konferenci „Sociální podnikání – podpora zaměstnanosti a regionálního rozvoje.“ V roce 2019 proběhlo setkání se starosty z Vítkovského regionu s cílem diskutovat formu podpory sociálnímu podnikání.

Kromě finanční podpory mohou města a obce podporovat sociální podniky také prostřednictvím zadávání veřejných zakázek, tedy nákupem konkrétních produktů či služeb. Mezi časté služby poskytované sociálními podniky patří pohostinství, výroba potravin, údržba zeleně, úklidové služby nebo výroba propagačních předmětů. Krajský úřad tuto možnost využil pro nákup vánočních dárkových sad pro partnery kraje. V souladu se Strategií rozvoje Moravskoslezského kraje (pro roky 2019 až 2027) bylo důležité zohlednění environmentálního a společenského dopadu výrobku. Jelikož se jednalo o veřejnou zakázku malého rozsahu ve výši 180 tisíc Kč, úřad napřímo oslovil firmu NAVZDORY s.r.o., která se věnuje výrobě upcyklovaných propagačních a reklamních materiálů. Jako produkt byl vybrán svícen vyrobený z použité lahve a odpadního dřeva. Firma při dodání spolupracovala se spolkem MENS SANA, z.ú., který zajišťoval balení produktu ve spolupráci s lidmi s duševním onemocněním.

Inspirativní dokumenty

– Podpora sociálních podniků prostřednictvím veřejných zakázek

Ostrava Expat Centre

I některá větší česká města se potýkají s tzv. odlivem mozků neboli odchodem vzdělaných a kvalifikovaných obyvatel buď do jiných měst nebo do zahraničí. Hlavními důvody pro jejich odchod může být nedostatek pracovních příležitostí, vidina zvýšení kvality života nebo politická situace státu. Kvůli dědictví těžkého průmyslu se s odlivem mladých kvalifikovaných obyvatel potýká i město Ostrava a celý Moravskoslezský kraj. Jejich cílem, ukotveným ve Strategickém plánu rozvoje města Ostravy 2017–2023 (fajnOVA) a Strategii rozvoje Moravskoslezského kraje pro období 2019–2027 (hrajeMSKrajem), je proto zpomalení a zastavení odlivu mozků, lákání zahraničních talentů do města a regionu, a otočení migračního salda Ostravy. Na tyto strategie navazují aktivity zaměřené na modernizaci ekonomiky regionu směrem k inovacím, postupně tak vznikají projekty jako je Moravskoslezské inovační centrum (MSIC), projekt nové knihovny Černá Kostka, rozšiřování fakult univerzit či revitalizace průmyslových brownfieldů.

Mezi úspěšné projekty zaměřené na lákání cizinců a potřebných profesí do města patří Ostrava Expat Centre (OEC), otevřené v roce 2020 v historickém centru Ostravy. Cílem OEC je usnadnit příchod, zabydlení a život ve městě a regionu pro zahraniční zaměstnance, vědce, studenty, podnikatele a jejich rodiny. OEC zřídilo město Ostrava, je provozované Moravskoslezským inovačním centrem a spolufinancované Moravskoslezským krajem. V prvním zkušebním roce provoz centra zajišťovalo šest zaměstnanců na částečný úvazek, náklady na roční provoz činily cca 1 900 000 Kč. OEC své služby poskytuje zdarma, prozatím primárně v anglickém jazyce, úzce spolupracuje s dalšími organizacemi, zprostředkovává komunikaci mezi městem, expaty a partnery, mezi které patří instituce, organizace poskytující služby pro cizince, expat kluby, univerzity, poskytovatelé bydlení a zdravotní péče atd.

OEC funguje jako jednotné kontaktní místo pro cizince. V otevřeném a přátelském prostředí zaměstnanci poskytují praktické informace, vzdělávací kurzy či konzultace v oblastech získání práce, služeb města, podnikání, bydlení nebo zdravotní péče. Individuální konzultace jsou doplněny webovými stránkami a aplikací s přehlednými informacemi a radami pro různé životní situace od příjezdového checklistu přes každodenní život, rodinu a volný čas, až po podnikání. Součástí služeb je i podpora regionálních firem zaměstnávajících nebo uvažujících o zaměstnání cizinců. OEC poskytuje obecné informace o zaměstnávání cizinců, konzultace k potřebné administrativě či výpomoc při hledání nových zaměstnanců. Mezi další služby zaměřené přímo na zaměstnance patří tzv. Soft Landing Programme (program obecné orientace v životě v České republice jako jsou daně, sociální dávky, důchod, zdravotnictví, politika, zákoník práce atd), interkulturní úvod, školení a semináře nebo tzv. Buddy Service (předplacené hodiny asistence pro zaměstnance).

Nedílnou a důležitou součástí aktivit centra jsou osvětové, networkingové a komunitní akce. Expat centrum pořádá například národní večery (indický, balkánský, apod.), které vytváří příležitosti pro setkání cizinců a Ostraváků, umožňují sdílení a poznávání kultur, a podporují vzájemnou otevřenost skupin.

Inspirativní dokumenty

– Manuál lokální integrace migrantů v České republice

9 PRŮMYSL, INOVACE A INFRASTRUKTURA

Cílem SDG 9 je „vybudování odolné infrastruktury, podpoření inkluzivní a udržitelné industrializace a podpora inovací.“ Cíl uznává, že infrastruktura, průmysl a inovace jsou rozhodující faktory hospodářského růstu a udržitelného rozvoje. Tento cíl se zaměřuje na podporu rozvoje kvalitní, spolehlivé a udržitelné infrastruktury, zvýšení přístupu k cenově dostupné a čisté energii, a podporu inovací a podnikání. Dosažení SDG 9 vyžaduje investice do infrastruktury, technologií a inovací, jakož i úsilí o zajištění toho, aby z těchto investic měli prospěch všichni lidé, a aby byly v souladu s ochranou životního prostředí.

Se samotnou hustotou osídlení roste i hustota infrastruktury, která je nepostradatelnou dlouhodobou investicí podporující ekonomiku a určující kvalitu života v obci. Tento cíl je zaměřen na infrastrukturu technickou (elektrické vedení, vodovod, kanalizace, ČOV, plyn, teplo, optické sítě, aj.) a dopravní (pozemní komunikace, cyklostezky, letiště, aj.). Občanským vybavením a veřejným prostranstvím spadajícím do veřejné infrastruktury dle stavebního zákona se zabýváme u SDG 3.

Z běžné praxe víme, že zeleň a infrastruktura vedou v prostředí obcí neustálý „boj o prostor.“ Tomu se dá předcházet komplexním plánováním rozvoje, aby bylo dosaženo maximálního účinku a synergie tzv. modro-zelené i šedé infrastruktury. Příhraniční obce mohou dosáhnout větší efektivity při výstavbě, údržbě a správě infrastruktur přeshraniční spoluprací (cyklostezky, interoperabilita dopravních systémů, společné využívání vodních zdrojů, provázaný systém kamerových a bezpečnostních systémů).

-
- ČR se v roce 2022 v žebříčku konkurenceschopnosti, který sestavuje švýcarský Institute for Management Development, umístila na 28. místě z 63 hodnocených zemí (IMD, 2022).
 - Podle Global Innovation Index byla v roce 2022 ČR v inovační výkonnosti na 30. místě ze 132 zemí, což je propad o 6 míst oproti předchozím letům. Ze 48 vysokopříjmových ekonomik se ČR umístila na 29. místě (WIPO, 2022).
 - V ekoinovační výkonnosti ČR patří mezi průměrné země EU. V roce 2022 dosáhla 91 % průměru EU, o rok dříve to bylo 94 % (EK, 2022).
 - V roce 2021 se vynaložilo na vědu a výzkum (VaV) rekordní 2 % HDP, přesto ČR zaostává za průměrem EU, který byl 2,26 %. Nejvíce prostředků (cca 60 %) vynakládají podniky, jsou to především podnikové investice, do vlastní VaV činnosti. Většina VaV se v ČR provádí ve třech krajích, a to v Praze, v Jihomoravském a Středočeském kraji (49 % podíl pracovišť, 66 % podíl pracovníků, 69 % výdajů) (ČSÚ, 2023).
-

Co může moje obec dělat pro naplnění cíle?

- Budovat lokální systémy nezávislé na síti (v jakémkoliv slova smyslu) – lokální výroba elektřiny, lokální dopravní systémy, jejich napojení na systémy vyššího řádu.
- Používat digitální technické mapy v plánování.
- Důkladně zmapovat současný stav infrastruktury (i u dalších vlastníků a subjektů).
- Předcházet nesystematickému budování infrastruktury spoluprací s ostatními subjekty v případě úpravy, budování či správy technické infrastruktury, preferovat sdružené trasy infrastruktury (např. kabelovody).
- Motivovat firmy na využití sdružené infrastruktury (transparentní nastavení cen pronájmu a používání).
- Zřídit inovační huby a podnikatelské inkubátory ve spolupráci s podnikatelskou sférou.

V lokálním měřítku je možné úspěšně podporovat inovace a podnikavost (viz zpráva o podnikatelském centru ve Valašských Kloboukách na str. 141), stejně tak jako významně stimulovat transformaci lokální ekonomiky k udržitelnosti (viz zpráva o pražském cirkulárním skenu na str. 125).

Liberecký Lipo.ink

4

8 DŮSTOJNÁ PRÁCE
A EKONOMICKÝ RŮST

17 PARTNERSTVÍ
KE SPLNĚNÍ CÍLŮ

Jedním z nástrojů obcí a měst zvyšujících jejich konkurenceschopnost a relevantnost v dnešním rychle se měnícím světě je vytvoření podpůrné inovační infrastruktury. Jejím cílem je podporovat kreativitu a podnikavost a pomáhat místním začínajícím podnikům, studentům, malým a středním firmám a výzkumným organizacím. V Česku se jedná primárně o agentury naplňující krajské inovační strategie, které bezesporu přináší výhody i obcím, ve kterých působí. Vznik inovační infrastruktury se netýká jen velkých krajských měst, ale určité formy mohou vznikat i v menších obcích. Jedná se například o sítě, instituce nebo fyzické prostory. Investicemi do inovační infrastruktury mohou města přilákat a udržet talentované jedince, stimulovat hospodářský růst a v konečném důsledku zlepšit kvalitu života svých obyvatel.

V Liberci funguje podnikatelský inkubátor a inovační centrum Lipo.ink od roku 2017. Centrum je zřízeno jako nezisková organizace vlastněná Libereckým krajem. Od roku 2020 působí Lipo.ink v budově v centru Liberce, jejíž revitalizace byla kofinancována z dotace EU v celkové výši 400 milionů korun. Právě samotné prostory jsou důležitým aspektem inovační infrastruktury. V budově je k dispozici 4000 m² kancelářských, průmyslových a eventových prostor, součástí je coworking pro 60 lidí, dílny a nahrávací studio.

Ve většině případů jsou služby Lipo.ink pro uživatele bezplatné. Mezi služby patří tzv. Podnikatelská ambulance, v rámci které centrum nabízí hodinové konzultace pro veřejnost s podnikatelským záměrem nebo podnikatelským problémem. Dalšími službami jsou inkubační programy Posilovna a Plnotučná inkubace, ty provází účastníky procesem přetavení podnikatelského záměru v reálnou, fungující firmu. V případě Plnotučné inkubace, musí zájemci splnit určitá kritéria a Lipo.ink poskytne mnohem širší podporu od větší časové dotace, přes externí experty po právní, marketingové nebo grafické služby. V těchto případech do inkubované firmy vstupuje Lipo.ink 2,5 procenty. Tento přístup je v ČR unikátní a cílí na pokrytí nákladů centra ze zisku portfolia inkubovaných firem. Tímto programem prošly zatím tři firmy.

Posledním programem pro zavedené malé a střední firmy je PlatInn program, díky kterému firmy získají nové kompetence v oblasti obchodu, organizačního rozvoje či digitalizace za účelem inovačního růstu. Centrum dále organizuje různé vzdělávací, osvětové a networkingové akce. Samotné financování provozu Lipo.ink je plně hrazeno z rozpočtu kraje. V roce 2022 byl rozpočet organizace téměř 17,5 milionu korun. Za pět let fungování centrum zorganizovalo na 260 vzdělávacích akcí, v rámci podnikatelské ambulance poskytlo konzultace více než 600 lidem a podpořilo více jak 60 firem v jejich vzniku a rozvoji.

Inspirativní dokumenty

– Adaptační strategie rozvoje venkova – příklady dobré praxe z oblasti rozvoje podnikání

Regionální inovační strategie Jihomoravského kraje

V dnešní globální ekonomice čelí regiony a města intenzivní konkurenci pokud jde o přilákání investic, vytváření kvalitních pracovních míst a rozvoj inovativních odvětví. Aby si udržely konkurenceschopnost, regiony vytváří regionální inovační strategie (RIS), které mají podpořit inovace a podnikání, hospodářský růst, tvorbu pracovních míst a řešit společenské výzvy. RIS je koordinovaný plán, který spojuje klíčové zúčastněné strany, jako jsou podniky, univerzity, výzkumné ústavy a vládní agentury, s cílem vytvořit ekosystém, který podporuje inovace a umožňuje komercializaci nových nápadů. Tento přístup uznává, že za inovace nejsou odpovědné pouze jednotlivé podniky nebo instituce, ale že vyžadují spolupráci a partnerství napříč inovačním ekosystémem regionu. Přijetím RIS mohou regiony využít své jedinečné silné stránky a zdroje k podpoře hospodářského růstu, k vytváření nových příležitostí a ke zvyšování své globální konkurenceschopnosti.

První regionální inovační strategie vznikla v Jihomoravském kraji (JMK) v roce 2002, postupně se jí inspirovaly všechny další regiony ČR. Jedná se o základní strategický dokument JMK a města Brna pro rozvoj ekonomické konkurenceschopnosti prostřednictvím zlepšování podmínek pro inovační podnikání, zvyšování úrovně vzdělání a podněcování k výzkumu a spolupráci. První verze se věnovala primárně institucionálnímu zajištění realizace strategie, podpoře začínajících technologických podniků a přenosu znalostí mezi výzkumnými organizacemi a obchodními společnostmi. Jedním z prvních a nejdůležitějších výstupů strategie bylo založení Jihomoravského inovačního centra (JIC) v roce 2003. To vzniklo jako zájmové sdružení právnických osob. Zřizovateli jsou Jihomoravský kraj, statutární město Brno a místní veřejné univerzity.

Dnes probíhá realizace již páté RIS JMK 2021–2027, schválené zastupitelstvem JMK a městem Brno. Strategie rozvíjí cíle v nových oblastech jako je osobnostní vzdělávání, inovace v poskytování veřejných služeb či společenských důsledcích globálních výzev jako je klimatická změna a udržitelnost, digitální technologie a demografický vývoj spojený se zdravým stárnutím.

Mezi silné stránky RIS patří důraz na zapojení regionálních partnerů ze soukromého a veřejného sektoru a vědy, kterých bylo do tvorby zapojeno přes 300. Strategie tak usiluje o koordinaci inovační politiky v rámci celého ekosystému bez ohledu na zdroj financování či nositele projektů. Jednotlivé projekty definované v akčním plánu jsou realizované a financované z rozpočtu JMK, města Brna (dohromady okolo 200 milionů korun ročně), strukturálních fondů, národních grantů a firemních či akademických sektorů. Náklady a kapacity na realizaci tak nenese jenom JMK nebo město Brno, ale všichni partneři jihomoravského inovačního ekosystému. Díky spolupráci aktérů na strategii se zvyšuje jejich angažovanost a potenciál pro úspěšnou realizaci projektů. Náklady na samotné vytvoření strategie se pohybují okolo 100 tisíc korun.

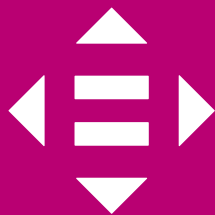
Díky RIS vznikly kromě JIC instituce jako je VIDA Science Centrum, Středoevropský technologický institut CEITEC, Jihomoravské centrum pro mezinárodní mobilitu a JMK se tak díky nim dostává na přední místa v oblasti inovací v Evropě.

Inspirativní dokumenty

– Místní akční skupiny: leadeři venkova?

10 MÉNĚ NEROVNOSTÍ

Cílem SDG 10 je "snížit nerovnost v rámci jednotlivých zemí i mezi nimi". SDG 10 uznává, že nerovnost je hlavní překážkou udržitelného rozvoje, a že snížení nerovnosti je nezbytné pro dosažení spravedlivějšího a prosperujícího světa. Tento cíl se zaměřuje na snížení nerovnosti v příjmech, příležitostech a výsledcích a zároveň na řešení strukturálních a systémových faktorů, které nerovnost udržují. Dosažení cíle SDG 10 vyžaduje politiky a strategie, které podporují sociální, ekonomické a politické začlenění, a které řeší diskriminaci, marginalizaci a vyloučení. Tento cíl rovněž uznává význam mezinárodní spolupráce a partnerství při snižování nerovností jak v rámci jednotlivých zemí, tak i mezi nimi.

Nerovnosti neexistují pouze mezi státy nebo regiony, ale jsou přítomny i v samotných obcích či dokonce sousedstvích. Každý z nás ve své obci jistě zná jednotlivce nebo skupiny lidí, kteří mají omezený přístup k veřejným službám a důstojnému bydlení, nebo jejichž zájmy nejsou v dostatečné míře reprezentovány např. při rozpravách zastupitelstev a jednáních komisí. To může jít ruku v ruce s jejich celkovým ekonomickým a sociálním vyčleněním. Může se jednat o seniory, osoby se zdravotním postižením, migranty a etnické menšiny, sexuální menšiny, lidi bez domova a další. V kontrastu s nimi je většina občanů, kteří jsou (a cítí se být) v obci obslouženi a reprezentováni v dostatečné míře.

Obce primárně mohou uchopit řešení nerovností v rámci územního a strategického plánování, kde by měla být řešena otázka sociálně vyloučených lokalit. Obec může vyloučené lokality systematicky monitorovat, vypracovat plán pro práci s lidmi v tíživé situaci a pro spolupráci s neziskovými organizacemi. Dále může zajistit bezplatné poradenství, které pomůže řešit tíživou situaci lidí a nabízet možnosti přivýdělnku v rámci veřejných služeb. Lze také stavět a pronajímat městské byty a podpořit sociální bydlení (např. zohlednění specifických potřeb různých menšin při bytové výstavbě).

-
- V ČR byla průměrná mzda na konci roku 2022 43.412 Kč. Oproti tomu minimální důstojná mzda k 1. čtvrtletí 2022 činila 33.909 Kč pro ČR a 39.974 Kč pro Prahu (MDM, 2022).
 - Giniho koeficient příjmové nerovnosti je v České republice jeden z nejnižších v EU. Dosahuje hodnotu 25 bodů, přičemž průměr je EU 30, 6 bodů (100 znamená absolutní nerovnost příjmů a 0 absolutní rovnost příjmů) (Eurostat, 2023).
 - Majetková nerovnost je po Švédsku druhá největší v EU. 1 % nejbohatších lidí (cca 85 tisíc lidí) vlastní více majetku než dolních 90 % dohromady. Současně je v ČR jedna z nejnižších daní z majetku v rámci OECD (Komárek, 2021).
-

Co může moje obec dělat pro naplnění cíle?

- Zavést občanskou kartu, která držitelé zajistí efektivní online komunikaci s obecním úřadem a přístup ke službám.
- Aktivně přibližovat služby úřadu občanům (např. „létající úřad“, rozšířené úřední hodiny).
- Inkluzivně organizovat veřejný prostor s ohledem na znevýhodněné skupiny obyvatel (např. seniory, zdravotně hendikepované, matky s kočárky, viz také SDG 11).
- Digitalizovat agendy úřadu s přihlédnutím k možným bariérám na straně některých klientů (internetová gramotnost, dostupnost technického vybavení v některých domácnostech).
- Dorovnávat mzdy v městských společnostech z rozpočtů města na úroveň minimální důstojné mzdy.
- Pořádat setkání zástupců obce s příslušníky různých menšin a zapojovat je do politické participace (např. v komisích či pracovních skupinách).
- Zřídit potravinovou banku (viz také SDG 2).

Jak na inkluzi ve veřejném prostoru a v životě obce se dozvíte ve zprávě o vídeňském mainstreamingu (str. 99). Stejně tak přínos podpory sociální integrace ukáže projekt AGRO CITY – MAC (str. 91).

Aktivity podporující poskytování minimální důstojné mzdy v anglických městech

I přesto, že se v posledních letech českým domácnostem daří ekonomicky lépe, téměř u 41 % obyvatel (ženy 48 % a muži 35 %) podle Platformy pro minimální mzdu výše mzdy nestačí na to, aby vedli důstojný život. Tuto situaci řeší tzv. koncept poskytování minimální důstojné mzdy. Jedná se o výpočet mzdy, která pracujícím a jejich domácnostem poskytuje dostatek finančních prostředků pro materiálně důstojný život a plnohodnotnou účast na životě společnosti. Narozdíl od mzdy minimální, průměrné či mediánu, bere její výpočet v potaz náklady na stravu a bydlení, oblečení, dopravu, zdravotní péči, vzdělání, volný čas a další výdaje včetně úspor.

Na důstojnou mzdu podle Platformy pro minimální mzdu nedosáhnou nejen lidé s nízkou kvalifikací, ale i lidé s vyšším vzděláním. Ve veřejném sektoru na minimální důstojnou mzdu nedosáhne 17 procent všech pracovníků, přičemž nedostatečné hodnocení se týká 25 % zaměstnanců mladších 30 let. Jedná se například o řadové úředníky a úřednice na radnicích a úřadech práce, pracovníků v sociálních službách nebo kuchařů ve školách. Řešením je poskytnutí důstojných platových podmínek ve veřejné sféře nebo zakotvení důstojného ohodnocení ve veřejných zakázkách. V prostředí českých měst a obcí však není zatím tento koncept uplatňovaný.

Debata o důstojné mzdě je velmi rozšířená například ve Velké Británii. Za posledních 18 let, od začátku kampaně za její zavedení, zde bylo podle Living Wage Foundation akreditováno přes 5000 zaměstnavatelů poskytujících důstojnou mzdu s dopadem na 200 tisíc lidí, kterým se zvýšila mzda. V roce 2013 schválilo Město Salford Chartu zaměstnanosti s cílem zvýšení pracovních standardů pro zaměstnance a podniky ve městě. Charta staví na třech pilířích, kterými jsou zlepšení vzdělávacích a pracovních příležitostí pro místní obyvatele, poskytování rovných a inkluzivních příležitostí, a nastavení standardů lepších pracovních postupů a podmínek. Poskytování minimální důstojné mzdy je součástí třetího pilíře, přičemž se očekává, že všechny podniky podporující chartu budou vyplácet minimální důstojnou mzdu. Mimo to schválilo zastupitelstvo Salfordu používání charty jako výchozí dokumentu pro zadávání veřejných zakázek.

K podobnému řešení přistoupila londýnská městská část Islington. Na základě doporučení komise pro spravedlivou politiku zavedla povinnost vyplácení minimální důstojné mzdy pro všechny dodavatele veřejných zakázek. Požadavek je součástí zadávací dokumentace a smlouvy, jejíž součástí je pravidelná kontrola ze strany Islingtonu a nutnost dodání důkazů o placení minimální důstojné mzdy.

Podpora poskytování minimální důstojné mzdy českými městy může být spojena s vyššími finančními náklady a s legislativními bariérami. Na druhou stranu mezi přínosy patří větší spokojenost zaměstnanců, rychlejší nábor a udržení zaměstnanců, zlepšení produktivity a kvality služeb, a zlepšení pověsti organizace.

Inspirativní dokumenty

– Becoming a Living Wage Employer – An implementation toolkit for local authorities

Městská nájemní agentura Hlavního města Praha

Městská nájemní agentura (MNA) je jedním z nástrojů pro řešení krize dostupnosti bydlení ve městech. Potřeba jejího vzniku vychází z nedostatku nájemních bytů vlastněných městem, a také z důvodu předcházení koncentrace nájemníků v sociální tísní v jedné lokalitě či bytovém domu. Pilotní projekt MNA vznikl jako nová služba bytové politiky Hlavního města Prahy (HMP) v květnu 2021. Služba je zařazena pod Centrum sociálních služeb Praha. Výhodou oproti ukotvení služby přímo na bytovém odboru HMP je větší flexibilita, rychlejší fungování a lepší provázání s dalšími službami jako je nábytková banka nebo zabydlovací tým. Cílem agentury je shánět byty od soukromých majitelů, snižovat jimi vnímaná rizika a pronajímat je lidem, kteří se nacházejí v bytové nouzi. Během prvních sedmi měsíců fungování MNA zabydlela 23 domácností. Agentura má v současné době sedm zaměstnanců (z toho tři na zkrácené úvazky).

Samotná MNA žádné byty nevlastní. Byty dávají k dispozici jejich majitelé, kteří je poskytují za nižší tržní cenu. MNA jim poskytuje garance, které cílí na snížení rizik a obav spojených s pronájmem osobám v sociální tísní, jako jsou obavy z neplatičů, vznik škod v bytě či potenciální konflikty. Hlavní motivací pro poskytnutí bytu je garantovaný příjem, ušetření starostí s pronájmem, vhodně nastavené garance MNA a sociální přesah. Výběr bytů má na starosti výběrová komise dle kritérií, jako je poskytnutí výhodné ceny, stav a kvalita bytu, lokalita a riziko segregace. Případní zájemci mohou využít transparentní kalkulačku nájmu, která je dostupná na webových stránkách MNA. Nájemní sazby se pohybují v rozmezí 180–260 Kč za metr čtvereční.

Cílovou skupinou MNA jsou osoby s omezenou možností získat bydlení na realitním trhu. Převážně se jedná o rodiny s dětmi, nízkopříjmové pracující, rodiče-samoživitele, seniory a lidi s hendikepem. Tyto osoby často bydlí na ubytovnách za nevýhodných podmínek, v azylových službách, u známých. Při hledání standardního bydlení ovšem naráží na zásadní překážky, jako jsou vysoké kauce, provize realitním kancelářím, pomalý proces vyplácení dávek z Úřadu práce nebo předsudky. Úkolem MNA je koordinace procesů, které vedou k uzavření nájemních smluv mezi MNA a majiteli bytů, a MNA a nájemníky, včetně jejich oslovení a výběru. Po uzavření nájemní smlouvy MNA klientům v určitém rozsahu asistuje se zabydlením a poskytuje poradenství pro udržení bydlení. MNA zajišťuje správu a běžné opravy bytů i ostatní služby související s bydlením. V případě nutnosti může poskytnout krátkodobou slevu z nájmu. MNA spolupracuje se sociálními službami. Městská nájemní agentura vychází vstříc oběma stranám, snižuje bariéry vstupu k dobrému a stabilnímu bydlení a vyrovnává potřeby majitelů a nájemníků.

„Městská nájemní agentura dokazuje, že i lidé v bytové nouzi mohou bydlet standardně, když jim odstraníme hlavní překážky v přístupu na realitní trh a pomůžeme se stabilizací. Ukázalo se také, že Městská nájemní agentura má potenciál stát se systémovým nástrojem podpory bydlení v Praze,“ doplňuje Kristýna Andrlová, vedoucí MNA Praha.

Inspirativní dokumenty

– Jak hodnotit udržitelnost bydlení? Metodická příručka pro obce

11 UDRŽITELNÁ MĚSTA A OBCE

Cílem SDG 11 je „zajištění, aby města a lidská sídla byla do roku 2030 inkluzivní, bezpečná, odolná a udržitelná.“ SDG 11 uznává, že urbanizace je hlavní hnací silou globálního rozvoje, ale zároveň představuje významné výzvy, včetně chudoby, nerovnosti, zhoršování životního prostředí a změny klimatu. Tento cíl se zaměřuje na podporu udržitelné urbanizace prostřednictvím zlepšení přístupu k základním službám, jako je bydlení, doprava a energie, a zároveň na snížení dopadu měst na životní prostředí a zvýšení jejich odolnosti vůči přírodním a člověkem způsobeným katastrofám. Dosažení vyžaduje tvorbu inkluzivních, participativních a udržitelných politik a strategií, které podporují plánování, navrhování a správu měst vyvažující ekonomické, sociální a environmentální cíle. Tento cíl rovněž uznává význam partnerství mezi místními samosprávami, komunitami a soukromým sektorem při dosahování těchto cílů.

Tento cíl je prakticky kompletně zaměřen na směřování rozvoje obcí a měst. Věnuje se zlepšení přístupu k cenově dostupnému bydlení a dopravě, plánování a řízení měst, posílení participativních mechanismů (viz také SDG 16), ochraně kulturního a přírodního dědictví a snížení nepříznivého dopadu měst a obcí na životní prostředí.

Obce by měly dbát například na kvalitní strategické a územní plánování, bezpečnost, kvalitu ovzduší (viz také SDG 3) a způsob, jakým nakládají s odpady (viz také SDG 12). Kvalitně vedená místní samospráva vytváří vhodné podmínky pro podnikání (viz také SDG 8), dostupnost služeb, odpovědně využívá území v rámci územního plánování, kde usměřuje a potlačuje suburbanizační trendy (rozvolněná zástavba) a upřednostňuje udržitelný rozvoj a ekologická řešení, jako například revitalizaci brownfieldů, budování modro-zelené infrastruktury (MZI), využívání principů tzv. „kompaktního města“, které snižuje náklady na infrastrukturu a přepravní vzdálenosti, i riziko dalšího záboru zemědělské půdy a volné krajiny. Obce i města by měly stavět na principech „města krátkých vzdáleností“ a pečovat o svůj veřejný prostor, dosahovat harmonického a vyváženého rozvoje, územní soudržnosti (spolupráce s dalšími obcemi), zajistit přístup k dostupné veřejné dopravě, která je šetrná k životnímu prostředí a potlačovat vynucenou mobilitu, zejména tu individuální automobilovou. To vše s cílem zajistit příznivý a kvalitní život svých obyvatel.

-
- ČR lze považovat za nejméně dostupnou zemi v Evropě, pokud jde o vlastnictví vlastního bydlení. Kupující v ČR by potřebovali v průměru 13,31 násobek hrubé roční mzdy, aby si mohli pořídit nové bydlení (Deloitte, 2022).
 - Podíl sociálního bydlení na celkovém fondu nájemních bytů činí v ČR 0,4 %, což je výrazně pod průměrem EU, který činí 7 %. První Nizozemsko dosahuje 34,1 %, druhé Rakousko 23,6 % (OECD, 2023).
 - V bytové nouzi se nachází 35–62 tisíc domácností, v nichž vyrůstá 20–51 tisíc dětí do 18 let. Dalších 130–190 tisíc domácností s přibližně 100 tisíci dětmi je ohroženo ztrátou bydlení. Dalších přibližně 300–350 tisíc domácností, z nichž třetinu tvoří seniorské domácnosti, trpí nadměrnými náklady na bydlení, tj. vynakládá na bydlení více než 40 % svých příjmů (Klusáček a kol., 2021).
 - V ČR se nachází pouze 0,7 % dobíjecích stanic na území EU, oproti 2,39 % unijní populace (ACEA, 2022).
 - V letech 2014–2021 bylo do Národní databáze brownfieldů zaregistrováno 1920 brownfieldů. Za rok 2021 rok přibýlo 679 lokalit, současně z důvodu regenerace bylo z databáze vyřazeno 157 lokalit (CzechInvest, 2022).
-

Co může moje obec dělat pro naplnění cíle?

- Využívat regulační plán v rámci územního plánování.
- Pravidelně projednávat a řešit otázku připravenosti obce na krizové situace (kvalitně zpracovaný krizový plán).
- Zajistit a podporovat sociální bydlení.
- Podporovat multimodalitu přepravy a optimalizaci mobility v rámci daného území (např. carsharing, monitoring dopravy a spolupráce s komerčními a privátními subjekty při zajišťování této služby).
- Podporovat nízkoemisní, bezemisní a alternativní formy dopravy.
- Budovat parkovací místa s dobíjecí infrastrukturou pro elektromobily.
- Zajistit a rozšířit bezpečné cyklostezky a cyklotrasy, podpořit systém sdílených kol.
- Poskytovat služby senior taxi.
- Revitalizovat brownfieldy.
- Budovat MZI a šedou infrastrukturu (viz také SDG 6 a 9).
- Zavést finanční pobídky pro obyvatele při zkvalitňování veřejného prostoru (údržba zeleně aj.).
- Vyčlenit část rozpočtu na participativní rozpočtování.
- Podporovat všechny scénáře realizace PPP (Public-Private Partnership) projektů.

Budování udržitelné městské infrastruktury a silnému důrazu na spolupráci se soukromým, akademickým a občanským sektorem se věnuje zpráva o pražském cirkulárním skenu (str. 125).

MHD zdarma ve Frýdku-Místku

Městská veřejná doprava je oproti individuální automobilové dopravě efektivnější, ekologičtější a zdravější forma dopravy. Je proto v zájmu měst zajistit dlouhodobé navyšování počtu cestujících. Toho jde docílit různými nástroji, od zlepšování kvality a dostupnosti MHD, přes omezení parkování v centru města až po finanční motivaci. Mezi často diskutované přístupy patří i bezplatná veřejná doprava (BVD). Zavedení BVD se může lišit rozsahem a mírou, od slev pro specifické skupiny jako jsou děti či důchodci, přes bezplatnost na vybraných trasách např. mezi sídlištěm a centrem města (Hradec Králové), kyvadlové firemní autobusy, až po poskytnutí MHD zdarma pro všechny obyvatele města.

Mezi často citované přínosy BVD patří snížení počtu osobních automobilů v provozu, což vede ke snížení dopravní zátěže, počtu nehod, úrovně hluku, znečištění ovzduší a zlepšení kvality veřejného prostoru. Mezi vedlejší dopady patří zrychlení veřejné dopravy a zvýšení efektivity pracovního trhu, kdy zaměstnanci mohou dojíždět bez dodatečných nákladů. Zatímco zvýšení počtu cestujících je prokazatelné, dopady BVD na snížení počtu automobilů jsou stále diskutované. Studie dokazují, že pro efektivní snížení hustoty individuální automobilové dopravy neexistuje jedno úzce zaměřené řešení, naopak města musí kombinovat různé přístupy od metody "cukru", která podporuje udržitelnější způsoby cestování, po přístup "biče", který zpoplatňuje nebo omezuje jízdu autem a parkování.

Nejúčinnějším opatřením je zavedení poplatku za dopravní vstup, který snižuje počet automobilů ve městech o 12 až 33 %. V řadě evropských měst se velmi osvědčila i nařízení o zrušení parkovacích míst a změně dopravních tras, kde automobily nahradily ulice bez aut, cyklistické stezky a chodníky pro pěší. V Oslu nahrazení parkovacích míst pěšími ulicemi bez aut a cyklistickými pruhy snížilo používání automobilů v centru až o 19 %. Mezi další nástroje patří sleva nebo bezplatné MHD pro zaměstnance či poskytnutí bezplatné kyvadlové dopravy na parkoviště, zavedení placeného parkování pro zaměstnance, systém vyplácení peněz zaměstnancům za používání veřejné dopravy nebo car sharing.

K zavedení veřejné dopravy zdarma přistoupil v roce 2010 Frýdek-Místek. Důvodem byl nárůst osobní dopravy, ale i pokles cestujících v autobusech, který vedl ke zvyšování provozních nákladů. „V roce 2010 před spuštěním projektu MHD zdarma evidovali 3,8 mil. přepravených cestujících, v roce 2016 (rok s nejvyšším počtem přepravených osob) jich bylo téměř 7,8 mil. Pandemie covidu-19 vedla k docela značnému poklesu přepravených osob. V současné době MHD využívá kolem 5,6 mil. cestujících ročně,“ vysvětluje Miroslav Hronovský vedoucí Odboru dopravy a silničního hospodářství ve Frýdku-Místku.

Zavedení MHD zdarma ve Frýdku-Místku si vyžadovalo systémovou změnu veřejné dopravy ve městě, která vedla ke zatraktivnění veřejné dopravy, snížení nákladů na přepravu jednoho cestujícího, snížení ekologické stopy města, a umožnilo do jisté míry regulovat individuální dopravu, která se však nijak výrazně nezměnila. Do projektu se zapojilo 16 okolních obcí a na jeho činnost přispívá i Moravskoslezský kraj.

Inspirativní dokumenty

- Jak na to v dopravě
- Metodika využívání dobré praxe v city logistice se zřetelem na podporu udržitelné městské mobility

Pražská mapa přístupnosti

Bezbariérovost je nezbytnou podmínkou srovnatelné kvality života a svobody pohybu nejen pro osoby s omezenou schopností pohybu, orientace či komunikace, ale také pro seniory, děti či rodiče s kočárky. V ČR se potřeba bezbariérového přístupu týká přibližně 830 tisíc osob a odhaduje se, že až 1/3 populace má sníženou schopnost pohybu či orientace. Obecně se jedná o umožnění navštěvování míst, která jsou za běžných okolností nepřístupná. Její dosažení ve veřejných prostranstvích, budovách, hromadné dopravě či bydlení je jedním z klíčových úkolů měst.

Již několik větších měst (Brno, Ostrava, Opava, Praha) spolupracovalo na vytvoření tzv. mapy přístupnosti, která poskytuje informace o přístupnosti jednotlivých objektů ve městě, jako jsou zdravotnická zařízení, státní instituce, kulturní památky, muzea, zastávky MHD, bankomaty či parkovací místa ZTP. Mapa ulehčuje plánování trasy nebo případné pomoci. Objekty jsou dle různých aspektů hodnoceny a rozřazeny do kategorií přístupné, částečně přístupné a obtížně přístupné či nepřístupné. Každé zmapované místo je podrobně popsáno a doplněno o fotografie a piktogramy upozorňující uživatele na to, jaké problémy je v nich mohou potkat – obtížný sklon, povrch, schody, úzké dveře atd.

V Praze vznikla mapa z podnětu Pražské organizace vozíčkářů (POV). Magistrát HMP měl o téma zájem a nechal si poradit od místní neziskové organizace. Institut plánování a rozvoje města Prahy poskytl mapový podklad a vytvořil redakční systém, přes který dodavatelé do aplikace vkládají data. „Magistrát zároveň podpořil městské části grantem, který byl určen na získávání a zpracování dat jednotným způsobem. Vzniklá databáze se nyní už jen doplňuje a aktualizuje,“ doplňuje Kateřina Novotná, odborná pracovnice programu Přes bariéry.

V Praze funguje mapa přístupnosti již od roku 2016. V současné době lze v mapě dohledat podrobné informace o bezbariérové přístupnosti více než 1 100 budov a veřejných prostranství na území hlavního města, které jsou postupně doplňovány. Vytvoření mapy není podle Novotné náročné, české samosprávy totiž často mapovými podklady nebo GIS systémy disponují. Naopak časově a personálně náročný je proces mapování a vyžaduje zaškoleného a znalého člověka, který zaznamenává parametry, ale vnímá i souvislosti mezi jednotlivými prvky. Například změří šířku vstupních dveří, změří velikost kabiny výtahu, a zároveň sleduje, jestli na trase mezi vstupem a výtahem není zúžený průchod nebo schod.

„Většina uveřejněných dat vychází z našeho profesionálního mapování přístupnosti prostředí. Informace pro uživatele mapy mají popisný charakter bez subjektivního hodnocení. Cílová skupina je totiž velice rozmanitá. Touto formou necháváme na uživateli, aby si konečné vyhodnocení přístupnosti konkrétního místa udělal sám na základě textu a přiložených fotografií.“ doplňuje Novotná.

Inspirativní dokumenty

– Metodiky mapování přístupnosti

Participativní bydlení

Počet obyvatel v českých městech každoročně roste, ubytování nově přistěhovaných vyžaduje výstavbu přibližně 6–7 tisíc bytů ročně, což neodpovídá reálné výstavbě okolo 1400 bytů. Navíc je ve větších městech počet dostupných bytů snížen o krátkodobé bydlení typu Airbnb nebo spekulace. Výsledkem je krize dostupnosti bydlení, nárůst cen bytů a výše nájemného. Občané i města proto hledají různé způsoby, jak dosáhnout na dostupnější bydlení. Jedním z řešení je tzv. participativní bydlení.

Mezi jeho principy patří především dohoda a aktivita skupiny lidí, která se podílí na přípravě projektu, společném získání úvěru, koupi či stavbě nemovitosti, později se skupina podílí na správě či sdílení určitých prostorů a vybavení domu. Tyto dohody výrazně snižují náklady, ať už na počáteční investice, tak i následný provoz. Další výhodou je možnost ovlivnit přípravu projektu, to často vede ke zvýšení kvality bydlení, přizpůsobení prostorového uspořádání a větší udržitelnosti stavby. Nemalejším přínosem je aspekt solidarity, kdy sdílení prostor a vytváření společných aktivit může předcházet společenským problémům jako je osamělost, společný úvěr zase může zajistit vstup do bydlení obyvatelům různých generací a disponibilních příjmů.

V zahraničí má participativní bydlení dlouholetou tradici, nejčastěji nabývá forem družstevního či spolko-
vého bydlení. Tyto modely mají v každém regionu svá specifika především ve vazbě na platnou legislativu a historickou tradici. Města podporují participativní bydlení různou mírou, v územních plánech, urbanistických vizích či finančně (např. výhodný pronájem pozemku, o který stát či město nepřijde). Ve městech jako je Vídeň, Mnichov nebo Berlín je pro participativní bydlení rezervován podíl území. Mnichov má za cíl poskytnout 20 % městských pozemků participativnímu bydlení.

Obec může poskytnout skupině pozemek například výměnou za podmínku, že část bytů musí být k dispozici ve formě dostupného nebo sociálního bydlení. Dalším přínosem může být sociální či kulturní aspekt. Například Vídeň pozemky pro tzv. baugruppe (skupina lidí, kteří participativní bydlení vytvářejí) nabízí formou soutěží, kdy každá skupina musí naplnit environmentální, sociální či kulturní kritéria, současně předkládá návrh aktivit a přínosu pro místní komunitu. Díky tomu ve čtvrtích vznikají např. hudební školy, školky nebo opravy kol. Tento model lze uplatnit kdekoli, bez ohledu na finanční možnosti místního úřadu.

Obce však mohou mít také roli aktivní – mohou projekt participativního bydlení iniciovat, vytvořit záměr projektu a na základě informační kampaně zajistit vznik skupiny domácností, se kterou pak v partnerském vztahu bydlení vytvoří. Obcím tento model zajistí základní regulaci a kontrolu nad územím a bytovou politikou, přičemž nemusí být nutně v pozici developera a financování projektu bydlení ponechají obyvatelům.

V České republice zatím není participativní bydlení rozšířené. To by měl změnit mezioborový projekt “Možnosti a limity sociálně a environmentálně udržitelného participativního bydlení v ČR” financovaný Technologickou agenturou České republiky. Hlavními výstupy projektu bude metodika pro efektivní podporu participativního bydlení pro města a obce v ČR, a také manuál pro obyvatele pro přípravu a správu projektů participativního bydlení. Výstupem spolupráce s šesti partnerskými městy projektu budou dále podklady pro stavební programy nebo politiky rozvoje participativního bydlení na obecní úrovni.

Priority územního rozvoje Jihlavy

Města se stále potýkají s problémem suburbanizace, tedy postupného rozšiřování kvůli výstavbě rodinných domů a vzniku satelitních měst. Ty mají nízkou hustotu osídlení, nedostatek veřejných služeb a jejich obyvatelé jsou závislí na individuální automobilové dopravě. Veřejná infrastruktura je v těchto částech pro město nákladná na provoz a údržbu.

Řešení této situace nabízí urbanistický koncept patnáctiminutového města neboli města krátkých vzdáleností, který cílí na větší kompaktnost zástavby, zvýšení podílů bytových domů, snížení emisí z dopravy, ale i zajištění plnohodnotného, společenského a udržitelného životního stylu ve městě. A to tak, že v místě bydlení vznikají lokální centra s pracovními příležitostmi, dostatečnou občanskou vybaveností (školy, obchody, služby) a s místy pro trávení volného času. Ta jsou dostupná pěšky či na kole, a jsou dobře napojena veřejnou dopravou na centrum města a celoměstské služby.

Statutární město Jihlava si společně s firmou Urban Planner a přizvanými odborníky stanovilo potenciál a priority pro rozvoj území města Jihlavy. Jeho vznik je reakcí na platný územní plán, ve kterém jsou definovány velké zastavitelné plochy a územní rezervy kolem celého zastavěného území města bez stanovené etapizace, prioritizace, a bez zohlednění dostupnosti občanské vybavenosti či nutnosti a nákladnosti podmiňujících investic do dopravní a technické infrastruktury. Současně město chtělo určit potenciál jednotlivých rozvojových lokalit a najít rezervy uvnitř zastavěného území, a to jak pro bydlení, tak pro výrobu a průmysl.

Výstupem projektu je software umožňující komplexní multikriteriální hodnocení všech plánovaných rozvojových lokalit Jihlavy v příštích dvaceti letech. Hodnocení zahrnuje detailní informace o sociálních, ekonomických i environmentálních faktorech, kterých je dohromady více než čtyřicet. U každé lokality je tak možné zjistit informace o dostupnosti škol, vzdálenosti k nejbližšímu obchodu, zastávce MHD, vzdálenostem k inženýrským sítím nebo limitech pro výstavbu. Pro každou rozvojovou plochu byly s ohledem na navržený charakter zástavby vyčísleny náklady města na dobudování infrastruktury (např. chodník, kanalizace, veřejné osvětlení), provozní náklady na údržbu těchto ploch a finanční přínos pro rozpočet města (z rozpočtového určení daní, z daně z nemovitosti a z investičního příspěvku).

Pro uživatele jsou k dispozici dva výstupy. Statické mapy a grafy zprostředkují rychlý přehled o celém městě. Hlavním výstupem jsou pak mapové aplikace, které umožňují výsledky z multikriteriálního hodnocení snadno, rychle a efektivně prohlížet, vyhledávat dle zadaných filtrů a porovnávat mezi sebou. Aplikace je určena primárně pro zaměstnance magistrátu a politiky, kterým poskytuje přesné a podrobné informace, a slouží jako podklad pro kvalifikovaná rozhodnutí o výběru ploch pro zástavbu a investice do nové infrastruktury. Výstupy slouží také pro odůvodnění změn územního plánu, vyhledání vhodných městských pozemků pro záměry soukromých investorů, a jako podklad pro tvorbu územních studií, bytové politiky města, a dopravní a parkovací koncepce.

8 DŮSTOJNÁ PRÁCE
A EKONOMICKÝ RŮST9 PRŮMYSL, INOVACE
A INFRASTRUKTURA10 MĚNĚ
NEROVNOSTI12 ODPOVĚDNÁ
VÝROBA
A SPOTŘEBA13 KLIMATICKÁ
OPATŘENÍ16 MÍR,
SPRAVEDLNOST
A SILNÉ INSTITUCE

Inspirativní dokumenty

– Webová prezentace projektu Chytré Lichy – první udržitelná městská čtvrť v ČR

12 ODPOVĚDNÁ VÝROBA A SPOTŘEBA

Cílem SDG 12 je „zajištění udržitelných modelů spotřeby a výroby“. Cíl uznává, že současné vzorce spotřeby a výroby jsou neudržitelné a přispívají ke zhoršování životního prostředí, změně klimatu a vyčerpávání zdrojů. Tento cíl se zaměřuje na podporu udržitelné spotřeby a výroby prostřednictvím zvyšování účinnosti zpracování zdrojů, snižování množství odpadu a znečištění, a podpory využívání obnovitelných zdrojů energie a udržitelných technologií. Dosažení SDG 12 vyžaduje politiky a strategie, podporující udržitelnou spotřebu a výrobu na všech úrovních, od chování jednotlivců až po odpovědnost podniků. Zabývají se systémovými příčinami neudržitelných vzorců spotřeby a výroby, jako je nadměrná spotřeba a plánované zastarávání.

Ačkoli obce nevystupují v roli výrobce, mohou zásadním způsobem ovlivnit hospodaření s přírodními zdroji a zajistit jejich efektivní využívání včetně udržitelné výroby a spotřeby. Tento odpovědný přístup lze promítnout do obecního plánování, veřejných zakázek, podpory aktivit a osvěty a motivace občanů. Na těchto úrovních, včetně každodenních činností, je také důležité omezovat produkci odpadů pomocí prevence, redukce, recyklace a opětovného používání. I obce mohou přispět ke snižování plýtvání potravinami, a to při rozhodování o tom, jak se bude hospodařit na obecní půdě, při pořádání trhů či podporou dalších aktivit. V neposlední řadě obce mohou zabezpečit šetrné nakládání s chemickými látkami a odpady, a omezit jejich uvolňování do ovzduší, vody a půdy. Při naplňování cílů udržitelného rozvoje je také vhodné sledovat dopady na cestovní ruch, který vytváří pracovní místa a podporuje místní kulturu a produkty.

- Míra oběhového využití materiálů v roce 2021 v ČR byla 11,4 % (EU průměr byl 11,7 %). Cíl EU do roku 2030 je 23,4 % (EEA, 2023). Ukazatel měří podíl recyklovaného materiálu, který se vrací zpět do ekonomiky a šetří tak těžbu primárních surovin, na celkovém využití materiálu (Eurostat, 2022).
- Celková produkce komunálních odpadů v období 2009–2021 stoupla o 10 %. Pozitivní skutečností je, že střednědobě dochází k mírnému snižování produkce smíšeného komunálního odpadu. Mezi lety 2009–2021 se produkce smíšeného komunálního odpadu snížila o 16,1 % (CENIA & ČSÚ, 2022).
- Produkce komunálního odpadu na obyvatele byla v roce 2021 562 Kg. Nakládání s komunálními odpady v roce 2021: 47,7% skládkování, 37,5 % recyklování a 12,1 % spalování (CENIA, 2022).
- Podle Směrnice EU o odpadech jsou cíle pro recyklaci komunálního odpadu 55 % do roku 2025, 60 % do roku 2030 a 65 % do roku 2035. Pokud jde o skládkování – cílem je do roku 2035 skládkovat pouze 10 % nebo méně komunálního odpadu.
- Strategie Cirkulární Česko 2040 definuje, že „členské státy usilují o zajištění toho, aby od roku 2030 nebyl přijímán na skládku žádný odpad vhodný k recyklaci nebo jinému využití, zejména komunální odpad, s výjimkou odpadu, u něhož skládkování vede k nejlepšímu výsledku z hlediska životního prostředí.“
- V roce 2021 mělo pouze 12 % dotázaných podniků konkrétní strategii, jak snížit svou uhlíkovou stopu a stát se klimaticky neutrálními nebo negativními (průměr EU 24 %). 68 % respondentů to neplánovalo. 72 % podniků nenabízelo ekologické produkty nebo služby, ani to neplánovalo v budoucnu (průměr EU 54 %) (EK, 2021).

Co může moje obec dělat pro naplnění cíle?

- Zpracovat cirkulární sken obce, který najde mezery a doporučí řešení posilující soběstačnost obce, a zároveň pomůže k přechodu na oběhové hospodářství.
- Při zadávání veřejných zakázek upřednostňovat udržitelné postupy.
- Podporovat opětovné použití různých výrobků tím, že obec poskytne pro tyto aktivity prostory, granty, finance pro spolky (re-use centra, nábytkové banky, výměna knih, výměna textilu, sdílené dílny, projekty sousedské pomoci apod.).
- Zlepšovat systém třídění odpadů.
- Budovat komunitní kompostárny.
- Snižovat spotřebu vody, využívat dešťovou a šedou vodu, podporovat využívání kohoutkové vody v rámci obcí zřizovaných institucí (viz také SDG 6).
- V infrastrukturních projektech nahrazovat primární suroviny recyklovanými materiály.
- Podporovat projekty alternativních pohonů (včetně bioodpadů) v městské hromadné dopravě, sdílenou mobilitu a pro potřeby obce využívat vozidla s alternativním palivem (také SDG 11).
- Pachtovat obecní pozemky přednostně ekologickým zemědělcům a hospodářům, kteří šetrně využívají přírodní zdroje a produkují potraviny zejména pro místní odbyt (např. KPZ), obecní lesy spravovat v režimu FSC.
- Uspořádat komunitní paběrkování – domluvit se se zemědělci na možnosti samosběru posklizňových zbytků.
- Na obecních trzích podporovat i prodej bezpečných a výživných potravin s nestandardním vzhledem (křivá zelenina, poškozený obal), možno spojit s osvětou.
- Sbírat gastroodpad a využívat ho v bioplynových stanicích.
- Podporovat obchody, které prodávají zboží bez obalu (např. poskytnutí prostor, snížené nájemné).
- Informovat obyvatele o možnostech cirkulární ekonomiky.
- Oběhové hospodářství lze řešit v rámci spolupráce obcí ve funkčních mikroregionech.

Jak konkrétně může obec ovlivnit podobu spotřeby na svém území, která prospívá místní komunitě a životnímu prostředí, ukazují zprávy o strategickém a odpovědném přístupu Jihomoravského kraje k veřejným zakázkám (str. 115), o projektu AGRO CITY – MAC (str. 91) a o pražském cirkulárním skenu (str. 125).

Produkce elektřiny, tepla a hnojiva v mobilním zařízení v Písku

2

KONEC
HLADU

Při čištění odpadních vod dochází ke koncentraci nežádoucích složek do odpadního kalu. I přesto, že kaly tvoří 1–2 % celkového objemu vyčištěných odpadních vod, obsahují až 80 % původního znečištění.

Kaly mohou být zdrojem užitečných organických látek, ale obsahují i látky nebezpečné či problematické, jako jsou zbytky léčiv, ftaláty, nanomateriály, furany apod. V minulosti se tyto materiály používaly jako zemědělská hnojiva, ale kvůli obavám ze znečištění a možném negativním dopadu na životní prostředí a potravinový řetězec se v poslední době mění způsob s jejich nakládáním. Zpracování kalu může stát více než polovinu celkových nákladů na čištění odpadních vod. V České republice se ročně vyprodukuje přibližně 750 000 tun kalů.

6

PITNÁ VODA,
KANALIZACE

7

DOSTUPNÉ
A ČISTÉ ENERGIE

V roce 2021 město Písek nainstalovalo v areálu čistírny odpadních vod částečně mobilní stanici na energetické využití kalu a biomasy. Prostřednictvím spalování kalu s biomasou dochází ke snížení množství a hmotnosti konečného produktu, který opouští čistírnu. Jedná se o první projekt svého druhu v České republice, řešící hned několik výzev najednou, a to likvidaci kalů z ČOV, výrobu energie a výrobu hnojiva. Projekt byl zrealizován na základě ideového dokumentu Modrozlutá kniha Smart Písek a ze 60 % spolufinancován Fondem soudržnosti v rámci Operačního programu Životní prostředí. Celkové náklady činily přibližně 40 mil. Kč.

8

DŮSTOJNÁ PRÁCE
A EKONOMICKÝ RŮST

Kal je kompletně převezen do stanice pro energetické využití, kde je vysušen a smíchán s dřevní štěpkou z městských lesů, a spálen. Vyrobené teplo se využívá pro sušení kalů v sušičce, výrobu elektřiny pro vlastní spotřebu zařízení a předsušení biomasy používané pro spoluspalování. Přebytečná tepelná energie ze spalování se využívá k výrobě energie a vytápění technologických budov. Výstupem systému je popel (popeloviny), který se následně používá k výrobě hnojivých substrátů v kompostárně Městských služeb Písek, a z části ho společnost Lesy města Písku využívá jako bioeletní hnojivo. To najde uplatnění při údržbě veřejné zeleně na území města a v městské zahradě.

9

PRŮMYSL, INOVACE
A INFRASTRUKTURA

11

UDRŽITELNÁ
MĚSTA A OBCE

Stanice zpracovává přibližně 3,9 tis. tun kalů ročně, přičemž produkuje asi 400 tun hnojiva bohatého na dusík, draslík, fosfor a další cenné látky, což představuje asi 10 % původní hmotnosti zpracovaného kalu. Linka je dimenzována na energetické využití 3900 tun kalů ročně a dosahuje řady ekologických efektů, např. snižuje objem přepravy kalů (úspora CO₂ a NO) do místa předchozího uložení.

Inspirativní dokumenty

– Odpad zdrojem. Jak nastartovat cirkulární ekonomiky na komunální úrovni?

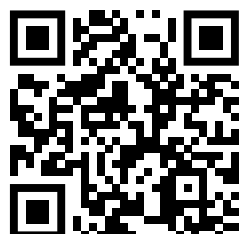
Smart City Compass

Každé město disponuje větším množstvím strategických dokumentů, ať už se jedná o úzce zaměřené koncepce rozvoje území, strategie zavádění konceptu smart city, investiční plány nebo všeobjímající strategické plány rozvoje. Provazování těchto dokumentů je běžnou praxí ve fázi přípravy, ale provazování na úrovni řízení a důsledné monitorování a vyhodnocování je stále výzvou většiny českých měst. Jedním z důvodů je problematika indikátorů, které se často nachází jen v textové formě, nejsou agregovány na stejném místě a ve stejném formátu. Často také nejsou vyjasněné role pro sběr a zadávání dat. To snižuje přehlednost a dostupnost informací v rámci úřadu i vůči veřejnosti, dochází ke snižování efektivity práce, protože se data musí opakovaně zadávat.

K řešení může přispět nástroj Smart City Compass (SCC), vyvinutý ČVUT UCEEB a ČVUT FIT za podpory Ministerstva pro místní rozvoj a financovaný Technologickou agenturou České republiky. Cílem nástroje je podpora vedoucích pracovníků obcí, primárně těch zodpovědných za strategické řízení. Nástroj nenahrazuje software pro strategické plánování a projektový management ani datový portál města. Jeho hodnota spočívá v systematickém sledování a hodnocení naplňování cílů pomocí indikátorů, a to v pravidelných cyklech (např. v rámci ročního vyhodnocování strategií a jejich akčních plánů).

Nástroj pracuje s tzv. knihovnami, které obsahují celky indikátorů zaměřené na průřezové či tematické oblasti (energetika, mobilita, řízení či ICT). Základní knihovnou jsou Udržitelná chytrá města s cíli a indikátory vytvořenými a postupně doplňovanými ve spolupráci s experty. Tato knihovna slouží uživatelům, kteří nedokáží nebo nechtějí vytvářet indikátory vlastní. SCC umožňuje i vložení vlastních cílů a indikátorů, u nichž si obec stanoví vstupní a cílové hodnoty, což umožňuje průběžné vyhodnocování postupu v naplňování cíle. Knihovny je možné sdílet s jinými městy.

SCC je uživatelsky srozumitelný a přívětivý nástroj, umožňující nastavení zodpovědnosti či viditelnosti dat směrem k veřejnosti. Do budoucna provozovatel předpokládá zdigitalizování dalších metodik a rozšíření o funkci pro vyhodnocování jednotlivých projektů. Pro místní samosprávy je využívání nástroje zdarma.

Inspirativní dokumenty

– Metodika hodnocení udržitelných chytrých měst

– Smart City Compass: Manuál

13 KLIMATICKÁ OPATŘENÍ

Cílem SDG 13 je „přijmout naléhavá opatření k boji proti změně klimatu a jejím dopadům“. Cíl SDG 13 uznává, že změna klimatu je jednou z největších výzev, kterým lidstvo čelí, a že je třeba přijmout naléhavá opatření ke zmírnění jejích dopadů a přizpůsobit se již probíhajícím změnám. Tento cíl se zaměřuje na posílení odolnosti a adaptační kapacity komunit a ekosystémů, snížení emisí skleníkových plynů a podporu nízkouhlíkového rozvoje odolného vůči změně klimatu. Dosažení cíle vyžaduje politiky a strategie, které podporují opatření v oblasti klimatu na všech úrovních, od individuálního chování až po mezinárodní spolupráci, a které se zabývají základními příčinami změny klimatu, jako je neudržitelná výroba a spotřeba energie. Tento cíl rovněž uznává význam partnerství mezi vládami, občanskou společností a soukromým sektorem při dosahování těchto cílů.

Jak tedy předcházet negativním dopadům jako například přetíženým kanalizacím za silnějších dešťů, problémům se zajištěním vody za déletrvajících sucha a zdravotním rizikům při vlnách veder? Obce mohou aktivně emise snižovat (mitigační opatření) např. prostřednictvím optimalizace budov (dekarbonizace) a rozšiřováním zelených ploch. Ruku v ruce s tím musí jít adaptace, kdy pomocí konkrétních opatření obec připraví budovy ve svém vlastnictví a veřejný prostor na negativní dopady klimatické změny tak, aby byl bezpečným a příjemným místem pro život. Klimatická strategie obcí by měla zahrnovat opatření, která nejsou nahodilá, nýbrž důkladně promyšlená a projednaná s ekology, sociology, městskými plánovači, architekty a dalšími. Klimatická opatření je důležité realizovat i „za humny“, pestrá krajina s různorodou mozaikou a bohatou biodiverzitou je daleko odolnější extrémním klimatickým jevům. Město může také v rámci svých rozpočtových opatření podpořit péči o chráněné území, kterou provádějí především dobrovolné spolky, dobrovolníci a neziskové organizace.

-
- V roce 2020 činily emise skleníkových plynů v ČR 8,1 tuny na obyvatele, což je druhá nejvyšší hodnota po Lucembursku s 11,8 tunami na obyvatele v EU (ČSÚ, 2023).
 - V roce 2021 mělo v Česku adaptační strategii či plán zpracováno 39 obcí, resp. městských částí, a jeden mikroregion sdružující dalších 13 obcí. Počet dotčených obyvatel žijících na území těchto obcí činil přes 3 mil. (CENIA, 2022).
 - Průměrný podíl zeleně a vodních ploch na celkové rozloze sídelního území v roce 2021 činil 76 %. I přes toto vysoké číslo je třeba poznamenat, že významnou část tvoří tzv. nízká zeleň jako jsou například trávníky (59,1 % plochy), jejichž adaptační potenciál a potenciál pro poskytování ekosystémových služeb je nízký. Naproti tomu vysoká zeleň (stromy) zabírá pouze 13,3 % rozlohy obce (CENIA, 2022).
 - 53 % českých respondentů cítí osobní odpovědnost za opatření k omezení změny klimatu, 46 % necítí osobní odpovědnost, což je výrazně pod průměrem EU – 77 % cítí osobní odpovědnost, 21 % ne (EK, 2022).
-

Co může moje obec dělat pro naplnění cíle?

- Zpracovat kvalitní adaptační a mitigační strategii na změnu klimatu pro město a propojit ji s konkrétními opatřeními a investicemi.
- Zpracovat územní studii krajiny pro celé území ORP.
- Realizovat návrhy na základě výše uvedených komplexních studií, vyhnout se na první pohled atraktivním řešením jako je nahodilé sázení dřevin.
- Zajistit finance nejen na realizaci opatření, ale i na následnou údržbu a péči (např. zálivka a ořez dřevin, údržba modro-zelené infrastruktury).
- Budovat pítka, vodní chlazení, dobře hospodařit s vodou (více SDG 6).
- Revitalizovat budovy ve svém vlastnictví (zateplení, solární okenní fólie, reflexní nátěr, zelené střechy a fasády, hospodaření s dešťovou vodou).
- Zakázat/zpoplatnit vjezd automobilů do center měst/jednotlivých městských částí.
- Budovat infrastrukturu pro nízkoemisní a bezemisní dopravu a motivovat obyvatele k jejímu využití (více SDG 11).
- Neopomenout realizaci adaptačních opatření i v sociálně vyloučených lokalitách.
- Podporovat odborníky environmentálního zaměření ve svém městě, zapojovat je do tvorby adaptačních a mitigačních opatření.
- Nabízet finanční podporu adaptačních opatření pro obyvatele obce a pro neziskové organizace za péči o krajinu v jejich správním území.
- Prostřednictvím vzdělávacích aktivit informovat občany o problematice klimatické změny.

Klimatický aspekt je možné promítnout do veřejného zadávání, jak to ukazuje zpráva o odpovědném zadávání v Jihomoravském kraji (str. 115). Stejně tak přechod na cirkulární ekonomiku je příspěvkem k výraznému snížení emisí, jak ukazuje zpráva o pražském cirkulárním skenu (str. 125). V neposlední řadě víceúčelový management lokalit poslouží adaptačním opatření a podpoří environmentální a klimatické vzdělávání, jak ukazuje zpráva z Uherského Hradiště (str. 133).

Pražský klimatický plán

Klimatický plán hlavního města Prahy (HMP) do roku 2030 je strategickým dokumentem metropole, který slouží k přijetí opatření vedoucích ke snížení klimatických dopadů na město a jeho obyvatele. Klimatický plán v sobě kromě redukce emisí CO₂ zahrnuje významný potenciál pro zlepšení životních podmínek a ekonomického postavení města, jeho obyvatel, institucí a firem, které v něm působí. Přináší široké spektrum příležitostí pro uplatnění při adaptaci města na současné a především budoucí klimatické podmínky. Vlny veder, rozpálené ulice, vysoké ceny energií, povodně, nedostatek vody a zeleně či jejich nerovnoměrná distribuce trápí populace velkoměst. Klimatické strategie přináší pojmenování a analýzu problémů spolu s návrhy a cestami jak jim čelit.

Praha se v roce 2019 vypravila po vzoru předních světových měst na cestu k uhlíkově neutrální metropoli. Klimatický plán se stává nástrojem pro celkovou restrukturalizaci pražského hospodářství a prosazování moderních a udržitelných technologií. Je součástí naplnění mezinárodního závazku Paktu starostů a primátorů (Covenant of Mayors for Climate and Energy 2018). Ambiciózním cílem je snížit emise CO₂ o 45 % do roku 2030 oproti stavu v roce 2010. Plán tvoří klíčový podklad pro čtyři zásadní pilíře klimaticky odpovědné politiky města:

- Udržitelná energetika a budovy
- Udržitelná mobilita
- Cirkulární ekonomika
- Adaptační opatření

V rámci Klimatického plánu je souhrnně navrhováno 69 konkrétních opatření, která přispívají ke snižování emisí CO₂. Výsledky jsou monitorovány a v souladu s metodickými pravidly Akčního plánu udržitelné energetiky a klimatu (SECAP) vyhodnocovány. Úspěšnost jednotlivých projektů je měřena řadou indikátorů, a periodicky vyhodnocována v souhrnné infografice klimatického štítku města, tzv. Klimaskenu. Každý subjekt, který se rozhodne do některého z projektů aktivně zapojit, bude moci čerpat výhod konzultačního servisu a systému přímých i nepřímých podpor ze strany magistrátu HMP. Cílem opatření je zásadní energetická úspora a ukončení závislosti města na fosilních palivech, díky čemuž bude možné i snižovat životní náklady obyvatel Prahy.

Klimatický plán je navržen tak, aby se podařilo co největší část počátečních nákladů financovat za pomoci národních a evropských programů podpory, které budou dostupné v této dekádě. Z dotačních titulů bude možné za celé období let 2021 až 2030 na realizaci opatření získat odhadem 40 až 60 mld. Kč. Celkové náklady jsou kalkulovány ve výši cca 230 mld. Kč, z toho finance požadované z rozpočtu HMP a městských společností výši cca 55 mld. Kč, tj. cca 5,5 mld. Kč za rok. Vezmeme-li v úvahu vliv úsporných opatření, která Klimatický plán navrhuje, činí náklady (očištěné o snížení provozních výdajů) z vlastních zdrojů 1,1–2,2 mld. Kč ročně.

Inspirativní dokumenty

- Metodika výpočtu uhlíkové stopy městských částí hlavního města Prahy
- Města a sídelní krajina ČR v době změny klimatu. Stručný přehled problematiky pro představitele veřejné správy

Adaptační strategie Ostravy

Záměrem Adaptační strategie (AS) města Ostravy je navržení a realizace promyšlené soustavy adaptačních opatření, která budou řešit hlavní rizika plynoucí ze změny klimatu. Tento návrh byl připraven na základě predikce vývoje jednotlivých klimatických charakteristik ve městě a identifikovaných rizik i problémů vyplývajících ze změn klimatu. Předpokladem bylo také určení nejproblématictějších lokalit a skupin obyvatel města. Mezi výstupy je rovněž vytvořený katalog typových projektů a zásobník pilotních projektů k realizaci. Potřebným „jízdním řádem“ pro systematickou realizaci navržených opatření AS pro nejbližší roky je Akční plán.

Příprava a realizace Adaptační strategie byla jednou z hlavních aktivit Strategického plánu rozvoje města Ostravy na období 2017–2023, a práce na jejím zpracování byly zahájeny v roce 2016. K řešení byli přizváni odborníci z akademické sféry (Ostravská univerzita v Ostravě) a dalších odborných pracovišť (Akademie věd České republiky, Český hydrometeorologický ústav, atd.). Adaptační strategie města Ostravy je obsáhlým nástrojem, který je zajímavý především svou komplexností a provázaností s dalšími strategickými dokumenty města. Ostrava je od roku 2011 členem Paktu starostů a primátorů. Příslušné závazky v oblasti mitigace formulované v navazujícím Akčním plánu udržitelné energetiky a klimatu (SECAP) se odrážejí také v Adaptační strategii města (všechna nosná opatření SECAPu). Samotná strategie zahrnuje také související sociodemografickou a socioekonomickou analýzu. Návrhová část je vedle cílů a priorit rozšířena o překážky realizovatelnosti a integraci projektů v oblasti infrastruktury, urbanismu a vodního hospodářství.

Pro realizaci aktivit v rámci AS má město v rozpočtu každoročně vyhrazenou částku 3 mil. Kč, ale nejedná se o jedinou položku vynakládanou na realizační projekty. Každým rokem se k tomu přidávají další projekty, které naplňují principy a cíle AS. Tyto projekty vznikají např. na popud městských částí či příspěvkových organizací města.

Projekty a jejich rozsah se různí: od instalace více než 200 ptačích budek s cílem posílit populaci drobných zpěvných ptáků ve městě, přes výsadbu dřevin v průmyslovém areálu Ústřední čistírny odpadních vod Ostrava, až po větší projekty revitalizací veřejných prostranství. Mezi nejvýznamnější projekty patří LIFE Tree Check, který je zaměřen na zlepšování správy a snižování dopadů tepelného ostrova velkých měst střední a východní Evropy. V rámci projektu proběhly v Ostravě také pilotní implementační aktivity. Implementace adaptačních opatření celkově je pro město významným zdrojem zkušeností pro jejich další lokální rozšíření.

Město Ostrava rovněž vytvořilo speciální web (zdravaova.cz), který je věnován aktivitám udržitelného rozvoje ve všech jeho podobách včetně změny a ochrany klimatu ve městě. Tento rozsáhlý informačně-osvětový zdroj informací pro veřejnost například obsahuje také investiční projekty města do zelené infrastruktury, tipy a doporučení pro občany, vzdělávací akce zaměřené nejen na environmentální výchovu, ale i další veřejné projekty města.

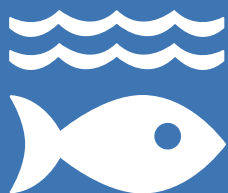
Inspirativní dokumenty

– Metodika tvorby místní adaptační strategie na změnu klimatu

– Adaptation Best Practices From The Visegrad Countries

14 ŽIVOT VE VODĚ

Cílem SDG 14 je „chránit a udržitelně využívat oceány, moře a mořské zdroje pro udržitelný rozvoj.“ Cíl SDG 14 uznává, že oceány jsou životně důležitým zdrojem potravin, energie a ekosystémových služeb, ale zároveň čelí významným hrozbám v důsledku nadměrného rybolovu, znečištění a změny klimatu. Tento cíl se zaměřuje na podporu udržitelného využívání a ochrany mořských zdrojů prostřednictvím snížení znečištění moří, ochrany mořských ekosystémů a zvýšení ekonomických přínosů udržitelných mořských činností. Dosažení cíle vyžaduje politiky a strategie, které podporují udržitelnou správu moří a podporují mezinárodní spolupráci a partnerství. Tento cíl rovněž uznává význam zajištění spravedlivého sdílení přínosů udržitelného rozvoje moří mezi všemi zúčastněnými stranami, včetně drobných rybářů, pobřežních komunit a zranitelných skupin.

K ochraně oceánů a moří lze přispět i na obecní úrovni předcházením a snižováním znečištění, která vznikají činnostmi na pevnině, včetně odpadu a znečištění. Řada aktivit a příkladů relevantních pro tento cíl je již uvedena u SDG 6, neboť ochrana mořských zdrojů u země bez přístupu k moři začíná u ochrany povrchových vod. SDG 14 se v českých podmínkách rovněž významně promítá v naplňování SDG 2 (udržitelné zemědělství) a SDG 12 (odpovědná spotřeba).

-
- 72 % českých občanů konzumuje produkty rybolovu nebo akvakultury alespoň jednou měsíčně (průměr EU 65 %) (EK, 2021).
 - Nejdůležitějšími aspekty při nákupu produktů rybolovu a akvakultury pro respondenty v ČR jsou vzhled výrobku, čerstvost a prezentace (62 %), cena výrobku (52 %), původ výrobku (43 %). Pouze 17 % Čechů a Češek považuje za důležité značku nebo označení kvality (oproti 26 % průměru EU). Pouze 8 % českých kupujících považuje za hlavní prioritu environmentální, sociální nebo etický dopad nákupu ryb, oproti 16 % průměru EU (EK, 2021).
-

Co může moje obec dělat pro naplnění cíle?

- Budovat čistírny odpadních vod (ČOV) a poskytovat příspěvky na domácí čistírny tam, kde se nevyplatí budovat kanalizaci.
- Usnadnit občanům (časově a místně zpřístupnit) a motivovat je k ukládání odpadů do určených sběrných nádob včetně nebezpečných odpadů a rostlinných tuků a olejů.
- Na obecní zemědělské půdě upřednostňovat ekologické hospodaření a od zemědělců požadovat šetrné agrotechnické postupy, které zamezení úniku škodlivých látek do vod (včetně bezpečného skladování a aplikace hnojiv a provozu bioplynových stanic).
- Motivovat občany k šetrnému hospodaření na své půdě včetně zahrádek (osvětové akce).
- Podporovat úklidové akce typu Uklidme Česko.
- Podporovat osvětu o souvislosti činnosti na pevnině se zdravím oceánů a moří (např. Naučná stezka, událost ke Dni vody apod.).
- Upravit činnosti poškozující vodu obecně závaznou vyhláškou.

Rozměr odpovědné spotřeby mořských produktů může obec skvěle uchopit ve svých veřejných zakázkách, jak ukazuje zpráva z Jihomoravského kraje (str. 115). Jak zavádět principy ekologického zemědělství, které mají významný vliv na kvalitu životního prostředí, stejně tak i kvalitu života v obce, přibližuje zpráva o projektu AGRO CITY – MAC (str. 91).

Čištění odpadních vod u malých zdrojů znečištění v Dolní Lomné

Výstavba domácí čistírny odpadních vod (DČOV) je vhodné řešení všude tam, kde není možné připojení na kanalizační řad nebo není plánována centrální kanalizace. DČOV jsou fenoménem posledních let a při správném použití mohou zcela nahradit kanalizaci. V obci Dolní Lomná se společně s externí firmou starají o provoz a údržbu těchto čistíren. Moderní technologie řeší ochranu zdrojů vody odváděním odpadních vod z jednotlivých nemovitostí situovaných v rozptýlené zástavbě obce. Na rozdíl od septiků a usazovacích jímek dokáží DČOV stejně jako ty centrální přechytit splaškové vody na kvalitu vody vhodnou pro vypouštění do vod povrchových, případně pro další využití v místě vzniku. DČOV však nejsou univerzálním řešením a vyžadují přípravu, servis a patřičná povolení.

Pilotní projekt, ojedinělý v rámci ČR, zahájila obec v roce 2018. Jednalo se o dodávku a montáž celkem 124 kusů domovních čistíren včetně nákladů na provozování po dobu 10 let. Každá DČOV je napojena na monitoring a dálkový přenos dat sleduje zaměstnanec obce. Na základě monitoringu se následně vyváží kaly do obecní čistírny odpadních vod, kde se vylisují. Součástí celého projektu je i úprava stávající čistírny odpadních vod včetně pořízení kalolisu. Při výběru vhodné DČOV bylo potřeba zvážit několik parametrů, jako je například počet osob a způsob využití odpadních vod. Dále také rozsah služeb řídicí jednotky, rekreační provoz, náročnost obsluhy, náklady na pořízení či následný servis, atd. Pro účely obce byla vybrána čistírna odpadních vod, která je určena k čištění veškerých biologicky znečištěných odpadních vod z domácností, rekreačních objektů, penzionů, nebo drobných výrobních provozů s biologickým odpadem. Akce je ojedinělá svým rozsahem – k nově realizovaným DČOV se připojilo 158 bytových jednotek s kapacitou 643 EO (ekvivalentních obyvatel). Provoz si zejména ve starších domech vyžádal dodatečnou instalaci pachových filtrů, které zafungovaly perfektně.

Celý proces realizace trval přibližně tři roky. Dolní Lomná získala pro realizaci dotaci ve výši 16,9 mil. Kč, Moravskoslezský kraj přislíbil spolufinancování ve výši 3,8 mil. Kč. Díky vstřícnosti MŽP obec nemusí financovat stavbu ze svých peněz před obdržetím dotace, nýbrž je možné čerpat finanční podporu průběžně.

Zachycení a likvidace potenciálního znečištění přímo u zdroje má zásadní vliv na ochranu zdrojů pitné vody a zamezení šíření škodlivých patogenů. Důmyslné vyčištění splaškových vod poskytuje dostatek vody pro další využití. Příkladem je získání vody užitkové pro potřeby domácností, výrobních či chovatelských provozů, případně pro napájení zahradního jezírka a zálivku, čímž dojde k zadržení vody na pozemku a k přirozenému ochlazení, zvlhčení a oživení ekosystému. Nejen několik posledních suchých let nám ukázalo, jak moc je důležité vodu chránit, čistit, zadržovat a opakovaně využívat.

Inspirativní dokumenty

– Zneškodňování odpadních vod v obcích do 2 000 obyvatel – metodická příručka

15 ŽIVOT NA SOUŠI

Cílem SDG 15 je „chránit, obnovovat a podporovat udržitelné využívání suchozemských ekosystémů, udržitelně hospodařit v lesích, bojovat proti rozšiřování pouští, zastavit a zvrátit degradaci půdy a zastavit úbytek biologické rozmanitosti.“ Cíl SDG 15 uznává, že zdraví a blahobyt lidských společností závisí na zdraví a odolnosti přírodních ekosystémů, které je podporují. Tento cíl se zaměřuje na podporu zachování, obnovy a udržitelného využívání suchozemských ekosystémů prostřednictvím omezení odlesňování, předcházení degradaci půdy a podpory zachování biologické rozmanitosti. Dosažení cíle vyžaduje politiky a strategie, které podporují udržitelné využívání půdy a posilují správu a instituce. Tento cíl rovněž uznává význam zajištění spravedlivého sdílení přínosů udržitelného využívání půdy a její ochrany mezi všemi zúčastněnými stranami, včetně původních obyvatel, místních komunit a zranitelných skupin.

Tento cíl je tedy zaměřen na ochranu suchozemské přírody včetně sladkých vod a to nejen pro přírodu samu, ale i pro zachování tzv. ekosystémových služeb. Udržitelným využíváním přírodních zdrojů tak lze zabezpečit dostatek čisté vody, úrodnost půdy, zdraví lesů a přirozené stavy rozmanitých druhů, které přispívají k odolnosti přírody na změnu klimatu.

Velmi palčivým znehodnocováním půdy v ČR, které mohou obce regulovat ve svém územním plánování, je zástavba. Obce mají také nástroje, jak půdu chránit před vodní a méně nápadnou větrnou erozí, kvůli kterým ji ztrácíme rychleji, než se stačí obnovovat. Do plánování i praktické péče o přírodu je výhodné zapojit místní obyvatele, zejména vlastníky a uživatele pozemků. Posiluje se tak jejich vztah k místu a ochota ke změnám prospěšným pro místní komunitu jako celek. Obec také může aktivity rozvíjet ve spolupráci s lokálními spolky a finančně je podporovat.

-
- Fragmentace krajiny vede ke ztrátě původních kvalit biotopů a jejich propojenosti důležité pro migraci živočichů. V roce 2000 představovalo 68,6 % území nefragmentovanou krajinu. Podle prognóz bude proces fragmentace krajiny dopravou pokračovat a v roce 2040 bude podíl nefragmentované krajiny dosahovat pouze 53 % (CENIA, 2022).
 - 79,6 % evropsky významných typů přírodních stanovišť v ČR je v nedostatečném či nepříznivém stavu (CENIA, 2022).
 - Od 80. let poklesla početnost všech běžných druhů ptáků. MŽP ČR vysvětluje, že „ptáci jsou indikátorem celkového stavu biodiverzity, ubývá-li ptáků, snižuje se i celková přírodní rozmanitost Česka.“ Početnost ptáků zemědělské krajiny klesla od roku 1982 o 31,7 %. Početnost lesních druhů ptáků byla v roce 2021 o 17,7 % nižší než v roce 1982 (CENIA, 2022).
 - Zvláště chráněná území v ČR zabírají 16,8 % území. Spolu se soustavou Natura 2000 činí 21,9 % rozlohy Česka (CENIA, 2022).
 - Na území ČR bylo zaznamenáno 61 druhů invazivních rostlin a 113 druhů invazivních živočichů (CENIA, 2022).
 - V oblasti ochrany životního prostředí je nejlépe hodnocena aktivita obecních úřadů (59 % kladných odpovědí) a ekologických organizací (56 % kladných odpovědí) (Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2022).
 - Zdravotní stav lesa se často vyjadřuje stupněm defoliace, který je definován jako relativní ztráta v koruně stromu ve srovnání se zdravým stromem. Česká republika patří mezi země s nejvyšší mírou defoliace v EU. V roce 2021 mělo 79,3 % jehličnatých a 40 % listnatých stromů starších 60 let defoliováno více než 25 % koruny (průměr EU je 27,2 % jehličnatých a 30 % listnatých stromů) (CENIA, 2022).
-

Co může moje obec dělat pro naplnění cíle?

- Začlenit hodnoty ekosystému a biologické rozmanitosti do strategického a územního plánování.
- Zpracovat územní studii krajiny a strategii adaptace na změnu klimatu.
- Realizovat prvky územního systému ekologické stability krajiny (ÚSES).
- Regulovat zábor zemědělského půdního fondu v ÚP.
- Na obecní zemědělské půdě upřednostňovat ekologické hospodaření a podporovat realizaci krajinotvorných prvků, od zemědělců požadovat šetrné agrotechnické a technické postupy.
- Na veřejné trávníky vysévat druhově bohaté travní směsi a uplatnit mozaikovitou seč.
- Zvážit nutnost zpevňování povrchů.
- Omezit objem odpadu putujícího na skládky podporou třídění odpadů (včetně obecních kompostáren) a důsledně řešit černé skládkování.
- V lesích hospodařit přírodě blízkým způsobem s certifikací FSC.
- Jako vlastník pozemků zjišťovat a omezovat výskyt a šíření škodlivých organismů, při jejich odstraňování používat bezpečné prostředky, případně touto povinností pověřit pachtýře půdy.
- Dohlížet na odstranění invazních rostlin (v případě ORP); obce bez rozšířené působnosti mohou v zastavěných územích řešit problematiku invazních rostlin obecně závaznou vyhláškou.
- Regulovat turismus, aby jeho přínosy šly ruku v ruce se zachováním přírodního bohatství.
- Finančně podporovat místní spolky pečující o přírodu.
- Podporovat osvětovou činnost a zapojení občanů (např. Uklidme Česko, akce ke Dni Země, komunitní výsadba, zapojení veřejnosti do rozhodování o využití území a zdrojů).

Zpráva o víceúčelovém managementu krajiny v Uherském Hradišti (str. 133) ukazuje dobrý příklad, jak skloubit environmentální, ekonomické, společenské a kulturní aspekty ve využití příměstské krajiny.

Multifunkční obnova mokřadů v urbanizované krajině Jablonného v Podještědí

Mokřady v urbanizované krajině mohou mít podobu mokřadních parků nebo jiných přírodě blízkých vodních prvků s doprovodnou zelení a vybavením pro rekreaci. Je to příklad využití území poskytující řadu pozitivních efektů pro přírodu, zejména zadržování vody, regulace místního klimatu a biodiverzity, ale také pro obyvatele města. Realizace mokřadních prvků společně s infrastrukturou pro volnočasové i osvětové využití může mít významný komunitní rozměr i potenciál pro cestovní ruch.

Příběh dnes oceňovaného mokřadního areálu v sousedství historického jádra Jablonného v Podještědí začal v roce 2005. Vedle zámku Nový Falkenburk se nacházely zarůstající, neprůchodné podmáčené louky, kde bylo běžné nenápadně „uschovat“ odpady i různé staré harampádí. Tehdy se skupina dobrovolníků a nadšenců ze sdružení Čmelák rozhodla tyto zanedbané pozemky revitalizovat na jedinečný prostor pro lidi a pro přírodu. Od tohoto rozhodnutí po realizaci záměru v podobě vyhloubených tůní a doprovodných návštěvnických prvků uplynulo 8 let. Bylo potřebné projít dlouhou cestou začínající zajištěním financí na výkupy pozemků, přes průzkumy současného stavu území, zapojení místních obyvatel do plánování a vytváření konceptu řešení celého areálu, až po projektovou dokumentaci a úspěšnou přípravu realizačního dotačního projektu.

V roce 2013 bylo vyhloubeno 8 tůní různého tvaru i velikosti, zbudovány stezky i povalové chodníky. Do vytvořeného prostoru pro život si brzy našla cestu řada vzácných a chráněných druhů rostlin, obojživelníků, ptáků i plazů. Soustava tůní pomáhá zadržet vodu, tůně také ochlazují a zvlhčují své okolí v období sucha. Vzdělávací využití umožňují naučné prvky a demonstrační modely ukazující význam vody ve městě i v krajině. Areál využívají všechny věkové skupiny místních obyvatel, prostor je součástí společenského dění včetně volnočasového vyžití dětí. Každoročně zde probíhají také tematické exkurze pro zájemce z regionu i celé ČR.

Nositelem záměru mokřadů v Jablonném je spolek Čmelák, kterému se podařilo postupně shromáždit dostatek finančních prostředků z dotačních programů i od dárců. Celkové náklady na fyzickou revitalizaci dosáhly přibližně 3 mil. Kč, z čehož více než 80 % bylo pokryto z dotačních programů. Fungování mokřadního parku by nebylo možné bez součinnosti místní samosprávy, která se podílí na provozu areálu a údržbě travnatých ploch. Protože se popsany koncept mokřadů ve městě osvědčil, v roce 2022 byla po několikaleté přípravě odstartována II. fáze – dalších 22 tůní na navazujících plochách. Celý areál se tak rozrostl na více než 16 ha. A v přípravě už je třetí fáze, na niž město poskytlo své pozemky.

V ČR byly realizovány i některé další zajímavé areály mokřadů v těsném sousedství města, například Ptačí park Josefovské louky na okraji Jaroměře. Mokřady v současnosti patří k nejhroženějším a zároveň i ekologicky nejcennějším ekosystémům. Zadržování vody podporuje biodiverzitu v dané lokalitě i širším okolí, působí jako „ostrov života“ i pro okolní (městskou či zemědělskou) krajinu, a napomáhá zmírňování problémů jako je tepelný ostrov města v období sucha či vysokých teplot. Vedle přínosů pro životní prostředí mají mokřady ve městě význam i pro místní komunitu jako prostor k rekreaci občanů města.

Inspirativní dokumenty

– Ochrana a zlepšování morfologického stavu vodních toků

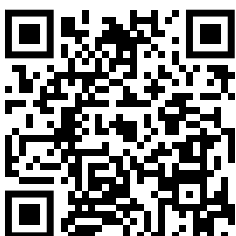
Územní studie krajiny ORP Černošice

Územní studie krajiny (dále také ÚSK) obce s rozšířenou působností (ORP) Černošice řeší koncepci a návrhovou podobu uspořádání krajiny pro správní obvod ORP Černošice ve Středočeském kraji. Jde o komplexní odborný dokument využívající víceoborový přístup k řešení krajiny, který poskytuje koncepční podklad pro plánovací a rozhodovací činnost v krajině. Tento typ studie je pro místní samosprávy v regionu důležitým nástrojem pro řešení potřeb i konfliktů správy a rozvoje území, specificky na rozhraní sídel a volné krajiny. Současně výsledný dokument umožňuje lépe koordinovat přístup k řešení managementu krajiny napříč sousedícími správními územími, ale i účinněji reagovat na aktuální problémy podpory biodiverzity, zadržování vody v krajině a adaptaci území na změnu klimatu.

Tato konkrétní ÚSK je zpracována metodou multidisciplinárního přístupu a podíleli se na ní experti a celé odborné týmy v jednotlivých zahrnutých tématech. Materiál byl zpracován pro celé správní území ORP Černošice, což zahrnuje více než 70 obcí. Zjištění, závěry a navrhovaná řešení za jednotlivé obory plánování krajiny jsou pak vzájemně konfrontována a korigována tak, aby byly vyloučeny vzájemné střety, a zároveň bylo dosaženo maximální vzájemné shody.

ÚSK v různých úrovních podrobnosti zpracování mají také některé další obce s rozšířenou působností i kraje. Největší předností popisované studie je vytvoření komplexního dokumentu, který reflektuje lokální situaci a propojuje navrhovaná řešení napříč všemi obcemi spadajícími do uvedené ORP. Studie byla vzhledem k umístění regionu, který se nachází částečně v tzv. srážkovém stínu, zaměřena také na vodní režim v krajině, zejména vodní toky a udržení vody v krajině ve všech myslitelných podobách. V tomto směru je potřebný rozvoj hodnot a využití potenciálu krajiny, včetně vodního hospodářství, plánování nejen v rámci území obcí, ale je nutná spolupráce napříč celými územími, které spolu sousedí a krajinu včetně lokálních povodí spolu navzájem sdílí. V tomto případě je hlavním motivem zadržování vody ve volné krajině, které je pak možné plánovat podle různých potřeb jednotlivých krajinných segmentů a okrsků v ORP Černošice.

Materiál využívají při plánování investičních projektů, při přípravě nejrůznějších opatření, ale i v dalších aktivitách především odbory územního plánování a životního prostředí ORP Černošice. Studie se primárně zabývá volnou krajinou – nezaměřuje se na urbanizované prostředí sídel, ani se nevěnuje krajinnému rázu. ÚSK je hojně využívána především v situacích jako jsou zadání při pořizování územních studií, kde jsou ze strany města výsledky studie zahrnovány do jednotlivých zadání. Dále je materiál využíván například při tvorbě územního plánu obce. Dalším bodem jsou tzv. krajinné okrsky, které mají společné znaky a mají definovány cílové stavy. Materiál je zohledňován při aktualizacích územního plánu a v dalších strategických dokumentech zaměřených na rozvoj obce. Jedná se o velmi dobrý nástroj, který pomáhá plánovat projekty daného ORP, pomáhá při šetřeních jako je EIA, a jedná se o důležitý podklad, který je na pozadí mnoha záměrů. Celkový rozpočet na pořízení ÚSK byl 4 210 800,00 Kč, na který obec získala dotaci.

Inspirativní dokumenty

– Webová aplikace Limity využití půdy

Program adopce zeleně ve Znojmě a Dvoře Králové

Stromy a zeleň hrají ve městech důležitou roli nejen kvůli zkrášlení, ale také kvůli své schopnosti ochlazovat město a zmírňovat efekt městského tepelného ostrova, který způsobuje, že ve městech jsou vyšší teploty než v okolních venkovských oblastech. Stromy a zeleň také poskytují vhodné životní podmínky volně žijícím živočichům a hmyzu, zadržují vodu a zlepšují kvalitu ovzduší tím, že ho zvlhčují.

Ne vždy je ale zeleň ve městě dobře udržovaná, především kvůli finanční a časové nákladnosti péče, někdy také kvůli nízkému zájmu o její stav ze strany veřejnosti. V posledních letech začaly obce v České republice zavádět programy adopce stromů a adopce zeleně. Nastavení těchto programů se liší, všechny ale mají za cíl zapojit místní obyvatele (případně firmy či školy) do zkrášlování a údržby okolí, ve kterém žijí a doplnit tak aktivity města v oblasti péče o zeleň.

Adopci stromů zavedli například při revitalizaci parků ve Znojmě, na návších v Doubravčicích či v Praze, ale i v dalších českých městech. V rámci tohoto programu se mohou lidé podílet na péči o stromy a na jejich údržbě. V případě Prahy zašle zájemce emailem svojí žádost, obratem obdrží certifikát o adopci stromu a návod, jak se o stromy starat. Občanů se týká pouze zalévání stromu, úprava prostoru pro výsadbu okrasných květin a úklid. Ve Znojemském parku Kolonka zvolilo město přístup finanční adopce stromy, kde si zájemci mohou strom adoptovat za symbolickou částku 1500 Kč, za níž obdrží certifikát, pamětní tabulku se jménem u stromu a příležitost zúčastnit se výsadby stromu.

V případě tzv. adopce zeleně se veřejnost stará o vybrané městské plochy zeleně jako jsou předzahrádky či pásy mezi silnicí a chodníkem. Podobně jako u adopce stromů mohou zájemci na údržbu pouze přispět nebo se o zeleň sami aktivně starat. To vedle ekologických služeb přináší i služby společenské, zkrášlená zeleň je místem pro zastavení, potěšení se či letmou konverzací kolemjdoucích. Samotná aktivita úpravy zároveň zvyšuje zájem lidí o své bezprostřední okolí, přispívá k intenzivnějšímu kontaktu mezi sousedy a zvyšuje povědomí o důležitosti ochrany městské zeleně.

Od roku 2020 funguje program adopce zeleně ve Dvoře Králové, kde se inspirovali u městské části Brno-střed. Ve Dvoře Králové od spuštění projektu zaznamenali již 22 žádostí z řad občanů a organizací. Kromě adopce v místech bydliště, Dvůr Králové zaznamenal zájem i o adopci v centru a na exponovaných místech, kde chtěli žadatelé ukázat příkladnou péči o městskou zeleň. Podle Milana Šimka, vedoucího odboru životního prostředí, probíhalo zavedení programu hladce, je však třeba klást důraz na komunikaci a osvětu veřejnosti. *„Bylo nutné podrobně vysvětlit smysl programu a především jeho administrativní nenáročnost. K tomuto nám pomohla osvěta a opakovaná propagace v tisku, na webu a Facebooku,”* dodává. Kromě samotné adopce poskytuje město i poradenství pro veřejnost a školy v oblasti výběru rostlin i následné péče o ně.

Inspirativní dokumenty

- Zelená infrastruktura v urbánních oblastech
- Jak na spolupráci pro udržitelný rozvoj krajiny

16 MÍR, SPRAVEDLNOST A SILNÉ INSTITUCE

Cílem SDG 16 je „podpora mírové a inkluzivní společnosti pro udržitelný rozvoj, zajištění přístupu ke spravedlnosti pro všechny a vybudování účinných, odpovědných a inkluzivních institucí na všech úrovních.“ Cíl SDG 16 uznává, že mír, spravedlnost a silné instituce jsou nezbytnými základy udržitelného rozvoje a ochrany lidských práv. Tento cíl se zaměřuje na podporu mírových a inkluzivních společností prostřednictvím snižování násilí, podpory právního státu a posilování demokratických institucí. Dosažení cíle SDG 16 vyžaduje politiky a strategie, které podporují řádnou správu věcí veřejných, transparentnost a odpovědnost, jakož i ochranu lidských práv a posílení postavení marginalizovaných skupin.

Obecně lze říci, že participativní plánování posiluje transparentnost a přívětivost úřadu, demokratické principy (naslouchání potřebám obyvatel a komunit) a aktivní občanství. Občané, kteří ví, co se v jejich obci děje a jsou součástí změny při tvorbě veřejného prostoru, získávají pocit sounáležitosti s obcí a přijímají spoluodpovědnost za místo, kde žijí.

Obec může využít celou řadu participačních metod s různou mírou intenzity zapojení veřejnosti. Mezi tradiční patří den otevřených dveří, konzultační dny/hodiny, stánek, infolinka, dotazníkové šetření, mezi ty pokročilejší pak třeba kulaté stoly, online nástroje, fóra, pracovní skupiny, happeningy, vycházky, semináře nebo tzv. visioning (definování vizí dalšího rozvoje a přání obyvatel).

-
- Podle globálního Indexu vnímání korupce ČR získala v roce 2022 56 bodů ze 100, přičemž se umístila na 41. místě z celkových 180 hodnocených zemí. V rámci EU skončila na 16. místě (Transparency International, 2023).
 - Národnostní menšiny jsou fatálně nezastoupené v obecních zastupitelstvech. Např. romská menšina má po posledních volbách v celé ČR pouhých 13 zástupkyň a zástupců.
 - Podle EU Open data maturity zaznamenala Česká republika jeden z nejméně progresů za poslední 2 roky. V celkovém skóre získala 88 % (průměr EU 79 %). Dlouhodobě však nejvíce pokulhává v přístupu a využívání dat (41 % oproti 87 % průměru EU) (EK, 2022a).
 - 51 % Čechů a Češek souhlasí, resp. 42 % nesouhlasí s tím, že jejich regionální, městské nebo místní orgány veřejné správy dělají dost pro to, aby byla zelená transformace spravedlivá (EK, 2022b).
 - Dle průzkumu o spokojenosti se stavem vybraných oblastí veřejného života v ČR bylo na konci roku 2022 s fungováním úřadu spokojených 31 %, a s možností účasti občanů na rozhodování jen 22 % respondentů (Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2023).
-

Co může moje obec dělat pro naplnění cíle?

- Zvýšit počet asistentů prevence kriminality a zajistit jim kvalitní psychologický výcvik, zaměstnat a udržet v této práci lidi, kteří např. pocházejí ze sociálně ohrožených či vyloučených lokalit a znají místní prostředí.
- Zajistit školení zaměstnanců a zastupitelů v nenásilné komunikaci, na základě toho komunikovat s občany a vést zasedání nezaujatě a nekonfliktně, případně přizvat na jednání externí facilitátory.
- Zajistit jednoduchý a včasný přístup k projednávaným materiálům a průběhům jednání zastupitelstva, rady, výborů a komisí a dozorčích rad.
- Podporovat různé modely a přístupy participace veřejnosti při plánování a při rozhodování o obci/městě a konkrétních projektech.
- Iniciovat setkání za účelem spolupráce při rozvoji obce a přilehlé krajiny (besedy, kulaté stoly hostící zároveň různé zájmové skupiny).
- Poskytovat otevřená data o rozpočtu a hospodaření v obci.
- U rozhodnutí zastupitelstva a rady provádět analýzu rizik, provádět a reflektovat evaluace u zásadních rozhodnutí.
- Zajistit, aby se informace o dění v obci dostaly ke všem občanům, zajistit vyváženost obsahu obecních zpravodajů a profilů obce na sociálních sítích a na webu.
- Vyčlenit část obecního rozpočtu na participativní rozpočet a motivovat občany, aby se podíleli svými nápady na fungování obce.
- Finančně a transparentně podporovat různé občanské iniciativy, včetně klubů seniorů, dětských klubů apod.
- Při rozhodování zohledňovat potřeby skupin obyvatel dle pohlaví, sexuální orientace, věku, zdravotního postižení a etnického původu.
- Zaměstnat interkulturní pracovníky pro práci s migranty a uprchlíky.
- Zřídit institut obecního ombudsmana, který sbírá podněty občanů a pomáhá jim při řešení obtížných životních situací.

Zapojování veřejnosti, jeho různým podobám a hlavně přínosům se věnují zprávy o vídeňském gender mainstreamingu (str. 99) a projektu AGRO CITY – MAC (str. 91).

Provázání rozpočtu města s SDGs ve Štrasburku

Pro dosažení cílů udržitelného rozvoje je zásadní strategické plánování a realizace udržitelných opatření. Avšak i přes kvalitně vytvořené plány se městům nedaří dlouhodobě udržitelnosti dosahovat, vzniká mezera mezi plány a projekty, města musí dělat kompromisy mezi omezenými financemi a stanovenými cíli a nadále pokračují v „neudržitelných aktivitách“. Proto je důležité, aby města maximalizovala dopad svých výdajů směrem k udržitelnosti a inkluzi. Aby bylo možné překonat rozpočtová omezení, musí být finance vynakládány efektivně a každá investice by měla sloužit jako „páka“ pro transformaci udržitelnosti.

Řešením může být aplikování principů SDGs do rozpočtu, které pomůže městu zmapovat, do jakých oblastí (SDGs) finance plynou, zvýšit srozumitelnost rozpočtu pro veřejnost a partnery, a zvýšit legitimitu opatření pro občany a mezi úředníky. Zmapováním rozpočtu a projektových financí tak město může zvýšit dopad každé své investice. Od roku 2019 francouzské město Štrasburk provazuje svůj rozpočet s cíli udržitelného rozvoje. Mapování probíhá na základě seznamu kapitálových a běžných výdajů poskytnutých ekonomickým odborem. Odbory zodpovědné za výdaj s podporou interního SDG týmu spojí každou položku s jedním, dvěma nebo třemi cíli SDGs:

- První cíl se nazývá „primární cíl“ a odráží hlavní účel výdaje.
- „Sekundární cíle“ jsou stanoveny podle jednoho nebo dvou dalších dopadů výdajů k dalším cílům SDGs dle povahy projektu.

Částka je poté rozdělena poměrně mezi určené cíle udržitelného rozvoje, přičemž primární cíl získá 50 % přidělené částky a zbývajících 50 % je rovnoměrně rozděleno mezi všechny ovlivněné cíle (primární a sekundární). Výše přidělených financí ke každému cíli SDGs je výsledkem součtu všech finančních prostředků přidělených v rámci tohoto cíle (primárních i sekundárních). Díky tomu Štrasburk nachází provazbu a synergické efekty dopadů mezi různými projekty, tedy ke kterým cílům město přispívá přímým a ke kterým nepřímým způsobem.

Zástupci města zjistili, že čím průřezovější výdaj je, tím více podporuje rozvoj města směrem k udržitelnosti, zároveň je ale u těchto výdajů náročnější přesně určit jejich sladění s SDGs. Výsledky ukázaly, že do cíle SDG 11 (Udržitelná města a komunity) město výrazně investuje, zatímco např. na SDG 5 (Rovnost žen a mužů) nebyly vydané žádné investiční výdaje. Při přípravě jednotlivých projektů, potom město klade větší důraz na dopad na méně zasažené SDGs. Štrasburk vydává 25 % svého rozpočtu na kulturu. Proto vytvořil, podobně jako Tallinn, 18. cíl udržitelného rozvoje „Dostupnost kultury“. Kromě odhalení mezer ve financování určitých SDGs, tento přístup také napomáhá zaměstnancům správních a finančních odborů nacházet smysl v jejich práci.

Inspirativní dokumenty

- Strasbourg's model for SDG budget map
- OECD Toolkit for a Territorial Approach to the SDGs

Pražský manuál participace občanů

Participace občanů se v posledních letech stává běžnou součástí rozvoje českých měst. Ať už se jedná o tvorbu strategických plánů, revitalizace parků nebo design služby, vhodným zapojením občanů získá obec lepší porozumění jejich potřebám a názorům. To ve výsledku vede k informovanějším rozhodnutím, předcházení nedorozumění či úspěšnějším zavádění nepopulárních opatření. Zapojení občanů do rozhodování může u obyvatel posílit pocit sounáležitosti a odpovědnosti a budovat silnější sociální vazby v komunitě. I přes výše zmíněné přínosy je participace často časově náročný proces, který nabývá různých forem, vhodně zvolená metoda a místo konání, zaškolení facilitátorů a důsledná příprava jsou proto zásadní pro kvalitu výstupů a jejich dopad.

Se zaváděním participace občanů do fungování a procesu úřadu může pomoci tzv. Manuál participace občanů, který již vytvořilo několik měst, například Praha, Bratislava, Přešov nebo Jihlava. Obecně se jedná o nezávazné dokumenty, které uživatelům poskytují praktická doporučení sestavená na základě české a zahraniční zkušenosti. Manuály participace se liší ve své délce a detailu, všechny ale kladou důraz na sestavení celého participačního procesu a popisují jednotlivé případy plánovacích procesů. Vytvoření manuálu participace je vhodné pro obce, které se zapojujáním občanů teprve začínají, protože sjednocuje procesy a stanovuje standardy kvality.

Hlavní město Praha schválilo Manuál participace občanů již v roce 2016. Tento manuál byl vytvořen Kanceláří participace na Institutu Plánování a rozvoje hlavního města Prahy (IPR). Kancelář poskytuje služby a podporu v oblasti participace magistrátu HMP, městským částem a dalším organizacím města. Podle vedoucího kanceláře participace, Milana Brlíka, ovšem samotný manuál ke kvalitní participaci nestačí. „Manuál a školení poskytované kolegům jsou potřeba, ale ke změně kultury organizace nestačí. Rozhodli jsme se proto vytvořit pilotní program Koordinátorů participace,” upřesňuje. Ti jsou zaměstnaní na městských částech, proškolení a účastní se pravidelných porad. Jejich úkolem je provázet městskou část a aktéry v území procesem participace ve vybraných pilotních projektech, jako je revitalizace parku či ulice. Právě pilotní zkoušení participace pod vedením zkušenějších koordinátorů z Kanceláře participace má na ukotvení participace v procesech úřadů dlouhodobý dopad. Po osvědčeném pilotním testování plánuje Kancelář participace využívat tento program pro celé město.

Samotný manuál poskytuje městským částem, organizacím, developerům a široké veřejnosti návod, jak účinně zapojit veřejnost do rozhodovacích procesů. Cílem příručky je zvýšit porozumění participaci, zhodnotit její přínosy, ukázat řadu participačních metod a zvýšit efektivitu participace. Konečným cílem je podpořit institucionální změny v místní samosprávě, aby byla participace pevně zakotvena v rozhodovacích procesech a byly jí přiděleny dostatečné zdroje. I po šesti letech zůstává manuál pro Prahu relevantní. Pro větší využitelnost participace v praxi přišel IPR s novými inovativními formáty podporujícími zvyšování kvality zapojování veřejnosti: Manuál koordinátora a Basecamp.

Inspirativní dokumenty

- Jak přizvat občany ke spolupráci
- Pražský manuál participace

Cityvizor

Podle zákona má být rozpočet obce jako jeden z nejdůležitějších dokumentů před jeho schválením veřejně přístupný, aby se s ním mohli občané seznámit, připomínkovat ho a navrhnout změny. V praxi však obvykle zveřejňovaným rozsáhlým a nepřehledným tabulkám rozumí jen někteří jedinci. Pro veřejnost je tato kontrola rozpočtu v této podobě podstatně obtížnější. Řešením tohoto problému může být online aplikace rozklikávacího rozpočtu, mezi které patří Cityvizor, vyvinutý Ministerstvem financí ve spolupráci se spolkem Otevřená města a Cesko.digital.

Cityvizor je online aplikace, která umožňuje městům, obcím a krajům přehledně a jednoduše prezentovat svůj rozpočet s podrobnými údaji. Cílem je zjednodušit přístup k informacím o financích měst a být užitečným nástrojem pro úředníky, odborníky i širokou veřejnost. Údaje jsou získávány přímo z účetních systémů. Aktuální výdaje a příjmy jsou zobrazovány komplexně a srozumitelně například dle konkrétní investiční akce (např. oprava chodníku). Uživatelé mohou vyhledat všechny dodavatele a zobrazit jednotlivé faktury v kontextu. Aplikace rovněž umožňuje zobrazovat historická data a sledovat vývoj obecního rozpočtu v minulých letech. Kromě dat o rozpočtu obce a jejich průběžné plnění umí aplikace automaticky zobrazovat informace z úředních desek a registru smluv.

Oproti často drahému a neefektivnímu vytvoření vlastního rozklikávacího rozpočtu, je výhodou Cityvizoru jeho ověření v praxi několika obcí. Například město Kroměříž ušetřilo nahrazením stávajícího rozklikávacího rozpočtu nástrojem Cityvizor přibližně 40 % nákladů, které doposud hradilo. Příspěvek za používání nástroje je navázán na velikost daňových příjmů obce nebo kraje a pohybuje se od 12 600 Kč do 100 800 Kč za rok. Pro členské obce spolku Otevřená města je potom Cityvizor dostupný zdarma. V tuto chvíli se do Cityvizoru zapojilo 12 obcí a jejich městských částí.

V současné době vzniká prostředí pro vizualizaci financování příspěvkových organizací zřizovaných obcemi a kraji, který testuje hlavní město Praha na 21 městských organizacích. Praha spustila aplikaci v roce 2019. Dnes ji využívá 14 městských částí. Kromě zvyšování dostupnosti informací o rozpočtu města je pro Prahu Cityvizor klíčovým opatřením v oblasti transparentnosti a boje proti korupci. Technickou podporu městským částem a organizacím zřízeným Hlavním městem Praha poskytuje městská společnost Operátor ICT ve formě vlastního provozu aplikace a metodické pomoci při publikaci dat.

Úvodní zavedení Cityvizoru je podle zástupců Operátora ICT nejnáročnější položkou, odvíjející se od formy dostupných datových podkladů a úřadem používaného ekonomického informačního systému. Velkou výzvou je často transformace vstupních dat do požadovaného formátu a následná volba způsobu zobrazení dat pro veřejnost vzhledem k používané logice třídění výdajů/příjmů nad rámec vyhlášky na dané municipalitě. I tak se jedná o řádově jednotky hodin čistého času. Náklady a časová náročnost provozu jsou minimální. Zavedení Cityvizor jako formy zobrazování údajů o hospodaření tedy zvládnou i menší obce bez technické podpory třetích stran.

Inspirativní dokumenty

– SMART Česko: příklady dobré praxe

Datový portál města Brna

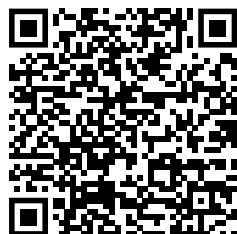
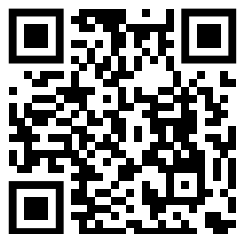
Portály otevřených dat usnadňují občanům, univerzitám, neziskovým organizacím či firmám přístup k městským datům. Zpřístupněním dat veřejnosti mohou portály podpořit inovace a hospodářský růst, zlepšit vlastní rozhodování a poskytování městských služeb, zvýšit zapojení občanů, podpořit výzkum a zvýšit svoji transparentnost a odpovědnost. Otevřená data mohou pomoci identifikovat trendy a oblasti potřeb a podpořit komunitní diskuse a rozhodování.

Jeden z nejvíce oceňovaných datových portálů v České republice má město Brno. Portál data.brno.cz vznikl v roce 2018. Hlavní motivací bylo zpřístupnění a zatraktivnění dat a statistik tak, aby to byl podklad pro rozhodování. „Rozhodli jsme se tedy spojit různé datové zdroje na jedno místo, aby vznikl komplexní portál pro širokou veřejnost i pro vývojáře. Začínali jsme na zelené louce, tak jsme inspiraci čerpali hlavně od podobných webů zejména z Velké Británie, USA, Kanady a Austrálie, kteří jsou v tomto nejdále,” říká Jan Zvara, vedoucí Oddělení dat, analýz a evaluací.

Dnes portál provozuje právě jeho oddělení ve spolupráci s oddělením GIS. Oddělení má 5 členů, kteří zajišťují kompletní servis, jako je katalogizace dat, technický provoz, psaní článků, tvorbu aplikací a analýz, publikaci a šíření hotových výsledků, sběr dat a administrativu. „Náklady na vznik byly cca 200 tisíc, jedná se v podstatě o malé částky, protože jsme si dataportál vytvořili sami v prostředí ArcGIS HUB,” doplňuje Zvara.

V současné době portál obsahuje přibližně 90 datových sad, ze kterých se většina aktualizuje v denních, týdenních nebo měsíčních intervalech. Zároveň portál zobrazuje sensorická data a data třetích stran. Uživatelé mají možnosti zobrazení od „surových open dat” přes dlouhodobé statistické řady až po komplexní analýzy, články a aplikace. Získávání dat a provádění analýz není pouze záležitostí města, oddělení spolupracuje s veřejným sektorem, kde získává mnoho dat ze zdrojů jako je ČSÚ, MPSV, MV ČR, ERÚ apod. Další data poskytují i soukromé společnosti (WAZE, Liftago, Sreality, apod.). S akademickým sektorem probíhají společné projekty (DataMapo.cz). Vzdělávání potom probíhá ve spolupráci s neziskovým sektorem (Czechitas).

V začátcích se oddělení potýkalo s nepochopením významu datových analýz a otevřených dat. To se podařilo zmírnit ukazováním příkladů dobré praxe. „Obavy byly i z nízké návštěvnosti a z toho, že budou unikat osobní nebo tajné informace, to se jednoznačně za dobu provozu nepotvrdilo,” doplňuje Zvara. Měsíčně portál navštíví přes 4000 lidí. Zaměstnancům magistrátu města Brno dataportál slouží ke vzdělávání skrze články publikované na webech, nebo přímo k používání otevřených dat pro svoji práci. Unikátní je také platforma Brno Urban Grid, která umožňuje snadnou vizualizaci a analýzu různých typů prostorových dat (více než 60 datových sad) v rámci brněnské metropolitní oblasti. Aplikace využívá čtvercový rastr buněk 250x250 metrů, kde se přepočítávají informace o různých prostorových událostech, jako je počet obyvatel, dopravní nehody nebo maloobchodní prodejny.

Inspirativní dokumenty

– Portál otevřená data

– Digitální inovace v městském prostředí

17 PARTNERSTVÍ KE SPLNĚNÍ CÍLŮ

Cílem SDG 17 je „posílení prostředků realizace a oživení globálního partnerství pro udržitelný rozvoj.“ Cíl SDG 17 uznává, že dosažení ostatních 16 cílů vyžaduje silné globální partnerství, které podporuje spolupráci a kooperaci mezi všemi zúčastněnými stranami. Tento cíl se zaměřuje na podporu mobilizace finančních zdrojů, přenosu technologií a znalostí, a posílení institucí a partnerství pro udržitelný rozvoj. Dosažení cíle vyžaduje politiky a strategie, které podporují mezinárodní spolupráci, budování kapacit a sdílení znalostí, jakož i vytváření příznivého prostředí pro udržitelný rozvoj na všech úrovních. Tento cíl rovněž uznává význam soukromého sektoru, občanské společnosti a dalších nestátních subjektů při podpoře udržitelného rozvoje a posilování globálních partnerství pro udržitelnou budoucnost, stejně tak i partnerství na místní a regionální úrovni.

Cíl se tedy zaměřuje na posílení globálních partnerství pro udržitelný rozvoj, zejména na podporu rozvojových zemí, méně rozvinutých států a posílení spolupráce a partnerství např. v případě sdílení a transferu nových technologií šetrnějších k životnímu prostředí, vědeckých poznatků a inovačních kapacit či při prosazování spravedlivějšího mezinárodního obchodu.

Zdánlivě vzdálený cíl se může drobně promítnout i do lokálních aktivit. Spolupráce je nadmíru potřebná nejen mezi zeměmi, ale i mezi konkrétními organizacemi, firmami, regiony a obcemi uvnitř státu. Důležitým úkolem je uvolnění dostatečných finančních prostředků pro aktivity spojené s udržitelným rozvojem na poli výzkumu, výměny informací či humanitární pomoci. Obce mohou aktivně pomáhat v rámci potravinových a charitativních sbírek na pomoc jiným zemím, sdílet své zkušenosti a prostřednictvím vzdělávacích programů zvýšit povědomí o udržitelném rozvoji v globálním měřítku.

-
- Čeští respondenti Zvláštního Eurobarometru o rozvojové spolupráci patří k těm, kteří se staví k rozvojové pomoci nejméně kladně. Přestože se jich osm z deseti (80 %) domnívá, že je důležité partnerství se zeměmi mimo EU pro účely snižování chudoby ve světě, jde o jeden z nejnižších podílů v EU a méně, než činí průměr v EU (89 %). Zároveň to představuje pokles o čtyři procentní body oproti listopadu a prosinci 2020 (EK, 2022).
 - Respondenti z Česka jsou jedni z těch, kteří nejméně souhlasí s tím, že boj proti chudobě v partnerských zemích by měl být jednou z hlavních priorit EU (64 % oproti 80 % průměru EU) nebo české vlády (40 % oproti průměru EU na úrovni 67 %) (EK, 2022).
 - I když si téměř tři čtvrtiny (74 %) českých respondentů myslí, že je důležité, aby EU řešila změnu klimatu a její dopady v partnerských zemích, představuje to jeden z nejnižších podílů v EU, a je to značně méně než průměrná hodnota EU, 89 % (EK, 2022).
 - Podíl respondentů v Česku, kteří se domnívají, že je důležité, aby EU podporovala partnerské země v digitalizaci, je nejnižší ze všech členských států, 63 %, a je to o mnoho méně, než činí průměr EU (79 %). I podíl respondentů, kteří souhlasí s tím, že podpora vzdělání pro všechny v partnerských zemích by měla být jednou z hlavních priorit EU v partnerských zemích, patří k nejnižším ze všech členských států EU (78 % oproti průměru EU, 91 %) (EK, 2022).
-

Co může moje obec dělat pro naplnění cíle?

- Spolupracovat s ostatními obcemi na místní úrovni (mikroregion, MAS).
- Zapojovat se do projektů typu PPP (Public Private Partnerships), budovat partnerství mezi veřejnou správou a výzkumnými či nevládními organizacemi.
- Spolupracovat a utvářet sítě za účelem výměny zkušeností, výrobků a služeb v rámci státu i se zeměmi třetího světa a dalšími zeměmi.
- Podporovat globálně odpovědné agendy.
- Podporovat osvětu a vzdělávací programy zaměřené na fair trade výrobky, lidská práva a posilování globálního občanství.
- Podílet se na spolupráci či zajistit veřejné sbírky na humanitární pomoc a pomoc rozvojovým zemím.

Institucionalizovanému dialogu mezi obcí, místními podnikateli a veřejností se věnují v podnikatelském centru ve Valašských Kloboukách (str. 141). Konkrétní podobu spolupráce soukromého subjektu s obcí pak detailně popisuje zpráva o managementu lokalit v Uherském Hradišti (str. 133). Budování partnerství mezi sektory v oblasti přechodu celého města na oběhové hospodářství se věnuje zpráva o pražském cirkulárním skenu (str. 125).

Analýza vlivu globálních megatrendů na rozvoj Jihlavy

9 PRŮMYSL, INOVACE
A INFRASTRUKTURA11 UDRŽITELNÁ
MĚSTA A OBCE12 ODOPOVĚDNÁ
VÝROBA
A SPOTŘEBA13 KLIMATICKÁ
OPATŘENÍ16 MÍR,
SPRAVEDLNOST
A SILNÉ INSTITUCE

Současný rozvoj měst je ovlivněn řadou výrazných přírodních, ekonomických, technologických, politických a společenských faktorů jako je digitalizace, stárnutí populace či klimatická změna. Tyto faktory neboli megatrendy jsou často vyvolány zásadními změnami v oblastech života a práce, a dlouhodobě ovlivňují více aspektů života lidí, vzájemně se ovlivňují a mají významný dopad na celou společnost. I přesto, že jsou dopady většiny megatrendů na města a obce zásadní, ty mají jen minimální možnost je ovlivnit či odvrátit a musí trendy přijmout. Úkolem obce je tedy zejména proaktivní příprava na působení megatrendů.

Znalosti o megatrendech a jejich dopadech umožňují odhalit budoucí výzvy a příležitosti města. Tzv. foresight je metodou analýzy trendů, predikcí dopadů a tvorby scénářů budoucího vývoje. Metoda foresightu bere ohled nejen na dosavadní ale i budoucí vývoj, výstupy tak získávají větší relevanci pro plánované období a umožňují připravení města na výzvy a příležitosti, kterým se nelze vyhnout. Ve městech se využívají zejména ve strategickém plánování a prioritizaci investic. Tyto aktivity mohou vést k efektivnějšímu využívání zdrojů a k větší konkurenceschopnosti měst při udržení kvality života svých obyvatel.

Město Jihlava si pro přípravu nového strategického plánu Jihlava 2032 nechalo jako jedno z prvních měst v České republice zpracovat analýzu vlivu globálních megatrendů. Ve spolupráci s oddělením strategického plánování a s metodikem strategického plánu projekt vedlo Technologické centrum Akademie věd ČR. Odborníci a odbornice zpracovali analytické podklady pro strategický plán a provedli výzkum od stolu s cílem identifikovat ty megatrendy, které mají potenciál významně ovlivnit současné procesy ve strategických oblastech města Jihlavy. Mezi ně patří například měnící se veřejná správa, růst metropolí, stárnutí obyvatelstva, chytrá města či rostoucí spotřeba zdrojů. U každého megatrendu jsou popsány možné implikace pro Jihlavu.

Následně proběhla práce v 8 tematických pracovních skupinách, kterých se zúčastnilo přibližně 120 místních expertů. Zapojení místních umožnilo konfrontaci megatrendů se silnými a slabými stránkami Jihlavy a lokalizaci dopadů megatrendů na místní úrovni. Následně vznikly tři vysoce pravděpodobné scénáře možného budoucího vývoje Jihlavy, které byly využity jako jeden z podkladů pro tvorbu strategie. Podle vedoucí jihlavského Oddělení strategického plánování Aniky Chalupské bylo největší výzvou získání podpory pro samotnou zakázku, vnímání přínosu foresightu a samotné experimentování s nástrojem. Bylo proto nutné zapojeným aktérům pravidelně připomínat, k čemu je metoda užitečná. Odborné výstupy bylo třeba zprostředkovat ve formě srozumitelné jak úředníkům a politikům, tak veřejnosti. Vznikla tak webová stránka s texty a audio záznamy vyprávění o životě sedmi obyvatel Jihlavy v roce 2040. Největším přínosem bylo samotné povědomí o megatrendech a jejich dopadech na město, ty sloužily jako podklad pro tvorbu SWOT analýzy, na nichž se stavěla vize města, cíle a samotné opatření.

Inspirativní dokumenty

- Foresight: Metodická příručka
- Foresight v české veřejné správě a zahraničí

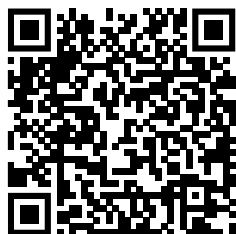
Zásady pro spolupráci s investory Prahy 7

Zásady pro spolupráci s investory jsou nástrojem, který udává transparentní pravidla pro vstup investora (developer) do území města. Jejich cílem je ukotvení spolupráce města a investora a nastavení nediskriminačního přístupu a předvídatelnost procesů tak, aby byly obě strany vzájemně spokojeny. Zásady pro spolupráci s investory nejsou na národní úrovni legislativně zakotveny, proto nemohou být vydané obecně závaznou vyhláškou ani nařízením obce.

V České republice je zavedlo již několik měst, například Mnichovo Hradiště, Jihlava, Říčany, Brno či Praha. I přesto, že se konkrétní nastavení zásad liší město od města, obecně zásady určují podmínky, za nichž se investoři mají podílet na nákladech na údržbu a rozvoj veřejné infrastruktury. Tyto podmínky mohou být splněny finančním příspěvkem nebo nefinančním plněním v dané lokalitě (např. výstavbou školky či chodníku). Finanční příspěvek se vypočítává dle velikosti podlažní plochy a může být poměrně snížen, pokud investor splní sady požadavků města (technických, urbanistických či klimatických). Tímto způsobem město motivuje investory k určité podobě či specifikaci investičního záměru, které vede k sjednocení urbanistické struktury, zlepšení charakteru města či realizaci adaptačních opatření. Zároveň je díky zásadám možné řešit řadu problémů spojených s novou výstavbou, jako je nedostatek míst ve školách a školkách, nedostatečná kapacita dopravní infrastruktury, kvalita veřejných prostranství nebo kapacita vodovodů a kanalizací.

Samospráva města na oplátku poskytne součinnost při přípravě stavebního projektu v průběhu povolení řízení a jeho umístění, a tímto způsobem výstavbu urychluje a usnadňuje. Ke každému projektu je mezi investorem a městem uzavřena smlouva, která závazně zakotví konkrétní podobu investičního záměru, výši investičního příspěvku a další závazky smluvních stran, včetně jejich zajištění. V uzavřených smlouvách je s investory domluveno např. vybudování a převod nebytové jednotky do vlastnictví města, kde bude zřízena mateřská škola, pronájem komunitního centra, pronájem sportovní haly pro žáky škol nebo vybudování lávky pro cyklisty a pěší. V rámci smluv jsou řešeny i další související otázky jako zajištění průchodnosti území, rekonstrukce chodníků či výsadba uličního stromořadí v blízkosti projektu.

Praha 7 zavedla finanční spoluúčast investorů již v roce 2016, samotné zásady byly přijaty v roce 2018, a v roce 2022 byly aktualizovány v návaznosti na přijatou metodiku Hlavního města Prahy. „Od roku 2016 bylo uzavřeno celkem 42 smluv o spolupráci v celkové hodnotě 195 milionů Kč (včetně věcného plnění). K dnešnímu dni pak bylo na účet MČ připsáno 29,5 milionu Kč,” říká Tereza Strádalová z MČ Praha 7. Dle Strádalové je většina velkých investorů již na příspěvky zvyklá a berou je jako běžnou součást procesu jednání o projektu s městskou částí.

Inspirativní dokumenty

– Doporučení pro obce v oblasti výstavby a uzavírání smluv s investory

Strategická práce s rámcem SDGs v Espoo

4

Finské město Espoo se zavázalo k dosažení Cílů udržitelného rozvoje OSN do roku 2025. Tyto cíle jsou pro Espoo nástrojem, který umožňuje provázání místních strategií, projektů a aktivit a pomáhá najít společný jazyk pro spolupráci v rámci úřadu a s veřejností, firmami, neziskovými organizacemi a národní vládou. „Se současnými výzvami potřebujeme nové holistické myšlení. Pro Espoo ke změně myšlení dochází prostřednictvím SDGs,” říká Ville Taajamaa, Espoo koordinátor Agendy 2030.

8

Závazek pro dosažení Cílů udržitelného rozvoje je rámcován ve strategickém plánu města Espoo Story (Příběh města Espoo), a je rozpracován do několika mezisektorových rozvojových programů. Jedním z nich je Udržitelné Espoo, které je zaměřeno na vývoj, testování a realizaci udržitelných a inovativních městských řešení společně s partnery a obyvateli. „V Espoo silně věříme, že pouze společná práce s firmami, univerzitami, neziskovkami, veřejností a školami vede k opravdovému úspěchu,” říká Taajamaa.

9

Program řídí skupina složená z politických a administrativních zástupců města. Ta společně s dalšími zapojenými aktéry (stakeholdery) vytváří akční plán programu, který je realizován napříč celým městem (i mimo gesce samosprávy). Pro urychlení pokroku byl jmenován tzv. tým udržitelnosti, který podporuje zapojení občanů, spolupráci s institucemi a soukromým sektorem. „Je důležité, aby pracovníci odpovědní za udržitelný rozvoj byli v organizační struktuře velmi vysoko. Proto je tým udržitelnosti umístěn přímo pod kanceláří primátora,” doplňuje Taajamaa. Tým začal s 5 členy, dnes jich má 30. I přesto jsou podle Taajamaa jen kapka v moři v porovnání se 14 tisíci zaměstnanci města. Sami by práci nezvládli, proto spolupracují s jednotlivými odbory a městskými organizacemi formou sítě.

11

Výzvou pro Espoo stále zůstává holistický pohled na projekty města. Proto provozním odborům poskytují služby a poradenství v oblastech vzdělávání, udržitelnosti, design thinkingu nebo participaci. „Nepředpokládáme, že se technický inženýr stane designérem služeb či že bude mít čas přemýšlet o budoucích trendech. Co děláme, je, že zapojíme designera služeb do jeho týmu, aby mohli pracovat společně.” Každý zaměstnanec projde online vzdělávacím programem k SDGs a udržitelnosti. Kromě toho mají na každém oddělení vyškolené SDG kouče, kteří své kolegy na oddělení podporují. Pro celostní pohled na projekty Espoo vytvořilo tzv. SDG canvas, který projektové týmy používají při plánování a vyhodnocování projektů. SDG canvas také pomáhá jednotlivým zaměstnancům s provázáním jejich pracovních aktivit s Cíli udržitelného rozvoje.

12

13

16

Kromě interní práce se tým udržitelnosti zaměřuje na zapojování podnikatelských aktivit. Dosud se jim podařilo navázat pracovní vztahy s téměř stovkou místních podniků a institucí, a to prostřednictvím spolupráce na jednotlivých projektech jako je rozvoj energeticky pozitivních čtvrtí nebo obchodních modelů oběhového hospodářství. Strategické partnerství je navázáno se společnostmi sídlícími v Espoo (například partnerství v oblasti digitálních technologií se společností Nokia nebo cíle uhlíkové neutrality v oblasti dálkového vytápění s energetickou společností Fortum).

Inspirativní dokumenty

– European Handbook for SDG Voluntary Local Reviews

– Local Green Deals – A Blueprint for Action

AGRO CITY – MAC

Úvod do tématu

Cíle udržitelného rozvoje jsou vzájemně propojené a na sobě závislé. Pokrok v jednom cíli může mít pozitivní dopad na ostatní cíle, zatímco nedosažení jednoho cíle může negativně ovlivnit pokrok v ostatních. SDG 1, který usiluje o vymýcení chudoby ve všech jejích formách všude na světě, je toho dobrým příkladem. Chudoba je komplexní a mnohostranný jev, který souvisí s nedostatečným přístupem k základním zdrojům a příležitostem, které umožňují důstojný život. OSN (1998) ji vysvětluje jako „odepření možnosti volby a příležitostí, je to porušení lidské důstojnosti. Znamená nedostatek základních schopností účinně se podílet na životě společnosti.“

V České republice je jejím základním ukazatelem tzv. příjmová chudoba (její hranicí je 60 % mediánu vyrovnaného disponibilního příjmu, která zohledňuje velikost a složení domácnosti), kterou bylo v roce 2022 ohrožen více než milion obyvatel (ČSÚ, 2023). Trvale nejohroženějšími skupinami jsou nezaměstnaní (49 %), osoby ve věku 65 a více let (37,8 %) a domácnosti tvořené jedním rodičem (30,8 %).

Zaměřit se pouze na příjem je však pro řešení všech forem chudoby nedostatečné, protože nezohledňuje další podoby nerovností a znevýhodnění, kterými se potýkají osoby sociálně vyloučené, nebo sociálním vyloučením ohrožené. Agentura pro sociální začleňování vysvětluje, že „k sociálnímu vyloučení nedochází pouze omezením přístupu k jednomu zdroji, vždy je ve hře několik různých faktorů, které se kumulují.“ Tyto faktory se mohou týkat také zdraví, vzdělání, bydlení, zaměstnání či sociálního kapitálu.

Řešení této výzvy a vyrovnávání příležitostí je cílem sociálního začleňování. Jednou z priorit Strategie sociálního začleňování ČR 2021–2030 je vytvoření funkčního systému v samosprávách.

Funkční systém by měl mimo jiné zahrnovat posilování sociální soudržnosti a komunitní práce, což s sebou nese opatření k posílení kapacit obyvatel ohrožených sociálním vyloučením (např. zvyšování advokacie a občanských kompetencí). Stejně tak je důležité vytvářet podmínky pro vstup a setrvání těchto osob na trhu práce.

Dosažení prvního cíle udržitelného rozvoje je tedy podmíněno také snižováním nerovností (SDG 9), zajištěním kvalitního vzdělání (SDG 4) a důstojné práce (SDG 8), a samozřejmě i s vytvářením inkluzivních, bezpečných, odolných a udržitelných měst a obcí (SDG 11). V této kapitole představujeme italskou případovou studii multisolvingu (termín používaný k popisu procesu identifikace a implementace řešení, která řeší více problémů současně). Monterusciello Agro City (MAC) kombinací různých intervencí v městském prostředí nastartoval proces snižování chudoby, podpory sociálního začleňování a důvěry ve veřejné instituce. Projekt, který se zaměřil na rozvoj městského zemědělství na 50 hektarech městské půdy také stimuluje místní ekonomiku a rozvíjí nové ekosystémové služby.

Shrnutí projektu MAC

Projekt MAC byl realizován v letech 2017–2022 v italském městě Pozzuoli, konkrétně v jeho čtvrti Monterusciello. Tato čtvrť se potýká s mnoha propojenými problémy, včetně dlouhodobé nezaměstnanosti a nízké úrovně vzdělání svých obyvatel, jakož i konfliktního vztahu mezi obyvateli a veřejnými institucemi. Před realizací projektu se Monterusciello vyznačovalo také vysokým počtem opuštěných a zanedbaných veřejných prostranství.

V reakci na tyto problémy byl vypracován projekt, který kombinoval intervence ve třech oblastech. První z nich bylo zlepšení městského prostředí, konkrétně revitalizace velkého centrálního náměstí a vytvoření fyzické základny pro rozvoj místní ekonomiky.

To bylo přímo spojené s druhou oblastí, s rozvojem městského zemědělství. Ve čtvrti bylo pro zemědělské účely rekultivováno 50 hektarů zanedbaných městských ploch. Městské zemědělství se stalo

základem pro rozvoj třetí oblasti – podnikání a zaměstnanosti. Tomu napomohly 3 vzdělávací programy určené mladým nezaměstnaným. Vznikly nové zemědělské subjekty, které nyní hospodaří na rekultivované půdě.

Hlavním impulsem pro rozvoj projektu MAC bylo udělení grantu ve výši 4 milionů EUR (+ 1 milion EUR kofinancování) v rámci Urban Innovative Actions (UIA), iniciativy Evropské unie, která podporuje testování inovativních řešení, které lze přenést i do jiných evropských měst. Klíčový byl také dlouhodobý záměr obce Pozzuoli revitalizovat tuto oblast. Na strategii revitalizace čtvrti se pracovalo od roku 2012.

Projekt MAC byl realizován meziodvětvovým konsorciem veřejných, soukromých a nevládních subjektů:

- Municipalita Pozzuoli
- Univerzita v Salernu
- Coldiretti Napoli, regionální pobočka národního svazu italských zemědělců
- Confagricoltura Napoli, regionální pobočka národní organizace zastupující různé subjekty zemědělského průmyslu
- Agrocoltura, společnost zabývající se inovacemi v zemědělství, zejména oběhovými řešeními
- L'iniziativa, lokální nevládní nezisková organizace v Pozzuoli, která se zaměřuje na zhodnocování městského prostředí a zvyšování občanského povědomí
- Fondazione FORMIT, výzkumná a vývojová organizace zaměřená na transfer technologií a spolupráci v těchto odvětvích

Projekt pokračuje i po vyčerpání grantů UIA a navazují na něj další iniciativy, které propojují městskou a zemědělskou krajinu se sociálním začleněním, podporou místní ekonomiky a udržitelnosti.

Výchozí situace a kontext projektu

Pozzuoli je pobřežní italské město s 80 000 obyvateli, které se nachází několik kilometrů severozápadně od Neapole, nedaleko sopečné kaldery Flegrejských polí (Campi Flegrei). V této aktivní vulkanické oblasti dochází k bradyseismům, což je postupný geologický proces, při kterém se zemský povrch propadá nebo zvedá v důsledku pohybu sopečných plynů, tekutin nebo tvorby magmatu pod zemským povrchem (Kilburn et al, 2017). Tento jev je zpravidla doprovázen zemětřeseními různé intenzity.

Ve druhé polovině 20. století postihly Pozzuoli dvě velké bradyseismické epizody, a to v roce 1970 a později v letech 1980–1984. Katastrofa z roku 1983 postihla celé obydlené historické centrum a zdevastovala přístav. Tyto oblasti byly pozvednuty až o 180 cm, což vážně poškodilo domy a zničilo námořní/přístavní infrastrukturu, v níž již nebylo možné kvůli pozvednutí kotvit.

Pro 20 000 evakuovaných obyvatel byla 5 km od centra vybudována nová čtvrť – modernistický new-town zvaný Monterusciello. Čtvrť byla postavena ve velmi krátké době (1983–1986). Ačkoli mohou být plánovaná přesídlení

Obr. 2 – Monterusciello. Foto Valentina Solano

účinná v rámci předcházení nebo řešení mimořádných událostí a ekologických katastrof, mohou mít také negativní dopady na život přesídlených komunit. Dopady mohou být psychosociální povahy, protože způsobují nepředvídatelné narušení sociálních a kulturních vazeb (Guadagno, 2016). V případě obce Monterusciello se jednalo také o narušení ekonomických vztahů. Mnoho přesídlených obyvatel přišlo o zdroj obživy, který byl založený na námořní činnosti a rybolovu. Monterusciello bylo vybudováno ve vnitrozemí v převážně zemědělské krajině. Po krizi se zámožnější obyvatelé čtvrti přestěhovali do jiných částí města, a v Monterusciellu zůstaly žít rodiny s omezenými ekonomickými příležitostmi.

Čtvrť dodnes čelí více socioekonomickým problémům, včetně stárnutí populace, nízké úrovně vzdělání a nezaměstnanosti. I přes vysokou míru nezaměstnanosti je však procento uchazečů o zaměstnání poměrně nízké. Tato skutečnost může naznačovat nedostatečný zájem místních obyvatel o aktivní hledání práce, což, jak upozorňují Elisei, Gerundo a kolegové (2018), je častým jmenovatelem znevýhodněných oblastí.

Problémy jsou hmatatelné i v oblasti zastavěného prostředí. To, co mělo být dočasným bydlením – panelové bytové jednotky byly plánovány s průměrnou dobou obývání 25 let – je stále domovem pro přibližně 29 tisíc lidí. Většina bytového fondu je tak zastaralá a ve špatném stavu v důsledku nedostatečné údržby a nesprávného užívání. Mnoho bytů si pronajímají domácnosti, které si nemohou dovolit investovat do úprav, a investice do rekonstrukce těchto nevyhovujících bytů jsou nad možnosti Pozzuoli (v blízké budoucnosti se však plánuje rekonstrukce prvních 15 bytovek). Kromě bytových jednotek je ve čtvrti několik základních služeb, včetně radnice, školy, pošty, policie, hasičské stanice a kryté sportovní haly. Z několika oblastí, kde měly vyrůst veřejné budovy nebo vzniknout veřejná prostranství, zůstala „městská pustina“, která zahrnuje dokončené budovy, jež nebyly nikdy využity.

Řešení a jejich dopad na místní komunitu

Městské zemědělství

Záměrem MAC-u bylo nastartovat místní ekonomiku a vytvořit veřejná prostranství, kde by se mohli místní lidé scházet a trávit volný čas. Městské zemědělství se stalo hlavním nástrojem na podporu těchto cílů. MAC identifikoval 24 opuštěných pozemků v celé čtvrti o celkové rozloze 50 hektarů vhodných k rekultivaci na zemědělské účely. Následovaly technické průzkumy, rozborů půdy, hydrogeologická studie a náročný proces mezioborového plánování a designování. Pietro Elisei (2018), expert UIA, vysvětluje, že bylo třeba pečlivě zvážit integraci zemědělství s městským prostředím, aby nová zemědělsko-městská krajina mohla sloužit volnočasovým a vzdělávacím aktivitám.

To vyžadovalo sladění plánu ekologického pěstování a krajinného plánu, což byl úkol s několika úskalími. Elisei (2019) píše o výzvě sladit dvě různé vize městské transformace. Krajinný plán se soustředil na využitelnost vznikajících veřejných prostranství a zvažoval esteticky hodnotná designová řešení. Zemědělský plán ale nahlížel na transformaci optikou zhodnocení půdy za účelem oživení místní ekonomiky. Klíčový byl dialog o tom, jak sladit přístupnost veřejných prostranství s jejich využitím pro produkční účely. Zásadní byla také otázka, jak neopustit principy ekologického zemědělství a vypěstovat dostatek produktů.

Klíčem k vyřešení těchto problémů byl zásah odborníků-agronomů, kteří uměli zprostředkovat diskurz napříč obory. Elisei (2020) také zdůrazňuje, že integrovaný přístup k plánování v případě MAC nepropojoval pouze aktéry, kteří by spolu za jiných okolností nepřišli do styku, ale také časové perspektivy. Počáteční prohlídky na místě odhalily práci předchozích generací, a znovuobjevily kanalizační infrastrukturu, která nebyla po desetiletí udržována, až se stala neviditelnou. Projekt se tak v jistém smyslu vrátil k zemědělským základům oblasti, do doby před vybudováním Monterusciella.

Aktivní zapojení místní komunity bylo naprosto klíčové. Nezastupitelnou roli v tomto ohledu sehrál partner L'Iniziativa, který dokázal místním obyvatelům přiblížit záměry projektu a obce. Organizovali aktivity a akce, které budovaly důvěru. Podle Daria Chiocca (MAC, 2020), vedoucího organizace L'Iniziativa, byla pro úspěch projektu zásadní schopnost přizpůsobit intervence měnícím se okolnostem a najít rovnováhu mezi místním a evropským kontextem:

„Je třeba si vážit poučení, že projekty městské regenerace mohou být dobře navrženy a splňovat všechny formální požadavky na papíru, ale pro konkrétní úspěch je třeba je uvést do kontextu s realitou daného území. Je třeba znát historii území, konkrétně čtvrti Monterusciello, a to i prostřednictvím předchozích urbanistických neúspěchů, především je třeba znát naděje a očekávání těch, kteří v dané čtvrti žijí. Během projektu se konsorciu podařilo několikrát aktualizovat a rozvíjet metody zásahu, přičemž vždy zůstalo věrné tomu, co bylo původní myšlenkou. Dalším aspektem je udržování otevřeného dialogu s ostatními evropskými projekty podporovanými UIA, aby nedošlo k chybě, že se příliš uzavřeme do místního kontextu a ztratíme širší perspektivu rozvoje.“

Vzdělávací programy

Během projektu se uskutečnily tři vzdělávací programy pro mladé nezaměstnané do 30 let. Jednalo se o dlouhodobé programy v rozsahu 250–356 hodin. Kurz Inovativní podnikání a start-upy (250 hodin) byl zaměřen na základní znalosti a dovednosti potřebné k zahájení podnikání v městském zemědělství, včetně klasických manažerských postupů i inovačních aspektů podnikání.

Kurz Permakultura (356 hodin) byl zaměřen na intenzivní ekologické zemědělství, ale také na co nejlepší přípravu sklizně a podporu krátkých hodnotových řetězců, ideálně s 0 kilometry. Třetí kurz, Etická výroba a venkovský marketing (350 hodin), se zabýval experimentováním s novými udržitelnými modely výroby a spotřeby, certifikací a propagací výrobků, strategickým marketingem, ale také tím, jak chránit a ekonomicky podporovat venkovské oblasti.

Vzdělávací programy umožnily propojení studentů s místními zemědělskými podniky, a zároveň zvýšily povědomí o projektových aktivitách mezi místními obyvateli. Umožňovaly také zapojení veřejnosti do pěstitelských aktivit, například poskytováním ovoce, které bylo vypěstováno ve vzdělávací zahradě.

Revitalizace centrálního náměstí Piazza de Curtis

Třetí intervencí projektu MAC byla revitalizace rozlehlého, dlouho zanedbávaného náměstí Piazza de Curtis (110x140 m, nyní Piazza Agro City). Piazza Agro City je pro obyvatele Monterusciella nejviditelnějším výsledkem projektu. To, co bylo vnímáno jako symbol neúspěchu, se veřejnosti vrátilo jako náměstí s agregační, rozvojovou a produkční funkcí (Elisei, 2020). Součástí přestavby bylo i vytvoření zázemí pro Agro-Urban centrum, novou instituci, ve které se soustřeďují aktivity pro rozvoj místní agro-ekonomiky. Součástí přestavby náměstí byla obnova dlažby, osvětlení, dětského hřiště a zeleně. Částečně byly zbourány obvodové zdi, aby náměstí lépe splynulo se svým sousedstvím. Náměstí je dnes využíváno jako tržiště (prodej potravin s nulovými kilometry) a pro veřejné akce.

Obnoveny byly také prostory nacházející se mezi dvěma úrovněmi náměstí. Skládají se ze 4 místností. Jedna z nich je určena konsorciu, které po ukončení podpory Urban Innovative Action spravuje lokality MAC. Tato místnost má rovněž sloužit k propagaci produktů vypěstovaných a zpracovaných v území. Druhá místnost zůstává k dispozici městu Pozzuoli jako sídlo výše zmíněného Agro-Urban centra. Zbývající dvě místnosti budou využívány v souladu s hodnotami a cíli projektu. Předpokládá se, že zde budou probíhat podnikatelské inkubátory a vzdělávací aktivity pro mladé lidi, kteří se chtějí věnovat udržitelnému zemědělství.

Pozitivní vedlejší efekty

Pietro Elisei (2020) pozoroval v Monterusciellu zajímavý jev, který přirovnal k inverzní teorii rozbitých oken. Podle teorie rozbitých oken může viditelně zanedbané prostředí vyvolat pozitivní zpětnou vazbu a podpořit další zanedbávání, asociální chování a kriminalitu.

Po prvních úklidech léta opuštěných prostor začali obyvatelé okolních soukromých obydlí uklízet a pečovat o vzhled svých domů. Rekultivace pozemků s sebou nesla i další příjemný vedlejší efekt. Odstranění záborů umožnilo obyvatelům opětovný výhled na moře. Tento estetický přínos není zanedbatelný. Mnohým obyvatelům, kteří museli nedobrovolně přerušit svůj každodenní kontakt s mořem, nový výhled alespoň symbolicky navrátil něco, co bylo po desetiletí ztraceno.

Potenciál pro replikaci nástroje

Podle Roberta Gerunda, který byl v době realizace projektu místostarostou Pozzuoli, je MAC ukázkovým příkladem nejméně ve třech rovinách. První je model městského zemědělství, které je integrováno do městského prostředí, na rozdíl od zemědělství, které se odehrává na periferii města. Druhou je vytváření relativně levných ekosystémových služeb v městském prostředí, které pomáhají čtvrti přizpůsobit se změně klimatu. Třetím aspektem je podpora místního cirkulárního zemědělství, v případě MAC se jedná například o pěstování místní odrůdy rajčat a vinné révy, která se stává základem nové značky a která podporuje rozvoj místní ekonomiky (MAC, 2020).

Kromě těchto environmentálních aspektů jsou podle Elisei (2022) zkušenosti se vzdělávacím modelem v rámci projektu replikovatelné. Podle jeho slov „vytvořené spojení mezi školami, odborným vzděláváním a mladými lidmi, kteří hledají

práci, je metoda, která má své opodstatnění nezávisle na tématu městského zemědělství, a může být přizpůsobena i jiným typům iniciativ souvisejících s posílením slabých komunit.“

V neposlední řadě je velmi zajímavým prvkem Manifest Monterusciello, který vytvořila obec Pozzuoli, a který lokalizuje zásady udržitelnosti na konkrétní území. Manifest definuje hodnoty důležité pro budoucnost projektu a další rozvoj území. Zavazují se k nim aktéři, kteří dnes po ukončení projektu revitalizované území spravují.

Udržitelnost projektu

Po ukončení projektu MAC vyhlásilo město Pozzuoli výběrové řízení na nové konsorcium aktérů, kteří mají pečovat o revitalizované lokality příštích 20 let. Budoucnost těchto lokalit má být založena na partnerství veřejného a soukromého sektoru, přičemž základním požadavkem je, aby se do procesu zapojily subjekty místního potravinového systému, včetně restaurací a hotelů, svazů zemědělců nebo inovativních farem. Agostino di Lorenzo z magistrátu Pozzuoli, vysvětluje (MAC, 2020):

„Hospodářské subjekty budou moci legitimně sledovat své hospodářské cíle v souladu s hodnotami MAC tím, že společně podepíší Chartu hodnot, která není ničím jiným než dlouhodobě udržovanými cíli MAC. Město se postará o ověřování a usměrňování těchto aktivit s ohledem sledování cílů MAC v průběhu 20 let řízení.“

Podle Di Lorenza lze podobný model rozšířit i na další evropská města. Upozorňuje, že takový model veřejno-soukromé správy musí zohledňovat specifické potřeby a možnosti území, na kterém má fungovat. Di Lorenzo dodává, že díky takové „inovativní integraci veřejno-soukromé správy je možné překlenout propast mezi veřejnými nebo čistě soukromými zásahy, uzavřenými v nemovitostech, které se zdají být soukromé, ale jsou v koncesi. Nové koncesní modely musí vidět tuto synergii veřejného a soukromého sektoru integrovanou s územím.“

Nové konsorcium již pokračuje v rozvoji této oblasti. Začátkem roku 2023 byla zahájena výsadba starých obilovin, původních odrůd vinné révy, olivovníků a dalších plodin.

Synergie

Městské zemědělství se v Monterusciellu rozvíjí i mimo projekt MAC. V roce 2021 poskytlo město Pozzuoli 56 malých pozemků (50–250 m²) pro zahradničení zdarma stejnému počtu rodin (L'Iniziativa – Voce Flegrea, 2021).

Díky projektu MAC se začal rozvíjet „udržitelný obraz“ čtvrti a přibývají nové projekty, včetně nové cyklostezky kolem revitalizovaných ploch, nebo nového projektu městského lesa, kde se plánuje vysadit až 57 000 stromů a rostlin na 54 hektarech (Chioca, 2022). Zajímavý je také záměr Pozzuoli stát se součástí italského sdružení „vinařských měst“, které se snaží posílit místní ekonomiku podporou místního vinařství a pěstováním místních potravin (Casciaro, 2023).

Pozzuoli nemělo před zahájením projektu MAC žádné zkušenosti s podobně rozsáhlým evropským projektem, což zpočátku způsobilo značné komplikace. Úspěšná realizace jim však přinesla cenné zkušenosti, které zúročují v dalších projektech. Postupně se také rozbíhá obnova bytového fondu. Díky financování z Fondu soudržnosti EU se rozbíhá obnova bytového fondu čtvrti, prvních 15 bytovek bude renovováno na úroveň energetické účinnosti kategorie A (Sesana, 2022).

Propojení zemědělské a sociální oblasti v České republice

MAC dokládá, že zemědělské projekty mohou přinést řadu dalších výhod kromě produkce potravin – ať už jde o posílení komunit, rozvoj místních ekonomik nebo podporu ekosystémových služeb. Tyto přínosy si uvědomují a zaměřují se na ně různé české subjekty a projekty. Mnohé z nich jsou komunitní a občanské iniciativy, ale stále častěji se jejich nositeli stávají také místní samosprávy.

Ve větších i menších městech vznikají **komunitní zahrady**, které podobně jako v případě MAC „oživují“ dlouho nevyužívaná nebo zanedbaná místa. Sdružují lidi, kteří zpravidla nemají přístup k půdě, na níž by mohli pěstovat potraviny,

i když pěstování nemusí být jejich hlavní motivací. Mikovcová (2015) ve svém výzkumu pražských komunitních zahrad uvádí, že komunitní zahrady často spojují veřejně prospěšné i vzájemně prospěšné aktivity. Dochází k uspokojování zájmů a potřeb členů, například při pěstování zeleniny nebo květin, a k navazování nových vztahů, které by za normálních okolností nevznikly – ať už mezi sousedy, nebo mezi členy komunitních zahrad v jiných čtvrtích a městech. Často vznikají také aktivity pro nečleny, kteří se účastní programů ekologické výchovy nebo nacházejí nové kulturní příležitosti.

Ústav výzkumu globální změny AV ČR řadí komunitní zahrady mezi adaptační opatření ve městech a uvádí jejich další přínosy: zadržování dešťové vody a regulace odtoku, regulace teploty a mikroklimatu nebo vytváření biotopů a podpora biodiverzity. Rozvoj městského zemědělství se tak stává součástí adaptačních strategií. Příkladem je adaptační strategie hlavního města Prahy na změnu klimatu, která zahrnuje jak zachování tradice zahrádkových osad, tak podporu zakládání komunitních zahrad. Na mapě komunitních zahrad ČR je (k únoru 2023) 137 komunitních zahrad. Zájemcům o nové komunitní zahrady doporučujeme pražskou metodiku pro zakládání komunitních zahrad (Pokorná, 2020).

Komunitní a ekologický rozměr je klíčový také v **komunitou podporovaném zemědělství (KPZ)**. Označuje model produkce a spotřeby potravin, který zkracuje cestu potravin z farmy na stůl tím, že propojuje zemědělce přímo a bez prostředníků s jejich zákazníky. Informační portál KPZinfo vysvětluje, že se nejedná o „předepsaný model, ale spíše o široký rámec, který umožňuje širokou škálu místních variant, jimž je společný důraz na potravinový systém, který je utvářen a demokraticky řízen lidmi z místních zdrojů, založený na principech solidarity, ekonomické lokalizace, udržitelnosti, soběstačnosti a ekologických ohledech.“ KPZ tedy není jen o pasivní konzumaci vyprodukovaných potravin, ale vyžaduje aktivní zapojení výrobců a spotřebitelů, KPZinfo upřesňuje, že KPZ často fungují jako komunitní podniky, které zaměstnávají zemědělce. V adresáři zemědělců, který vede Hnutí DUHA, je dnes (únor 2023) uvedeno 94 příkladů fungujících KPZ a 13 zemědělců, kteří by chtěli KPZ založit. V České republice zastřešuje rozvoj KPZ Asociace místních potravinových iniciativ (AMPI), která poskytuje řadu metodických pokynů. Podrobný manuál k založení KPZ poskytuje také Ekologický institut Veronica (Valeška a kol., 2013).

Obr. 3 – Piazza De Curtis před intervencí. Foto Valentina Solano

Obr. 4 – Fotografie ze vzdělávacího kurzu MAC. Foto Paolo Visone

Podobu městského a příměstského zemědělství mohou české obce významně ovlivnit například **formulací zásad pro hospodaření na pozemcích ve vlastnictví obcí**. Touto cestou se vydal například Žďár nad Sázavou, kde zastupitelstvo města v roce 2021 přijalo zásady regeneračního zemědělství na zemědělské půdě ve vlastnictví města. Zásady šetrného hospodaření na zemědělské půdě jsou dodržovány i na pozemcích ve vlastnictví hlavního města Prahy. Ty určují například maximální velikost půdních bloků, opatření ke zlepšení kvality půdy, pravidla osevních postupů a omezení používání chemických přípravků v zemědělství.

Obr. 5 – Fotografie z rekonstrukce Piazza de Curtis. Foto Dario Chiocca

Kromě komunitních a ekologických aspektů spočívala jedinečnost projektu MAC v jeho zaměření na znevýhodněné skupiny obyvatel čtvrti Monterusciello. Propojení zemědělské a sociální sféry řeší tzv. **sociální zemědělství**, kterou Pracovní komise sociálního zemědělství (2015) charakterizuje jako:

„souhrn činností využívajících zemědělské zdroje, a to jak rostlinné, tak živočišné, za účelem vytvoření odpovídajícího prostředí pro různě postižené nebo sociálně znevýhodněné osoby a širokou veřejnost, s cílem poskytnout jim pracovní příležitosti, napomoci jejich integraci do společnosti nebo přispět k jejich vztahu ke krajině a přírodě prostřednictvím vzdělávání a volnočasových aktivit.“

Propojení sociálních služeb a zemědělských podniků mohou výrazně podpořit samosprávy, které jsou odpovědné za zřizování a koordinaci sociálních služeb a za vypracování strategických plánů v těchto oblastech. Sociálním zemědělstvím se zabývá například Školní statek Humpolec, zemědělský podnik, který kromě pěstitelské činnosti zajišťuje výuku studentů České zemědělské akademie v Humpolci. Úzce spolupracuje s Domovem Jeřabina Pelhřimov (zřizovatelem je Kraj Vysočina), který poskytuje pobytové a ambulantní služby pro osoby s mentálním, kombinovaným či jiným postižením. Klienti Domova Jeřabina pravidelně několikrát týdně navštěvují Školní statek Humpolec, kde se starají o zvířata. Společně tak „vytvářejí symbiotický sociální a zemědělský projekt“ (Šťastná a kol., 2022).

Dalším příkladem z Vysočiny je Klub Lebeda v ekocentru Chaloupky Baliny u Velkého Meziříčí, který poskytuje sociálně-terapeutické programy prostřednictvím metod zahradní terapie. Chaloupky navíc poskytují vzdělávání pracovníkům v sociálních službách, například v oblasti využití přírody pro aktivizaci klientů sociálních služeb nebo v oblasti využití zahradní terapie pro osoby s vývojovým postižením nebo pro seniory. Rozvoji sociálního zemědělství se v České republice věnuje především Asociace sociálního zemědělství, která poskytuje akreditované kurzy a řadu studijních materiálů na toto téma.

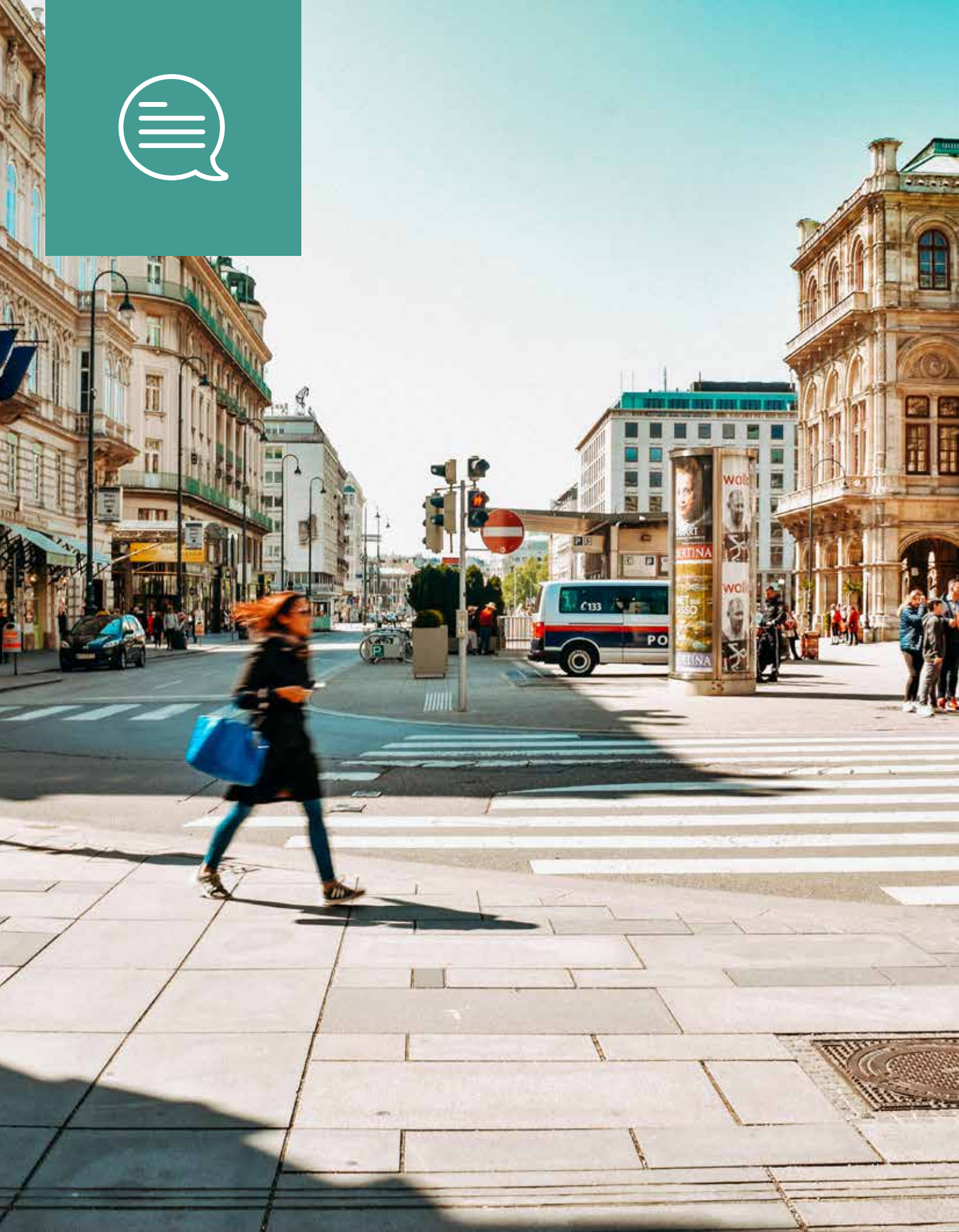
Jedním z nejvýznamnějších mezinárodních nástrojů na podporu městských potravinových systémů je Milánský pakt o městské potravinové politice (Milan Urban Food Policy Pact, „MUFP“), který byl spuštěn v roce 2015. Uzávraží ho města z celého světa, která sdílejí záměr „rozvíjet udržitelné potravinové systémy, které jsou inkluzivní, odolné, bezpečné a rozmanité, které poskytují zdravé a cenově dostupné potraviny pro všechny lidi v souladu s lidskými právy, které minimalizují plýtvání, zachovávají biologickou rozmanitost a zároveň se přizpůsobují dopadům změny klimatu a zmírňují je“ (MUFP, 2015). Účelem MUFP je podporovat spolupráci a výměnu osvědčených postupů mezi místními samosprávami. K dnešnímu dni bylo shromážděno a zveřejněno více než 600 příkladů dobré praxe. Pakt se soustředí na 37 doporučených opatření v šesti kategoriích: řízení městských potravinových systémů, udržitelné potraviny a výživa, sociální a ekonomická spravedlnost, produkce potravin, dodávky a distribuce potravin, a v neposlední řadě potravinový odpad. Každá doporučená činnost je spojena s konkrétními ukazateli, které umožňují sledovat pokrok při naplňování paktu. K MUFP se již přihlásilo 260 měst různých velikostí po celém světě. Na českého signatáře se stále čeká.

Obr. 6 – Zrekonstruované interiéry Piazza De Curtis. Foto Punto Magazine

Obr. 7 – Veřejná akce v revitalizovaných zemědělských územích. Foto MAC Pozzuoli

Vídeňský gender mainstreaming

Gender mainstreaming a kompetence samospráv

Gender mainstreaming je nástroj, který usiluje o prosazení genderové rovnosti v rámci rozhodovacích procesů (Jackowska & Ferradás, 2022). Místní samosprávy hrají v gender mainstreamingu důležitou roli. Jejich rozhodnutí totiž nejsou a nemohou být genderově neutrální, jelikož vždy dopadají různě na muže a ženy, kteří mají odlišné zájmy a potřeby.

Gender mainstreaming je obzvlášť užitečný tam, kde existuje mnoho odlišných zájmů a kde jsou limitované finanční prostředky (Kail & Irschik 2013). Gender mainstreaming totiž funguje jako jakási záruka kvality v tom smyslu, že bere ohled na odlišné potřeby všech uživatelů a uživatelek konkrétního veřejného prostoru či služby. Sleduje tedy nejen gender, ale také odlišná sociální, etnická, věková či zdravotní specifika, čímž zajišťuje tvorbu kvalitních projektů, které myslí na všechny koncové uživatele (Bauer 2009, 2023).

Podle Fórum 50 % (n.d.) lze gender mainstreaming v obcích rozdělit do dvou kategorií:

1. Směrem dovnitř úřadu

Obce a města jsou zaměstnavatelé, což jim dává možnost ovlivnit svoji zaměstnaneckou politiku tak, aby zlepšovala pracovní situaci žen a mužů. Do této oblasti patří například opatření pro sladování osobního a pracovního života, rovné odměňování, používání genderově citlivého jazyka či vzdělávání. Dále může jít o zvyšování zapojování žen do rozhodovacích procesů pomocí vyváženého zaměstnávání žen a mužů na seniorních pozicích v různých tematických oblastech jako jsou IT, doprava nebo finance. Zavádění gender mainstreamingových opatření směrem dovnitř úřadu je důležitým předpokladem pro úspěšnou implementaci nástroje směrem k obyvatelům a obyvatelkám. Využití nástroje směrem ven však nenásleduje automaticky, a je tak třeba proaktivně rozšiřovat pole využití.

2. Směrem ven

Gender mainstreaming směrem k obyvatelům a obyvatelkám je založený na zapojování žen do rozhodovacích procesů, na systematickém zohledňování genderových rozdílů (a tedy potřeb různých skupin obyvatel), a jejich pravidelné vyhodnocování tak, aby byla výsledná rozhodnutí prospěšná mužům i ženám (Bauer, 2009). Jedná se tedy o preventivní přístup, který pomáhá řešit genderové nerovnosti ještě před jejich potenciálním vznikem. Cílem je rozdělit veřejné zdroje dle potřeb těch, na které rozhodnutí dopadají, a snižovat existující rozdíly mezi skupinami (Barth & Khosla, 2008). Tento přístup vyžadují všechny oblasti působnosti obcí od strategického a územního plánování, přes tvorbu rozpočtu a sběr dat, až ke vzdělávání, bydlení nebo dopravní infrastruktuře.

Opatření, které z gender mainstreamingu vychází, jsou často méně viditelná. Může se jednat o zvýšení počtu laviček a veřejného osvětlení v parku, hřiště, designované s ohledem na odlišné potřeby chlapců a dívek nebo levnější tarify veřejné dopravy pro matky samoživitelky. I přesto jsou jeho dopady zásadní nejen pro ženy, ale i další, často méně politicky zastoupené skupiny obyvatelstva, a to především ve chvíli, kdy se společně hromadí jejich účinek. Vytváří se tak například kvalitní infrastruktura pro pěší seniory a seniorky, kteří na procházkách mohou pravidelně odpočívat na strategicky umístěných lavičkách.

Bohužel, často nejhmatatelnější je dopad ve chvíli, kdy tento přístup není do plánovacích a rozhodovacích procesů integrován. Důsledkem je pokles kvality veřejných prostranství, hromadné dopravy, ale i dalších, na město navázaných služeb. Mnoho nedostatků veřejného prostoru a služeb navíc závažněji dopadá na ženy než muže. Používají totiž častěji veřejnou dopravu a z větší míry se podílí na pečovatelských aktivitách, což v důsledku znamená, že sdílí své cesty s nejpomalejšími a nejzranitelnějšími uživateli našich měst, tedy seniory a seniorkami, dětmi a lidmi s pohybovým omezením (Bauer, 2009).

Kontext českých měst

V posledních letech Česká republika pokročila v naplňování 5. cíle udržitelného rozvoje. Zlepšilo se zastoupení žen v politice a byly zavedeny dílčí zákony na podporu rovnosti žen a mužů na pracovišti, včetně opatření k řešení problematiky gender-pay gap a zavedení institutu sdíleného pracovního místa. I přes tyto snahy je ale Česká republika od dosažení stanoveného cíle v oblasti rovnosti žen a mužů stále daleko. Obecně je postavení mužů a žen na trhu práce nerovné. Nadále přetrvává větší zastoupení žen v neplacené práci jako je péče o domácnost nebo členy rodiny. Zároveň stoupá počet případů násilí páchaného na ženách, u kterého je pachatelem blízká osoba. Situace byla navíc umocněna lockdowny během pandemie covidu-19 (MŽP, 2023). V žebříčku zemí EU podle Indexu rovnosti žen a mužů obsazuje Česká republika pravidelně nejnižší příčky (EIGE, 2022). Je tedy kuriózní, že občané a občanky vnímají cíl rovnosti mužů a žen jako jeden ze tří nejúspěšněji řešených v České republice (hned po pitné vodě a kanalizaci, a vzdělávání) (IPSOS, 2022).

Na místní úrovni se úřady nejčastěji zaměřují na zvyšování rovnosti uvnitř úřadu. Mezi běžné počáteční aktivity patří tzv. genderový audit úřadu, který zkoumá rovnost žen a mužů v pracovním prostředí a může sloužit jako podklad pro tvorbu akčního plánu nebo strategie. Ty mohou sloužit jednak jako politické deklaráce, jednak mohou navrhovat konkrétní opatření jako jsou pravidelné hodnocení spokojenosti zaměstnanců a zaměstnankyň, vzdělávání v oblasti rovného zacházení a diskriminace, zaměstnávání osob se zdravotním postižením či poskytování péče o děti zaměstnanců. Jedná se však o dnes již spíše minimální standard v rámci politiky rovných příležitostí, který zároveň nezaručuje, aby gender mainstreamingové aktivity vznikaly i směrem ven (Ferrarová, 2023).

České samosprávy tedy v porovnání s Vídní k gender mainstreamingu nepřístupují příliš proaktivně. Pro česká města je snazší začleňovat opatření genderové rovnosti do rodinných (směrem ven), případně zaměstnaneckých politik (směrem do úřadu). Výsledkem často bývají ad-hoc aktivity, které jsou nedostačující pro změnu kultury organizace směrem k zohledňování rovnosti žen a mužů v rozhodovacích procesech. Příkladem českým městům může být většina krajských úřadů, které mají zpracovaný genderový audit a odpovědnou osobu za gender mainstreaming (Ferrarová, 2023).

Situace ve Vídni

Rakouské hlavní město je v oblasti gender mainstreamingu již 30 let průkopníkem, který se v mezinárodním kontextu stal inspirativním příkladem dobré praxe pro další města. Daří se zde rozvíjet genderově citlivý přístup ve většině aspektů veřejného života, včetně dopravy, bydlení nebo jazyka, které město používá. I proto se Vídeň pravidelně umísťuje na předních příčkách co se týče úrovně kvality života (EIU, 2022; Mercer, 2019).

Na příkladu Vídně je dobře vidět provázání dvou cílů udržitelného rozvoje. Prvním z nich je cíl 5, který se zaměřuje na dosažení rovnosti žen a mužů, posílení postavení všech dívek a žen, který uznává jejich zásadní roli pro udržitelný a spravedlivý svět. Druhým cílem je cíl 11, který cílí na vytváření udržitelných a inkluzivních měst a komunit. V souvislosti s rozvojem měst se tedy výše zmíněné cíle zaměřují na zapojování všech skupin obyvatel do rozhodovacích procesů a rozvoje města, a vytváření bezpečných a přístupných veřejných prostorů, bydlení, dopravy a služeb pro všechny, včetně dívek a žen.

V této případové studii popisujeme, jak Vídeň k gender mainstreamingu přistoupila, jakým překážkám musela čelit, jak je překonala, a jaké dopady má tento přístup na životy místních obyvatel a obyvatelek.

Historie gender mainstreamingu ve Vídni

Vídeňský příběh se začíná psát v roce 1991, kdy urbanistky Eva Kail a Jutta Kleedorfer zorganizovaly výstavu s provokativním názvem „Komu patří veřejný prostor? – každodenní život žen ve městě.“ Výstava představila útržky z běžného života řady vídeňských žen různého věku, socioekonomického statusu i etnicity, a zmapovala překážky a nebezpečí, se kterými se na svých cestách městem potkávaly. Ukázala například, že automobilová infrastruktura, kterou znatelně častěji užívali muži, zabírala přes 70 % veřejného prostoru, zatímco na chodce či lidi na vozíku bylo zapomínáno. Podařilo se tak upozornit na nerovné příležitosti žen a mužů, které dosavadní městské plánování vytvářelo, čímž se okolo tématu rozvířila živá diskuze s mezinárodním ohlasem (Jackowska, Ferradás, 2022).

Díky zájmu tehdejšího politického vedení byla již v následujícím roce založena vídeňská Women's Office, později přejmenovaná na Coordination Office for Planning and Construction Geared to the Requirements of Daily Life and the Specific Needs of Women, zde dále jako Oddělení pro koordinaci (Jackowska, Ferradás, 2022). Ta dostala za úkol věnovat se genderovým záležitostem, spojeným s městským plánováním.

V následujícím desetiletí iniciuje Oddělení pro koordinaci přes 60 pilotních projektů na různých plánovacích úrovních od jednotlivých rezidenčních objektů, přes náměstí, parky a hřiště až po rekonstrukce celých čtvrtí. V projektech se zaměřuje především na otázky bezpečnosti, kvalitní infrastruktury a veřejné vybavenosti. Do veřejných soutěží jsou poprvé zvány architektky, některé soutěže jsou dokonce celoženské. Hned několik projektů sklízí velký ohlas a stávají se populárními místy k životu. Jednotlivé úspěchy jsou postupně přetvářeny do metodik, standardů a seznamů kritérií, na základě kterých se transparentně hodnotí další architektonické návrhy i žádosti o veřejné dotace, a gender mainstreaming se tak postupně stává systematickou záležitostí.

Díky výrazným úspěchům je v roce 2005 založen samostatný odbor pro gender mainstreaming. V roce 2010 se pak Oddělení pro koordinaci přesouvá do kanceláře pro městské plánování (Executive Office for Construction and Technology), aby se mohla účastnit klíčových rozhodovacích procesů o rozvoji města (Kail & Irschik 2013, 194). Tím dostává celý nástroj patřičnou autoritu napříč samosprávou. Zároveň jsou také zřizovány pozice „gender expertů“ v rámci jednotlivých odborů, mezi kterými je budována síť zajišťující nutnou koordinaci a spolupráci (Bauer 2023).

Uchycení gender mainstreamingu v rámci organizační struktury města

Ve vídeňské samosprávě dnes existují dva odbory, které se zabývají problematikou rovných příležitostí mužů a žen. Jsou jimi Odbor gender mainstreamingu a dále pak Městské oddělení 57 – Odbor pro záležitosti vídeňských žen (Vienna Women's Affairs). Odbor gender mainstreamingu má za cíl koncepční zavádění gender mainstreamingu na všech úrovních a ve všech aktivitách města (City of Vienna, n.d.). Odbor je umístěn vysoko ve struktuře úřadu pod kanceláří tajemníka, což je zásadní pro zajištění podpory politiků a vyššího managementu. Samotné oddělení není zodpovědné za provozní práci, ale funguje jako podpůrný a kontrolní orgán, který pod sebou koordinuje síť „gender expertů,” tedy zaměstnanců a zaměstnankyň vyškolených v tematické gender mainstreamingu a zodpovědných za implementaci nástroje v rámci jednotlivých odborů. Je tak zajištěn holistický, systematický a řádně koordinovaný přístup (Bauer, 2023).

Mezi odbory zapojené do této sítě patří například Úřad práce, kde vyškolení zaměstnanci a zaměstnankyně poskytují vzdělávání ženám po rodičovské dovolené, migrantům a migrantkám, či ženám ze znevýhodněných prostředí. Odbor ekonomiky, práce a statistik se zaměřuje na sběr a vyhodnocování genderově citlivých dat a na gender budgeting. V oblasti zdravotních služeb vznikla pozice zvláštní zmocněnkyně pro otázky zdraví žen, která poskytuje poradenství a pomáhá zřizovat speciální kontaktní místa pro ženy v nemocnicích. Odbor školství se zaměřuje na gender mainstreaming ve školkách a školách a na zvyšování počtu mužů v rolích učitelů a pečovatелů. Dalšími zapojenými odbory jsou Odbor městského a strategického plánování, Odbor změny klimatu nebo Odbor dopravy.

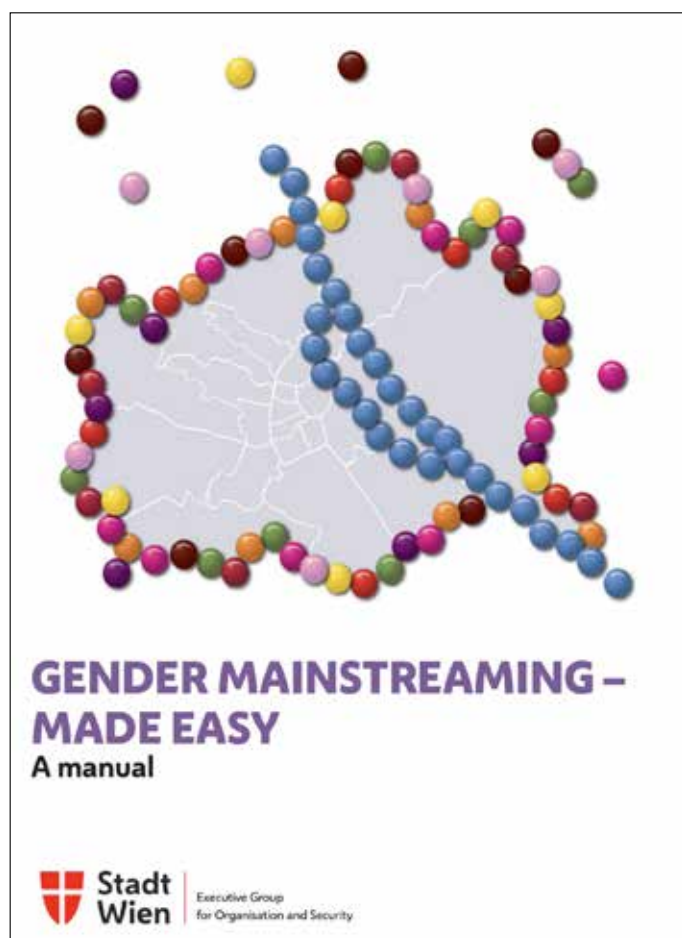
Druhým odborem zaměřeným na podporu žen je pak Odbor pro záležitosti vídeňských žen (Vienna Women's Affairs). Jedná se o provozní odbor poskytující přímé služby ženám a dívkám Vídně. Na odboru jsou zaměstnány odbornice v oblasti práva, politických a sociálních studií, sociální pracovnice a klinické a zdravotní psychologičky. Mezi služby poskytované odborem patří okamžitá pomoc obětem sexuálního obtěžování, ale také podpora v oblastech jako je vzdělávání, finanční gramotnost či poradenství při rozvodovém řízení. Odbor provozuje 24hodinovou tísňovou linku pro ženy, které se staly oběťmi násilí, a financuje Sdružení vídeňských azylových domů pro ženy (City of Vienna, n.d.).

Klíčové aspekty vídeňského přístupu

Vídeňské gender mainstreamingové aktivity se vyznačují především holistickým přístupem. Na rovné příležitosti je myšleno v rámci celého rozhodovacího procesu od sběru prvních dat, přes tvorbu rozhodovacích principů a metodik až po zpětné vyhodnocování dopadů jednotlivých rozhodnutí (Bauer 2023). Přístup se dá shrnout do pěti principů, kterými jsou používání genderově citlivého jazyka, sběr genderově členěných dat, rovný přístup ke službám, rovná participace žen a mužů a začleňování principů rovného zacházení do řídicích procesů (Bauer & Führer, 2021).

Obr. 8 – Gay semafor ve Vídni. Foto Radek Oliwa

Obr. 9 – Gender Mainstreaming made easy—A manual. Zdroj Bauer & Führer, 2021

Genderově citlivý jazyk je prvním krokem k uvědomování přehlížených forem diskriminace, jelikož jazyk a také obrazy ovlivňují naše uvažování o světě. Vídeňská radnice se proto snaží psát své propagační materiály tak, aby bylo na ženský rod myšleno explicitně, a aby mezi mužskými a ženskými aspekty existovala rovnováha. Stejně tak v ilustračních materiálech usiluje o vyrovnané zobrazování a překonávání tradičních stereotypů a genderových rolí.

Sběr genderově členěných dat spočívá v kladení důrazu na sběr takových dat, které respondenty a jejich odpovědi dělí nejen dle genderu, ale ideálně i na základě dalších faktorů jsou věk, zdravotní stav atd. Vídeň se takto například dozvěděla, že zatímco na 56 % všech cest pěšky se ve Vídni v roce 2006 vydaly ženy, 58 % cest autem podnikli muži (Kail & Irschik 2013).

Rovný přístup ke službám spočívá ve snaze zohledňovat odlišné okolnosti a potřeby mužů a žen při navrhování nových opatření. Jedním ze způsobů implementace tohoto principu je tzv. gender budgeting. Jedná se o systematické zohledňování odlišných životních situací žen a mužů při tvorbě městských rozpočtů. Cílem je v rámci tvorby rozpočtu sledovat a zohledňovat, jak veřejnost zuzítkovává městské finanční zdroje a služby, kdo z nich těží a zda jejich konkrétní distribuce pomáhá zvyšovat či naopak snižovat existující genderové nerovnosti. Jednotlivé odbory tak například dvakrát ročně reportují, jak jejich výdaje benefitují ženy a muže (Bauer, 2023).

Rovná participace žen a mužů spočívá ve spravedlivém zahrnování mužů a žen do rozhodovacích procesů. Ve Vídni se často setkávali s názorem, že oblasti jako územní plánování či doprava jsou technické záležitosti, ve kterých (genderově) diskriminaci nedochází. Tento pohled byl spatřován s poměrově vyšším zastoupením mužů a skutečností, že ti uživatelé prostoru, na které negativně dopadají nezamýšlené důsledky tradičního plánování, zpravidla nebyvali v rozhodovacích procesech zastoupeni, např. senioři či matky s dětmi. Bylo proto nutné rozšířit úřad o pozice odborníků a odbornic na gender, kteří začali vstupovat do projektových týmů nebo třeba soutěžních porot, díky čemuž bylo dosaženo větší rovnováhy a kvalitnějších, a především inkluzivnějších služeb (Kail & Irschik 2013; Bauer, 2023).

Konečně **začleňování principů rovného zacházení do řídicích procesů** spočívá v zajištění systematického přístupu k gender mainstreamingu. Ve Vídni byl vybudován efektivní a udržitelný zpětnovazební systém pro měření reálného dopadu a zároveň minimální standardy, které musí městští úředníci, úřednice a plánovači dodržovat. Aby mohl být gender mainstreaming úspěšný, je třeba vytyčit jasné cíle, jejichž naplňování musí být pravidelně měřeno. Morální argumenty nemusí mít vliv na reálné každodenní rutinní praktiky úředníků a úřednic, a je proto třeba vytvořit jasné požadavky a instrukce, kterými se musí všichni zaměstnanci a zaměstnankyně v jednotlivých administrativních úkonech řídit.

Zásadní publikaci (dostupnou i v angličtině), která představuje základní principy vídeňského přístupu, představuje Manuál pro gender mainstreaming, který od prvního vydání v roce 2013 získal celou řadu aktualizací a je dostupný online v angličtině pod názvem Gender Mainstreaming Made Easy (Bauer & Führer, 2021).

Bariéry a faktory úspěchu

Naprostě klíčové pro úspěšné zavedení systémového gender mainstreamingu v jakékoliv samosprávě je jeho prosazení napříč celou organizací. Jelikož je cílem změna cílů, struktur, procesů a kultury organizace, nelze dosáhnout adekvátních úspěchů na základě ad-hoc projektů. To vyžaduje systematický, dlouhodobý přístup a velké množství vyjednávání (Bauer, 2009, 2023; Kail & Irschik 2013).

S tím je nevyhnutelně spjata řada předpokladů pro úspěch, a výzev, které je nutné překonat. Pokud se totiž pustíme do systémové změny, je po zaměstnancích a zaměstnankyních vyžadováno pravidelné reportování a dodržování gender specifických technických standardů a postupů. Jejich vymáhání pravděpodobně odhalí dosavadní nedostatky a vytvoří nové úkoly, které ve spojitosti s neustálým tlakem na snižování výdajů a pracovních vyčížeností povedou k jistému odporu. Pro širší přijetí je proto třeba dostatečná politická podpora, průběžná osvěta a vzdělávání, práce na pilotních projektech a budování partnerských vztahů (Bauer, 2009, 2023; Kail & Irschik 2013).

Politická podpora

Zásadním faktorem pro efektivní prosazení gender mainstreamingu je politická podpora, a to jak pro počáteční aktivity, tak pro jeho dlouhodobé udržení. Při prosazování nástroje se i ve Vídni setkávali s odporem a nedorozuměním. Bylo tak důležité najít v rámci samosprávy a politického vedení odolné osoby, které budou za gender mainstreaming zodpovědné, a to s vědomím, že se prosazování setká s jistou kontroverzí. Tyto osoby by měly veškeré snahy zastřešovat, propagovat, připomínat, zdůvodňovat a lobovat. Na počátku vídeňských aktivit stáli mimo jiné dva náměstci zodpovědní za bydlení a plánování, kteří byli ochotni nový přístup vyzkoušet. Jejich podpora vedla k několika pilotním projektům, na kterých posléze stavěla systematická práce. Později tuto roli převzala náměstkyně pro ženské záležitosti a bydlení Kathrin Gaal.

Aby byla politická podpora zajištěna dlouhodobě a předešlo se náhlým změnám spojeným se čtyřletým funkčním obdobím, je dále důležité pamatovat na vytváření nejen volebních závazků či programových prohlášení, ale také akčních plánů, smluvních závazků, či tvorbu a systematickou implementaci minimálních standardů napříč všemi úrovněmi samosprávy. Jinými slovy, závazky nesmí zůstat jen ve slovech, ale musí se propisovat do závazných dokumentů, které zajistí kontinuitu (Ferrarová, 2023).

Vzdělávání a osvěta

Největší překážkou gender mainstreamingu jsou genderové stereotypy. Neporozumění transformativnímu potenciálu nástroje může vytvářet odpor a překážky k efektivní implementaci (Jackowska, Ferradás, 2022). V Západním světě navíc často převládá představa, že záležitosti ženských práv a genderové rovnosti byly už dostatečně prozkoumány a vyřešeny, a že další pokrok již není třeba (Barth & Khosla, 2008; Bauer, 2023).

Obr. 10 – Označení přednostních sedadel ve vídeňském vlaku U-Bahn 2010. Foto Nils van der Burg/Burg

Vídeňské zkušenosti ukazují, že je pro získávání důvěry a podpory zásadní přínos nástroje efektivně komunikovat a na konkrétních příkladech ukazovat, že bez kvalitního gender mainstreamingu nadále dochází k často nezamýšleným diskriminačním praktikám. Povědomí je ve Vídni zvyšováno pravidelnými semináři a školeními pro nové i stávající zaměstnance a zaměstnankyně města, ale také pomocí informačních kampaní mířených k veřejnosti. Jako faktické důkazy odlišného dopadu politiky na ženy a muže slouží právě genderově členěná data. Zároveň je třeba poukazovat na skutečnost, že kategorie genderu protíná řadu dalších oblastí jako jsou vzdělávání, migrace, pracovní trh atd. (Bauer, 2009, 2023).

Příkladem může být informační kampaň s názvem „Zaujmi jinou perspektivu“ (Take a Different Perspective), která představila známé piktogramy hromadné dopravy v novém světle. Cedule u přebalovacích stolů u veřejných záchodků nebo v prostorách pro rodiče s dětmi v prostředcích veřejné dopravy tak například zobrazovaly otce místo matek, čímž zvýraznily zažitý genderové stereotypy.

Pilotní projekty jako první krok

Pro efektivní nastartování gender mainstreamingu je důležité začít u konkrétních aktivit. V případě Vídně se jednalo o zmíněnou komunikační kampaň ve formě výstavy, po které následovaly pilotní projekty. Při realizaci se Oddělení pro koordinaci zaměřilo na výběr již připravovaných projektů (oproti realizaci projektů nových), do kterých bylo možné genderovou perspektivu zakomponovat. Nejen že tak byly ušetřeny finanční prostředky, ale zároveň to také byla cesta, jak gender mainstreamingový přístup snadněji prosadit, jelikož práce s již plánovanými projekty nevyžadovala výraznější investice (Bauer, 2023).

Kvalitně odvedené pilotní projekty přináší nejen mediální pozornost, ale šíří povědomí o benefitech nástroje i napříč samosprávou a umožňují testování inovativních přístupů. Jejich výstupy a nově nabyté zkušenosti jsou ve Vídni navíc dlouhodobě používány pro tvorbu pravidel, metodik a manuálů, kterými jsou městští úředníci a plánovači povinni se řídit, čímž je genderová perspektiva přenášena do rozhodovacích procesů systematicky (Bauer, 2009, 2023; Kail & Irschik 2013).

Podpora uvnitř úřadu

Kromě politické podpory je pro dlouhodobé a systematické ukotvení gender mainstreamingu do procesů a standardů úřadu potřeba získat podporu zaměstnanců napříč odbory. Klíčová je především podpora z řad vyššího managementu, která dodá celé iniciativě nutnou vážnost a umožní přijetí napříč organizací (Bauer 2009, 2023; Kail & Irschik 2013).

Byla proto postupně vytvořena síť gender expertů napříč jednotlivými odbory, kterou dnes koordinuje Odbor gender mainstreamingu. V jednotlivých odborech tak jsou experti na gender, jejichž primární agenda spočívá v zahrnování gender mainstreamingu do obvyklých pracovních procesů a kultury úřadu.

Budování partnerských vztahů

Dále je z hlediska dlouhodobé sociální udržitelnosti třeba, aby lídři s reálným zájmem o prosazení gender mainstreamingu udržovali partnerské vztahy s místními občanskými spolky, ale i experty a expertkami v oboru. Ty mohou přinést politickou podporu, cenné rady i lidský kapitál (Bauer 2023; Barth & Khosla, 2008).

Reálné dopady nástroje v území

Často jednoduché otázky funkčnosti a použitelnosti nových veřejných prostranství jsou v tradičním urbánním plánování systematicky přehlíženy či analyzovány pouze povrchně. V genderově citlivém plánování se dostávají do popředí, jelikož je kladen větší důraz na reálné uživatele. Veřejné prostory, ale i nová bytová výstavba, se tak stávají inkluzivnější a funkčnější i pro dříve přehlížené skupiny obyvatel (Kail & Irschik 2013).

Výrazné přispění k vyšší kvalitě života má nástroj co se týče pěší mobility, což potvrzuje mimo jiné zpráva vytvořená vídeňským odborem pro městské plánování při příležitosti oslav 15 let genderově citlivého plánování. Díky přístupu zahrnujícímu gender mainstreaming přibýlo osvětlení, množství a kvalita přechodů pro chodce, místa k sezení, zvýšil se subjektivní pocit bezpečí a také obecná kvalita prostoru, která lépe odpovídá potřebám místních obyvatel (Jackowska, Ferradás, 2022). V následujících odstavcích popisujeme tři konkrétní činnosti, na které měla implementace gender mainstreamingu pozitivní vliv.

Pravděpodobně nejznámější případ gender mainstreamingové transformace představuje pilotní čtvrť Mariahilf, kterou Oddělení pro koordinaci započalo v roce 2002. Projekt se nabízel sám, neboť tehdejší starostka 6. městské části (ve které se Mariahilf nachází) se zavázala zlepšit podmínky pro chodce, čímž byla zaručena politická podpora. 6. městská část navíc měla jako jediná

Komisi pro ženy (Women's Commission), a bylo zde tak vyšší povědomí o významu gender mainstreamingu. Cílem projektu bylo zvýšit povědomí o specifických potřebách a výzvách, kterým místní čelili. Byla zorganizována série tématických procházek s cílem obeznámit místní radní s problematikou subjektivního pocitu strachu, pouličního osvětlení či s bariérami ve veřejném prostoru. Všechny odbory zodpovědné za veřejný prostor se účastnily sdílených workshopů, kde byly vytvořeny konkrétní metody k zavádění rovných příležitostí ve veřejném prostoru. Hlavním cílem bylo metodicky integrovat pěší dopravu do plánování mobility a postavit ji na stejnou rovinu s dalšími typy mobility. Ta totiž byla do té doby slepou skvrnou dopravního plánování, a v důsledku tak vznikala strukturální znevýhodnění pro chodce. Výsledkem byla redistribuce veřejných zdrojů směrem k chodcům. Konkrétně díky projektu přibyl více jak 1 kilometr rozšířených chodníků, přibližně 40 nových přechodů, 26 projektů veřejného osvětlení, pět bezbariérových chodníků, nový výtah a dodatečné sezení v 9 lokalitách. Projekt tak přispěl ke zvýšení povědomí o významu a překážkách pěší dopravy a pomohl vytvořit zájem o gender mainstreaming i v dalších městských částech (Barth & Khosla, 2008; Kail & Irschik 2013).

Oddělení pro koordinaci dále řídilo proces výstavby řady rezidenčních objektů. Ty sdílely několik společných prvků zaručujících kvalitu, které byly v předcházející praxi přehlíženy. Budované byty tak byly například adaptabilní a umožňovaly jednoduchou přestavbu pro různé fáze života obyvatel. Prádelny a další dříve sekundární místnosti, užívané především ženami, dostaly prioritu a vyšší standard kvality. Dále byl kladen důraz na kvalitně vybavené poloveřejné prostory nebo prostorné a osvětlené chodby a schodiště. V neposlední řadě bylo myšleno na kvalitní propojení s městskou hromadnou dopravou, ale i dalšími objekty veřejné vybavenosti jako jsou vzdělávací zařízení, zdravotnické služby nebo potraviny (Kail & Irschik 2013).

Závěr

Jak ukázaly předcházející řádky, gender mainstreaming může být efektivním nástrojem k systematickému zapojování a brání v potaz nejen žen, ale i dalších skupin obyvatel, na které bývá v tradičních rozhodovacích procesech zapomináno. Výhodou navíc je, že pokud zvyšujeme přístupnost a inkluzivitu našich měst pro opomíjené skupiny obyvatel, zvyšujeme standard pobytové kvality všech. Zároveň může nástroj, díky tendenci myslet na konkrétní koncové uživatele, pomoci využít městské zdroje cíleněji, a tím pádem také ekonomičtěji, díky čemuž zbydou finance i na další projekty.

Dopady gender mainstreamingu v rámci jednotlivých projektů nemusí být ohromující. Smyslem nástroje je, aby se jednotlivé změny akumulovaly, a skrze holistický a systematický přístup vytvářely dlouhodobou a celistvou proměnu směrem ke genderové rovnosti a spravedlivým příležitostem pro všechny.

Konečně snaha o zavádění gender mainstreamingu by neměla být „něčím navíc.“ Je lidským právem nás všech, tedy mužů i žen, zapojovat se do politických procesů, a to především tam, kde mají výsledná rozhodnutí přímý dopad na kvalitu našich životů, což design veřejných prostranství a služeb zajisté má. Gender mainstreaming je efektivní strategií, jak tohoto práva v rámci působnosti samospráv dosáhnout.

Obr. 11 – Mariahilfer Straße. Foto Peter Gugerell

Obr. 12 – Mariahilfer Straße. Foto Peter Gugerell

Obr. 13 – Einsiedlerpark. Foto Peter Gugerell

Komunitní energetika

Úvod

Tento článek popisuje využití obnovitelných zdrojů energie v českých obcích a městech. V posledních deseti letech vzniklo mnoho projektů, které vyrábějí elektřinu a teplo pro vlastní potřebu nebo na prodej do sítě. Obce experimentují s bateriovými úložišti, vlastními chytrými sítěmi a elektromobily. V České republice je kolem 160 obcí a měst, která vlastní a provozují nějaký systém na výrobu elektřiny či tepla. Mezi nejznámější příklady patří středočeská obec Kněžice, která je energeticky soběstačná díky biomasové výtopně a bioplynové stanici. Současně se vedle pojmu komunální energetiky, tedy lokální energetiky zpravidla v rukou samosprávy, objevuje pojem energetiky komunitní, který propojuje samosprávy s dalšími místními aktéry či občany při výrobě energie a její spotřebě. V České republice jde sice o pojem relativně nový, který se neopírá o mnoho dobrých příkladů z praxe, nicméně se zkušenostmi ze zahraničí a s aktuálně zpracovávanou transpozicí příslušné evropské legislativy se dá předpokládat, že komunitní energetika zažije v blízké době obrovský rozvoj.

„Potenciál komunitní energetiky z obnovitelných zdrojů v České republice odpovídá spotřebě elektřiny 79 % domácností.“ Studie potenciálu komunitní energetiky v obcích a bytových domech ČR, EGÚ Brno.

V literatuře a dobré praxi jsou identifikované výhody komunitní energetiky tak, jak je například shrnuje Studie potenciálu komunitní energetiky v obcích a bytových domech ČR:

- energetická soběstačnost a nezávislost,
- nižší ceny energie, úspory a prevence energetické chudoby,
- rozvoj obnovitelných zdrojů a snazší odchod od fosilních paliv,
- zapojení veřejnosti do projektů a demokratizace energetiky,
- efektivní využití místního potenciálu a
- vznik lokálních pracovních míst.

Důvodová zpráva k novele zákona o energetice, tzv. Lex OZE II (ve verzi po zapracování připomínek v rámci MPŘ, tj. 27. 2. 2022), definuje komunitní energetiku takto: „Podstatou komunitní energetiky je samovýroba elektřiny, jejíž výhody a nevýhody se optimalizují zapojením většího počtu subjektů v rámci určité komunity. Technickým předpokladem komunitní energetiky je výroba z obnovitelných zdrojů energie, která je laciná a realizovatelná v malých výrobnách. Z právního hlediska je základní složkou komunitní energetiky energetické společenství nebo společenství pro obnovitelné zdroje. To je definované jako právnická osoba, jejíž hlavní činností je poskytování environmentálních, hospodářských nebo sociálních přínosů ve prospěch svých členů, spočívající zejména ve výrobě elektřiny, jejím sdílení a spotřebě.“

Evropská unie jako hybatel změn

Změna klimatu a energetická krize jsou největšími výzvami, kterým Evropa čelí. Naléhavost jejich dopadů se odráží v postupné akceleraci přijatých závazků, i v hloubce a rozsahu navrhovaných řešení – původní cíle Zelené dohody pro Evropu byly dále prohloubeny balíčky Fit for 55 a RePower EU. Hlavní opatření plánu REPower EU zahrnuje kromě úspor energie a dalších opatření také diverzifikaci zdrojů energie a obrovský rozvoj OZE, konkrétně:

- více než zdvojnásobení instalované FVE kapacity do roku 2028,
- solární panely na všech způsobilých veřejných a komerčních budovách do roku 2025, na nových obytných budovách do roku 2029,
- začlenění projektů OZE do veřejného zájmu a zkrácení délky povolenacích procesů a
- povinnost států vymezit do jednoho roku oblasti určené pro výstavbu OZE.

Cílem pro čistou energii, tedy energii z OZE, je v roce 2030 dosáhnout 45 % podílu na celkovém objemu energie a celkovém instalovaném výkonu 1 236 GW.

Součástí RePower EU je i Strategie EU pro solární energii, která předpokládá, že každá obec s více než 10 000 obyvateli bude mít v roce 2025 alespoň jednu komunitu obnovitelných zdrojů energie (a pomůže tak zdvojnásobit instalovanou kapacitu OZE do roku 2025 v souladu s touto strategií). RePower EU zároveň nabízí energetické komunity jako řešení ochrany spotřebitelů před energetickou chudobou prostřednictvím podpory přístupu zranitelných spotřebitelů k solární energii, např. prostřednictvím zařízení sociálního bydlení, energetických komunit nebo financování na podporu jednotlivých zařízení.

Legislativně je problematika komunitní energetiky řešena v balíčku Čistá energie pro všechny Evropany. Na úrovni EU jsou skrze dvě směrnice právně definovány dva typy energetických společenství, což signalizuje výrazný posun role občanů od pasivních spotřebitelů k aktivním účastníkům energetiky: „společenství obnovitelné energie“ a/nebo „občanské energetické společenství.“ Směrnice poskytují podpůrný právní rámec pro komunitní vlastnictví energie. Poskytují soubor kritérií, která musí být splněna, aby byl kolektiv považován za energetické společenství, včetně vlastnictví, zásad správy a nekomerčního účelu.

*„Současná situace ukazuje, že k dosažení evropských cílů v oblasti klimatu, postupnému vyřazení fosilních paliv a usku-
tečnění energetického přechodu je třeba využít všechny dostupné nástroje. Energetické komunity mohou fungovat jako
řešení k dosažení cílů v oblasti klimatu a dekarbonizované Evropy do roku 2030,“ říká Martin Sedlák ze Svazu moderní
energetiky. „Tyto komunity jako takové mají velký potenciál při podpoře vyřazování fosilních paliv a zároveň zvyšují odol-
nost vůči prudkým nárůstům cen energií a závislosti na dovozu, přispívají k místnímu úsilí o obnovitelné zdroje energie
a úspory energie a podporují místní hospodářský rozvoj,“ dodává Sedlák.*

Obr. 14 – Ilustrativní fotografie. Foto Gonzl DDL

Výchozí situace v České republice

Česká republika má jeden z nejnižších podílů OZE na celkové výrobě a spotřebě energie v EU. V roce 2021 se podíl elektřiny vyrobené z obnovitelných zdrojů na celkové výrobě pohyboval kolem 12 % (ERÚ, 2022). V případě podílu energie z obnovitelných zdrojů na konečné spotřebě má ČR dlouhodobě 15 % (MPO, 2020). Ke stagnaci rozvoje obnovitelných zdrojů došlo postupně po roce 2012, kdy tehdejší vlády zastavily podporu jejich rozvoje.

Postupný restart přišel až v posledních letech. V roce 2021 bylo připojeno 62 MW nových zdrojů solární energie, přičemž drtivá většina byly malé rezidenční zdroje solární energie (Solární asociace, 2022). V roce 2023 se očekává nárůst zhruba o 200 MW. Ekonomický potenciál je však mnohonásobně vyšší – do roku 2030 lze množství fotovoltaiky navýšit až o 10–14 000 MW. Ostatní typy obnovitelných zdrojů však stále stagnují (bioplyn, vítr) – od roku 2014 mají de facto nulové nárůsty.

NECP (National Energy and Climate Plan) České republiky si klade za cíl dosáhnout 22 % podílu OZE na hrubé konečné spotřebě energie do roku 2030. Evropská komise ale ve své Semestrální zprávě o zemi z roku 2022 výslovně upozorňuje, že tento cíl ČR pro rozvoj obnovitelných zdrojů je příliš nízký. Minimální český podíl na původně navrhovaném cíli EU (40 %) by měl

být 31 %. Pokud se navíc cíl EU zvýší na 45 %, bude muset dojít k dalšímu navýšení závazku i v ČR. Vláda vzniklá v roce 2021 podporuje rozvoj obnovitelných zdrojů a přislíbila obnovení podpory, včetně vytvoření legislativy pro rozvoj komunitní energetiky.

V České republice neexistují žádná energetická společenství ve smyslu výše popsané evropské legislativy. „*Důvodem je nedodržení implementačního termínu pro transpozici předpisů v rámci balíčku „Čistá energie pro všechny Evropany“ ze strany Ministerstva průmyslu a obchodu ČR,*“ vysvětluje Sedlák a doplňuje: „*Zakládání a rozvoj energetických společenství tak nemá oporu v českém právním řádu, ustanovení současného zákona neumožňují sdílení energie při zachování práv spotřebitele a rovněž nezaručují přístup k veřejné energetické síti za nediskriminačních podmínek.*“ Klíčová novela energetického zákona (tzv. Lex OZE II) nabírá zpoždění. Podle Plánu legislativních prací měla být předložena vládě do konce roku 2022 a účinnost novely byla předpokládána v roce 2023. V čase psaní textu na začátku března 2023 byl teprve publikován návrh novely z dílny Ministerstva průmyslu a obchodu ve znění zapracovaných připomínek v rámci meziresortního připomínkování, přičemž účinnost se předpokládá k 1. 1. 2024.

Návrh novely energetického zákona (LEX OZE II.) podle předkladatelů reaguje na aktuální kritickou situaci na trhu s energií a vytváří legislativní prostředí pro zajištění energetické soběstačnosti a bezpečnosti České republiky. Cílem je využití potenciálu obnovitelné energie a snížení závislosti na fosilních palivech. Navrhovaná právní úprava má umožnit občanům, obcím a malým podnikatelům zapojit se do komunitní energetiky a snížit jejich závislost na fosilních palivech.

Hlavní parametry energetických společenství podle návrhu Lex OZE II (resp. jeho důvodové zprávy): „*Klíčové je, aby při sdílení bylo možné párování výroby a spotřeby, a vyhodnocování toků elektřiny a jejího sdílení v rámci energetického společenství, resp. aktivních zákazníků. Předpokladem je instalace průběhového měření a existence systému, který na základě párování dle registrace bude schopný vyhodnocovat výrobu a spotřebu v daném okamžiku a následné sdílení elektřiny. Tyto výstupy by měly být poskytovány obchodníkovi jako podklad k vyúčtování.*“

Navzdory současnému nedostatku podpůrného právního rámce se již objevuje několik iniciativ. Například magistráty dvou největších měst, hlavního města Prahy a města Brna, zakládají energetické komunity; jedna komunita v ČR experimentálně testuje softwarové řešení pro energetickou komunitu (Litultovice), další funguje na principu mikrosítě (Budišov nad Budišovkou), některé připravované projekty přímo počítají s masivním nasazením decentralizované energetiky na úrovni celé čtvrti (Chytré Líchy – Židlochovice). Ostatní subjekty zakládají sdružení podle obecné občanské legislativy o sdružování občanů, tedy podle občanského zákoníku.

„*Po tomto typu projektů je značná poptávka zdola nahoru, zejména ze strany obcí a měst, které chtějí snížit své náklady na energii. Svaz měst a obcí ČR vyzývá k urychlenému odblokování možnosti zakládat energetická společenství v legislativě. Krajské samosprávy zvažují možnosti podpory vzniku energetických komunit prostřednictvím poradenských agentur (např. Energetická agentura Zlínského kraje či Energetická agentura Vysočina), ale i další nástroje,*“ vysvětluje Sedlák.

Jak bylo řečeno výše, v ČR zatím neexistuje národní rámec pro podporu energetických komunit. Žádný orgán není pověřen sledováním vývoje na evropské úrovni, předáváním dobré praxe, české komunity zatím nejsou součástí žádného ze sledovaných projektů EU (aktuálně se 2 české projekty uchází o podporu v rámci programu LIFE, výzvy LIFE-2022-CET-ENERCOM, v případě úspěchu budou spuštěny v druhé polovině roku 2023), nepodílejí se na inovacích, vývoji a pilotování nástrojů v evropském měřítku, neexistují jednotná kontaktní místa ani informační místa soustřeďující potřebné informace a podporu. I to málo dostupných informací se nově vznikající iniciativy snaží chránit vstupními členskými poplatky a expertními sazbami pro právníky (např. Unie komunitní energetiky – UKEN a Frank Bold).

Srovnání s vybranými státy EU (Slovensko, Rakousko, Nizozemí)

Na Slovensku je od 1. října 2022 účinná novela zákona o energetice (na základě výše popsané transpozice evropské legislativy), která mimo jiné otevírá cestu pro vznik energetických společenství. Již nyní se však objevují připomínky upozorňující na nedostatečné ošetření sdílení elektřiny prostřednictvím veřejné distribuční sítě. Vzhledem k novosti příslušné legislativy neexistuje ani na Slovensku národní rámec

Obr. 15 – Ilustrativní fotografie. Foto Andy Aitchinson / Ashden

pro podporu energetických komunit (aktuálně se čeká na prováděcí vyhlášku). Zejména orgány ústřední veřejné správy v současnosti vykazují malou aktivitu a ochotu šířěji spolupracovat při vytváření ekosystému potřebného pro efektivní rozvoj energetických společenství.

Nečinnosti ústředních orgánů veřejné správy využívají ostatní subjekty. Například aktivity Unie měst Slovenska (a její klimatické pracovní skupiny), města Košice (jedno ze dvou slovenských měst účastnících se Mise 100 klimaticky neutrálních a inteligentních měst EU s cílem dekarbonizace do roku 2030) či Přátel země – CEPA (nezisková organizace věnující se regionální a klimatické transformaci) jsou významné místní iniciativy a občanské aktivity, které pracují na uvádění konkrétní projektů a opatření.

Rakouský parlament v červenci 2021 schválil rozsáhlou novelu energetických zákonů, která má zemi dovést k cíli 100 % pokrytí spotřeby elektřiny z obnovitelných zdrojů. Energetické komunity mají hrát důležitou roli při dosahování cíle. Jejich rozvoj podpoří systém informační a poradenské podpory realizovaný prostřednictvím Österreichische Koordinationsstelle für Energiegemeinschaften a regionálních energetických agentur v jednotlivých spolkových zemích. Jde o státem podporovaný nízkoprahový poradenský podpůrný systém zajišťující informace, podporu ve formě šablon a právních dokumentů, technické a právní poradenství, propojující zájemce o založení komunity s odborníky. Ke konci roku 2022 mělo Rakousko více než 140 aktivních energetických komunit. Zrychlení jejich zakládání bylo zajištěno díky několika fázím podpory pilotních komunit z Klimatického a energetického fondu a díky poradenské podpoře, která pomohla překonat administrativní, legislativní a technické potíže při zakládání společenství.

Urban Innovation Vienna GmbH (UIV) je vídeňský zástupce na již zmíněné celostátní informační a poradenské platformě. UIV získává důležité poznatky o zvláštích městského kontextu při zavádění modelů energetické komunity. Kromě toho má UIV hluboké znalosti při zřizování jednotného kontaktního místa pro energetické komunity. To zahrnuje spolupráci s různými občanskými, ekonomickými a veřejnými aktéry na různých úrovních. Zkušenosti s rozvojem energetických komunit ve venkovských oblastech disponuje např. Energetická a environmentální agentura Dolního Rakouska (ENU).

Nizozemsko je v současnosti zemí s největším instalovaným solárním výkonem na obyvatele v EU (v roce 2022 dosáhlo 1 kW na obyvatele). Koncept komunitního vlastnictví energetických zdrojů zde funguje již několik desetiletí. Hlubokou tradici zde mají i svépomocné nástroje – sdílení zkušeností, sdílení dokumentů a vzdělávání vedené zdola samotnými energetickými družstvy. Zatímco některé z těchto iniciativ již nějakou dobu existují, k prudkému nárůstu počtu energetických komunit došlo v posledních letech v důsledku snížení cen solárních panelů a změn právního rámce přijatých v letech 2014 a 2015, které měly za cíl stimulovat decentralizované kolektivní energetické projekty. V současné době existuje v Nizozemsku více než 600 energetických komunit, které spojují 100 000 aktérů. Podle aktuálního nizozemského národního plánu pro energetiku a klima (NECP) musí všechny nové projekty větrné a solární energie vlastnit alespoň z 50 % místní lidé, obce, zemědělci nebo drobní podnikatelé.

Nositelem klíčového know-how modelu energetických komunit a jejich svépomocné podpory je Energie Samen, největší zastřešující zájmová organizace energetických družstev a sdružení v Nizozemsku. Zajišťuje celostátní koordinaci jejich spolupráce a podpory a má dlouholetou tradici od 80. let. Je také sekretariátem celoevropské platformy REScoop – European federation of citizen energy cooperatives.

Obce jako iniciátoři komunální energetiky

Pražské společenství obnovitelné energie

Pražské společenství obnovitelné energie (PSOE) bylo zřízeno jako příspěvková organizace Hlavního města Prahy v roce 2021 s cílem pomoci snížit emise oxidu uhličitého o 45 % do roku 2030 (založení PSOE je jedním z opatření pražského Klimatického plánu). PSOE se zaměřuje na instalaci obnovitelných zdrojů energie na budovách města, podporu instalací na bytových i rodinných domech a rozvoj komunitní energetiky na území města. Spolupracuje s hlavním městem a poskytujeme bezplatnou projektovou přípravu a vyřízení žádostí, povolení a licencí. Deklarovaným cílem je vybudovat sdílenou energetickou síť všech Pražanů, kteří budou své energetické potřeby řešit pomocí obnovitelných zdrojů. Specificky chce PSOE instalovat fotovoltaické systémy na střechy 23 000 pražských objektů. Každý člen společenství může takto vyrobenou energii využívat k provozu budov, pro svou domácí spotřebu i pro potřeby ostatních spoluvlastníků dané nemovitosti. Přebytečnou energii pak lze za finančně výhodných podmínek prostřednictvím PSOE odeslat i mimo objekt výroby.

„Když jsme nabídli obyvatelům Prahy možnost zapojit se do prvních projektů, zájem překonal všechna očekávání,“ uvádí strategie rozvoje společnosti pro roky 2022 až 2026.

Kněžice

Obec Kněžice ve středočeském kraji je jedním z nejcitovanějších a nejznámějších příkladů obce, která vyrábí teplou vodu a elektřinu z obnovitelných zdrojů. Obec dosáhla energetické soběstačnosti výrobou tepla a bilanční soběstačnosti ve výrobě elektrické energie. Kněžice vlastní biomasovou výtopnu a bioplynovou stanici, která zpracovává biologický odpad, včetně zbytků ze zemědělské a lesní produkce, kejdy, živočišné produkty, kuchyňský odpad, odpadní vodu a splašky z obce. Obecní bioplynová stanice se využívá k výrobě elektřiny a tepla, které zásobuje domácnosti a obyvatele obce. V současnosti se obec chystá zřídit lokální distribuční síť s prvky smart grid a dodávat v obci i místně vyrobenou elektřinu nejen z bioplynové stanice, ale i z fotovoltaických elektráren na obecních i soukromých střeších, které jsou rovněž v plánu. Cílem je stát se soběstačnou obcí i v systému elektroenergetiky. Dále se počítá s rozšířením bioplynové stanice o proces suché fermentace, aby mohly být zpracovány další druhy bioodpadu.

Díky snaze o energetickou soběstačnost obec Kněžice uspořila náklady za energie a zároveň výrazně snížila produkci skleníkových plynů. Kromě toho několik místních občanů získalo práci, a kvalitní hnojivo z digestátu, vedlejšího produktu bioplynové stanice, se využívá na místních polích. Tímto se tak uzavírá kruh, na jehož počátku stály zemědělské zbytky. Obec Kněžice získala již mnoho domácích i mezinárodních ocenění. Velkou zásluhu na tom má dlouholetý starosta Milan Kazda, který je hlavní hybnou silou budování komunální a komunitní energetiky v Kněžicích. Celkově lze říci, že projekt energetické soběstačnosti v obci Kněžice je úspěchem, který dokazuje, že je možné vyrábět energii z obnovitelných zdrojů, a zároveň snižovat náklady a znečištění životního prostředí i v menším obecním měřítku.

Obr. 16 – Milan Kazda, starosta obce Kněžice. Foto Elekrinanazeleno.cz

Hostětín

Tento příklad popisuje několik inovativních energetických projektů, které byly v Hostětíně realizovány ve spolupráci s Environmentálním institutem Veronica za posledních 25 let. Jedním z nejvýznamnějších je biomasová výtopna, zařízení, které je v provozu od roku 2000 a v letech 2011–2012 prošlo technologickou rekonstrukcí, a které zajišťuje teplo pro cca 85 % domácností v obci. Důvodem k její výstavbě byl fakt, že Hostětín se nacházel mimo plánovanou trasu plynovodu a potřeboval alternativní zdroj vytápění. Výtopna využívá jako palivo místní biomasu, především dřevní štěpku a piliny z okolních pil a lesů. Kromě toho elektrárna výrazně snižuje emise CO₂ a zlepšuje kvalitu ovzduší ve srovnání

s používáním uhlí. Po uvedení zařízení do provozu došlo k poklesu celkových emisí znečišťujících látek o cca 94 %. Náklady na vytápění jsou navíc společensky přijatelné, zejména díky úspoře provozních nákladů elektrárny, plynoucí z použití fotovoltaické elektrárny (52 kW), zprovozněné v roce 2010.

Dalším významným projektem je fotovoltaická elektrárna. Elektrárna byla postavena na zemědělské půdě ve vlastnictví obce a vyrábí elektřinu pro distribuci prostřednictvím státní sítě. Elektřina vyrobená během topné sezóny je částečně spotřebována v závodě a částečně prodávána do sítě. Vlastnictví elektrárny je v České republice stále ojedinělé, protože jde o společnou investici čtyř subjektů. Obec Hostětín vlastní pozemek a má 7 % podíl, zbývající podíl je rovným dílem rozdělen mezi Nadaci Partnerství, Nadaci Veronica a Nadaci české architektury. Tento společný investiční model byl pilotním projektem, který měl otestovat a nabídnout nový přístup ke kolektivnímu investování nadací a komunit do obnovitelných zdrojů energie. Tyto projekty demonstrují možnosti obnovitelné energie a slouží jako inspirace pro další komunity usilující o rozvoj podobných projektů udržitelné energie. Výrazně snížily uhlíkovou stopu komunity, zlepšily kvalitu ovzduší a vytvořily místní pracovní místa.

Bruck an der Leita

V posledním příkladu se podíváme na snahu malého města nedaleko Vídně dosáhnout energetické soběstačnosti pomocí obnovitelných zdrojů. K výrobě elektřiny město spoléhá na výtopnu na biomasu, bioplynovou stanici a větrné turbíny. Tyto zdroje produkují více elektřiny, než město spotřebuje, nicméně potřeba tepla převyšuje výrobní kapacitu místních zdrojů biomasy. Myšlenku energetické soběstačnosti navrhla skupina aktivních občanů ze sdružení Energiepark v polovině 90. let, která postupně zaujala místní úřady i zemědělské a průmyslové podniky. V roce 1999 byla uvedena do provozu výtopna na biomasu se dvěma kotli o výkonu 4,5 MW a 1,5 MW, která je ve spoluvlastnictví místních zemědělských podniků. Závod využívá jako palivo štěpku z okolních lesů a odpad z dřevozpracujícího průmyslu, a zásobuje teplem 800 domácností, tedy zhruba třetinu obyvatel.

Další součástí energetického systému města je bioplynová stanice, která má celkový elektrický výkon 1,67 MW a je v provozu od roku 2003. Bioplyn je vyráběn z organických odpadů produkovaných zemědělskými podniky, potravinářským průmyslem a domácnostmi. Bioplynová stanice ročně dodává do sítě 12 GWh elektřiny a 54 000 GJ tepla. Teplo je primárně využíváno v létě k ohřevu vody, což umožňuje odstavení teplárny na biomasu. Výroba elektřiny v regionu je však založena především na větrné energii. Tři větrné parky s celkem 26 turbínami a kombinovanou kapacitou 47 MW vyrobí ročně 100 GWh elektřiny. Tyto větrné parky byly vybudovány za účasti místních obyvatel a někteří z nich elektrárny spoluvlastní. Snaha města o energetickou soběstačnost vedla k situaci, kdy větrné turbíny a bioplynová stanice produkují výrazně více elektřiny, než spotřebují obyvatelé města.

Strategický a odpovědný přístup Jihomoravského kraje k veřejným zakázkám

Úvod

Předmětná strategie podporuje naplňování cíle udržitelného rozvoje č. 12 Zajistit udržitelnou spotřebu a výrobu, resp. podcíle 12.7 Prosazovat udržitelné postupy v zadávání veřejných zakázek v souladu s národními politikami a prioritami.

Cíl směřuje k udržitelnému hospodaření s přírodními zdroji a snížení plýtvání potravinami o polovinu. Veřejná správa je veřejným zadavatelem dle zákona 134/2016 Sb., o zadávání veřejných zakázek (dále „Zákon“ nebo „ZZVZ“). Jedná se o všechny zakázky na dodávky zboží, služeb či stavebních prací pro veřejné zadavatele či hrazené z rozpočtu veřejných zadavatelů. Podle údajů MMR (Frček, 2021). byl objem veřejných zakázek v roce 2020 celkem 715 miliard Kč. Část těchto prostředků může při dodržení principů odpovědného veřejného zadávání významně podpořit udržitelný rozvoj a další zlepšování postojů a přístupu dodavatelů.

Odpovědné veřejné zadávání se promítá stále více do evropské a následně národní legislativy. Významná novela Zákona, účinná od 1. 1. 2021, přinesla poměrně zásadní pozitivní změny v možnostech implementace požadavků na sociálně a environmentálně odpovědné dodávky. Tím se upevnila pozice veřejného zadavatele, který požaduje kromě výhodné ceny zakázky také splnění požadavků na dodržení principů udržitelnosti a odpovědnosti dodavatele.

Odpovědné veřejné zadávání je jednou z priorit Ministerstva práce a sociálních věcí. MPSV je realizátorem projektu Podpora implementace a rozvoje sociálně odpovědného veřejného zadávání podpořeného z OP Zaměstnanost ESF EU (MPSV, n.d.). MPSV poskytuje ostatním ústředním orgánům státní správy a veřejné správě obecně metodickou podporu v oblasti odpovědného zadávání. Dále popisovaný projekt Jihomoravského kraje je také prezentován jako „příklad dobré praxe.“

Popis nástroje

Krajské priority v oblasti veřejného zadávání vzešly ze širší debaty, která započala přibližně v roce 2014, a jsou postupně provazovány s dalšími přístupy a strategickými dokumenty kraje. Kraj vytvořil (2015) a aktualizoval (2017) vlastní metodiku odpovědného zadávání. V roce 2018 vznikla interní směrnice dle příslušného usnesení vlády. V roce 2020 byl zpracován dokument Strategický a odpovědný přístup Jihomoravského kraje k veřejným zakázkám (dále jen „Strategie“). Strategie obsahuje 7 prioritních oblastí odpovědného zadávání: obnovitelné zdroje energie, nakládání s vodou, spotřebu surovin, dopady na životní prostředí, kulturní a uměleckou hodnotu dodávek, sociální témata a náklady životního cyklu. Jednou ročně je strategie vyhodnocena a souhrnná zpráva je předložena vedení kraje. Zkušenosti z praktického využívání nástroje komunikuje úřad jednak dovnitř a jednak je sdílí s ostatními veřejnými zadavateli, mj. jako aktivní partner projektu MPSV Podpora implementace a rozvoje sociálně odpovědného veřejného zadávání (MPSV, n.d.). Na strategii navazuje interní směrnice, trvalá pracovní skupina a doplňkové nástroje podpory OVZ, jako metodická podpora pro ostatní odbory úřadu, plány veřejných zakázek a kontrolní listy odpovědného zadávání.

Vznik nástroje, výzva a kontext

Krajský úřad Jihomoravského kraje (dále jen „KrÚ JMK“) se hlásí ke konceptu odpovědného veřejného zadávání od roku 2014, od kterého si slibuje efektivní využití peněz a další přidanou hodnotu.

V 2015 úřad vytvořil metodickou příručku „Základní principy odpovědného nakupování“ (aktualizována v roce 2017), prostřednictvím které byly principy a pravidla pro uplatňování odpovědného veřejného zadávání uváděny do praxe. Příručka identifikovala klíčové příležitosti pro odpovědné veřejné zadávání v rámci úřadu a nabízela doporučené formulace do zadávacích dokumentací tříděné dle cílů a opatření.

Krajský úřad je od roku 2016 partnerem projektu Podpora implementace a rozvoje sociálně odpovědného veřejného zadávání. Na této úrovni sdílí zkušenosti s ostatními zadavateli a také komunikuje dovnitř úřadu.

V roce 2018 se krajský úřad přihlásil k uplatňování pravidel odpovědného veřejného zadávání ve smyslu usnesení vlády České republiky č. 531 ze dne 24. 7. 2017 (Vláda ČR, 2017) v interní zakázkové směrnici, čímž formálněji vnesl odpovědné veřejné zadávání do své každodenní zakázkové praxe.

Obr. 17 – Jakub Váňa (uprostřed) se svým týmem. Foto časopis Veřejné zakázky

Podle garanta strategie, vedoucího oddělení veřejných zakázek Odboru investic KÚ JMK Jakuba Váni bylo pro vznik strategie stěžejní setkání s normou ISO 24 100 a jedním z jejich tvůrců Shaunem McCarthym. „Norma ISO 24 100 představuje návod, kterým by vlastně organizace měla projít, pokud chce odpovědné a udržitelné nakupování implementovat ve své ve své organizaci ve své struktuře jako jeden ze základních procesů,“ říká Jakub Váňa. „My jsme si z téhle normy vybrali poměrně dost bodů. Hodně jsme se inspirovali a udělali jsme si třeba analýzu hnacích sil, čili to, proč chceme odpovědně zadávat,“ dodává.

Analýza hnacích sil ukázala, že základním motivem je ekonomická stránka věci, kdy kraj hledá kvalitní odpovědné dodavatele, kteří budou plnit veřejné zakázky odpovídajícím způsobem. Důležitou hnací silou byla také etika, protože Kraj je obecně velmi aktivní v oblastech, které mají odpovědnému zadávání blízko, např. v oblasti životního prostředí. Důležitý byl také osobní leadership, nadšení několika jednotlivců, které se dařilo přenášet na ostatní. „Co nás poměrně překvapilo, bylo to, že pro nás hnací silou a motivací nebyla nějaká poptávka veřejnosti, poptávka politické reprezentace a případně dalších zainteresovaných stran. To jsme poměrně podrobně diskutovali, ale skutečně jsme dospěli k tomu, že z téhle strany poptávku nevidíme,“ komentuje analýzu Váňa. Podle něj by bylo vhodné analýzu zopakovat, protože v souvislosti s novelou ZZVZ jistě budou větší roli hrát legislativní požadavky.

Kromě analýzy hnacích sil si Kraj zpracoval také „heatmap“, která graficky znázorňuje, do jakých oblastí je zejména třeba směřovat pozornost, pokud jde o investice realizované prostřednictvím OVZ. Tato metoda je také popsána v normě ISO 24 100.

Cíle

Cílem strategie je maximalizace hodnot získávaných za vynakládané veřejné prostředky prostřednictvím přidané hodnoty zajištěné odpovědným zadáváním VZ. Účelem je zohledňovat environmentální aspekty nakupovaného zboží a služeb, sociální, respektive širší společenské aspekty, a svým efektivním a transparentním přístupem k nákupu zboží a služeb být příkladem pro další instituce a subjekty veřejného i soukromého sektoru.

Konkrétní popis nástroje

V lednu 2020 Rada Jihomoravského kraje přijala dokument s názvem „Strategický a odpovědný přístup Jihomoravského kraje k veřejným zakázkám“ (KÚ Jihomoravského kraje, 2020a). Strategie obsahuje 7 priorit:

- využívání obnovitelných zdrojů energie,
- šetrné nakládání s vodou,
- omezení spotřeby surovin,
- minimalizaci dopadů na životní prostředí,
- kulturní a uměleckou hodnotu,
- sociální témata a
- zaměření na náklady životního cyklu.

Aby se Strategie dostala do každodenní praxe, jsou v ní rozpracovány konkrétní cíle s jednotlivými úkoly, které mají vést ke splnění cílů, a ukazatele, které pomohou vyhodnotit naplňování cílů. To proběhne jednou ročně, ke konci roku, formou souhrnné zprávy, která je předložena vedení Kraje. Dosud byly vydány zprávy za rok 2020 a 2021.

Při tvorbě strategického dokumentu – nástroje – usilovali autoři o co nejstručnější výsledek. Dokument tak má neobvyklý rozsah pouhých 5 stran (KÚ Jihomoravského kraje, 2020b). Celou koncepci tvoří tři části: úvodní kontext a popis účelu dokumentu, podrobný popis dílčích priorit v rámci jmenovaných 7 tematických oblastí, a tabelární přehled cílů a úkolů na roky 2020–2021, na které byl dokument primárně orientován.

Specifické postavení získal dokument poté, co 1. 1. 2021 nabyla účinnosti novela ZZVZ. Jakub Váňa k tomu uvádí: *„Z toho, co jsem zatím popisoval, by se možná mohlo zdát, že novela zákona, která přišla na začátku roku 2021, pro nás nemusela představovat nějaký velký problém. Ale i pro nás stejně jako pro řadu ostatních zadavatelů byla poměrně hodně překvapivá, a to zejména tím, že přinesla výraznou změnu. Je přece jenom velký rozdíl, jestliže se zadavatel k tomu konceptu odpovědného zadávání dobrovolně přihlásí a sám si rozhoduje, sám si vybírá v jakých zakázkách, jaké aspekty, jakým způsobem a kde je uplatní, případně kde je třeba neuplatní. Pokud je nově uložená zákonná povinnost zabývat se tím v podstatě u každé veřejné zakázce, museli jsme se rychle zorientovat a nad rámec Strategie se začít věnovat i oblastem, kterým jsme se příliš podrobně nevěnovali, odsouvali jsme je třeba na pozdější dobu.“*

Celý proces završený přijetím strategie a jejího naplňování v podmínkách účinnosti novely ZZVZ byl korunován přijetím interní směrnice, která upravuje zadávání veřejných zakázek. *„Ve směrnici máme stanoveny, že u veřejných zakázek s předpokládanou hodnotou nad 200 tis. Kč bez DPH, které zadáváme v takzvaných otevřených výzvách, budeme využívat takzvaný kontrolní list odpovědného zadávání. Zároveň na základě směrnice vznikla pracovní skupina pro odpovědné zadávání, kde jsou zastoupeny všechny odbory z úřadů, které zadávají veřejné zakázky,“* dodává Jakub Váňa. Tato mezioborová skupina řeší i strategické aspekty OVZ související s aktualizací strategie, která byla prvotně přijata právě jen na dva roky.

Pracovní skupina je základem týmu v Microsoft Teams, kde jsou sdíleny informace o veřejných zakázkách, odpovědném zadávání, aktuality, možnosti vzdělávání, vzorové dokumenty, a zároveň tým slouží zaměstnancům úřadu jako zdroj metodické pomoci.

Směrnice ukládá všem odborům úřadu zpracovávat plány veřejných zakázek, které je pak možné konzultovat v rámci pracovní skupiny, a hledat příležitosti pro efektivnější zadávání a vzájemnou spolupráci.

„Jak jsem již uvedl, důležitou pomůckou pro nás je Kontrolní list odpovědného zadávání. V něm jsou zapracovány aspekty odpovědného zadávání do konkrétních zakázek. Zachycuje zároveň postup zadavatele, jeho úvahy pro případ kontroly či přezkumu v této oblasti, a je součástí interní dokumentace o veřejné zakázce,“ poznamenává ještě k dalším součástem nástroje OVZ Jakub Váňa. V zadávací dokumentaci konkrétních zakázek jsou pak popsány důvody konkrétních požadavků, aby jim dodavatelé porozuměli, a aby je pochopili.

Komunikace zadavatele s dodavateli

Všechna tato pravidla jsou důsledně komunikována s dodavateli. „Bez nich zadavatel v podstatě sám nezmůže nic. My se snažíme být aktivní pravidelně, pořádáme setkání s dodavateli, takzvané Meet the buyer, zejména s dodavateli v oblasti investičních akcí, tedy i projekčních a stavebních prací a v dalších oblastech, které jsou pro nás jako zadavatele důležité,“ doplňuje Jakub Váňa. V rámci těchto setkání představuje Kraj kromě plánu veřejných zakázek také aktuální

Obr. 18 – Představení investičních akcí Jihomoravského kraje pro rok 2023, tzv. Meet the buyer. Foto Jihomoravský kraj

informace o OVZ, o dopadech novely ZZVZ, o krajské strategii a jejím vyhodnocování. Tím získávají dodavatelé povědomí o prioritách Kraje a o tom, jaké požadavky mohou očekávat. Na tuto komunikaci ze strany Kraje navazují předběžné tržní konzultace ke konkrétním veřejným zakázkám. Zde už se jednání orientuje na detail a zadavatel se dozví, co jsou dodavatelé schopni a ochotni nabídnout.

Kvůli nutnosti oboustranné komunikace získávají větší prostor zadávací řízení s jednacím prvkem typu jednacích řízení s uveřejněním, řízení se soutěžním dialogem. Tato řízení dávají možnost jak zadavateli, tak dodavateli, více komunikovat o předmětu zakázky, o způsobech plnění, a získávat cenné informace. Také dodavatelé mohou svojí zpětnou vazbou pomoci zadavateli zlepšit jeho požadavky.

Jakub Váňa dále upřesňuje smysl komunikace v průběhu plnění VZ: „Tato komunikaci je z pohledu odpovědného zadávání taky důležitá a nemám tím na mysli jenom takovou běžnou výměnu informací mezi zadavatelem a dodavatelem o tom, jak vlastně plnění zakázky probíhá, jestli jsou plněné termíny a tak podobně. Snažíme se teď orientovat na komunikaci o tom, co by třeba bylo možné v průběhu plnění zakázky ještě zlepšit právě z hlediska odpovědného zadávání, a sbíráme informace, které potom v budoucnu můžeme využít při zadávání dalších obdobných zakázek.“

Sledování a měření dopadů OVZ

Pokud by zadavatelé neviděli reálné přínosy a dopady OVZ, hrozila by ztráta zájmu a zmiňovaného osobního „leadershipu“. Kraj se pro tento účel inspirová zahraničními příklady a spolupracuje s dalšími zadavateli na sběru informací o plnění požadavků OVZ, které byly v rámci různých ZŘ uplatněny.

Jakub Váňa popisuje konkrétní metodu ověřování dopadů: „Využíváme k tomu takzvaný report plnění opatření a postupů odpovědného přístupu (Institut odpovědného veřejného zadávání, 2021), který nám dodavatel průběžně v během plnění zakázky předkládá. Struktura reportu je předem daná, případně může být modifikována podle aspektů, které jsou předmětem hodnocení. Také dodavatel může v rámci konkrétní zakázky nabídnout širší plnění.“

Technicky je report představován maticí (tabulkou), která obsahuje prostor pro hodnocení průběhu zakázky z hlediska odpovědného přístupu a udržitelnosti v pěti hlavních oblastech:

- Odpady
 - Míra materiálového využití odpadu z realizace
 - Minimalizace odpadů z obalů a jejich recyklace
- Materiály
 - Omezení spotřeby primárních surovin a využití druhotných surovin a surovin z udržitelných zdrojů
- Minimalizace dopadů na okolí
 - Omezení hluku, prašnosti, emisí, vibrací, zápachu, exhalací a zastínění způsobeného realizací
 - Ochrana osob před těmito vlivy a dalšími riziky
 - Opatření k usměrnění dopravy v pohybu i v klidu

- Poddodavatelé – Podpora malých a středních dodavatelů a podpora místních dodavatelů
– Zajištění férových vztahů mezi dodavateli (fakturace)
- Zaměstnanost – Podpora vzdělávání a studentských praxí
– Podpora osob se ztíženým přístupem na trh práce

Dodavatel pak pravidelně prostřednictvím reportu informuje o způsobu naplňování principů OVZ v rámci konkrétní zakázky. Každá položka má stanovenou četnost reportingu, jednotku a způsob prokázání.

Podle Jakuba Váni je Kraj s vyhodnocováním reportingu teprve na začátku a počítá s tím, že po shromáždění většího množství informací bude výsledky opět sdílet s ostatními zadavateli.

Příklady využití a uplatnění nástroje v místě vzniku

Jako vlajkový příklad aplikace nástroje lze prezentovat zakázku Výměna oken v budově Žerotínovo náměstí 3, Brno, a rekonstrukce světlíků na střeše budovy Žerotínovo náměstí 3, Brno. Tato zakázka byla také použita jako příklad dobré praxe na stránkách Společensky odpovědné veřejné zadávání (www.sovz.cz), které vznikly v rámci výše zmíněného projektu MPSV. Zde jsou také uvedeny podrobnosti (MPSV, 2021).

V této zakázce zadavatel stanovil dvě kritéria, a to Celková nabídková cena s maximálním počtem 65 bodů, a Kvalita realizace veřejné zakázky s maximálním počtem 35 bodů. V rámci druhého kritéria byla stanovena dílčí kritéria Využití odpadu z demontáže (15), Minimalizace dopadů stavebních prací na okolí (10) a Využití druhotných surovin při realizaci stavby (10).

Vybraný dodavatel nabídl konkrétní závazky k využití odpadů (90–100 % materiálů bude znovu využito), recyklaci tabulového skla a využití dřevěného odpadu pro přepravní boxy na nová okna. K omezení dopadů stavby pak dodavatel nabídl pohlcování hluku akustickými stěnami, prachu HEPA filtry, exhalací VZT jednotkou a vibrací podložkami. Dále se zavázal provádět práce v době, kdy budou nejméně rušit dotčené zaměstnance. O dodržování všech těchto postupů se dodavatel zavázal pravidelně reportovat.

Aplikací nástroje se tak povedlo získat významnou přidanou hodnotu ve smyslu podpory cirkulární ekonomiky a ochrany životního prostředí. Podrobnosti o zakázce a zadávací dokumentace jsou dostupné na portálu Krajbezkorupce.cz (KÚ Jihomoravského kraje, 2020c).

Dalšími příklady aplikace nástrojů odpovědného veřejného zadávání mohou být dlouhodobě realizované zakázky spojené s provozem krajského úřadu. Jedná se o nákupy udržitelného a ekologického papíru a výrobků z něj (kancelářský papír, vizitky, kancelářské potřeby, reklamní tiskoviny), drogistického zboží, nákupy propagačních předmětů v bio kvalitě s ekologickým potiskem či ze surovin recyklovatelných nebo recyklovaných, při nichž byla navíc uplatněna podpora malých a středních podniků. Jednou z takových zakázek byla „Dodávka interiéru firemní mateřské školy Kounicova 16, Brno,“ realizovaná ve spolupráci s příspěvkovou organizací Lužánky – středisko volného času. Nábytek byl pořízen v EŠV kvalitě a za dodržení požadavků na minimalizaci a recyklaci obalů, v nichž byl dodán.

Do pořizování dodávek a realizace zakázek se zapojují studenti a učni z příspěvkových organizací Kraje, kteří si tak prakticky vyzkouší teoretické znalosti. Jejich zapojení je jedním z možných požadavků OVZ. Tímto způsobem jsou pořizovány např. květiny, květinová výzdoba, drobné dárky či občerstvení na pořádané akce. A již několik let krajský úřad využívá aspektů odpovědného veřejného zadávání i v oblasti investiční výstavby a rekonstrukcí budov ve vlastnictví Kraje, kde dává důraz zejména na férové vztahy v dodavatelském řetězci, dopad na místní komunitu a ekologicky šetrná řešení. Jedná se například o stavbu koncertního sálu konzervatoře nebo Dětskou léčebnu se speleoterapií Ostrov.

Zpráva o vyhodnocení plnění úkolů v rámci Strategického a odpovědného přístupu JMK k veřejným zakázkám za rok 2021 referuje o celkem 16 zadávacích řízeních, kde byly využity předběžné tržní konzultace dle principů strategie OVZ.

Příklady využití a uplatnění nástroje v jiném regionu, obci

Jedním z příkladů aplikace nástroje (systémového odpovědného zadávání) v environmentální oblasti je veřejná zakázka na rekonstrukci Liberecké krajské nemocnice (Společně udržitelně, n.d.). Liberecký kraj jako veřejný zadavatel přenáší principy odpovědného zadávání také na své příspěvkové organizace. Proto také Liberecká krajská nemocnice uplatnila v rámci zadávacího řízení i požadavky na environmentálně šetrná řešení. Vznikl tak požadavek na zelenou střechu, instalaci nových vysoce účinných kotlů nebo vzduchotechniku s rekuperací.

Dalším příkladem možnosti zapojení institucí veřejné správy do odpovědného zadávání je projekt Cirkulární memorandum Green Deal koordinovaný Institutem cirkulární ekonomiky. Smyslem této aktivity je propojit soukromý, neziskový a veřejný sektor, a dát prostor nejrůznějším organizacím prozkoumat možnosti aplikace cirkulární ekonomiky do veřejných zakázek. Konkrétně se jedná o uplatnění požadavků na opravitelnost, obsah recyklátu nebo recyklace šedých vod. Každý z účastníků Memoranda se zavázal k realizaci alespoň jednoho pilotního projektu s prvky cirkulárního zadávání, a k vzájemnému předávání zkušeností s ostatními účastníky na společných workshopech a seminářích.

Jako příklady odpovědného veřejného zadávání zaměřeného na podporu zaměstnanosti znevýhodněných osob lze uvést otevřené zadávací řízení na stavební práce a rekonstrukci jezu na řece Sázavě v Městečku, vyhlášené Povodím Vltavy, a. s. Zde byla stanovena podmínka, že se na plnění veřejné zakázky má podílet nejméně jeden pracovník, který „*musí být z řad osob, které byly minimálně po dobu 90 dnů před uzavřením smlouvy o dílo vedeny na úřadu práce ... jako uchazeči o zaměstnání nebo zájemci o zaměstnání, a které jsou po výkonu trestu odnětí svobody se záznamem v trestním rejstříku.*“

Dalším podobným příkladem je aplikace tohoto principu ve městě Děčín. Město vložilo cíl odpovědného zadávání do Strategického plánu na roky 2018–2020 v tematické oblasti Zaměstnanost, v prioritě Podpora sociálního podnikání Z3.1.2: „*Do roku 2020 jsou v rámci alespoň jedné veřejné zakázky města uplatněna kritéria společenské odpovědnosti.*“ Tento princip byl pak uplatněn např. v zakázce Nakládání s odpady, kde 20% váhu mělo hodnotící kritérium „*Zapojení osob se ztíženým přístupem na trh práce.*“ Obdobné aplikace najdeme například v zadávacích řízeních vyhlášených Městskou částí Praha 12.

Příklady aplikace tak komplexního nástroje OVZ, jaký popisuje tato zpráva, je v domácím prostředí zatím velmi málo a většina pochází z úrovně ústřední státní správy.

Dopad

Územní, komunity, časová osa, přínos

Pokud jde o interní přínos, pak podle Jakuba Váni „*Novela vytváří trochu větší prostor pro posilování povědomí o odpovědném zadávání uvnitř organizace a pro širší spolupráci na přípravě a zadávání, případně i na realizaci veřejných zakázek. Jako zadavatel máme totiž celou řadu informací z oblasti třeba životního prostředí, školství, sociálních věcí, regionálního rozvoje, které při přípravě a realizaci zakázek můžeme využít. Ale zatím to příliš neumíme. Takže věříme, že se*

Obr. 19 – Dětská léčebna se speleoterapií v Ostrově u Macochy. Foto Jihomoravský kraj

nám to podaří rozšířit. Podaří se nám na tom zapracovat a podaří se nám i kolegy přesvědčit, že zadávání veřejných zakázek není primárně právní záležitostí, a že právě v odpovědném zadávání potřebujeme jejich spolupráci po věčné stránce mnohem víc.“

Implementace popsaného komplexu nástrojů přinesla Krajskému úřadu také prestiž a zajistila mu jistě jedno z prvních míst v žebříčku průkopníků OVZ v České republice. Krajský úřad Jihomoravského kraje je držitelem Ocenění za implementaci principů společensky odpovědného zadávání veřejných zakázek a za přínos k jeho rozvoji v České republice za rok 2018.

Úspěšná a důsledná implementace principů OVZ přenáší benefit prestiže také na konkrétní zakázky. Projekt Jihomoravského kraje Dětská léčebna se speleoterapií v Ostrově u Macochy získal v soutěži Procura+ 2021 Čestné uznání v kategorii **Udržitelná veřejná zakázka**. Ocenění projekt získal za inovativní a udržitelné přístupy k veřejným zakázkám, mj. projekt klade důraz na cirkularitu, energetickou efektivitu, férové dodavatelské vztahy a celkové příjemné prostředí léčebny pro děti.

Přenositelnost a opakovatelnost

Přenositelnost nástroje je do značné míry závislá na překonání bariér uvedených dále. Jednotlivé bariéry v zásadě definují podmínky přenositelnosti:

- Podpora menších veřejných zadavatelů ze strany MPSV, MŽP, ale i krajů a sdružení obcí
- Šíření příkladů „dobré praxe“
- Podpora komunikace zadavatelů, dodavatelů a externích dodavatelů právních služeb např. formou „Meet the buyer“
- Podpora a propagace zadávacího řízení s prvkem tržního dialogu
- Předávání osobních zkušeností konkrétních úředníků v rámci setkání s kolegy z nižších úrovní veřejné správy
- Školení o legislativě ZVZ např. ve spolupráci s MPSV a MŽP pro menší zadavatele

Další možnosti přenosu jsou závislé na aktivitě subjektů, které již s aplikací nástroje začaly, a na jejich ochotě učit další zadavatele. U krajů se iniciativa automaticky přenáší na příspěvkové organizace, ale kraje by měly být schopny poskytovat nejen osvětu, ale i metodickou pomoc jednotlivým obcím. To mohou pomáhat zajišťovat např. regionální rozvojové agentury.

Pro přenositelnost je také důležité zapojení aktivních hráčů do struktur, jako je projekt MPSV zmiňovaný v této zprávě, Asociace společenské odpovědnosti, ale i místní akční skupiny nebo jiné struktury pro obce a regiony, které nabízejí lepší přístup ke sdílení kvalifikovaných informací.

Ostatní příklady obdobné praxe je obtížné hodnotit pro dosud velmi omezený výskyt tohoto typu nástroje v praxi veřejné správy. Použitý příklad se zdá být přinejmenším jedním z nejkompaktnějších řešení tohoto typu v ČR. Potenciál pro přenositelnost je tedy skutečně velký, přinejmenším na úroveň všech krajů, statutárních a obecně větších měst.

Překážky a bariéry při realizaci

Překážkou pro rozšíření tohoto komplexního nástroje je složitost problematiky veřejného zadávání a také zažitá praxe, že tato oblast je výhradní doménou právníků. Obava z komplikací v průběhu ZŘ způsobených „experimenty“ a nestandardními požadavky ze strany zadavatele vede spíše k nedůvěře k novým postupům směřujícím k podpoře udržitelnosti a vyšší přidané hodnoty veřejných zakázek.

Jakub Váňa k tomu dodává: *„Pozitivně vnímáme, že nám pomáhá bořit některé interní bariéry v tom přístupu k odpovědnému veřejnému zadávání, zejména takovou nedůvěrou nebo negativní přístup k nějakým novým myšlenkám. A hodně jsme se potkávali s tím, že kolegové z úřadu měli obavu, že ta příprava zadávacích nebo výběrových řízení bude náročnější po odborné stránce, náročnější časově administrativně, že by ten odpovědný přístup mohl veřejné zakázky a jejich realizaci prodražit. Ale tyto problémy jsou novelou zákona tak trochu odsunuty na druhou, protože zkrátka už se tím zadavatelé zabývat musí.“*

Stávající podoba ZVZ umožňuje podstatně širší uplatnění požadavků na udržitelnost a společenskou odpovědnost v zadávacích řízeních, než tomu bylo do roku 2021. Paradoxně ale opět potrvá nějakou dobu, než se na novou praxi odpovědné osoby adaptují a sladí ji s dobrovolnými aktivitami v předchozím období.

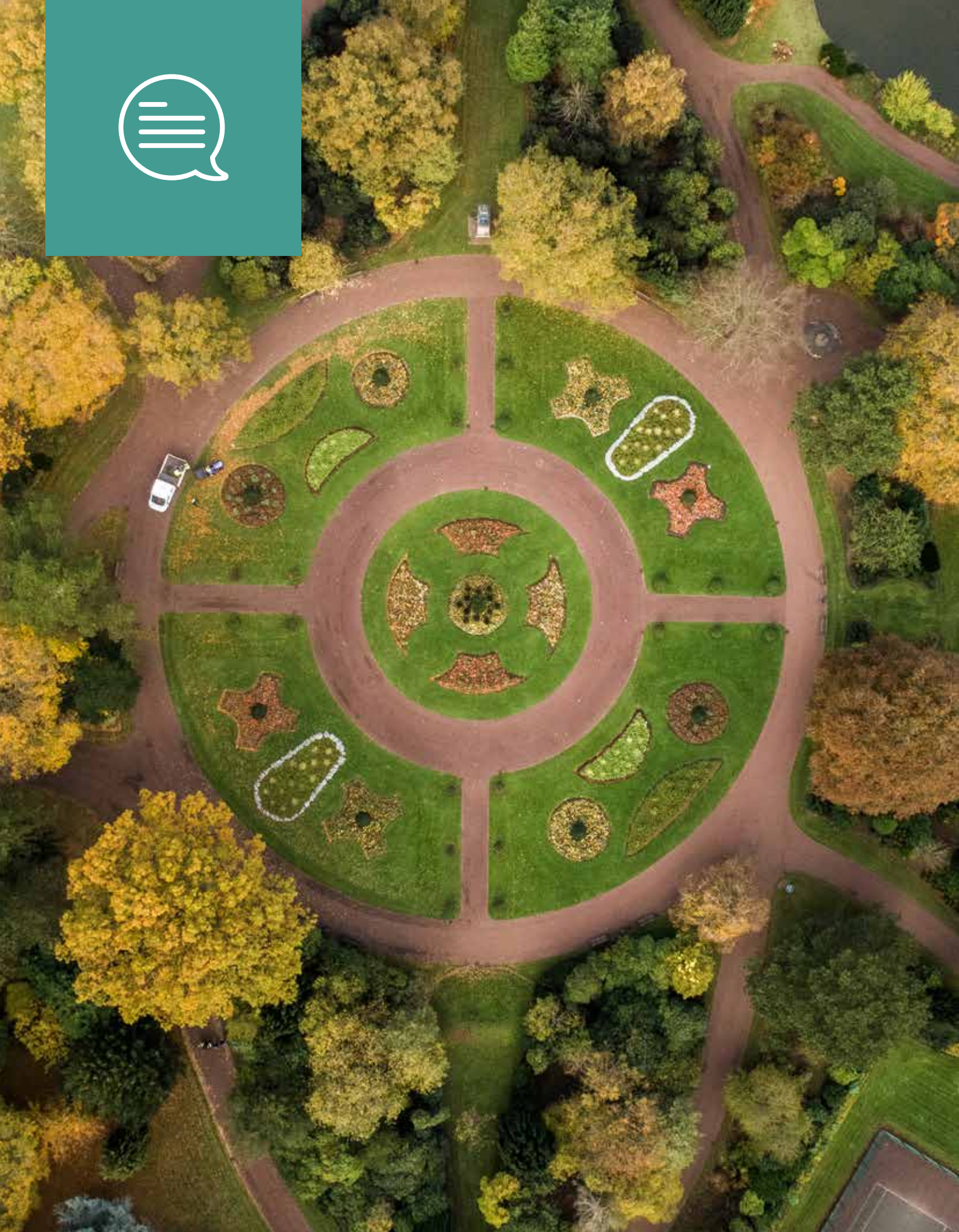
Jako zásadní překážky pro aplikaci nástroje obecně pro realizaci OVZ lze uvést:

- Nedostatečná odborná kapacita veřejných zadavatelů, zejména menších obcí
- Nedostatečná informovanost těchto zadavatelů
- Absence leadershipu u veřejných zadavatelů, absence vůdčích osobností
- Nedůvěra ke změnám v legislativě, nejistota z jejich dopadů
- Obava zadavatelů z komplikací při realizaci dodávek a investic, obava z ohrožení chodu institucí a v důsledku až např. z porušení dalších zákonů
- Nedostatečná komunikace zadavatelů a dodavatelů (absence tržního dialogu)

Udržitelnost a životaschopnost

Celý komplex nástrojů je udržován díky jejich zakotvení v závazných předpisech a dokumentech kraje. Oddělení veřejných zakázek disponuje odpovídající kapacitou a jednotlivci mají osobní motivaci k zajištění kontinuity. Platí interní směrnice související s praktickým uplatňováním nástroje a vymezující příslušné postupy. Tyto postupy jsou již používány standardně. Zvyšuje se počet zadávacích řízení s prvkem tržního dialogu, což podporuje spolupráci zadavatele a dodavatele, která je nezbytná pro životaschopnost nástroje. Přináší totiž oběma klíčovými aktéry zpětnou vazbu: „Co je možné ještě chtít a co je možné ještě nabídnout.“ Strategie je stručná a srozumitelná a je každoročně vyhodnocována. Udržitelnost podporují změny legislativy ZVZ, která z původně dobrovolných nástrojů činí závazné a povinné postupy. Jejich praktické naplňování je pak možné ihned zahájit díky již vytvořeným a odpracovaným základům. Udržitelnosti napomáhá také zapojení aktéra do struktur, které přinášejí možnost sdílení zkušeností.

Abychom mohli identifikovat možná ohrožení, vrátíme se na moment k analýze hnacích sil (*Analysis of drivers*), kterou v této zprávě popisuje Jakub Váňa. Jako zásadní se ukázala vnější, tedy ekonomická motivace a snaha získat za stejné peníze co nejvíce přidané hodnoty. Dále hrála nezastupitelnou roli vnitřní motivace, tedy osobní zaujetí, snaha jít příkladem a také „leadership“ odpovědných osob. K vnější motivaci v roce 2021 přibyla také motivace legislativní, neboť principy dříve formulované na dobrovolném základě, byly z velké části uloženy zadavatelům jako povinnost. Na druhou stranu analýza ukázala, že tlak na aplikaci nástrojů OVZ nevytváří společenská a politická poptávka. Vzhledem k tomu, že ekonomické a legislativní důvody nepominou, je pravděpodobné, že klíčovým ohrožujícím faktorem je ztráta osobní motivace, resp. ztráta aktivních kvalifikovaných osob, které zaručují kontinuitu odpovědného zadávání v konkrétní pozici.

Pražský cirkulární sken

Úvod

Cíle udržitelného rozvoje vznikly na základě poznání, že současný model rozvoje je dlouhodobě neudržitelný, a že dosažená zlepšení mohou být ztracena v důsledku rostoucích sociálních nerovností a nevratných změn v planetárním měřítku – změny globálního klimatického systému a ztráty biologické rozmanitosti.

Současné dominantní formy výroby a spotřeby celkově přispívají k neudržitelnému rozvoji tím, že vyčerpávají přírodní zdroje, vytvářejí odpad, přispívají ke změně klimatu, udržují nerovnost a poškozují lidské zdraví a životní prostředí. Podkopávají tím schopnost současných i budoucích generací uspokojovat své potřeby. Proto je také důležité přejít k udržitelnějším formám výroby a spotřeby, které upřednostňují efektivní využívání zdrojů, ochranu životního prostředí a sociální spravedlnost.

To je cílem 12. cíle udržitelného rozvoje – zajistit udržitelnou spotřebu a výrobu. Jedním z nejslibnějších nástrojů k jeho dosažení je přechod na cirkulární ekonomiku, známou také jako oběhové hospodářství. Města hrají v tomto přechodu klíčovou roli. Zavedení oběhového hospodářství pro ně může být přínosné několika způsoby. V této kapitole vysvětlujeme základní principy oběhového hospodářství a na příkladu hlavního města Prahy představujeme nástroj, který může pomoci dalším českým obcím učinit první, daty podložené a strategické kroky na cestě k oběhovému hospodářství.

Cirkulární ekonomika a lineární ekonomika

Rozumné a udržitelné, tedy dlouhodobé a obnovitelné výrobní a spotřební způsoby vedou k odklonu od lineárního hospodářství, které se zjednodušeně vysvětluje trojicí slov „vzít, vyrobit a zahodit.“ V lineárním hospodářství se suroviny těží, zpracovávají, spotřebovávají a na konci své životnosti se likvidují. Lineární ekonomika je založena na dnes již mylném předpokladu, že zdrojů je dostatek, jsou levné, a lze je vytěžit a později zlikvidovat bez výrazného dopadu na životní prostředí. Ve skutečnosti to vede k vyčerpání přírodních zdrojů a nerostných surovin, a k mnoha environmentálním problémům.

Podle globálního výhledu zdrojů OECD (2018) do roku 2060 můžeme očekávat, že se jejich spotřeba mezi lety 2015 a 2060 více než zdvojnásobí (ze 79 Gt v roce 2011 na odhadovaných 167 Gt v roce 2060). Zpráva zdůrazňuje úzký vztah mezi využíváním zdrojů a emisemi skleníkových plynů a uvádí, že více než polovina všech emisí souvisí s těžbou a nakládáním s materiály. Příkladem je intenzivní využívání fosilních paliv, výroba oceli a stavebních materiálů, které vedou ke znečišťujícím emisím, nemluvě o odlesňování, které snižuje schopnost přírodních ekosystémů tyto nepříznivé dopady zmírňovat.

Tyto výzvy pomáhá překonávat oběhové hospodářství, jehož cílem je zachovat hodnotu výrobků, materiálů a zdrojů po co nejdéle dobu hospodářského cyklu, a po skončení jejich používání je vrátit do výrobního cyklu a zároveň minimalizovat množství odpadu. Jak ale uvádí motto strategie Cirkulární Česko 2040 z dílny Ministerstva životního prostředí ČR (2021):

Obr. 20 – Cirkulární vs. lineární ekonomika. Zdroj Institut cirkulární ekonomiky

„Přechod na cirkulární ekonomiku neznamena pouze úpravy zaměřené na snížení negativních dopadů lineární ekonomiky. Jedná se spíše o systémový posun, který buduje dlouhodobou odolnost, vytváří obchodní a ekonomické příležitosti a poskytuje environmentální a společenské výhody.“

Principy cirkulární ekonomiky

Pro ilustraci toho, co oběhové hospodářství zahrnuje, jsou níže uvedeny jeho hlavní zásady:

- **Navrhování s ohledem na trvanlivost a opravy:** Výrobky by měly být navrženy tak, aby vydržely co nejdéle a daly se snadno opravovat a upgradovat, čímž se prodlouží jejich životnost a sníží potřeba těžby nových zdrojů.
- **Předcházení vzniku odpadu a znečištění a jejich minimalizace:** V lineárním hospodářství vzniká odpad nejen na konci řetězce, ale často i ve výrobním procesu. V oběhovém hospodářství se při tvorbě výrobku nebo služby již počítá s ochranou životního prostředí a je navržen tak, aby mohl být znovu použit nebo recyklován.
- **Zachování materiálových toků:** Oběhové hospodářství zdůrazňuje význam co nejdelšího využívání materiálů prostřednictvím postupů, jako je opětovné použití, repasování a recyklace. V ideálním případě by materiály měly být snadno přeměnitelné na zdrojový materiál, který lze použít k výrobě výrobku podobné kvality jako byl původní.
- **Regenerace přírodních systémů:** Cílem oběhového hospodářství je regenerace přírodních systémů, jako jsou lesy a oceány, a to podporou udržitelného využívání půdy a dalších přírodních zdrojů.
- **Upřednostňování hodnoty před objemem:** Oběhové hospodářství upřednostňuje tvorbu hodnoty před růstem objemu tím, že se zaměřuje na vytváření hodnoty ze stávajících zdrojů namísto spotřeby nových zdrojů.
- **Podpora spolupráce:** Oběhové hospodářství vyžaduje spolupráci a součinnost napříč odvětvími a obory, jakož i s místními komunitami a zúčastněnými stranami, což může pomoci budovat důvěru, sdílet znalosti a podporovat sociální začlenění.
- **Inovace:** Oběhové hospodářství vítá inovace napříč odvětvími a obory s cílem vyvinout nové technologie, obchodní modely a politiky, které podporují udržitelnější využívání zdrojů.
- **Transparentnost a odpovědnost:** Oběhové hospodářství zdůrazňuje význam transparentnosti a odpovědnosti ve všech aspektech hospodářství, od těžby zdrojů přes navrhování výrobků až po nakládání s odpady, což může minimalizovat nepříznivé dopady na životní prostředí a společnost.

Bez měst to nepůjde

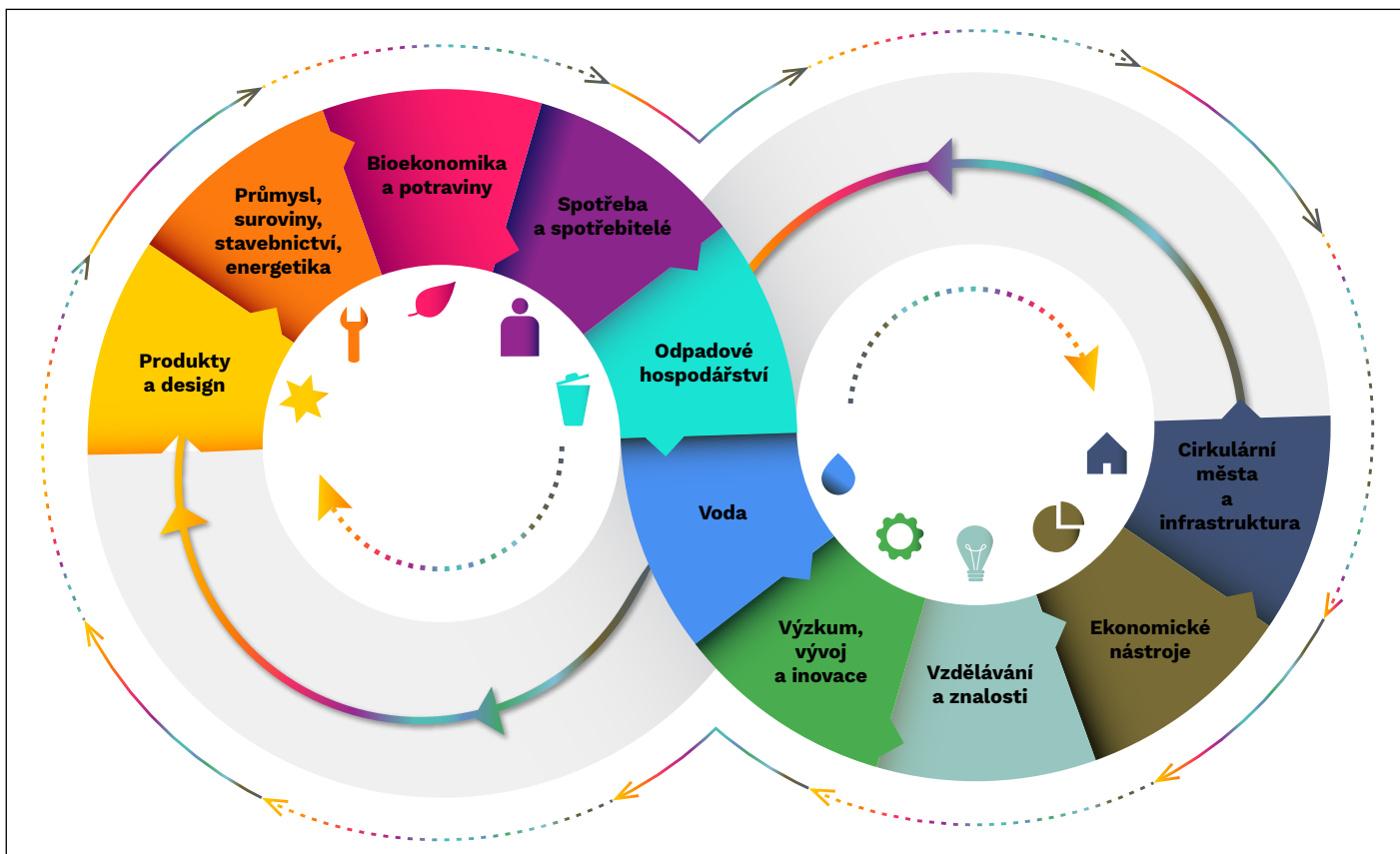
Široká škála přínosů oběhového hospodářství může být přínosem pro města a obce, které mají zásadní vliv na současnou i budoucí podobu ekonomiky a prostředí, ve kterém žijeme, ochranu klimatu a lidské zdraví. Města zabírají pouhá tři procenta povrchu Země, ale jsou zodpovědná za 60–80 % spotřeby energie a 75 % emisí uhlíku. Rychlá urbanizace a vysoká koncentrace obyvatel na malém prostoru jdou ruku v ruce s rostoucí spotřebou materiálů a produkcí statisíců tun odpadu.

Podle zprávy OSN (2018) budou do roku 2050 žít ve městech více než dvě třetiny obyvatel planety a v Evropě se očekává, že počet lidí žijících ve městech přesáhne 80 %. Podobný trend růstu počtu obyvatel ve městech je patrný i v České republice. V českých, moravských a slezských městech dnes žije něco přes 7,3 milionu obyvatel, což jsou téměř tři čtvrtiny obyvatel republiky (ČSÚ, 2012).

Již dávno neplatí, že by města a obce v České republice přistupovaly k problematice odpadového hospodářství a ochrany klimatu lhostejně. Existuje mnoho projektů, které přispívají k úsporám energie, lepšímu nakládání s odpady nebo ochraně životního prostředí. Některé z nich najdete v této publikaci a v databázích příkladů dobré praxe, na které odkazujeme.

Od měst se do budoucna očekává jít nad rámec odpadového hospodářství směrem k hospodářství cirkulárnímu. Jedním z cílů výše citované strategie Cirkulární Česko 2040 je, aby města a obce do roku 2040 maximálně využívaly oběhová řešení a uzavíraly své materiálové cykly. To zahrnuje i maximální možné využití druhotných surovin při výstavbě nové infrastruktury.

Města již nyní realizují vlastní i regionální rozvojové strategie, provádějí analýzy materiálových toků, využívají metodické příručky a další dostupné zdroje. Potýkají se však s řadou překážek, mezi něž patří legislativní povinnosti,

Obr. 21 – Ilustrace priorit strategie Cirkulární Česko 2040. Zdroj MŽP ČR

ekonomická stránka projektů a v neposlední řadě také nedostatečná transparentnost a rozdílnost dostupných údajů. Komplexním nástrojem, který obcím pomáhá získat přehled o nakládání se zdroji a vybrat vhodné projekty vedoucí k odpovědnému hospodaření, je cirkulární sken – jeho využívání v českých obcích a městech je dokonce opatřením zmíněné cirkulární strategie.

Cirkulární sken

„Cirkulární sken má identifikovat, vytvořit a zrealizovat cirkulární strategii pro oblasti, v nichž může město těžit z nových forem spolupráce, vytvořit profitabilní tržní příležitosti a zároveň snížit dopad na místní životní prostředí,“ říká Vojtěch Vosecký, expert Circle Economy.

Cirkulární skeny nabízejí obcím možnost identifikovat nedostatky a doporučit řešení, která posílí jejich soběstačnost a zároveň pomohou při přechodu na oběhové hospodářství. Tato metoda zpracování dat má mimo jiné za úkol podrobně zmapovat současný socio-ekonomický stav a materiálové toky ve městě. Města tak budou lépe odolávat klimatickým změnám a zároveň zajistí dostatek materiálů a surovin pro aktivní subjekty na svém území.

Metodiku cirkulárního skenu vyvinula prestižní nizozemská organizace Circle Economy a byla vyzkoušena v praxi v několika zahraničních městech, například v Amsterdamu, Glasgow a Bruselu. V České republice byla metodika pilotně ověřena v Praze, v koordinaci nizozemské Circle Economy a INCIEN, ve spolupráci s Magistrátem hlavního města Prahy a dalšími klíčovými aktéry (Circle economy & INCIEN, 2019). Jejich závěry se staly důležitým podkladem pro zpracování Cirkulární Prahy 2030 – Strategie hl. m. Prahy pro přechod na cirkulární ekonomiku (Magistrát hl. města Praha, 2022). Od začátku bylo cílem vytvořit studii, která neskončí v šuplíku, ale přinese hmatatelné podněty, které se mohou začít hned realizovat. Cílem skenu bylo ukázat Praze oblasti, které mají velký potenciál pro aplikaci principů cirkulární ekonomiky, přinést nové podoby spolupráce a zajistit prosperitu s ohledem na environmentální dopady.

Cirkulární sken na příkladu Prahy

Cirkulární sken je navrhnutý tak, aby odhalil, kde se v zájmovém území nacházejí příležitosti pro cirkulární ekonomiku, na základě kterých se vytvoří společná strategie pro podnikatelský sektor, veřejnou správu a obyvatele města. V neposlední řadě pomáhá rozvinout praktické a plošné pilotní projekty na úrovni města či obce. Metodika cirkulárního skenu se řídí následujícími základními kroky (Circle economy, n.d.).

Krok 1 – Základní socioekonomická analýza města

První část se věnuje politickému, ekonomickému a společenskému kontextu tak, aby se podařilo zjistit, které oblasti města disponují největším transformačním potenciálem pro cirkulární ekonomiku, a jak si stojí z pohledu ekonomických a environmentálních dopadů. Skrze analýzy hospodaření města, domácností a politické agendy se dostáváme k faktům, které nám umožní provést výběr klíčových oblastí a sektorů v rámci města.

Ekonomické aspekty

Ekonomické sektory nám například ukazují, jakým způsobem je město strukturováno, která odvětví jsou strategická a hospodářsky významná, a především, jak se vzájemně ovlivňují. Pro vyhodnocení je zvoleno období sběru dat a jsou vybrány ukazatele, jejichž počet je odvislý od očekávaného rozsahu skenu a podmínek vyhotovení. Pro účely cirkulárního skenu Praha byly z časových důvodů zvoleny tři základní ukazatele: hodnota z daného odvětví (v Kč), celková zaměstnanost (počet pracovních míst) a produkce emisí skleníkových plynů (tun CO₂e.).

Z pohledu přidané hodnoty jsou pro Prahu nejdůležitějším ekonomickým sektorem finanční služby a informační technologie, které následuje sektor stavebnictví, a velkou roli hraje sektor odborných, vědeckých a administrativních služeb. Ukazatel zaměstnanosti zvýraznil odborná, vědecká a administrativní místa, a zhodnocení na základě produkce emisí skleníkových plynů poukázalo na sektory hospodaření s energiemi, vodou, odpady (veřejné služby) a sektor dopravy.

Praha tak zjistila rozložení zdrojů emisí a identifikovala případná rizika a příležitosti v jednotlivých ekonomických sektorech. Vyhodnocení těchto ukazatelů je následně podkladem pro konsorcium zástupců města Prahy a jejich fundovaný výběr oblastí, kterým se budou nadále věnovat další fáze cirkulárního skenu pro Prahu.

Domácnosti

Jelikož úspěch akčních plánů a projektů je nadměrně závislý na spolupráci všech zainteresovaných stran, mělo by město porozumět způsobu života obyvatel a zapojit veřejnost do jejich realizace. Analýza domácností v kontextu cirkulárního skenu vypovídá o odhadované spotřebě pražských domácností, respektive o složení výdajů těchto domácností. Potvrzuje trend většiny měst, a to takový, že jejich obyvatelé vynaloží největší finanční prostředky za bydlení (37 %), elektřinu (21 %), teplou vodu (13 %), plyn a další paliva (ČSÚ, 2021).

Politika a vedení města

Při vytváření cirkulárního skenu byly analyzovány strategické a politické dokumenty města. Díky nim bylo možné odvodit klíčová slova, která odrážejí krátkodobé a střednědobé ambice města. Důraz je kladen na trvalou prosperitu a autenticitu města, podporu občanské společnosti a sociální soudržnosti, a také na estetickou podobu města – jeho architekturu a veřejná prostranství. Kromě toho analýza umožnila shrnout strategie a opatření, a sladit již existující úsilí města s nadcházející cirkulární vizí a udržitelností.

Současně jsou zde i pojmenované nedostatky a výzvy, kterým město čelí, a kde je ohromná příležitost soukromých, podnikatelských i městských organizací najít své uplatnění. Mezi ně patří například převaha konvenční mobility. Jelikož jsou obyvatelé Prahy velmi závislí na využívání automobilů a město nenabízí lákavé podmínky pro využití jiných alternativ jako je například jízdní kolo, není s podivem, že emise, pocházející ze sektoru dopravy patří k druhým nejvyšším.

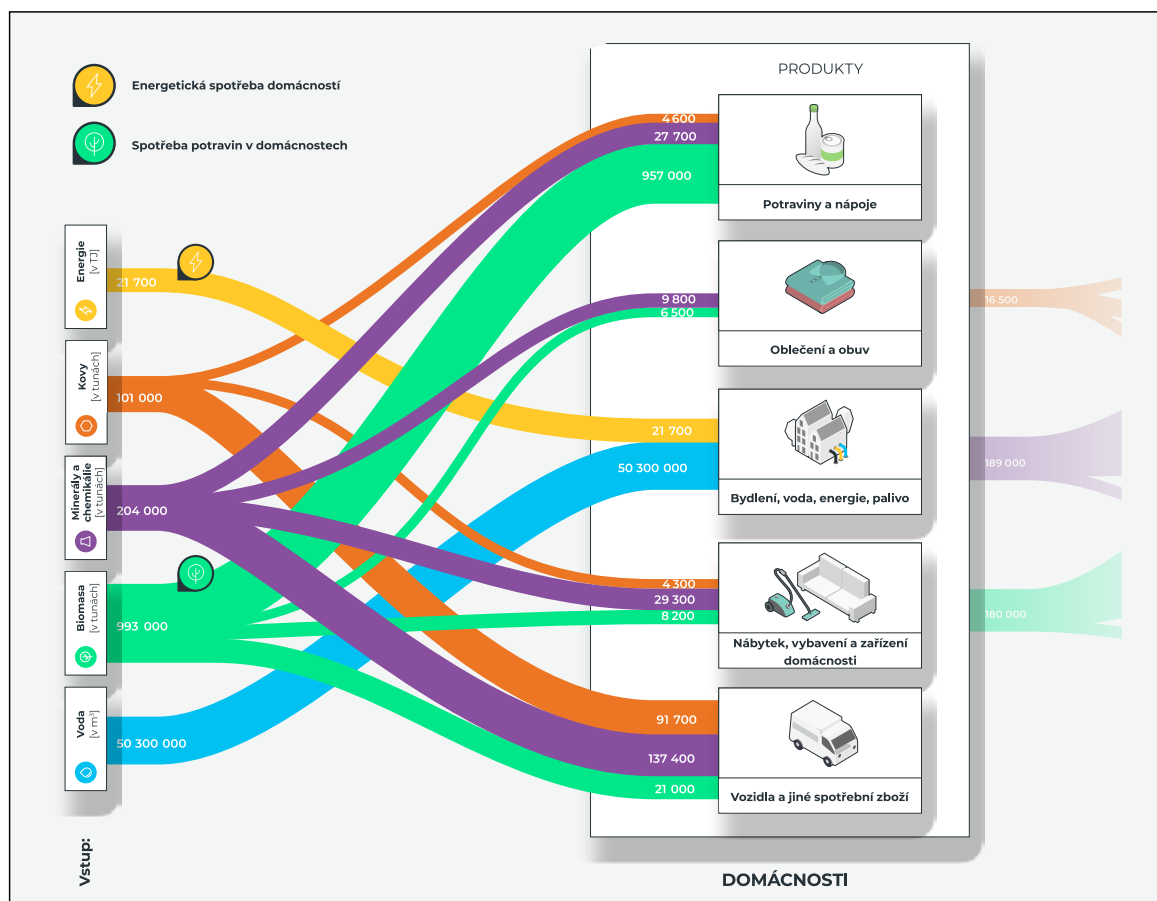
Veřejná správa se dále snaží vypořádat s vysokou poptávkou Prahy po energiích a elektřině, hospodaření s odpadní vodou, modernizací historických budov nebo nakládáním s organickým odpadem. Snaží se zvýšit energetickou soběstačnost města. Vždyť pouze 3,6 % energetické potřeby bylo v čase příprav skenu vyrobeno na území města, přičemž z toho jen 3,5 % pocházelo z obnovitelných zdrojů, ostatní pokrývaly fosilní energetické zdroje (Circle economy & INCIEN, 2019).

Díky těmto analýzám mohlo konsorcium aktérů, kteří skenování prováděli, stanovit tři klíčové oblasti:

1. Stavebnictví – Sektor zaměstnává 53 000 lidí a do ekonomiky města přispívá více než 150 miliardami korun. Cirkulární intervence ve stavebnictví by mohly vyřešit řadu problémů, včetně rostoucích cen bytů, velkého počtu prázdných kancelářských budov v centru města a neexistence systému nakládání se stavebním odpadem a zásobami materiálů.
2. Domácnosti – Ty jsou klíčové pro ovlivňování spotřebitelského chování. Konsorcium projevilo zájem o témata likvidace bioodpadu, místních potravinových systémů a zapojení občanů do oběhového hospodářství města.
3. Sektor veřejných služeb – Pozornost byla zaměřena na veřejné služby s důrazem na nakládání s odpady a odpadními vodami, protože ty ovlivňují provoz celého města. I zde se objevilo několik problémů, jako je nedostatečný sběr organického odpadu, nedostatečně rozvinutý systém nakládání s odpadními vodami, který má tendenci způsobovat záplavy.

Krok 2 – Analýza materiálových toků (MFA)

U třech prioritních oblastí, které byly vybrány v předchozí fázi, byla provedena Analýza materiálových toků (MFA), která poskytuje vizuální přehled využívání zdrojů a tvorby odpadů ve městě. MFA ukázala, jakým způsobem proudí suroviny městem, jak jsou zdroje (např. voda, energie, biomasa, kovy, minerály aj.) využívány, přepravovány, a jak je s nimi nakládáno po ukončení jejich životnosti. I v případě, že potřebné údaje jsou neúplné a není dostatek informací o zdrojích či o množstvích a druzích materiálů, lze zpracovat vypovídající analýzu materiálových toků, díky srovnání s jinými subjekty, tedy městy, která si již takovou analýzu nechala vypracovat. Analýza materiálových toků poskytuje ucelený obraz o míře využívání místních surovin, nákladech na dopravu nebo skladování, zatížení infrastruktury, potenciálu zaměstnanosti, spotřebě a zvyklostech domácností, množství odpadu a jeho likvidaci, spotřebě energie a dalších aspektech.

Obr. 22 – Ilustrace materiálových toků z cirkulárního skenu Prahy. Zdroj Circle economy & INCIEN

Krok 3 – Tvorba cirkulární strategie

Analýza materiálových toků ilustrující metabolismus města umožnila identifikovat výzvy a příležitosti pro přechod na oběhové hospodářství v Praze. Na jejím základě byly identifikovány oběhové strategie ve třech prioritních oblastech. Ty byly vyhodnoceny z hlediska jejich dopadu na životní prostředí, ekonomického potenciálu a proveditelnosti. Tyto strategie jsou dále ilustrovány pečlivě vybranými a mezinárodně osvědčenými postupy.

Krok 4 – Příprava akčního plánu

Posledním krokem je akční plán, který představuje kroky nezbytné k realizaci. Ten se připravuje v spolupráci s klíčovými aktéry města. Navržený akční plán popisuje konkrétní kroky, které je nutné provést pro spuštění projektu, a způsob, jak by se projekt mohl časem rozšířit. Ke každému kroku jsou přiřazeny zainteresované strany a zároveň jsou uvedeny důležité informace o strategii plošného rozšíření pilotního projektu.

Stavebnictví

Na základě analýzy materiálových toků v pražském stavebním sektoru byly identifikovány tři specifické příležitosti, konkrétně: zpřesnit údaje o materiálech v zastavěném prostředí, nastavit cirkulární stavební a demoliční kritéria (město Praha má přímý vliv přibližně na 24 % všech demoličních a stavebních činností ve městě) a častější používání sekundárních stavebních materiálů. Na základě skenu se prioritizovalo začlenění hlavních principů cirkulární ekonomiky do veřejných výběrových řízení, kterými může město pomoci určovat poptávku po cirkulárních produktech a prosazovat nové ekonomické příležitosti.

Zadávání cirkulárních zakázek představuje pro Prahu novou koncepci a nelze očekávat okamžitě 100 % úspěšnost. Město se rozhodlo učit se na základě zkušeností, začít snadnějšími cíli, a postupně rozšiřovat rozsah cirkulárních požadavků a environmentálního hodnocení.

Do budoucna je cílem strategie Cirkulární Praha 2030 sestavit veřejně přístupnou online materiálovou banku města. Může vzniknout využitím dat z jednotlivých digitálních modelů budov či městské infrastruktury, které se již dnes využívají. Snahou je dosáhnout realizace koncepce Smart City, kdy jsou v reálném čase monitorovány toky materiálů. Architekti, investoři, město a dodavatelé by tak mohli sdílet informace, a materiály využít místo toho, aby se staly odpadem.

Domácnosti

Pražské domácnosti svojí každodenní činností a rozhodnutími ovlivňují celkovou udržitelnost města. Materiálový tok je obrovský, a ze dvou třetin jej tvoří biomasa následovaná vybavením domácností. Přibližně 65 % odpadů z domácností se sbírá prostřednictvím smíšeného komunálního odpadu a neexistuje systém odděleného sběru bioodpadu. Přibližně dvě třetiny objemného odpadu by se, za předpokladu zachovalého stavu, mohly znovu použít ihned nebo po malé opravě. Praha se rozhodla snížit ekologickou stopu domácností a získat vyšší hodnotu ze zbytkového materiálu.

Stávající městské sběrné dvory se modernizací přeměňují na ReUse pointy, kde je možné poskytnout místo a personál pro aktivity či organizace připravující prodeje nebo pronájmy použitých předmětů. Nábytek, hračky, bicykly, nádoby, knížky a jiné dostávají druhou šanci. Pracovníci je uloží, nafotí a nabídnou. Vybrat si můžete osobně nebo on-line. ReUse centrum budované v Holešovické tržnici, bude moci nabídnout navíc osvětové workshopy, vzdělávací programy či semináře pro školy a organizace, kurzy upcylace, sdílenou dílnu a dobrou kávu.

Verejné služby

Z oblasti veřejných služeb získala zvláštní pozornost otázka nakládání s odpady a odpadní vodou, a témata zdroje a hospodaření s energiemi. Veřejné služby jsou zodpovědné za zpracování 4,6 milionu tun odpadu, jenž se každoročně vyprodukuje v Praze, což představuje obrovský transformační potenciál pro zvýšení cirkularity města. Dešťové srážky v Praze tvoří přibližně 33 % z celkového množství vody svedené kanalizačním systémem. Pro zlepšení hospodaření s dešťovou vodou neexistuje univerzální metodika ani koncepce. Jedná se o komplexní systém, který zavádí standardy hospodaření se srážkovými vodami do stavební praxe.

Praha podporuje realizaci zelených střech, které snižují odtékání vody do kanalizačního systému a zároveň mírní vznik „městského tepelného ostrova“. Připravuje si vodní audit, který zahrnuje vodní zdroje, potřebu vody a její využití, vsakování a odvádění vod srážkových i následné čištění odpadních vod. Hospodárné zacházení s odpadními vodami zvyšuje připravenost Prahy na změnu klimatu a současně snižuje rizika zaplavování nebo sucha.

Biologicky odbouratelný materiál domácností, restaurací, potravinářského průmyslu a stravovacích zařízení poslouží Praze na výrobu vlastní energie a k odklonu od fosilních paliv. Díky podrobné analýze materiálových toků cirkulárního skenu se Praha pustila do přípravy výstavby bioplynové stanice na výrobu BioCNG. V Chrástu u Prahy vznikne zařízení na anaerobního zpracování biomasy na plyn a následnou úpravu na CNG (stlačený zemní plyn). Zbytkový digestát je výborné organické hnojivo pro místní zemědělský průmysl. Takto upravené palivo je vhodné především pro vozidla s vysokou spotřebou jako jsou vozy určené ke svozu odpadů nebo autobusy. Výrobní kapacita s velkou rezervou postačí na provoz celého vozového parku Pražských služeb a.s., což čítá zhruba 147 osobních vozidel a 573 nákladních automobilů. Město vytvoří hodnotu pro místní ekonomiku a uzavře toky zdrojů. Díky snížení množství emisí a hluku vozidel získá Praha příjemnější prostředí pro život.

Závěr

Výzvu pro Prahu je skutečnost, že úspěšná aplikace plánů cirkulárních strategií vyžaduje stálé zapojení soukromého i podnikatelského sektoru, a především podporu ze strany veřejné správy a politiků. Důležitým předpokladem je schopnost udržet hybnou sílu déle než jedno volební období. To znamená systematicky prosazovat dlouhodobou spolupráci všech důležitých aktérů, která umožní proměnit vybrané projekty ve skutečnost. Pro budoucnost pražského oběhového hospodářství se jako nezbytné jeví ukotvení principů cirkulární ekonomiky do legislativy a úzká spolupráce všech složek Magistrátu hlavního města Prahy.

Pilotní projekty uvedené v cirkulárním skenu Prahy jsou pro některá města či obce běžnou praxí, pro jiná novinkou. Cirkulární sken neslouží ani k porovnávání úspěchů či k soutěžení o to, kdo bude prezentovat nejvíce pilotních projektů. Přináší poznání, kam je efektivní vložit energii a kde lze očekávat výsledky. Zhodnocuje environmentální dopady, ekonomický potenciál a technickou proveditelnost navržených strategií. Ukazuje příklady a možná řešení v návaznosti na historii města i na potřeby moderních obyvatel.

„Přechod na cirkulární Prahu má zásadní význam při vytváření konkurenceschopného a udržitelného města. Díky cirkulárnímu skenu města jsme schopni identifikovat slibné oblasti města, které by mohly mít pro cirkulární ekonomiku význam, a vytipovat si některé praktické cesty, jak přechod na cirkulární ekonomiku uskutečnit. Je skvělé, že díky tomuto projektu se posouvají kupředu pilotní projekty, jako jsou ReUse centra a využívání bioodpadu jako biopaliva druhé generace.“
Radim Polák, vedoucí oddělení odpadů, hlavní město Praha.

Smyslem rozpracovaných pilotních projektů je zapojit občany města, neziskové organizace, veřejný i podnikatelský sektor. Kraje, města či obce získají přehledný, inspirativní a návodný dokument, plný analýz, dat a příkladů. Cirkulární sken zásadním způsobem přispívá k plnění povinností odpovědného hospodáře. Představuje konkrétní kroky, jak omezit negativní dopady na životní prostředí, pomáhá vytvářet podnikatelské příležitosti a pracovní místa, ukazuje, jak uchovat suroviny a zdroje v oběhu po co možná nejdélší dobu, provede přezkum a optimalizaci odpadového hospodářství.

Kraje, města či obce získají efektivní nástroj pro účinné řízení zdrojů, materiálů a surovin. Získají oživení podnikatelského prostoru, silnější komunity a podporu sociálně ekonomických vztahů. Přispějí k ochraně klimatu, vlastní odolnosti a soběstačnosti, k udržitelnému a odpovědnému hospodaření. Zanalyzovaná data, která jsou přehledně prezentována, naskýtají široké možnosti využití a přináší nespočet nápadů.

Integrovaný přístup k regeneraci a managementu evropsky významné lokality v Uherském Hradišti

Tato terénní zpráva shrnuje výchozí situaci, postup realizace a dosavadní výsledky uceleného řešení regenerace rozsáhlého areálu bývalého vojenského cvičiště v Uherském Hradišti (Zlínský kraj) s důrazem na udržitelný rozvoj. Specifika řešeného území zahrnují jeho bohatou historii, jedinečné přírodní i kulturní hodnoty doplněné o počáteční právní, finanční a pozemkové limity možností využití území. Současně se po převzetí areálu do správy městem ukázaly tematicky různorodé až protikladné potřeby a návrhy různých zájmových skupin zastoupených mezi místními aktéry, usilujícími o proměnu tohoto území. V textu je zachycen proces a obsahové naplnění použitého přístupu i zkušenosti z průběhu revitalizace tohoto příměstského území s charakterem „zeleného brownfieldu.“ Jejím výsledkem je unikátní přírodně-kulturní areál Parku Rochus, který slouží obyvatelům Uherského Hradiště, a stále více také širšímu regionu Slovácka.

Úvod

Myšlenka zřídit příměstský rekreační areál v oblasti vojenského cvičiště na svazích Černé hory nad Uherským Hradištěm pochází již z 90. let 20. století. Ještě daleko starší však byl návrh pracovníků Slováckého muzea v Uherském Hradišti z roku 1959, který počítal se zřízením malého muzea v přírodě přímo na úpatí kopce Rochus. Tato místa však později protнула právě vojenská panelová komunikace, a samotnou navazující plochu uvažovanou pro objekty lidového stavitelství následně „spolkla“ řadová zástavba rodinných domů v Mařaticích.

Prvním krokem k dalšímu rozvoji úvah a plánů o konkrétní podobě rekreačního areálu byl převod většiny pozemků vojenského areálu do vlastnictví města Uherské Hradiště. Navržené využití rozsáhlých ploch rozptýlené a krajinné zeleně v prostoru bývalého vojenského cvičiště bylo následně zapracováno do nového územního plánu Uherského Hradiště, pořízeného v roce 2002. Většina pozemků v této lokalitě byla tedy v tehdejší územním plánu nově označena jako veřejná zezeň pro příměstskou rekreaci.

Lokalita však začala rychle zarůstat náletovými křovinami kvůli nedostatku prostředků na údržbu tak rozsáhlého areálu. Pouze samotné sečení několika desítek hektarů ploch by vyžadovalo roční náklady až 2 miliony korun, proto byla městem udržována pouze malá část území (hlavně louka pod kaplí sv. Rocha).

V roce 2005 byla celá lokalita Rochus na základě své přírodovědné hodnoty, zejména výskytu motýla bourovce trnkového, nařízením vlády ČR zařazena mezi tzv. evropsky významné lokality ochrany přírody (součást celoevropské soustavy Natura 2000). Začátkem roku 2006 byl také oficiálně představen projekt Holdingu SYNOT a jeho majitele Iva Valenty, který navrhoval využít část bývalého cvičiště na Rochusu pro areál muzea v přírodě se zaměřením na tradiční lidové stavitelství regionu a vinohradnickou kulturu. Vstupní bránu do tohoto areálu a blízké Vinohradské ulice s vinařskými sklepy měl na jejím začátku vytvořit Mařatský dvůr – uvažovaný jako reálná replika selského dvora s restaurací, ubytováním a vinařskými sklepy.

Město Uherské Hradiště v kontextu popsané situace v roce 2006 jako strategický rozvojový záměr zahájilo systematickou přípravu regenerace tohoto příměstského území v souladu s ochrannými podmínkami soustavy Natura 2000, a také s respektem k dochovanému přírodnímu a kulturnímu bohatství. Odborným partnerem přípravy se stal jako kompetentní orgán ochrany přírody Krajský úřad Zlínského kraje a strategickým partnerem Holding SYNOT. Aktivně spolupracovala také řada dalších organizací a odborníků.

Příprava záměru regenerace

Vzhledem k přírodovědným hodnotám a zařazení území Rochusu mezi evropsky významné lokality byl nejprve zpracován podrobný přírodovědný průzkum. Následně, již se zohledněním přírodovědných zjištění, byl v roce 2007 zpracován a představen ideový kompoziční plán krajinného parku. Jeho autorem, na základě výzvy města Uherské Hradiště, byl přední český i evropský krajinný architekt prof. Ivar Otruba (1933–2022). Ústředním motivem jeho studie „Komponovaná krajina Rochus“, inspirované odkazem barokní komponované krajiny, bylo založení alejí rozličných druhů listnatých stromů, které se ze čtyř stran sbíhají u dominanty celého areálu, barokní poutní kaple sv. Rocha.

Obr. 23 – Letecký pohled na návrší s budoucím areálem Parku Rochus od řeky Moravy (2010). Plocha areálu se nachází pod kaplí sv. Rocha. Foto Archiv města Uherské Hradiště

Organizační zajištění na straně města Uherské Hradiště jako nositele celého záměru, zahrnovalo jmenování řídicího projektového týmu, složeného z pracovníků jmenovaných z dotčených odborů městského úřadu a výkonného manažera (koordinátora projektové přípravy). V roce 2008 byly ustaveny pracovní skupiny, jednalo se celkem o 7 tematických skupin odborníků z úřadu, dalších aktérů ve městě/regionu a odborníků. Tematický záběr pracovních skupin pokrýval všechna klíčová témata přípravy areálu: urbanismus a širší vztahy; doprava; ochrana přírody a management údržby; muzeum v přírodě (skanzen lidových staveb regionu); botanická zahrada (expozice místních rostlin); ekostatek; environmentální vzdělávání a osvěta.

Ideový návrh prof. Otruby byl rozpracován krajinně-inženýrským projekčním týmem ARVITA P, s.r.o. pod vedením Ing. Hedviky Psotové. V roce 2008 ARVITA P zpracovala investiční záměr pro celou lokalitu, který v rámci managementu ochrany přírody navrhuje také údržbu travních porostů pastvou ovcí. Výstupem je návrh funkčního využití a udržitelného hospodaření, reflektující environmentální, sociální i ekonomickou dimenzi udržitelného rozvoje Rochusu.

K odborné spolupráci na kulturní části areálu a vědecky podložené profilaci podoby budoucího muzea v přírodě bylo jako odborný garant přizváno Slovácké muzeum v Uherském Hradišti. Tým pracovníků muzea pod vedením ředitele PhDr. Iva Frolce připravil ideovou studii „Muzeum v přírodě Rochus.“

Investiční záměr od společnosti ARVITA P a navrhované funkční plochy byly v letech 2008–2009 projednávány s veřejností, v orgánech místní samosprávy, s partnery záměru a s dotčenými orgány státní správy. Na základě všech připomínek byla upravená koncepce využití funkčních ploch, přístupových cest, výsadeb zeleně, stezek a rekreačních prvků, ale i zásad péče o přírodní plochy v areálu rozpracována v roce 2009–2010 Ateliérem LIST pod vedením Ing. Aleny Souškové.

Záměr přírodně-kulturního areálu PARK ROCHUS je integrovaný projekt se zaměřením a dopadem na životní prostředí a soustavu Natura 2000, na školství a vzdělávání, kulturu a volný čas, na zaměstnanost, jakož i na údržbu krajiny a cestovní ruch v regionu. Celková plocha této rozvojové zóny (včetně ploch kolem kaple sv. Rocha, bývalého lyžařského svahu a přístupových komunikací a ploch) je více než 75 ha. Souhrnné odhadované investice v letech 2010–2025 do aktivit v areálu byly vyčísleny na více než 150 mil. Kč za účasti vícezdrojového financování a spolupráce řady partnerů z veřejného a soukromého sektoru.

PARK ROCHUS z hlediska budoucího rozvoje města představuje specifický druh rozvojové zóny, jejímž účelem je zejména zajištění komplexního kulturního, volnočasového a rekreačního vyžití obyvatel i návštěvníků města. Podstatným aspektem je zapojení řady partnerů z veřejného, neziskového a podnikatelského sektoru spolu se zohledněním ekonomické udržitelnosti aktivit v zóně.

Smyslem tohoto integrovaného přístupu (z hlediska provázanosti dílčích projektů, zdrojů financování i spektra zapojených partnerů) je zvýšit celkovou kvalitu připravovaných projektů a jimi vytvářených veřejných funkcí, které budou pro město a Zlínský kraj v budoucnu zajišťovat, ale zejména také zvýšit šanci těchto projektů na úspěch při žádostech o dotace. Projekty provázané a zapojené do širšího, logicky uceleného rámce byly v roce 2009 seřazeny do Integrovaného plánu rozvoje (IPR) Parku Rochus.

Obr. 24 – Urbanistická koncepce jednotlivých ploch a aktivit v areálu (komplexní využití území, upřesněný návrh z r. 2009).
Zdroj Archiv města Uherské Hradiště

Začátky realizace a založení správcovské společnosti

V roce 2009 byly provedeny v areálu první zásahy patřící do rámce připravované celkové revitalizace. Zlínský kraj v rámci prvotní péče o lokality soustavy Natura 2000 provedl v EVL Rochus jednorázové managementové opatření, při němž byly v pásech odstraněny rozrůstající se keřové formace na více než třetině plochy Parku Rochus.

Město Uherské Hradiště zajistilo celkovou obnovu kaple sv. Rocha nákladem 3,5 mil. Kč, a jako většinový vlastník pozemků v areálu iniciovalo v Parku Rochus a jeho okolí zahájení jednoduché pozemkové úpravy na zemědělské půdě v části katastrů Mařatic a Jarošova (týkala se více než 700 vlastníků pozemků). Pozemková úprava, která probíhala v letech 2010–2014, zpřístupnila všechny potřebné pozemky a zajistila úpravy jejich hranic – např. tam, kde komunikace vybudované po roce 1950 v terénu neodpovídaly jejich poloze v katastrální mapě, nebo v ní zcela chyběly. Současně pozemková úprava naplnila zákonné požadavky pro ochranu půdního fondu proti erozi a zvýšení ekologické stability krajiny. Zejména ale napomohla vytvořit majetkoprávní předpoklady pro realizaci rozvojových projektů v Parku Rochus. Pozemkový úřad ČR na realizaci této pozemkové úpravy vynaložil částku asi 2,5 mil. Kč. Tato pozemková úprava, která stejně jako nový územní plán města převzala již dříve široce projednanou koncepci funkčního využití ploch, byla klíčová pro umožnění samotné realizace investičních projektů v areálu. Město Uherské Hradiště a později i správcovská obecně prospěšná společnost také vykoupili některé pozemky v prostoru areálu.

Všechny tyto přípravné studie, koordinační činnosti i práce provedené v samotném areálu byly nezbytným předpokladem pro přípravu jednotlivých dotačních projektů v Parku Rochus a následně samotné zahájení jeho regenerace.

Management realizace regenerace areálu Park Rochus

Celkovou koordinaci příprav zajišťovalo od roku 2007 oddělení rozvoje města Uherské Hradiště, přičemž odborné zázemí a spolupráci poskytovali vedle externích partnerských organizací zejména tematicky a funkčně příslušné odbory a útvary městského úřadu, zejména odbor životního prostředí, odbor správy majetku města a oddělení územního plánování a památkové péče odboru architektury, plánování a rozvoje.

Pro úspěšný start realizačních projektů regenerace Parku Rochus však bylo v roce 2010 již nezbytné ustanovit správce celého areálu, který bude schopen oživení areálu, odbornou údržbu přírodních ploch, osvětové aktivity a zejména navrhované tematické rozvojové projekty pružně připravovat, úspěšně zajistit jejich financování a následnou realizaci. Park Rochus jako cenné přírodní území také potřeboval garantovat vysokou odbornou úroveň prováděných činností a jejich koordinaci s dalšími projekty dotýkajícími se regenerovaného území a souvisejícími aktivitami partnerů celého záměru.

Protože všechny činnosti a témata rekreačního areálu jsou veřejné a obecně prospěšné povahy, bylo hlavními partnery celého záměru přijato řešení v podobě založení obecně prospěšné společnosti Park Rochus, o.p.s. (dále také OPS). Zakládací smlouva mezi oběma hlavními partnery, městem Uherské Hradiště a Synot Real Estate, a.s., byla po jejich schválení v příslušných orgánech obou podepsána v roce 2010, a správcovská společnost svou činnost zahájila ještě v tomtéž roce.

Park Rochus, o.p.s., získala do výpůjčky část pozemků města Uherské Hradiště určených pro realizaci hlavních projektů v areálu. Další pozemky města i několika soukromých vlastníků, které byly doporučeny jako vhodné pro údržbu lučních ploch pastvou, získala společnost do nájmu. Park Rochus, o.p.s. tím převzala celkovou garanci za údržbu (rozloha těchto pozemků je asi 21 ha), a následně uzavřela smlouvy se soukromými zemědělci, kteří se zavázali realizovat údržbu těchto pozemků prostřednictvím pastvy ovcí.

Údržba území a ochranný management za využití pastvy

Jedním ze základních principů realizované proměny Rochusu je šetrné využívání krajiny člověkem, které prospívá životnímu prostředí, například zvyšuje biodiverzitu daného území, čímž přispívá k ekologické stabilitě celé okolní krajiny. Tradiční hospodaření v Parku Rochus zahrnuje vedle sadařství také pastevectví a včelařství.

Vzhledem k členitosti území, které je umocněno terénními pozůstatky vojenské činnosti, je však údržba celého areálu za pomoci zemědělské techniky značně problematická a velmi finančně náročná. Z uvedených důvodů

Obr. 25 – Letecký pohled na Park Rochus a Přírodní památku Rochus (uprostřed). V pozadí vpravo budovy skanzenu na okraji parku. Foto Archiv Park Rochus, o.p.s.

byl po odborném posouzení zvolen jako nejeftivnější způsob údržby pastva ovcí, která je v podobných lokalitách často využívána a je v souladu s koncepcí managementu údržby EVL Rochus.

Už v letech 2012–2013 byly při opakovaných biologických průzkumech prokázány první pozitivní dopady dosaďadního postupu regenerace přírodních biotopů v areálu (realizovány od r. 2009) na biodiverzitu populací motýlů a např. také ptáků.

V roce 2013 byla v přírodně nejcennějším jádrovém území EVL vyhlášena Přírodní památka Rochus na ploše 20,4 ha. Zde je cílem managementu zachování nebo zlepšení stavu biotopu vhodného pro život a rozmnožování bourovce trnkového (*Eriogaster catax*).

Pastva ovcí byla v Parku Rochus zahájena v květnu 2011 slavnostní akcí pro veřejnost „Otevírání pastvin na Rochusu“. Byla prováděna na ploše o výměře 21 ha, což představuje jednu třetinu celkového území areálu (rozhodující část výměry lučních ploch). Pastva byla zajišťována soukromými zemědělci v mařatické i jarošovské části areálu. Pastevní plochy byly zařazeny do režimu zemědělských dotací (agroenvironmentální opatření).

Drobní zemědělci, kteří zajišťovali dlouhodobě pastvu, naráželi na problémy (omezení velikosti dotací na pastvu, nutnost dojíždění na lokalitu, konflikty s myslivci a další). Proto je od roku 2020 pastvou udržována jen menší část ploch péčí soukromé farmářky z Jarošova. Ovečky se však spolu s dalšími domácími zvířaty mezitím staly součástí expozice muzea v přírodě a zajišťují údržbu travnatých ploch muzea pastvou. V plánu je vybudování ovčína, což by přineslo možnost rozšíření stáda a spásat další plochy v areálu ve vlastní režii.

Výstavba muzea v přírodě a financování záměru

Revitalizace někdejšího vojenského cvičiště Rochus získala také několik oborových ocenění. V roce 2012 Asociace pro urbanismus a územní plánování České republiky udělila 1. cenu městu Uherské Hradiště za koncepci revitalizace tohoto území. Soubor staveb zpřístupnění bývalého vojenského výcvikového prostoru a expozice lidové architektury – muzeum v přírodě pak obdržel čestné ocenění Stavba roku 2016 v Uherském Hradišti.

V rámci celkové fyzické revitalizace dosáhly investice města a Park Rochus, o.p.s., do roku 2016 částku 55 milionů korun (včetně dotačních zdrojů). V severovýchodní části města tak vznikla rozsáhlá příměstská rekreační oblast s expozicí lidového stavitelství na Uherskohradištsku.

Z pohledu ekonomiky celého projektu, základní financování (nad rámec dotačních zdrojů) aktivit v areálu a rozvoje Parku Rochus zajišťovali v letech 2010–2016 oba zakladatelé obecně prospěšné společnosti. Provozní náklady OPS a celého areálu se pohybují každoročně ve výši přibližně 5–6 mil. Kč. Po otevření muzea v přírodě (a zajištění dofinancování investice do tohoto projektu) přehodnotil zakladatel OPS ze soukromého sektoru Holding SYNOT svoji strategii, a na financování provozu celého areálu se již dále nepodílí. Náklady převzalo město, které je od roku 2019 jediným zakladatelem. V současnosti (rok 2023) se uvažuje o možnosti ve výhledu převést OPS na příspěvkovou organizaci města.

Dopad

Důležitým zdrojem informací o vývoji realizace záměru a zhodnocení jeho dopadu byly rozhovory se dvěma lidmi spojenými dlouhodobě s tímto areálem – ředitelem obecně prospěšné společnosti Park Rochus PhDr. Janem Blahůškem, Ph.D., a městským architektem, který stál v roli vedoucího odboru architektury, plánování a rozvoje města Uherské Hradiště již u zrodu celé ideje přírodního a kulturně historického parku – Ing. arch. Alešem Holým (v současnosti také místopředseda správní rady Park Rochus, o.p.s.)

Pokud jde o interní přínos, podle Aleše Holého si projekt vede nad očekávání dobře. „Park Rochus je úspěšný projekt města a dalších zapojených partnerů, a to více než se čekalo. Lidé si sem našli cestu a celý areál slouží spíše místním, než návštěvníkům zdaleka.“ V první řadě je areál významný rekreační prostor pro obyvatele blízkého sídliště Východ, jde o prakticky jedinou možnost krátkodobé rekreace (snadno a bezpečně dostupné pěšky či na kole) v hodnotném přírodním prostředí.

Jan Blahůšek uvádí, že „se podařilo dostat pod kontrolu území, které mělo charakter bývalého brownfieldu. Vzhledem k atraktivitě lokality, krásným výhledům a poloze vedle historických mařatických vinogradů, byly obavy z neřízených podnikatelských aktivit v území. Přibližně půlstoletí trvající vojenské působení totiž zablokovalo území z hlediska jakéhokoliv stavebního rozvoje, např. jako příměstské chatové oblasti, která tak vznikla v bezprostředním sousedství cvičiště. To způsobilo, aby se areál stal přírodním, a současně živou lokalitou. Lidé si sem postupně našli cestu.“

Obr. 26 – Expozice lidového stavitelství (skanzen) v areálu Parku Rochus. Foto Archiv Park Rochus, o.p.s.

Obr. 27 – Akce pro veřejnost v Parku a Skanzenu Rochus zahrnují řadu témat a jsou určeny všem věkovým skupinám. Foto Archiv Park Rochus, o.p.s.

Areál je přitom určen místním obyvatelům stejně jako přespolním návštěvníkům. „Obě tyto skupiny si v něm najdou to své. Aktivity naší společnosti jsou veřejnou službou pro místní občany, pro něž jsou některé pořádané akce zdarma. Přínosem je, že díky dobrým zkušenostem i pozitivnímu dopadu na obyvatele města tito snáze akceptují některé dopady turismu. Projekt by totiž mohl jen stěží fungovat bez turistického ruchu, ten pomáhá financování. Přínosem je tedy podpora turistického ruchu i klidové a odpočinkové zóny pro místní. Potenciál není dosud plně využitý, pro místní ani návštěvníky,“ doplňuje Jan Blahůšek.

Z počátečních odhadem pouze tisícovek návštěvníků, kteří během roku do areálu opuštěného po odchodu armády zavítaly, nyní jen na organizovaných akcích OPS eviduje přibližně 15 tis. osob za rok, další odhadem nižší desítky tisíc lidí pak areál navštíví ponejvíce na individuálních procházkách a výletech.

Přenositelnost a opakovatelnost

Přenositelnost a využití postupů víceúčelového managementu přírodních lokalit z areálu Parku Rochus do jiných lokalit (obcí a měst) je do značné míry závislá na překonání bariér, či podmínek úspěšné realizace shrnutých v následujícím přehledu. Jednotlivé body tak současně vymezují podmínky přenositelnosti:

- Respektování principů udržitelného rozvoje daného území, vč. potřeb místní komunity
- Rozsah zapojení a podpory lokálních aktérů a partnerů
- Tematické propojení na kulturní/historické či další relevantní místní souvislosti
- Míra zájmu, porozumění i důvěry místních obyvatel v obsah a potenciál konkrétního záměru
- Podpora politické reprezentace samosprávy
- Nalezení a aktivizace potenciálních strategických partnerů
- Vyřešení majetkoprávních otázek a dalších zákonných i územních limitů pro chystaný záměr
- Kvalitní projednání a nalezení přinejmenším akceptovatelné podoby záměru pro maximum zapojených aktérů
- Nastavení dlouhodobě realistického ekonomického modelu realizace záměru
- Získání finančních zdrojů pro jednotlivé projekty (investiční i neinvestiční)
- Zajištění udržitelnosti provozní fáze realizace

Jiné příklady obdobné praxe je obtížné hodnotit pro dosud velmi omezený výskyt takto komplexního a dlouhodobého přístupu využití území a (udržitelného) rozvoje měst. Popsaný příklad byl vyhodnocen jako přinejmenším jedno z nejkomplexnějších řešení tohoto typu v ČR.

Potenciál pro přenositelnost také závisí na situaci, zejména majetkoprávní, v konkrétních příměstských územích. Současně je třeba vzít v úvahu, že popisovaný přístup není závislý na přítomnosti zákonem chráněných přírodních lokalit (Natura 2000 či jiných). Právě naopak, revitalizací území ve špatném stavu, ale s vysokým potenciálem z hlediska biodiverzity, rekreace, zadržování vody v krajině a dalších, je možné dosáhnout výsledků, které mají pro okolní krajinu i obyvatele města široký rozsah pozitivních dopadů.

Překážky a bariéry při realizaci

Klíčovou překážkou, která zásadně ovlivnila původní představy města i jeho partnerů o využití prostoru bývalého vojenského cvičiště, bylo vyhlášení lokality Natura 2000 v tomto území. Následujících několik let (2006–2009) proto probíhalo projednávání ideových návrhů, jejich úpravy, upřesňování s odborníky a orgány ochrany přírody. Tento proces posunul obslužné aktivity vyžadující stavební zásahy v území pouze do okrajové části EVL mimo přírodně hodnotné plochy. Po překonání této překážky proběhlo již závěrečné, výsledné posouzení dopadů jednotlivých funkčních ploch a zamýšlených aktivit v území EVL na předmět jeho ochrany, potvrzující možnost realizace areálu v předložené podobě při splnění definovaných omezujících podmínek.

Další bariérou, kterou bylo potřebné překonat v počátečních fázích přípravy a realizace, bylo také nalezení potenciálních partnerů, a následně zajištění jejich vhodného zapojení a dosažení konsenzu o obsahu a strategickém směřování záměru v kontextu omezujících podmínek lokality Natura 2000.

Současně byla důležitá průběžná komunikace se všemi aktéry i dotčenými aktéry státní správy, aby se mohli vyjádřit k obsahu záměru a uplatnit svoje připomínky. V tomto směru byl celý záměr průběžně prezentován a diskutován na odborných fórech, v pracovních skupinách, orgánech města – a to opakovaně v různých fázích rozpracovanosti. Směrem k veřejnosti kromě průběžné komunikace bylo několikanásobně zajištěno veřejné projednání záměru, od úvodní fáze, kdy byla k dispozici pouze ideová podoba areálu, až po upřesněný podrobný návrh funkčních ploch, zohledňující připomínky orgánů chránících veřejný zájem, především ochrany přírody, ale i dalších. Přitom občané na veřejném fóru diskutovali s odbornými guaranty jednotlivých témat jejich konkrétní podobu a také hlasovali o prioritách pro realizaci.

Jan Blahůšek doplňuje, jak na celý záměr pohlížela místní komunita. *„Na začátku někteří lidé záměr vítali, u jiných převládaly obavy, živené šířením zavádějících informací v rámci místní politické kampaně. Ukázalo se, že obavy byly neopodstatněné (např. z velké dopravy, stavebního ruchu atd.). Toto postupně odpadlo a ze zkušeností víme, že místní obyvatelé areál rádi navštěvují. V období přibližně před pěti lety se vyskytly také nějaké negativní ohlasy vůči hospodařícím zemědělcům (pastva ovcí a zpracování sena). Zde ale na sebe narážely rozdílné zájmy ve využití území, které je z části využíváno také jako honitba jednoho z místních mysliveckých spolků.“*

Některé obavy či protiargumenty bylo také nezbytné pro jejich rozptýlení podložit výzkumem přímo v území. Například blízké evidované staré sesuvné území na úpatí návrší Rochusu bylo zdrojem obav, zda není rizikové pro navrhované stavební aktivity o několik set metrů výše na kopci. Jasno o této domněnce přinesl zadaný terénní geologický průzkum, který stanovil jasné podmínky, za nichž jsou zásahy do terénu bezpečné. Současně také ukázal, že v lokalitě muzea v přírodě riziko sesuvů nehrozí.

Jako podstatná se během let ukázala dlouhodobá podpora celého záměru ze strany politické reprezentace, později téměř celého zastupitelstva města a průběžná dobrá spolupráce výkonného aparátu městské samosprávy. V tomto směru se situace a komunikace s vývojem realizace celého záměru postupně zlepšovala – i když měl záměr podporu už od počátku, určitá opatrnost či částečná nedůvěra se postupem času zmenšovala.

Slovy Jana Blahůška: *„Město podporuje areál více než dříve, je investorem obslužné infrastruktury, pomáhá s řešením dotačního managementu, investičních akcí i se správou jím vybudovaného majetku. Muzeum v přírodě (skanzen) dnes funguje vlastně jako městské muzeum – město poskytl např. i prostory pro depozitáře k uložení sbírkových předmětů. V rámci financování provozních nákladů OPS je částkou cca 250 tis. Kč ročně dotována i údržba přírodního areálu. Díky ní je možno v území realizovat pastvu, pravidelné sečení, výsadbu a údržbu alejí a sadů. OPS úzce spolupracuje s garantem péče o území Natura 2000, kterým je Zlínský kraj. Ten v posledních letech díky dotačním možnostem z Operačního programu životní prostředí obnovuje péči o území, např. projektem redukujícím expandující křoviny na ploše asi 10 hektarů. To umožnilo, aby v areálu zůstaly zachovány plochy pastevního a lučního charakteru, důležité pro chráněné motýly.“*

Valaškokloboucké podnikatelské centrum

Podnikatelské centrum Valašské Klobouky (VPC) se realizací projektu v letech 2007–2012 řadí mezi první inkubátory v České republice. Kancelářské prostory jsou pronajímány podnikům, zabývajícím se moderními technologiemi, inovacemi, aplikovaným výzkumem a vývojem. Smyslem realizace projektu je pomoci novým, technologicky orientovaným malým a středním podnikům v počáteční fázi jejich rozvoje. Těmto podnikům je v rámci podnikatelského centra nabídnuto kvalitní zázemí (technické vybavení a prostory, společné sekretářské služby) a konzultační a poradenská podpora. Centrum se orientuje na odpovědnou a lokální ekonomiku regionu. Organizuje inovační soutěže a investiční matchmakingové aktivity. Rovněž podporuje kreativně-kulturní průmysly. Součástí je i dialog mezi městem, centrem a podnikatelským sektorem, který má měnit prostředí v obci reagováním na aktuální problémy, jejich sdílené řešení a nastavení pilotní spolupráce ve společných tématech jako je např. cestovní ruch nebo spolupráce s developery na strategických projektech pro město.

Vznik VPC

Původní záměr podnikatelského inkubátoru v sobě spojoval dva problémy. Jednak město řešilo velmi neutěšené prostory brownfieldu Zákostelí přímo v centru města. Prostor navazující na náměstí generoval finanční, pocitově bezpečnostní i vizuální zátěž. Valašské Klobouky jsou také svým umístěním ohroženy odchodem mladých lidí, živnostníků, absence dobré infrastrukturní dostupnosti znamená nízký zájem větších firem, a tím silnou nezaměstnanost (v letech 2000–2011 mezi 9–14 %). Nedostupnost běžných služeb řemeslníků znamenal sníženou kvalitu života pro běžné obyvatele. Revitalizace několika zchátralých budov v centru města znamenala pro město nejen nově upravené veřejné prostory lákající k pobytu, ale zároveň nabídla podnikatelskému sektoru možnost využívat nové prostory a služby pro činnost živnostníků i menších firem. Vznik inkubátoru znamenal nejen pro firmy, ale i pro jejich uživatele sloučení služeb na jedno místo, přitáhl pozornost začínajících podnikatelů a v průběhu času se vyvinula mezi podnikateli užívajícími VPC další spolupráce.

První lobbying pro vznik inkubátoru zajišťovala pozdější jednatelka Broňa Kulíšková. Bylo nutné mluvit otevřeně o tom, jaké přínosy může projekt takového ražení městu dát. Přidanou hodnotu viděla Kulíšková jak v revitalizaci zchátralých budov a zhodnocení městského majetku, tak v rozšíření služeb pro občany města a podporu živnostníků. Kromě hmatatelného zhodnocení investic a podpory podnikání bylo taktéž silným argumentem plánované rozšíření nabídky společenského a kulturního využití.

V roce 2007 byla městem „za účelem podpořit intenzitu, kvalitu a rychlost šíření inovací a transferu technologií do hospodářské praxe Valaškoklobouckého regionu s důrazem na progresivní (high-tech) technologie“ (usnesení zastupitelstva ze dne 5. 9. 2007) založena společnost s ručením omezeným Valaškokloboucké podnikatelské centrum, která začala chystat kroky potřebné k získání dotace na revitalizaci brownfieldu a vzniku inkubátoru. Město je 100 % vlastníkem, základní vklad 200.000 Kč byl splacen v plné výši. Orgány společnosti tvoří valná hromada (rada města), dozorčí rada a jednatel. Jednatel je od začátku do současnosti jediný výkonný pracovník, vedle něj VPC zaměstnává pracovníce na úklid na vedení účetnictví. Dozorčí rada je pětičlenná a její předsedkyní je první jednatelka a zakladatelka s.r.o., což zajišťuje jistou kontinuitu. V roce 2008 byla podepsána trojstranná dohoda mezi VPC, městem a VUT Brno, která otevřela inkubátoru dveře na všechny fakulty. „Inkubované začínající firmy mohou čerpat podporu v oblasti vědy a výzkumu, ve sdílení

Obr. 28 – Původní stav Zákostelí. Foto Valaškokloboucké podnikatelské centrum

a transferu technologií či řešení osvěty a vzdělávání. Otevírají se také možnosti spolupráce při budoucích projektech." Obdobné dohody vznikly i s Univerzitou Tomáše Bati či Technologickým inovačním centrem. V této době se chystalo podání registrační žádosti a tripartitní dohoda měla zásadní vliv na další úspěch žádosti, a do současnosti je základem úspěšných projektů VPC. V roce 2009 byla společnosti schválena dotace na realizaci projektu „Valašskokloboucké podnikatelské centrum“ v celkové výši 40.860.000,- Kč v rámci operačního programu podnikání a inovace, program Prosperita – Výzva 1I (neveřejná podpora). Celkový rozpočet stavby byl 54,5 mil. Příjemce se zavázal, že alespoň 25 % způsobilých výdajů projektu bude financovat ze zdrojů, které neobsahují veřejnou podporu.

Původní prostory inkubátoru v oblasti zvané Zákostelí se skládaly ze tří objektů a nabízely 630 m² prostor pro kanceláře, dalších cca 500 m² pro komerční využití, a společné prostory. Rozdělení – infocentrum, místo pro stravování,

Obr. 29 – Zákostelí po rekonstrukci. Foto Valašskokloboucké podnikatelské centrum

multimediální přednáškový sál a prezentační sál. Ve veřejném prostoru mezi budovami vznikla odpočinková zóna a parkoviště. Záměr počítal od začátku s prostorem pro 24 inkubovaných firem a spolupracovat měl s VUT, Univerzitou Tomáše Bati, Technologickým inovačním centrem, Sítí inkubátorů a vědeckotechnických parků.

Tři roky trvající stavba byla slavnostně otevřena 29. 3. 2012 a stala se prvním podnikatelským inkubátorem v regionu.

Poskytované služby

Vznikem VPC město podpořilo vznik ekosystému, který je již stabilizovaný a funguje v několika rovinách. Definici poskytovaných služeb uvádí centrum na svých webových stránkách následovně:

1. Pronájem nebytových (kancelářských) prostor včetně virtuálního sídla firmy
2. Pronájem reprezentačního sálu, PC učebny a sdílené kanceláře
3. Poskytování business balíčků firmám sídlícím v areálu VPC v rámci projektu podnikatelského inkubátoru
4. Poskytování služeb centra a copy centra
5. Osvěta a prodej zboží ze spravedlivého obchodu neboli Fair trade
6. Začínáme vaše podnikání včetně zajištění podpory odborných partnerů
7. Rozvíjíme vaše podnikání zprostředkováním služeb vědecko-technologického parku a centra pro transfer technologií
8. Spolupráce s podnikateli a šíření osvěty k firemní filantropii a společenské odpovědnosti podniků
9. Zajištění odborné spolupráce s univerzitami a odbornými institucemi
10. Propagace místních začínajících podnikatelů a jejich příběhů na webu „Místní ekonomika“

Po otevření inkubátoru se pronajímané prostory brzy zaplnily, za dobu trvání jimi prošlo na 50 společností. Pro odborný a nezávislý výběr firem, které budou inkubovány, byla v počátcích zřízena Průmyslová rada, která hodnotila přihlášené podnikatelské záměry. Byla složena z nezávislých odborníků, aby byla zajištěna apolitičnost výběru. V současné době jsou oba inkubátory zaplněné a rada již není funkční.

Vzhledem k tomu, že byla stavba VPC hrazena z dotace, bylo třeba poskytovat zvýhodněné nájemné v rámci „předávání hodnoty.“ Inkubační balíček poskytovaný firmám v rámci tohoto zvýhodnění obsahoval např. právní poradenství, možnost využití techniky, pronájem repre sálu a PC učeben, servisní služby datového centra, konzultační hodiny, marketingové a PR služby (grafické práce, umístění banneru, odkaz na webu, reklama na tabuli...), analýzu dotačních titulů, zprostředkování spolupráce s VŠ a experty, či zřízení sídla firmy. Po naplnění inkubátoru se hlásily další firmy, pro které již nebyl prostor, a navíc se některým zainkubovaným firmám dařilo natolik, že se potřebovaly rozšířit.

Konkrétní nástroje využívané k inkubaci firem:

Pro školy:

- Podpora podnikavosti TechnoDays, při které žáci základních škol navštěvují provozy v průmyslové zóně či jezdí na exkurze do nedalekého Experimentária,
- kampaň Týden inovací – propagace technických oborů pro žáky ZŠ,
- pořádání Veletrhu středních škol z celého kraje přímo ve Valašských Kloboukách,
- pořádání výstav pro výtvarné obory gymnázia,
- den řemesel.

Pro podnikavce:

- Pravidelné zapojování se do akcelerační soutěže Můj první milion pořádané Technologickým inovačním centrem Zlín,
- pořádání galavečeři Business Dinner, při kterém jsou oceňovány firmy v několika kategoriích (Start-up roku, Živnostník roku, Firemní filantropie, Inovační firma, Vizionář Zlínského kraje),
- virtuální sídlo firmy – za dobu existence využilo 25 firem (např. létající pivovar Taravar, Boxing akademie)
- férové snídaň,
- konzultační dny pro malé a střední firmy – ve spolupráci s Czechinvestem,
- semináře pro podnikatele na různá témata (dotace, grafika, covid-19, apod.)
- pravidelná setkání podnikavých žen,
- rozhovory v městském zpravodaji se začínajícími podnikateli v samostatné rubrice Klobouky No Future?
- fórum města – diskuse v rámci MA21.

Pro kreativce:

- Prostory pro tvorbu a setkávání se,
- přednášky a semináře,
- výstavy místních umělců a studentů,
- úzká spolupráce s výtvarným sdružením Vincůch.

Prostory prvního inkubátoru slouží jak pro inkubované firmy, tak zde můžeme nalézt i další služby jako například Fair Trade obchod, který dodává kávu firmám v objektu, Turistické informační centrum, právní poradenství, kadeřnictví či pohřební službu. V jednom areálu tak lze nalézt jak běžně užívané služby, tak sídla inkubovaných rostoucích firem. Některé z nich začínaly pouze s virtuálním sídlem, poté začaly využívat prostory a inkubační balíček VPC, a nyní míří do vlastních výrobních hal – to je dle současného jednatele nejideálnější postup inkubované firmy. Dobrým příkladem takové praxe je například firma Secapro, která vyrostla od „garážové výroby“ kamerových systémů po významného hráče na trhu zabývající se elektronickými vratnicemi. Jiným příkladem dobré praxe může být sdružení vícero fyzických podnikajících osob pod jednu hlavičku, v případě inkubace ve VPC se jednalo o spojení řemeslníků ve stavebnictví, kteří nyní nabízejí své služby společně.

Obr. 30 – Urbanisticko-ekonomické studie zintenzivnění městské zástavby Valašské Klobouky. Zdroj Pavlovský & Kubačka

Nad rámec definovaných činností VPC se aktivita jednatele po dohodě s městem rozšířila o aktivity související se strategickým plánováním města. Jednatel je zároveň metodikem Místní agendy 21, spolupracuje na zpracování Auditů udržitelného rozvoje a vede databázi brownfieldů v městě. Ta vznikla na základě „Urbanisticko-ekonomické studie zintezivnění městské zástavby Valašské Klobouky“ v roce 2020. Studie si neklade za cíl zasahovat podnikatelům do toho, jak mají podnikat, pouze jim připravuje hmotné podmínky, totiž určuje další způsob rozvoje budov a areálů ve městě. Jednatel VPC byl u tvorby této koncepce odborným garantem, výstupy studie byly dále zaneseny do dalších strategických dokumentů města. Město díky koncepci získalo podrobný přehled o možnostech a potřebách rozšíření zástavby s tím, že jsou respektovány zásady kvalitního řízení a udržitelného rozvoje místa. Ve studii byly mimo jiné definovány rozvojové aktivity, na jejichž realizaci se VPC nadále významně podílí. Jsou jimi mimo jiné Dům na rohu, Dřevěnice na křižovatce, Bytový dům nad podnikatelským akcelerátorem, Modulární bistro ve špalíčku, a vila Nic na hřebeni Královce.

Další rozšíření VPC

Potřeba rozšíření stávajícího inkubátoru a definice brownfieldů v uvedené studii dala vzniknout první ze zmíněných investic, a to Domu na rohu. Roky neobydlenou budovu při vstupu do města bylo nejprve nutno městem vykoupit, díky Asistenčnímu voucheru Zlínského kraje a spolupráci s Czechinvestem bylo možné vyhlásit architektonickou soutěž, v roce 2020 byla získána dotace MPO program Regenerace a podnikatelské využití brownfieldů ve výši 21 milionů z celkových nákladů 27 milionů.

„Dům na rohu bude fungovat v režimu podnikatelského inkubátoru, takže zasídlené firmy budou muset splňovat určitou odvětvovou klasifikaci činností dle CZ NACE. Celý objekt by se měl profilovat jako zázemí pro inovační podnikání a firmy, jelikož v rámci této specializace jsme byli zařazeni mezi strategické projekty v rámci Regionální inovační strategie Zlínského kraje a čerpali jsme podporu z asistenčního vouchery. Podle aktuální skladby zájemců se dá usuzovat, že zde vznikne centrum řemesel, služeb a také kreativního průmyslu,“ představil Petr Kozel, jednatel VPC.

Obr. 31 – Dům na rohu před rekonstrukcí. Zdroj Valašsko kloboucké podnikatelské centrum

Obr. 32 – Dům na rohu po rekonstrukci, navrhovaný bytový dům. Zdroj Valašsko kloboucké podnikatelské centrum

Dům na rohu pod správou VPC slavnostně otevřel v roce 2022, a nabízí 4 patra kancelářských a společenských prostor, relaxační zónu na střeše, společné prostory ve dvoře – obojí pro firmy i pro veřejnost. Na realizaci rekonstrukce se významně podílely firmy inkubované ve VPC. Vedle Domu na rohu je již zmíněný prostor pro bytový dům, jeho realizace je ve fázi projektové dokumentace. VPC hraje významnou roli ve vyjednávání s developerem, který stavbu chystá a připravuje na základě požadavků města.

Další významnou spoluprací, která se odráží i ve výše zmíněných investicích, je spolupráce VPC na destinačním managementu Valašského Kloboucka. V roce 2018 vznikla ve spolupráci ZČU Plzeň a místními akademiky studie Jednotného vizuálního stylu města jednak pro mikroregion Valašské Kloboucko, tak i pro město Valašské Klobouky. Kromě klasických výstupů jako je logo a značka města / destinace a jednotící merchandising, byly v rámci spolupráce definovány potřeby města, jako například chybějící služby v oblasti gastro a ubytování, a také turistické spouštěče. VPC spolu s městem, inkubovanými firmami a developery připravilo návrh řešení, a to výše již zmíněný

designový vyhlídkový apartmán Dřevěnice na křižovatce a Modulární bistro, které navíc doplňuje chybějící roh „špalíčku“ na náměstí. Ve spolupráci s jednou z inkubovaných firem vznikla první koncepce glampingu v oblasti Valašskokloboucka, která má sloužit pro rozvoj šetrného cestovního ruchu v CHKO Bílé Karpaty. První stavbou navazující na tuto koncepci je chystaná Vila Nic. Všechny projekty vznikají v úzké spolupráci firem inkubovaných ve VPC, a to od fáze studií projektu až po možné realizace. Neméně významným projektem vznikající ve stejné spolupráci je příprava skanzenu Velké trhovisko.

Spolupráce a networking

VPC úzce spolupracuje s dalšími subjekty v rámci města, kraje i akademické sféry. Řada partnerství je dána smluvně, další se vyvíjejí dle potřeby. Strategickými partnery jsou Technologické inovační centrum Zlín, CzechInvest, VPC je součástí platformy Zlinnovation. Významná je spolupráce s VUT Brno, Univerzitou Tomáše Bati, ale také s Plzeňskou či Bratislavskou univerzitou.

Díky spolupráci s CzechInvestem vznikl návazný projekt na podnikatelský inkubátor Dům na rohu. Spolupráce funguje zejména na dotačních auditech pro firmy a podnikatele, zároveň i na podpoře podnikavosti v regionu. Spolu organizují i největší akci, kterou je Business Dinner.

TIC Zlín je krajský podnikatelský inkubátor, se kterým VPC spolupracuje zejména na fungování odborné platformy Zlinnovation, kde VPC sdílí know-how jednotlivých partnerů ve prospěch firem a podnikatelů v regionu. Dále je toto partnerství základem pro participaci na krajské start-upové soutěži Můj první milion, obě platformy pak spoluorganizují různé eventy zejména na podporu kreativity v regionu. TIC Zlín je partnerem akce Business Dinner.

Z akademické sféry je nejzásadnější spolupráce s VUT Brno, fakultou stavební. V rámci péče o hmotné zvelebování města a jeho budov, areálů, brownfieldů a greenfieldů je strategickým partnerem z akademické sféry právě fakulta stavební brněnského VUT. Vzájemnou spoluprací vznikla ekonomicko-urbanistická studie města VK, velmi hodnotná je také zpětná vazba a architektonický názor VUT na různé záměry ve městě.

Valašskokloboucké podnikatelské centrum je od roku 2020 taktéž výzkumnou organizací. Zapojené týmy reprezentují úroveň kraje, krajské město, obec řeší výzkumný projekt Design modelu metropolitních oblastí ČR zasažených depopulací ve vazbě na potřeby generace Z. Výsledky mají sloužit pro zástupce municipalit ve formě modelu metropolitní oblasti transformující veřejný prostor a služby k potřebám mladých. Vzniknout má taktéž freeware softwarová aplikace, která identifikované potřeby nabídne k podnikatelskému uchopení s verifikovanou poptávkou v každém z regionů.

Provázání s dalšími SDGs

Činnost VPC popsaná v předchozí kapitole ovlivňuje a naplňuje následující SDGs:

4.4 Do roku 2030 výrazně zvýšit počet mladých a dospělých, kteří mají příslušné dovednosti včetně technických a odborných, které budou předpokladem pro zaměstnání, důstojné pracovní zařazení a pro podnikání.

VPC pořádá pro žáky a studenty motivační programy (TechnoDays, výstavy, výjezdy do průmyslové zóny, Veletrh středních škol), díky kterým se mládež může seznamovat s místním průmyslem a mít možnost se kvalifikovaněji rozhodovat o své budoucí profesi.

8.3 Podporovat politiky orientované na rozvoj, které podporují produktivní činnosti, vytváření důstojných pracovních míst, podnikání, kreativitu a inovace, a podporují vznik a růst mikropodniků, malých a středních podniků, mimo jiné prostřednictvím zpřístupňování finančních služeb.

Činnost VPC je ze své podstaty zaměřena na podporu rozvoje malých podniků a fyzických podnikajících osob, které potřebují v začátcích svého podnikání podporu. Balíčky pro nově inkubované firmy pomáhají firmám se startem podnikání, program jim umožňuje soustředit se na úkoly spjaté přímo s jejich podnikáním, a neřešit ostatní přidružené problémy jako je vysoký nájem, připojení k internetu či konzultace.

11.7 Do roku 2030 zajistit všeobecný přístup k bezpečné, inkluzivní a přístupné městské zeleni a veřejnému prostoru, zejména pro ženy a děti, starší osoby a osoby se zdravotním postižením.

Revitalizací prostor v Zákostelí vznikl upravený veřejný prostor, který je hojně využíván jako místo trávení volného času. Pro svou polouzavřenou polohu v centru je nádvoří využíváno rodiči jako místo setkávání a pro hry dětí, oboje vhodně doplňuje kavárna v místě.

17.17 Podněcovat a podporovat efektivní partnerství veřejných institucí, partnerství veřejného a soukromého sektoru a partnerství v rámci občanské společnosti, a to na základě zkušeností a využívání zdrojových strategií partnerství.

Činnost VPC je úzce zasíťována na několika úrovních – v místě dochází ke spolupráci s městem, ostatními institucemi zřizovanými městem, ale především je VPC partnerem pro strategické partnery a developery, pro které je přirozenou spojnicí mezi soukromým sektorem a veřejnou správou. Dále pak můžeme sledovat napojení VPC na akademickou sféru (UTB, Bratislavská univerzita atd.), na inovační síť Zlínského kraje (zlinnovation.cz, TIC, strategické dokumenty kraje), a v neposlední řadě je třeba zmínit i spolupráci s CzechInvestem. Bez těchto propojení by bylo VPC organizací s místním dosahem. Díky partnerství na několika úrovních je možné využívat synergického efektu, který síťování nabízí, což je pro město velikosti Valašských Klobouků velmi výhodné.

Udržitelnost VPC

Podnikatelské centrum nabízí služby pro občany, podnikatele i pro město. Kromě prostoru pro začínající a rostoucí podnikatele je spojnicí mezi definicí potřeb města a možnými realizátory z řad soukromých stakeholderů, které pomáhá propojit. Svou činností napomáhá strategickému rozvoji města a jeho řízení tak, aby tento rozvoj probíhal udržitelně – na základě potřeb města, kvalitně a nedevastujícím způsobem. Město Valašské Klobouky tak zřizuje organizaci vykonávající činnosti zásadně důležité pro udržitelný rozvoj, jak si ukážeme na propojení s SDG's v další kapitole, nicméně nedává této organizaci žádné průběžné zadání, jak má tato činnost vypadat. Město nedefinuje v žádném dokumentu rozsah a požadovanou kvalitu vykonávaných činností VPC pro následující rok, a ani je tedy nehodnotí, nicméně v běžném provozu je s VPC v úzkém kontaktu, zadává a schvaluje studie a koncepční dokumenty vzniklé na základě spolupráce s VPC, a je o probíhajících projektech dobře informováno.

VPC je součástí strategických dokumentů a výročních zpráv města, městský zpravodaj pravidelně informuje o aktualitách a příbězích inkubovaných firem, strategické záměry města jsou v úzké provazbě připravovány s VPC, VPC je sledováno v Auditě udržitelného rozvoje jako nástroj posílení ekonomiky a zaměstnanosti v regionu. Ve Strategickém plánu města je VPC zmíněno v kapitolách 5.3 Majetek města ve správě nebo nájmu jiných institucí, 6.1 Optimalizace infrastruktury pro podnikání. Obě kapitoly se věnují investičním aktivitám VPC, nikoli činnosti jako takové.

I proto je chybějící zadání od města, podrobnější sledování dopadu na rozvoj města a průběžné hodnocení projektu možnou hrozbou, protože současná činnost a agilita VPC je úzce spojena s osobou jednatele, jehož případná absence by přímo ohrozila další fungování centra, a tím i rozvoj strategických projektů pro město. Limit daný jedním hlavním pracovním poměrem určuje také rozsah a možnosti vykonávaných činností.

Udržitelnost projektu je dána také nutnou politickou podporou, protože VPC je financováno na základě mandátní smlouvy městem, a to ve výši 1,2 milionu Kč ročně, kdy město nakupuje služby VPC pro optimalizaci provozního modelu. Hlavním příjmem VPC jsou nájmy, což činí dalších cca milion korun ročně, hospodářský výsledek nesmí být kvůli dotaci kladný, a vzniká tak ztráta ve výši odpisů, cca 300 tisíc ročně. Nutnost dodržování dotačních pravidel a náročná udržitelnost projektu je výzvou a povinností pro samosprávu, která nemusí být vždy nutně nakloněna podpoře projektu. Může tak v případě nespokojenosti či nižší podpory z různých důvodů sáhnout ke krácení rozpočtu, což se opět odrazí na výkonu VPC.

Jak nástroj zvyšuje kvalitu života obyvatel obce

Revitalizace dvou významných lokalit v centru města přispěla bezesporu ke zpříjemnění veřejného prostoru. Lokalita Zákostelí je polootevřená, v přímém dosahu parkoviště, využívaná hojně rodiči s dětmi v dopoledních hodinách. V letních měsících je zde umístěné podium pro oblíbené Kloboucké kulturní léto, na dvoře je kromě historické studny také kovaná lavice odkazující na vědecko-fantastické romány rodáka J. M. Trosky, která je oblíbeným fotomístem. Kavárna a fairtradový obchod rozšiřují gastro nabídku města. Obyvatelé města projekt VPC podporují zejména pro podařené revitalizace obou inkubátorů, které nabízejí jak možnosti trávit zde volný čas, tak využívat sály k soukromým akcím různého typu. Konají se zde oslavy, různá setkání, semináře a výstavy organizované nejen VPC, ale i místními obyvateli. Společenský život utvrzuje vztahy v komunitě, což prospívá dobrému vztahu k místu, a dlouhodobě pomáhá udržet obyvatele v místě. Revitalizované prostory VPC nabízí řadu služeb pohromadě v příjemném a motivujícím prostředí. Začínající živnostníci mají možnost využívat reprezentativních prostor i pro své zákazníky, což velmi vítají. Z rozhovorů nevyplývá, že by si místní obyvatelé byli vědomi dalších činností VPC, které nejsou přímo spojené s prostorami revitalizovaných budov. Vnímají však, že pokud se v centru děje nějaká akce, nebývá to zpravidla na náměstí, ale právě na dvoře VPC. Chystané strategické projekty vnímají kladně, nerozlišují však, zda jsou připravovány městem či VPC. Kladně jsou vnímány články v městském zpravodaji, které ukazují na úspěchy místních podnikavců např. v soutěži Můj první milion nebo při získání cen na Business Dinner. Otázkou zůstává reálné měření dopadu VPC na obyvatele města. Kromě Auditů udržitelného rozvoje neexistuje žádný sběr dat, který by mohl v čase posuzovat a měřit aspekty dopadu VPC na obyvatele a region. Zřejmé je to na příkladu nezaměstnanosti, která byla v Kloboukách roce 2009 až 15 %, nyní se pohybuje pod hranicí 2 %. Z dostupných dat však není možné zjistit, jakou měrou a jestli se na snížení podílí také VPC. Chybějící měření dopadu zaznamenává i oponent Auditů udržitelného rozvoje: „Pokud by bylo možné doplnit několik málo informací, jak se daří vybrané aktivity naplňovat, tak by to bylo excelentní. Např. bod c) vyhledávání potenciálních investorů. Podařilo se díky tomu nějakého investora přilákat?, nebo bod f) akcelerační program – přineslo to nějakému subjektu ve městě konkrétní pomoc/podporu?“ Neúplnost těchto informací znamená i horší argumentační polohu pro VPC, které z logiky věci obhájí svou činnost před samosprávou financující jeho provoz.

Dopad činnosti VPC tak bude možné pravděpodobně evaluovat spíše z dlouhodobého hlediska, kdy bude nejpatrnější po realizaci významných stavebních záměrů, které vznikly výzvou VPC ke strategickým projektům pro strategické partnery v regionu. V tuto chvíli je tak okamžitým měřitelným užitekem pro život města Valašské Klobouky počet zasídlených firem v obou inkubátorech, stejně tak jako faktická realizace přeměny 2 největších brownfieldů na atraktivní adresy ve městě. Skladba zasídlených firem prozrazuje, že se povedlo stáhnout do města VK zejména okolní firmy, které by bez těchto prostor ve Valašských Kloboukách vůbec nepůsobily. Došlo tak ke zvýšení nabídky služeb těmito subjekty, vznikly také nové akce a aktivity pořádané některými z nich.

Z uvedených zjištění tak vyplývá, že je VPC motorem v řízeném udržitelném rozvoji města, a to zejména na poli spolupráce s městem při přípravě významných investičních pobídek reagujících na potřeby města (bytový dům, butikové šetrné ubytování, gastro), tak také na poli zaměstnanosti. Připravované projekty by nebyly v takové fázi rozpracovanosti, a nebyly by připravovány v takové kvalitě, pokud by se k nim nepřistupovalo koncepčně a v souladu s udržitelným rozvojem města. Právě na koncepční přípravě města se významnou měrou VPC podílí, a proto vznikají funkční koncepční materiály, které určují další směr rozvoje města s ohledem na potenciál i limity města. Tyto materiály sice běžní občané nevnímají jako zásadní, často o nich vůbec nemusí vědět, ale kvalita jejich života by měla růst ve chvíli, kdy se budou realizovat projekty vygenerované v těchto koncepcích.

Příloha 1 – INSPIRATIVNÍ DATABÁZE

1. URBACT Good Practices

Databáze dobré praxe měst zapojených do partnerských evropských sítí URBACT. Všechny uvedené příklady jsou v souladu s hlavními zásadami URBACTu – integrované a participativní plánování v oblastech spravedlivých, zelených a produktivních měst. Databáze pokrývá velké množství témat obdobně jako SDGs.

Odkaz: <https://urbact.eu/good-practices>

2. DataPAQ

DataPAQ je český online nástroj pro prohlížení, vizualizaci a kombinování dat o vzdělávání a sociálních problémech pro identifikování na první pohled skrytých korelací, které umožňují efektivnější hledání řešení konkrétních problémů českých obcí a regionů.

Odkaz: <https://www.datapaq.cz/>

3. Sustainable Cities Platform – Transformative Action Database

Rozsáhlá databáze úspěšných projektů světových měst, pokrývající celou řadu oblastí souvisejících s udržitelností. Jednotlivé projektové karty obsahují detailní popis kazuistiky pro potenciální přenositelnost.

Odkaz: <https://sustainablecities.eu/transformative-actions-database/>

4. Invence pro obce

Databáze příkladů dobré praxe a metodik vytvořená Ministerstvem pro místní rozvoj ČR. Databáze se zaměřuje na přenos nových invencí směrem k obcím, mikroregionům a MAS a obsahuje praktické výstupy z výzkumných projektů, příklady dobré praxe obcí a tipy a nástroje k efektivnímu řízení obcí.

Odkaz: <https://www.obcepro.cz/publikovane-invence>

5. Local Governments for Sustainability (ICLEI) E-library

Elektronická knihovna ICLEI obsahuje užitečné zdroje informací a zkušeností pro města od odborníků a partnerů ICLEI.

Odkaz: <https://iclei.org/iclei-e-library/>

6. Project Drawdown

Databáze globálních 100 nejefektivnějších řešení pro klimatickou změnu a snižování uhlíkové stopy rozřazených dle sektoru a dopadu vybraná podle dlouhodobé cost/impact analýzy.

Odkaz: <https://www.drawdown.org/solutions/table-of-solutions>

Příloha 2 – CÍLE A PODCÍLE SDGS

1. Vymýtít chudobu ve všech jejích formách všude na světě

- 1.1 Do roku 2030 odstranit extrémní chudobu všude na světě; extrémní chudoba je v současnosti definována jako život za méně než 2,15 dolaru na den.
- 1.2 Do roku 2030 snížit alespoň o polovinu podíl mužů, žen a dětí všech věkových kategorií, kteří žijí v chudobě tak jak je definována v národní legislativě.
- 1.3 Zavést na úrovni států vhodné systémy sociální ochrany pro všechny včetně nejpotřebnějších, a do roku 2030 rozšířit jejich dosah na většinu chudých a ohrožených.
- 1.4 Do roku 2030 zajistit, aby všichni muži a ženy, zejména chudí a zranitelní, měli stejná práva v přístupu k ekonomickým zdrojům i základním službám, na vlastnictví a možnost nakládat s půdou a stejná práva na další formy vlastnictví, dědictví, přírodní zdroje, příslušné nové technologie a finanční služby, jako například mikrofinancování.
- 1.5 Do roku 2030 posílit odolnost chudých a zranitelných a zmírnit jejich zranitelnost před extrémními klimatickými jevy a jinými ekonomickými, sociálními a environmentálními otrěsy a pohromami.
- 1.a Zajistit výraznou mobilizaci prostředků z různých zdrojů, mimo jiné i dokonalejší rozvojovou spoluprací, a zajistit tak přiměřené a předvídatelné prostředky pro rozvojové země – zejména nejméně rozvinuté – na zavádění programů a politik na odstranění chudoby ve všech jejích formách.
- 1.b Vytvořit výrazné politické strategie na národní, regionální i mezinárodní úrovni, založené na genderově citlivých rozvojových strategiích na podporu chudých, které povedou ke zrychlení investic do opatření na odstranění chudoby.

2. Vymýtít hlad, dosáhnout potravinové bezpečnosti a zlepšení výživy, prosazovat udržitelné zemědělství

- 2.1 Do roku 2030 vymýtít hlad a zajistit přístup všem lidem, zejména chudým a ohroženým, včetně malých dětí, k bezpečné, výživné a dostačující stravě po celý rok.
- 2.2 Do roku 2030 odstranit všechny formy podvýživy a do roku 2025 dosáhnout mezinárodně dohodnutých cílů ohledně zakrnění a hubnutí dětí mladších pěti let a vyřešit výživové potřeby dospívajících dívek, těhotných a kojících žen a starších osob.
- 2.3 Do roku 2030 zdvojnásobit zemědělskou produktivitu a příjmy malých zemědělců – zejména žen, původních obyvatel, rodinných farmářů, pastevců a rybářů – pomocí zajištění bezpečného a rovného přístupu k půdě, dalším výrobním zdrojům (a vstupům), znalostem, finančním službám, trhům a vytvářením příležitostí k vytváření přidané hodnoty a přístupu k zaměstnání v nezemědělském sektoru.
- 2.4 Do roku 2030 zajistit/zavést systémy udržitelné výroby potravin a (zavést) odolné zemědělské postupy, které zvýší produktivitu a výrobu a pomohou zachovat ekosystémy posilující schopnosti půdy přizpůsobit se klimatické změně, extrémnímu počasí, suchu, záplavám a dalším pohromám, a které postupně zlepší kvalitu půdy.
- 2.5 Do roku 2020 zajistit zachování genetické rozmanitosti osiv, pěstovaných plodin, hospodářských a domácích zvířat a jejich divoce žijících příbuzných druhů, mimo jiné pomocí správně spravovaných a diverzifikovaných semenných a rostlinných bank na národní, regionální i mezinárodní úrovni a zajistit přístup ke spravedlivému sdílení přínosů z využívání genetických zdrojů a tradičních poznatků, v souladu s mezinárodními dohodami.
- 2.a Zvýšit investice, mimo jiné i prostřednictvím posílené mezinárodní spolupráce, do venkovské infrastruktury, zemědělského výzkumu a nadstavbových služeb, vývoje technologií a genových bank zvířat a rostlin za účelem zlepšení zemědělských výrobních kapacit v rozvojových zemích, zejména v těch nejméně rozvinutých.

- 2.b Napravit a předcházet obchodním omezením a pokřivením na světových zemědělských trzích, mimo jiné prostřednictvím souběžného odstranění všech forem dotací na vývoz a dalších opatření s obdobným účinkem, v souladu s mandátem rozvojového kola v Dauhá.
- 2.c Přijmout opatření k zajištění řádného fungování trhu potravinářských komodit a jejich derivátů a usnadnit včasný přístup k informacím o trhu, včetně informací o potravinových rezervách, s cílem přispět k omezení extrémní volatility cen potravin.

3. Zajistit zdravý život a zvyšovat jeho kvalitu pro všechny v jakémkoli věku

- 3.1 Do roku 2030 celosvětově snížit míru mateřské úmrtnosti na méně než 70 na 100 tisíc porodů.
- 3.2 Do roku 2030 zabránit úmrtím novorozenců a dětí mladších pěti let, jimž je možné předejít. Všechny země budou usilovat o snížení novorozenecké úmrtnosti na úroveň maximálně 12 úmrtí na 1000 živě narozených dětí a snížení úmrtnosti dětí mladších pěti let na úroveň 25 a méně na 1000 živě narozených dětí.
- 3.3 Do roku 2030 ukončit epidemii AIDS, tuberkulózy, malárie a zanedbávaných tropických nemocí a bojovat proti hepatitidě, vodou přenášeným nemocem a ostatním přenosným nemocem.
- 3.4 Do roku 2030 snížit pomocí prevence a léčby o třetinu předčasnou úmrtnost na nepřenosné choroby; podporovat duševní zdraví a duševní pohodu.
- 3.5 Posílit prevenci a léčbu užívání návykových látek, včetně užívání narkotik a škodlivého užívání alkoholu.
- 3.6 Do roku 2020 celosvětově snížit na polovinu počet úmrtí a zranění při dopravních nehodách.
- 3.7 Do roku 2030 zajistit všeobecný přístup ke službám pro sexuální a reprodukční zdraví, jako jsou programy plánovaného rodičovství, informace a vzdělávání nebo zahrnutí problematiky reprodukčního zdraví do národních strategií a programů.
- 3.8 Docílit všeobecného zabezpečení zdraví, včetně ochrany finančních rizik, přístupu ke kvalitní základní zdravotní péči a přístupu k bezpečným, účinným, kvalitním a cenově dostupným základním léčivům a očkovacím látkám pro všechny.
- 3.9 Do roku 2030 podstatně snížit počet úmrtí a onemocnění vlivem nebezpečných chemických látek a znečištěného vzduchu, vody a půdy.
- 3.a Posílit uplatňování rámcové úmluvy Světové zdravotnické organizace (WHO) o kontrole tabáku ve všech zemích dle potřeby.
- 3.b Podporovat výzkum a vývoj vakcín a léků na přenosné i nepřenosné choroby, které primárně postihují především rozvojové země, poskytnout přístup k cenově dostupným základním lékům a vakcínám v souladu s Deklarací z Dohá o Dohodě TRIPS a veřejném zdraví, která potvrzuje právo rozvojových zemí plně využít ujednání v Dohodě o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví, pokud jde o flexibilitu v ochraně veřejného zdraví a zejména v přístupu k lékům pro všechny.
- 3.c Podstatně zvýšit financování zdravotnictví a nábor, rozvoj, školení a retence pracovníků ve zdravotnictví v rozvojových zemích, zejména v těch nejméně rozvinutých a v malých ostrovních rozvojových státech.
- 3.d Zvýšit kapacitu všech zemí, zejména rozvojových, pro včasné varování, snižování rizik a řízení národních a globálních zdravotních rizik.

4. Zajistit rovný přístup k inkluzivnímu a kvalitnímu vzdělání a podporovat celoživotní vzdělávání pro všechny

- 4.1 Do roku 2030 zajistit, aby všechny dívky a chlapci ukončili bezplatné, rovnoprávné a kvalitní primární a sekundární základní vzdělání, které bude mít odpovídající a efektivní studijní výsledky.
- 4.2 Do roku 2030 zajistit, aby všechny dívky a chlapci měli možnost kvalitního rozvoje v raném dětství, aby měli přístup k předškolní péči a vzdělání tak, že budou připraveni pro základní vzdělávání.
- 4.3 Do roku 2030 zajistit rovný přístup všech žen a mužů k cenově dostupnému a kvalitnímu odbornému, učňovskému a vyššímu vzdělání, včetně univerzitního.
- 4.4 Do roku 2030 výrazně zvýšit počet mladých a dospělých, kteří mají příslušné dovednosti včetně technických a odborných, které budou předpokladem pro zaměstnání, důstojné pracovní zařazení a pro podnikání.
- 4.5 Do roku 2030 eliminovat genderové nerovnosti ve vzdělávání a zajistit rovný přístup ke všem úrovním vzdělání a odborné přípravy pro znevýhodněné – osoby se zdravotním postižením, původní obyvatelstvo či ohrožené děti.
- 4.6 Do roku 2030 zajistit, aby všichni mladí a značná část dospělých mužů i žen dosáhli čtenářské a matematické gramotnosti.
- 4.7 Do roku 2030 zajistit, aby všichni studenti získali znalosti a dovednosti potřebné k podpoře udržitelného rozvoje, mimo jiné prostřednictvím vzdělávání o udržitelném rozvoji a trvale udržitelném způsobu života, o lidských právech, genderové rovnosti, dále pomocí podpory kultury míru a nenásilí, globálního občanství i docenění kulturní rozmanitosti a příspěvku kultury k udržitelnému rozvoji.
- 4.a Vybudovat a vylepšit genderově citlivá vzdělávací zařízení, která budou vhodná pro děti i lidi se zdravotním postižením, a poskytnout bezpečné, nenásilné, inkluzivní a efektivní vzdělávací prostředí pro všechny.
- 4.b Do roku 2020 výrazně na celém světě rozšířit počet stipendií pro studenty z rozvojových zemí – zejména těch nejméně rozvinutých, malých ostrovních rozvojových a afrických států – pro zápis do vysokoškolského vzdělávání, učňovské přípravy a vzdělávacích programů v informačních a komunikačních technologiích, technologických, stavebních a vědeckých oborech v rozvinutých i rozvojových státech.
- 4.c Do roku 2030 výrazně zvýšit počty kvalifikovaných učitelů, a to i prostřednictvím mezinárodní spolupráce pro vzdělávání učitelů v rozvojových zemích, zejména těch nejméně rozvinutých, a malých ostrovních rozvojových státech.

5. Dosáhnout genderové rovnosti a posílit postavení všech žen a dívek

- 5.1 Celosvětově skoncovat se všemi formami diskriminace žen a dívek.
- 5.2 Eliminovat všechny formy násilí vůči ženám a dívkám ve veřejné i soukromé sféře, včetně obchodu s lidmi a sexuálního či jiného vykořisťování.
- 5.3 Odstranit všechny škodlivé praktiky jako jsou dětské, předčasné a nucené sňatky či ženská obřízka.
- 5.4 Uznávat a oceňovat neplacenou péči a domácí práce pomocí zajištění veřejných služeb, infrastruktury a politik sociální ochrany a prosazování sdílené odpovědnosti v rámci domácnosti a rodiny podle zvyklostí dané země.
- 5.5 Zajistit ženám rovné příležitosti a plnou a efektivní účast na rozhodování na všech úrovních v politickém, ekonomickém i veřejném životě.
- 5.6 Zajistit všeobecnou dostupnost služeb sexuálního a reprodukčního zdraví a reprodukčního práva, jak bylo dohodnuto v souladu s Akčním programem Mezinárodní konference o populaci a rozvoji a Pekingskou akční platformou a závěrečnými dokumenty návazných konferencí.
- 5.a Provést reformy, které ženám zajistí rovná práva k ekonomickým zdrojům, možnost vlastnictví a hospodaření s pozemky i dalších forem vlastnictví, přístup k finančním službám, dědictví a přírodním zdrojům v souladu s národní legislativou.
- 5.b Rozšířit možnosti využívání moderních technologií, zejména informačních a komunikačních, pro posilování postavení žen.
- 5.c Přijmout a posílit vhodné politiky a vymahatelné právní předpisy pro prosazování rovnosti žen a mužů a posilování postavení žen a dívek ve všech sférách.

6. Zajistit všem dostupnost vody a sanitačních zařízení a udržitelné hospodaření s nimi

- 6.1 Do roku 2030 zajistit univerzální a rovný přístup k bezpečné a cenově dostupné pitné vodě pro všechny.
- 6.2 Do roku 2030 zajistit spravedlivě všem odpovídající sanitační a hygienická zařízení a skoncovat s vylučováním na volných prostranstvích, se zvláštním ohledem na potřeby žen, dívek a lidí v těžké situaci.
- 6.3 Do roku 2030 zlepšit kvalitu vody snížením jejího znečišťování, zamezením vyhazování odpadů do vody a minimalizací vypouštění nebezpečných chemických látek do vody, snížit na polovinu podíl znečištěných odpadních vod a podstatně zvýšit recyklaci a bezpečné opětovné využívání vody v celosvětovém měřítku.
- 6.4 Do roku 2030 podstatně zvýšit efektivitu využívání vody ve všech sektorech a zajistit udržitelný odběr a dodávky pitné vody tak, aby byl vyřešen nedostatek vody a podstatně se snížil počet lidí trpících jejím nedostatkem.
- 6.5 Do roku 2030 zavést integrovanou správu vodních zdrojů na všech úrovních, a to i pomocí přeshraniční spolupráce tam, kde je to vhodné.
- 6.6 Do roku 2020 zajistit ochranu a obnovu ekosystémů souvisejících s vodou, včetně hor, lesů, mokřadů, řek, zvodní (aquifers) a jezer.
 - 6.a Do roku 2030 rozšířit mezinárodní spolupráci a podporu budování kapacit v rozvojových zemích v rámci programů a činností souvisejících s vodou a sanitačními zařízeními zahrnující zadržování, odsolování a efektivní využívání vody, čištění odpadních vod a využívání technologií pro recyklaci a opětovné využívání vody.
 - 6.b Podporovat a posilovat zapojení místních komunit do zlepšování správy vodních zdrojů a sanitačních zařízení.

7. Zajistit přístup k cenově dostupným, spolehlivým, udržitelným a moderním zdrojům energie pro všechny

- 7.1 Do roku 2030 zajistit všem přístup k cenově dostupným, spolehlivým a moderním energetickým službám.
- 7.2 Do roku 2030 podstatně zvýšit podíl energie z obnovitelných zdrojů na celosvětovém energetickém mixu.
- 7.3 Do roku 2030 celosvětově zdvojnásobit energetickou účinnost.
 - 7.a Do roku 2030 zlepšit mezinárodní spolupráci ve zpřístupňování výzkumu a technologií čisté energie, včetně energie z obnovitelných zdrojů, energetické účinnosti a pokročilých a čistších technologií fosilních paliv; podporovat investice do energetické infrastruktury a technologií čisté energie.
 - 7.b Do roku 2030 rozšířit infrastrukturu a vylepšit technologie pro dodávky moderních a udržitelných energetických služeb pro všechny v rozvojových zemích, zejména v nejméně rozvinutých a malých ostrovních rozvojových státech.

8. Podporovat trvalý, inkluzivní a udržitelný hospodářský růst, plnou a produktivní zaměstnanost a důstojnou práci pro všechny

- 8.1 Udržovat ekonomický růst na hlavu v závislosti na podmínkách jednotlivých zemí, zejména minimálně 7 procentní růst HDP ročně v nejméně rozvinutých zemích.
- 8.2 Dosáhnout vyšší úrovně ekonomické produktivity pomocí diverzifikace, technologického rozvoje a inovací, mimo jiné také zaměřením se na odvětví s vysokou přidanou hodnotou a s vysokým podílem lidské práce.
- 8.3 Podporovat politiky orientované na rozvoj, které podporují produktivní činnosti, vytváření důstojných pracovních míst, podnikání, kreativitu a inovace, a podporují vznik a růst mikropodniků, malých a středních podniků, mimo jiné prostřednictvím zpřístupňování finančních služeb.
- 8.4 Postupně až do roku 2030 zlepšovat efektivní využívání globálních zdrojů ve spotřebě i výrobě a učinit vše potřebné pro to, aby ekonomický růst nebyl spojen s poškozováním životního prostředí, v souladu s desetiletým rámcovým programem trvale udržitelné spotřeby a výroby, v jehož čele stojí rozvinuté země.
- 8.5 Do roku 2030 dosáhnout plné a produktivní zaměstnanosti a zajistit důstojnou práci pro všechny ženy a muže, včetně mladých lidí a osob se zdravotním postižením, a zajistit stejnou odměnu za rovnocennou práci.
- 8.6 Do roku 2020 podstatně snížit podíl mladých lidí, kteří nepracují ani nestudují.
- 8.7 Přijmout okamžitá a účinná opatření k vymýcení nucené práce, skoncovat s moderními formami otroctví a s obchodováním s lidmi a dosáhnout zákazu a odstranění nejhorších forem dětské práce, včetně nábory a využívání dětských vojáků, a do roku 2025 odstranit dětskou práci ve všech jejích formách.
- 8.8 Chránit práva a podporovat bezpečné a stabilní pracovní podmínky pro všechny pracující, včetně pracujících migrantů – zejména žen, a lidí s nebezpečným povoláním.
- 8.9 Do roku 2030 navrhnout a realizovat politiky podpory udržitelného cestovního ruchu, který vytváří pracovní místa a podporuje místní kulturu a produkty.
- 8.10 Posílit kapacitu domácích finančních institucí na podporu a rozšíření přístupu k bankovníctví, pojišťovnictví a finančním službám pro všechny.
- 8.a Zvýšit podporu konceptu „Pomoc na podporu obchodu“ (Aid for Trade) pro rozvojové země, zejména těch nejméně rozvinutých, mimo jiné prostřednictvím programu „Prohloubený integrovaný rámec obchodní technické asistence pro nejméně rozvinuté státy (Enhanced Integrated Framework for Trade-Related Technical Assistance to Least Developed Countries, EIF).
- 8.b Do roku 2020 rozvinout a uvést v život globální strategii pro zaměstnávání mladých a realizovat Globální pakt pro pracovní místa Mezinárodní organizace práce.

9. Vybudovat odolnou infrastrukturu, podporovat inkluzivní a udržitelnou industrializaci a inovace

- 9.1 Rozvinout kvalitní, spolehlivou, udržitelnou a odolnou infrastrukturu, zahrnující i regionální a přeshraniční infrastrukturu, na podporu ekonomického rozvoje a zvýšené kvality života, se zaměřením na ekonomicky dostupný a rovný přístup pro všechny.
- 9.2 Podporovat inkluzivní a udržitelnou industrializaci a do roku 2030 významně zvýšit podíl průmyslu na zaměstnanosti a HDP, a to s ohledem na podmínky v jednotlivých zemích, a zdvojnásobit jeho podíl v nejméně rozvinutých státech.
- 9.3 Zlepšit přístup malých průmyslových a jiných podniků – zejména v rozvojových zemích – k finančním službám, včetně dostupných úvěrů, a jejich začleňování do hodnotových řetězců a trhů.
- 9.4 Do roku 2030 zmodernizovat infrastrukturu a zdokonalit vybavení průmyslových podniků tak, aby byly udržitelné, účinněji využívaly zdroje; dále využívat více čistých a k životnímu prostředí šetrných technologií a výrobních procesů; zapojí se všechny státy s ohledem na své možnosti.
- 9.5 Posílit vědecký výzkum, zlepšit technologickou vybavenost průmyslových odvětví ve všech zemích, zejména rozvojových, a do roku 2030 podporovat inovace a významně zvýšit počet výzkumných a vývojových pracovníků na jeden milion obyvatel a výdaje na soukromý i veřejný výzkum a vývoj.
- 9.a Napomáhat rozvoji udržitelné a odolné infrastruktury v rozvojových zemích prostřednictvím lepší finanční, technologické a technické podpory africkým, nejméně rozvinutým, vnitrozemským rozvojovým a malým ostrovním rozvojovým státům.
- 9.b Podporovat rozvoj technologií, výzkumu a inovací v rozvojových zemích, včetně zajišťování příznivého politického prostředí mimo jiné pro průmyslovou diverzifikaci a výrobu zboží s přidanou hodnotou.
- 9.c Výrazně zvýšit přístup k informačním a komunikačním technologiím a usilovat o poskytování všeobecného a cenově dostupného přístupu k internetu v nejméně rozvinutých státech do roku 2020.

10. Snížit nerovnost uvnitř zemí i mezi nimi

- 10.1 Do roku 2030 postupně dosáhnout a udržet růst příjmů spodních 40 procent populace na úrovni vyšší než je celostátní průměr.
- 10.2 Do roku 2030 posilovat a podporovat sociální, ekonomické a politické začleňování všech, bez ohledu na věk, pohlaví, zdravotní postižení, rasu, etnický původ, náboženské vyznání a ekonomické či jiné postavení.
- 10.3 Zajistit rovné příležitosti a snížit nerovnosti, zejména odstraňováním diskriminačních zákonů, politik a postupů, a podporou vhodných právních předpisů, politik a postupů.
- 10.4 Přijmout politická opatření, zejména v oblasti fiskální, mzdové a v oblasti sociální ochrany a postupně dosáhnout větší rovnosti.
- 10.5 Zlepšit regulaci a monitoring globálních finančních trhů a institucí a posílit uplatňování těchto regulací.
- 10.6 Zajistit větší zastoupení a silnější hlas pro rozvojové státy v rozhodování v mezinárodních ekonomických a finančních institucích s cílem vytvořit efektivnější, věrohodnější, spolehlivější a legitimnější instituce.
- 10.7 Usnadňovat řízenou, bezpečnou a zodpovědnou migraci a mobilitu lidí, zahrnující uplatňování plánovaných a dobře řízených migračních politik.
- 10.a Uplatňovat zásadu zvláštního a diferencovaného přístupu k rozvojovým zemím, zejména k těm nejméně rozvinutým, v souladu s dohodami Světové obchodní organizace.
- 10.b Podporovat oficiální rozvojovou pomoc (ODA) a finanční toky zahrnující přímé zahraniční investice do států, které to potřebují nejvíce, zejména nejméně rozvinuté, africké země, malé ostrovní a vnitrozemské rozvojové státy, v souladu s jejich národními plány a programy.
- 10.c Do roku 2030 snížit náklady na převody remitencí migrantů na méně než 3 procenta a eliminovat transakční kanály s náklady vyššími než 5 procent.

11. Vytvořit inkluzivní, bezpečná, odolná a udržitelná města a obce

- 11.1 Do roku 2030 zajistit všem přístup k odpovídajícímu, bezpečnému a cenově dostupnému bydlení a základním službám, zlepšit podmínky bydlení ve slumech.
- 11.2 Do roku 2030 poskytnout všem přístup k bezpečným, finančně dostupným, snadno přístupným a udržitelným dopravním systémům zlepšit bezpečnost silničního provozu zejména rozšířením veřejné dopravy se zvláštním důrazem na potřeby lidí v těžké situaci jako ženy, děti, osoby se zdravotním postižením a starší osoby.
- 11.3 Do roku 2030 posílit inkluzivní a udržitelnou urbanizaci a kapacity pro participativní, integrované a udržitelné plánování a správu měst a obcí ve všech zemích.
- 11.4 Zlepšit úsilí na ochranu a záchranu světového kulturního a přírodního dědictví.
- 11.5 Do roku 2030 výrazně snížit počet úmrtí a dalších negativních dopadů přírodních katastrof zahrnujících pohromy spojené s vodou. Týká se to také přímých ekonomických ztrát ve vztahu ke globálnímu HDP. Zvláštní pozornost je nutné věnovat ochraně chudých a zranitelných lidí.
- 11.6 Do roku 2030 snížit nepříznivý dopad životního prostředí měst na jejich obyvatele, zejména zaměřením pozornosti na kvalitu ovzduší a nakládání s komunálním i jiným odpadem.
- 11.7 Do roku 2030 zajistit všeobecný přístup k bezpečné, inkluzivní a přístupné městské zeleni a veřejnému prostoru, zejména pro ženy a děti, starší osoby a osoby se zdravotním postižením.
- 11.a Podporovat pozitivní ekonomické, sociální a environmentální vazby mezi městskými, příměstskými a venkovskými oblastmi zlepšením národního a regionálního rozvojového plánování.
- 11.b Do roku 2020 výrazně zvýšit počet měst a obcí, které přijímají a realizují integrované politiky a plány na podporu inkluze, účinného využívání zdrojů, zmírňování a adaptace na změnu klimatu, odolnost vůči katastrofám, a vypracovat a realizovat komplexní řízení rizik katastrof na všech úrovních v souladu se Sendaiským rámcem pro DRR 2015–2030.
- 11.c Podporovat nejméně rozvinuté země, mimo jiné prostřednictvím finanční a technické pomoci, při stavbě udržitelných a odolných budov s využitím místních materiálů.

12. Zajistit udržitelnou spotřebu a výrobu

- 12.1 Uplatňovat desetiletý rámec programů pro udržitelnou spotřebu a výrobu se zapojením všech států v čele s rozvinutými a s přihlédnutím k rozvoji a schopnostem států rozvojových.
- 12.2 Do roku 2030 dosáhnout udržitelného hospodaření s přírodními zdroji a jejich efektivního využívání.
- 12.3 Do roku 2030 snížit v přepočtu na hlavu na polovinu globální plýtvání potravinami na maloobchodní a spotřebitelské úrovni a snížit ztráty potravin v celém výrobním a zásobovacím procesu, včetně posklizňových ztrát.
- 12.4 Do roku 2020 dosáhnout k životnímu prostředí šetrného nakládání s chemickými látkami a odpady během celého jejich životního cyklu, v souladu s dohodnutými mezinárodními rámci, a výrazně snížit jejich uvolňování do ovzduší, vody a půdy tak, aby se minimalizovaly nepříznivé dopady na lidské zdraví a životní prostředí.
- 12.5 Do roku 2030 výrazně snížit produkci odpadů s pomocí prevence, redukce, recyklace a opětovného používání.
- 12.6 Podporovat podniky, zejména velké a nadnárodní společnosti, aby přijaly udržitelné postupy a začlenily informace o udržitelnosti do svých pravidelných zpráv.
- 12.7 Prosazovat udržitelné postupy v zadávání veřejných zakázek v souladu s národními politikami a prioritami.
- 12.8 Do roku 2030 zajistit, aby lidé v celém světě měli relevantní informace a povědomí o udržitelném rozvoji a životním stylu v souladu s přírodou.
- 12.a Podporovat rozvojové země, aby posílily své vědecké a technologické kapacity, a přešly tak k udržitelnějšímu způsobu výroby a spotřeby.
- 12.b Vytvořit a zavést nástroje pro sledování dopadů udržitelného rozvoje na cestovní ruch, který vytváří pracovní místa a podporuje místní kulturu a produkty.
- 12.c Usměrnit neefektivní dotace na fosilní paliva podporující nadbytečnou spotřebu odstraňováním pokrivení trhu v souladu s podmínkami v jednotlivých státech, mimo jiné prostřednictvím daňové restrukturalizace a rušením těchto škodlivých dotací tam, kde existují, aby byl zřejmý jejich dopad na životní prostředí. Je potřeba přitom brát plně v úvahu specifické potřeby a podmínky rozvojových zemí a minimalizovat možné negativní dopady na jejich rozvoj způsobem, který bude chránit chudé a dotčené komunity.

13. Přijmout bezodkladná opatření na boj se změnou klimatu a zvládnání jejích dopadů

- 13.1 Ve všech zemích zvýšit odolnost a schopnost adaptace na nebezpečí související s klimatem a přírodními pohromami.
- 13.2 Začlenit opatření v oblasti změny klimatu do národních politik, strategií a plánování.
- 13.3 Zlepšit vzdělávání a zvyšování povědomí o klimatické změně, rozšířit lidské i institucionální kapacity pro zmírňování změny klimatu, adaptaci na ni, snižování jejích dopadů a včasné varování.
- 13.a Uvést do praxe závazek přijatý vyspělými zeměmi v Rámcové úmluvě OSN o změně klimatu a do roku 2020 společně dát k dispozici ze všech zdrojů 100 miliard ročně na řešení potřeb rozvojových zemí v souvislosti se smysluplnými opatřeními na zmírňování a transparentností při jejich zavádění a plně zprovoznit Zelený klimatický fond v co nejkratší době.
- 13.b Podporovat mechanismy pro zvyšování kapacit pro efektivní plánování a řízení v oblasti změny klimatu v nejméně rozvinutých zemích, se zaměřením na ženy, mládež, místní a přehlížené komunity.

14. Chránit a udržitelně využívat oceány, moře a mořské zdroje pro zajištění udržitelného rozvoje

- 14.1 Do roku 2025 předcházet a výrazně snižovat znečištění moří, zejména znečištění, které je způsobováno činnostmi na pevnině, včetně odpadků a znečištění z živin.
- 14.2 Do roku 2020 udržitelně spravovat a chránit mořské a pobřežní ekosystémy, aby se zabránilo výrazným negativním dopadům, mimo jiné posilováním jejich odolnosti a opatřeními na jejich obnovu s cílem zajistit zdravé a produktivní oceány.
- 14.3 Minimalizovat a řešit dopady okyselení oceánů, mimo jiné prohlubováním vědecké spolupráce na všech úrovních.
- 14.4 Do roku 2020 dosáhnout účinné regulace rybolovu a skoncovat s nadměrným rybolovem, nezákonným, nehlášeným a neregulovaným rybolovem a nešetrnými metodami rybolovu, zavést vědecky podložené plány hospodaření s cílem obnovit populace ryb v co nejkratším možném čase přinejmenším na úroveň, která dokáže produkovat maximální udržitelný výnos podle biologických vlastností jednotlivých druhů.
- 14.5 Do roku 2020 zakonzervovat alespoň 10 procent pobřežních a mořských oblastí v souladu s vnitrostátním i mezinárodním právem a na základě nejlepších dostupných vědeckých informací.
- 14.6 Do roku 2020 zakázat některé formy dotací na rybolov, které přispívají k nadměrnému rybolovu, odstranit dotace, které přispívají k nezákonnému, nehlášenému a neregulovanému rybolovu a upustit od zavádění obdobných nových dotací s vědomím, že odpovídající a efektivní zvláštní a diferencovaný přístup k rozvojovým a nejméně rozvinutým zemím by se měl stát nedílnou součástí vyjednávání Světové obchodní organizace o dotacích na rybolov*.

* S ohledem na probíhající vyjednávání Světové obchodní organizace, Rozvojovou agendu a Dauhá a Hongkongským ministerským mandátem.

- 14.7 Do roku 2030 zvýšit ekonomický přínos z udržitelného využívání mořských zdrojů, mimo jiné prostřednictvím řízeného rybolovu, akvakultury a cestovního ruchu pro malé ostrovní rozvojové a nejméně rozvinuté státy.
- 14.a Rozšířit vědecké poznání, rozvíjet výzkumné kapacity a transfer námořních technologií s ohledem na kritéria a pokyny Mezivládní oceánografické komise o transferu námořních technologií a s cílem zlepšit zdraví oceánů a zvýšit přínos biologické rozmanitosti moří na rozvoj rozvojových zemí, zejména malých ostrovních rozvojových a nejméně rozvinutých států.
- 14.b Zajistit malým rybářům přístup k mořským zdrojům a trhům.
- 14.c Posílit ochranu a udržitelné využívání oceánů a jejich zdrojů prostřednictvím mezinárodního práva, jak je zapsáno v Úmluvě o mořském právu, která stanovuje právní rámec pro zachování a udržitelné využívání oceánů a jejich zdrojů, s odvoláním na článek 158 dokumentu Budoucnost, jakou chceme (The Future We Want).

15. Chránit, obnovovat a podporovat udržitelné využívání suchozemských ekosystémů, udržitelně hospodařit s lesy, potírat rozšiřování pouští, zastavit a následně zvrátit degradaci půdy a zastavit úbytek biodiverzity

- 15.1 Do roku 2020 zajistit ochranu, obnovu a udržitelné využívání suchozemských a vnitrozemských sladkovodních ekosystémů a jejich služeb, zejména lesů, mokřadů, hor a suchých oblastí, v souladu se závazky z mezinárodních dohod.
- 15.2 Do roku 2020 podpořit zavádění udržitelného hospodaření se všemi typy lesů, zastavit odlesňování, obnovit zničené lesy a podstatně zvýšit zalesňování a obnovu lesů na celém světě.
- 15.3 Do roku 2030 bojovat proti rozšiřování pouští, obnovovat znehodnocenou půdu, včetně pozemků postižených rozšiřováním pouští, suchem či záplavami, usilovat o dosažení světa, ve kterém již nedochází k degradaci půdy.
- 15.4 Do roku 2030 zajistit zachování horských ekosystémů, včetně jejich biodiverzity, aby se zvýšila jejich schopnost poskytovat výhody, které jsou nezbytné pro udržitelný rozvoj.
- 15.5 Přijmout neodkladná a výrazná opatření na snižování degradace přirozeného prostředí, zastavit ztrátu biodiverzity a do roku 2020 chránit a zabraňovat vyhynutí ohrožených druhů.
- 15.6 Zajistit spravedlivé rozdělování přínosů plynoucích z využívání genetických zdrojů a podporovat odpovídající přístup k těmto zdrojům.
- 15.7 Přijmout neodkladná opatření ke skoncování s pytláčením a pašováním chráněných druhů rostlin a živočichů a řešit nabídku i poptávku po nelegálních přírodních produktech.
- 15.8 Do roku 2020 zavést opatření proti zavlečení invazivních druhů do suchozemských a vodních ekosystémů a výrazně snížit jejich dopad na tyto ekosystémy, kontrolovat nebo vymýtit prioritní invazivní druhy.
- 15.9 Do roku 2020 začlenit hodnoty ekosystému a biodiverzity do národního i regionálního plánování, rozvojových procesů a strategií na snižování chudoby.
- 15.a Mobilizovat a významně zvýšit finanční prostředky ze všech zdrojů na zachování a udržitelné využívání biodiverzity a ekosystémů.
- 15.b Mobilizovat značné prostředky ze všech zdrojů na všech úrovních na financování udržitelného hospodaření s lesy a poskytnout odpovídající pobídky rozvojovým zemím na zlepšení tohoto hospodaření, včetně ochrany a obnovy lesů.
- 15.c Zvýšit mezinárodní podporu boji proti pytláčení a pašování chráněných druhů, mimo jiné zvyšováním schopností místních komunit věnovat se udržitelným příležitostem k obživě.

16. Podporovat mírové a inkluzivní společnosti pro udržitelný rozvoj, zajistit všem přístup ke spravedlnosti a vytvořit efektivní, odpovědné a inkluzivní instituce na všech úrovních

- 16.1 Výrazně snížit všechny formy násilí a související míru úmrtnosti všude na světě.
- 16.2 Skoncovat se zneužíváním, vykořisťováním a obchodem s lidmi a všemi formami násilí na dětech a jejich mučení.
- 16.3 Podporovat svrchovanost práva na národní i mezinárodní úrovni a zajistit rovný přístup ke spravedlnosti pro všechny.
- 16.4 Do roku 2030 výrazně snížit pohyb nezákonných finančních prostředků a zbraní, usilovat o navrácení odcizeného majetku a bojovat proti všem formám organizovaného zločinu.
- 16.5 Podstatně omezit korupci a úplatkářství ve všech formách.
- 16.6 Vytvořit účinné, odpovědné a transparentní instituce na všech úrovních.
- 16.7 Zajistit odpovědné, inkluzivní, participační a zastupitelské rozhodování na všech úrovních.
- 16.8 Rozšířit a posílit zapojení rozvojových zemí do rozhodování v mezinárodních institucích.
- 16.9 Do roku 2030 poskytnout všem právní subjektivitu, včetně registrace při narození.
- 16.10 Zajistit veřejnosti přístup k informacím a ochranu základních svobod, v souladu s vnitrostátními právními předpisy a mezinárodními dohodami.
- 16.a Posílit příslušné instituce států, mimo jiné prostřednictvím mezinárodní spolupráce, pro budování kapacit na všech úrovních pro boj proti násilí, terorismu a trestné činnosti, zejména v rozvojových státech.
- 16.b Podporovat a prosazovat nediskriminační zákony a politiku udržitelného rozvoje.

17. Oživit globální partnerství pro udržitelný rozvoj a posílit prostředky pro jeho uplatňování

- 17.1 Posílit mobilizaci domácích zdrojů, mimo jiné prostřednictvím mezinárodní podpory rozvojovým zemím, ke zlepšení domácích kapacit pro výběr daní a dalších příjmů.
- 17.2 Plně realizovat závazky rozvinutých zemí v rámci Oficiální rozvojové pomoci (ODA), včetně závazku mnoha vyspělých zemí poskytnout 0,7 procenta ODA/HND rozvojovým zemím a 0,15 až 0,20 procenta ODA/HND nejméně rozvinutým zemím; poskytovatelé ODA by měli zvážit stanovení cíle poskytnout alespoň 0,20 procenta ODA/HND nejméně rozvinutým zemím.
- 17.3 Mobilizovat dodatečné finanční prostředky z různých zdrojů pro rozvojové státy.
- 17.4 Pomoci rozvojovým zemím při dosahování dlouhodobé dluhové udržitelnosti prostřednictvím koordinovaných politik zaměřených na podporu financování dluhu, oddlužení a restrukturalizaci dluhu dle potřeby, a zabývat se vnějším zadlužením silně zadlužených chudých zemí, aby se snížila jejich míra zadluženosti.
- 17.5 Přijmout a realizovat režimy na podporu investic pro nejméně rozvinuté státy.
- 17.6 Posílit spolupráci sever-jih, jih-jih, trojstrannou regionální a mezinárodní spolupráci v přístupu k vědě, technologiím a inovacím, a posílit sdílení znalostí za vzájemně dohodnutých podmínek, mimo jiné prostřednictvím lepší koordinace stávajících mechanismů, zejména na úrovni OSN, a prostřednictvím mechanismu mezinárodního zpřístupňování technologií.
- 17.7 Podporovat rozvoj, transfer a rozšiřování technologií šetrných k životnímu prostředí do rozvojových zemí za výhodných podmínek, včetně koncesí a preferenčních podmínek na základě vzájemných dohod.
- 17.8 Plně zprovoznit technologickou banku a mechanismy budování vědeckých, technologických a inovačních kapacit pro nejméně rozvinuté státy do roku 2017 rozšířit používání technologií, zejména informačních a komunikačních.
- 17.9 Posílit mezinárodní podporu pro realizaci efektivního a cíleného budování kapacit v rozvojových zemích na podporu národních plánů naplňování všech cílů udržitelného rozvoje, a to i prostřednictvím spolupráce sever-jih, jih-jih a trojstranné spolupráce.
- 17.10 Podporovat univerzální, standardizovaný, otevřený, nediskriminační a spravedlivý multilaterální

obchodní systém pod dohledem Světové obchodní organizace (WTO), a to i prostřednictvím závěrů vyjednávání v Rozvojové agendě WTO z Dauhá.

- 17.11 Výrazně zvýšit vývoz rozvojových zemí, zejména s cílem zdvojnásobit podíl nejméně rozvinutých států na světovém vývozu do roku 2020.
- 17.12 Umožnit nejméně rozvinutým státům bezcelní a bezkvótový přístup na trhy v dlouhodobém měřítku, v souladu s rozhodnutími Světové obchodní organizace, mimo jiné zajištěním toho, že preferenční pravidla původu vztahující se na dovoz z nejméně rozvinutých států jsou transparentní a jednoduchá a přispívají k usnadnění přístupu na trhy.
- 17.13 Posílit globální makroekonomickou stabilitu, mimo jiné prostřednictvím koordinace politik a jejich koherence.
- 17.14 Podporovat politickou soudržnost pro udržitelný rozvoj.
- 17.15 Respektovat politiku jednotlivých států při zavádění a provádění politik pro vymýcení chudoby a udržitelný rozvoj.
- 17.16 Posílit globální partnerství pro udržitelný rozvoj podporované mnohostranným partnerstvím ve prospěch mobilizace a sdílení znalostí, expertízy, technologií a finančních zdrojů na podporu dosažení cílů udržitelného rozvoje ve všech zemích, zejména rozvojových.
- 17.17 Podněcovat a podporovat efektivní partnerství veřejných institucí, partnerství veřejného a soukromého sektoru a partnerství v rámci občanské společnosti, a to na základě zkušeností a využívání zdrojových strategií partnerství.
- 17.18 Do roku 2020 zvýšit podporu budování kapacit rozvojových zemí, včetně nejméně rozvinutých a malých ostrovních rozvojových států, k výraznému zvýšení dostupnosti vysoce kvalitních, aktuálních a spolehlivých údajů členěných podle příjmů, pohlaví, věku, rasy, etnického původu, migračního statutu, zdravotního postižení, geografické polohy a dalších relevantních charakteristik v národním kontextu.
- 17.19 Do roku 2030 stavět na stávajících iniciativách s cílem rozvinout prostředky pro měření pokroku v oblasti trvale udržitelného rozvoje, které doplní hrubý domácí produkt a podporou budování statistických kapacit rozvojových států.

Použito ve znění z webových stránek Informačního centra OSN v Praze (<https://osn.cz/osn/hlavni-temata/cile-udrzitelneho-rozvoje-sdgs/>)

Příloha 3 – SEZNAM ZDROJŮ

Jak na udržitelné obce:

DOUGHNUT ECONOMICS ACTION LAB, 2022. *Doughnut Unrolled Data Portrait of Place*. <https://docs.google.com/document/d/1OR93licrrNEr9uJnXAC2Gpy6iVHsnDeGEYkOZJZd9eo/edit?usp=sharing>

EVROPSKÝ PARLAMENT, 2022. *Rozhodnutí evropského parlamentu a Rady (EU) 2022/591 ze dne 6. Dubna 2022 o všeobecném akčním programu Unie pro životní prostředí na období do roku 2030*. Úřední věstník Evropské unie. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022D0591&from=EN>

MMR, 2022. *Rozbíháme projekt na podporu dosahování Cílů udržitelného rozvoje v obcích*. Územné dimenze. <https://mmr.cz/cs/microsites/uzemni-dimenze/novinky/rozbihame-projekt-na-podporu-dosahovani>

PÁBENÍ, 2022. *KOMPAS UDRŽITELNÉHO ČESKA*. <https://drive.google.com/drive/folders/1cVNnsPNqt8lXWerjvn4i2fkguyHfNNTa>

URBACT, GLOBAL GOALS FOR CITIES, 2023. *Global Goals for Cities Learning Kit*. <https://urbact.eu/global-goals-cities-learning-kit>

SDG 1 – Konec chudoby

ČSÚ, 2023. *Příjmy a životní podmínky domácností – 2022*. <https://www.czso.cz/csu/czso/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-7isum3msez>

FEDERIČOVÁ, M., KALÍŠKOVÁ, H., ZAPLETALOVÁ, L., 2022. *Chudoba a sociální dávky v sociálně vyloučených lokalitách*. *CERGE EI, IDEA, Studie 8/2022*. https://idea.cerge-ei.cz/files/IDEA_Studie_8_2022_Chudoba/IDEA_Studie_8_2022_Chudoba_CZ_abstrakt.pdf

SDG 2 – Konec hladu

EUROSTAT, 2023. *Overweight and obesity – BMI statistics (Data presented in this article refer to the year 2019)*. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Overweight_and_obesity_-_BMI_statistics

FAO, 2022. *The state of food security and nutrition in the world*. <https://www.fao.org/publications/sofi/2022/en/>

LOVIME BIO, n.d. *Proniknou biopotraviny do českých školních jídelen?* <https://www.lovime.bio/clanky/proniknou-biopotraviny-do-ceskych-skolnich-jidelen/>

MZE ČR, 2023. *Ročenka 2021: Ekologické zemědělství v České republice*. https://www.agrovenkov.com/attachments/Rocenka_2021.pdf

OECD, WHO, 2021. *State of Health in the EU, Czechia: Country Health Profile 2021*. https://health.ec.europa.eu/system/files/2021-12/2021_chp_cs_english.pdf

SDG 3 – Zdraví a kvalitní život

NÁRODNÍ MONITOROVACÍ STŘEDISKO PRO DROGY A ZÁVISLOSTI, 2022. *Souhrnná zpráva o závislostech v České republice*. https://www.drogy-info.cz/data/obj_files/33592/1131/Souhrnna_zprava_o_zavislostech_2021_fin.pdf

OECD, WHO, 2021. *State of Health in the EU, Czechia: Country Health Profile 2021*. https://health.ec.europa.eu/system/files/2021-12/2021_chp_cs_english.pdf

SASTE ROMA, 2023. *Projekt Saste Roma v kostce*. <https://www.sasteroma.com/o-projektu>

SDG 4 – Kvalitní vzdělání

ČSÚ, 2022. *Statistická ročenka České republiky 2022*.

<https://www.czso.cz/csu/czso/statisticka-rocenka-ceske-republiky-2022>

ČŠI, 2022. *Zajímavosti českého vzdělávání: Vybrané faktory ovlivňující podmínky, průběh a výsledky vzdělávání pohledem pěti let sekundárních analýz*. https://www.csicr.cz/CSICR/media/Elektronicke-publikace/2023/SA_Zajimavosti_ceskeho_vzdelavani/html5/index.html?pn=3

ČŠI, 2021. *Čtenářství ve 21. století – Sekundární analýza PISA 2018*.

https://www.csicr.cz/CSICR/media/Prilohy/2021_přilohy/Dokumenty/PISA_2018_Ctenarstvi_21_stoleti.pdf

KRAJHANZL, J., CHABADA, T., SVOBODOVÁ, R., KÁCHA, O., VINTR, J., BECKOVÁ, A., A KOL., 2021. *České klima 2021: Výzkumný report pro nejmladší, 15–20 let. Mapa českého veřejného mínění v oblasti změny klimatu*. MUNI FSS, Green Dock.

https://www.clovekvtsni.cz/media/publications/1712/file/report_-vt-15-20-let_fin08-09.pdf

<https://docs.google.com/document/d/1OR93licrrNER9uUnXAC2Gpy6iVHSnDeGEYkOZJZd9eo/edit?usp=sharing>

SDG 5 – Rovnost mužů a žen

EUROSTAT, 2023a. *Employment rate of adults by sex, age groups, educational attainment level, number of children and age of youngest child (%)*.

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/LFST_HHEREDCH_custom_5558761/default/table?lang=en

EUROSTAT, 2023b. *Gender pay gap statistics*. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Gender_pay_gap_statistics#Gender_pay_gap_levels_vary_significantly_across_EU

EUROPEAN COMMISSION, 2022. *2022 Country Report – Czechia*. SWD(2022) 605 final.

https://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/aktualne/2022-european-semester-country-report-czechia_en_2.pdf

GENDER EQUALITY INDEX, 2022. *Czechia in 2022 edition*.

<https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2022/CZ>

SDG 6 – Pitná voda, kanalizace

CENIA, 2022. *Zpráva o životním prostředí České republiky 2021*. Česká informační agentura životního prostředí.

<https://www.cenia.cz/publikace/zpravy-o-zp/>

SDG 7 – Dostupné a čisté energie

CENIA, 2022. *Zpráva o životním prostředí České republiky 2021*. Česká informační agentura životního prostředí.

<https://www.cenia.cz/publikace/zpravy-o-zp/>

ČHMÚ, 2022. *Znečištění ovzduší na území České republiky v roce 2021 – SOUHRN*.

https://www.chmi.cz/files/portal/docs/uoco/isko/grafroc/21groc/gr21cz/21_00_souhrn_v2.pdf

EVROPSKÁ KOMISE, 2022. *Zvláštní Eurobarometr 524, Postoje Evropanů ke kvalitě ovzduší (Česko)*.

<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2660>

KLUSÁČEK, J., TRANOVÁ, F., PAŠEK, O., POLANECKÝ, K., KALENDA, S., 2022. *Energetická chudoba a její řešení*. Hnutí Duha. Ostravská Univerzita. Platforma pro sociální bydlení. Za bydlení. https://uploads-ssl.webflow.com/5ef4ac1cc5dd69384a10c66e/63caa2621ae5b1117941a4fc_soc_bydleni_finalni_jedna_strana_opr.pdf

SDG 8 – Důstojná práce a ekonomický růst

EVROPSKÁ KOMISE, 2021. *Bleskový Eurobarometr 499, Postoje Evropanů k turizmu.*

<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2283>

OECD, 2021. *Czech Republic Country Note – Skills Outlook 2021: Learning for Life.* OECD, Paris.

<https://www.oecd.org/czech/Skills-Outlook-CzechRepublic-EN.pdf>

WIEDERMANN, T., ŠVEJCAR, J., THEUER, M., VAŠINA, M., MÜLLER, J., 2022. *Budoucnost českého*

pracovního trhu: Co čeká český pracovní trh a zaměstnance z pohledu upskillingu, reskillingu a celkové

produktivity. Boston Consulting Group, The Aspen Institute Central Europe. <https://web-assets.bcg.com/db/7d/9e4efb494d71bd3a285c296ead48/budoucnost-ceskeho-pracovniho-trhu.pdf>

SDG 9 – Průmysl, inovace a infrastruktura

ČSÚ, 2023. *Shrnutí základních údajů o výzkumu a vývoji za rok 2021.* <https://www.czso.cz/documents/10180/164606764/21100222a.pdf/f1b91be1-7144-4da3-87c4-a10592a5e0f3?version=1.1>

EVROPSKÁ KOMISE, 2022. *Eco-Innovation at the heart of European policies.*

https://green-business.ec.europa.eu/eco-innovation_en

IMD WORLD COMPETITIVENESS CENTER, 2022. *Competitiveness Ranking, Czech republic.*

<https://worldcompetitiveness.imd.org/countryprofile/CZ/wcy>

WORLD INTELLECTUAL PROPERTY ORGANIZATION, 2022. *Global Innovation Index 2022, Czech Republic.*

https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_2000_2022/cz.pdf

SDG 10 – Méně nerovnosti

EUROSTAT, 2023. *Gini coefficient of equivalised disposable income – EU-SILC survey.*

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_di12/default/table?lang=en

KOMÁREK, J., 2021. *Majetkové nerovnosti.* PAQ Research.

https://drive.google.com/file/d/1eCt-Y216ynSaRcYVudAlum1_goCFW1w_/view

MDM, 2022. *Minimální důstojná mzda.* <https://www.dustojnamzda.cz/>

SDG 11 – Udržitelná města a obce

ACEA (THE EUROPEAN AUTOMOBILE MANUFACTURERS' ASSOCIATION), 2022. *Electric cars: Half of all chargers in EU concentrated in just two countries.*

<https://www.acea.auto/press-release/electric-cars-half-of-all-chargers-in-eu-concentrated-in-just-two-countries/>

CZECHINVEST, 2022. *Počet a plocha evidovaných brownfieldů.* Envirometr.

<https://www.envirometr.cz/data/pocet-a-plocha-evidovanych-brownfieldu>

DELOITTE, 2022. *Property Index: Overview of European Residential Markets.*

https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/cz/Documents/real-estate/Property_Index_2022.pdf

KLUSÁČEK, J., GREINER, M., LESÁK, V., KOWALIKOVÁ, I., BROŽ, J., 2021. *Bydlení jako problém, Zpráva o vyloučení z bydlení 2021.* Platforma pro sociální bydlení & Ostravská univerzita.

<https://socialnibydeni.org/wp-content/uploads/2021/10/Bydleni-jako-problem-2021.pdf>

OECD, n.d. *Affordable housing database, Social rental housing stock %, 2020.*

<https://www.compareyourcountry.org/housing/en/3/all/default>

SDG 12 – Odpovědná výroba a spotřeba

CENIA, 2022. *Produkce komunálních odpadů*. Envirometr.

<https://www.envirometr.cz/data/produkce-komunalnich-odpadu>

CENIA, ČSÚ, 2022. *Podíl jednotlivých kategorií nakládání s komunálními odpady*. Envirometr.

<https://www.envirometr.cz/data/podil-jednotlivych-kategori-nakladani-s-komunalnimi-odpady>

EVROPSKÁ ENVIRONMENTÁLNÍ AGENTURA, 2023. *Circular material use rate in Europe*.

<https://www.eea.europa.eu/ims/circular-material-use-rate-in-europe>

EVROPSKÁ KOMISE, 2021. *Bleskový Eurobarometr 498, Malé a střední podniky, efektivnější využívání zdrojů a zelené trhy*. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2287>

EVROPSKÝ PARLAMENT, RADA EVROPSKÉ UNIE, 2018. *Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU)*

2018/852 ze dne 30. května 2018, kterou se mění směrnice 2008/98/ES o odpadech (Text s významem pro EHP).

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A32018L0851>

EUROSTAT, 2022. *EU's circular material use rate decreased in 2021*.

<https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20221213-1>

MŽP ČR, 2021. *Strategický rámec cirkulární ekonomiky České republiky 2040*. [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/cirkularni_cesko/\\$FILE/OODP-Cirkularni_Cesko_2040_web-20220201.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/cirkularni_cesko/$FILE/OODP-Cirkularni_Cesko_2040_web-20220201.pdf)

SDG 13 – Klimatická opatření

ČSÚ, 2023. *Česká republika v mezinárodním srovnání (vybrané údaje) – 2022, Životní prostředí, 1.2 Emise oxidu uhličitého (CO₂) na obyvatele*. <https://www.czso.cz/documents/10180/171348105/370002220102.pdf/05773304-4306-450b-b823-2f96ed682fa4?version=1.1>

CENIA, 2022. *Zpráva o životním prostředí České republiky 2021*. Česká informační agentura životního prostředí.

<https://www.cenia.cz/publikace/zpravy-o-zp/>

EVROPSKÁ KOMISE, 2022. *Zvláštní Eurobarometr 527, Vnímání spravedlnosti u zelené transformace (Česko)*.

<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2672>

SDG 14 – Život ve vodě

EVROPSKÁ KOMISE, 2021. *Special Eurobarometer 515, Consumption habits regarding fishery and aquaculture products*. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2271>

SDG 15 – Život na souši

CENIA, 2022. *Zpráva o životním prostředí České republiky 2021*. Česká informační agentura životního prostředí. <https://www.cenia.cz/publikace/zpravy-o-zp/>

CENTRUM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ, 2022. *Tisková zpráva, Hodnocení ochrany a stavu životního prostředí – září až listopad 2022*.

https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a5583/f9/oe221206.pdf

SDG 16 – Mír, spravedlnost a silné instituce

CENTRUM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ, 2023. *Tisková zpráva, Spokojenost se stavem vybraných oblastí veřejného života – listopad/prosinec 2022.*

https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a5610/f9/ps230210.pdf

EVROPSKÁ KOMISE, 2022a. *Open Data Maturity Report 2022.*

https://data.europa.eu/sites/default/files/data.europa.eu_landscaping_insight_report_n8_2022_1_1.pdf

EVROPSKÁ KOMISE, 2022b. *Zvláštní Eurobarometr 527, Vnímání spravedlnosti u zelené transformace (Česko).*

<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2672>

TRANSPARENCY INTERNATIONAL, 2023. *Česku chybí dlouhodobá strategie omezování korupce, odhaluje Index vnímání korupce. Odpovědnost nesou politici.*

https://www.transparency.cz/cpi2022/?gclid=Cj0KCQjw8e-gBhD0ARIsAJiDsaWnVjzsREtD053vDRtW_3XDhGJdQ7Qhtv97NDtzRpp_e7JqKJNIGjsaApaGEALw_wcB

SDG 17 – Partnerství ke splnění cílů

EVROPSKÁ KOMISE, 2022. *Zvláštní Eurobarometr 521, Občané EU a rozvojová spolupráce (Česko).*

<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2673>

AGRO CITY – MAC

AGENTURA PRO SOCIÁLNÍ ZAČLEŇOVÁNÍ, n.d. *Co je sociální vyloučení?*

https://www.socialni-zaclenovani.cz/index_socialniho_vyloucení/

ASOCIACE MÍSTNÍCH POTRAVINOVÝCH INICIATIV, PRO-BIO LIGA, n.d. *Otázky o KPZ, Co znamená komunitou podporované zemědělství?* <https://kpzinfo.cz/co-je-kpz/otazky-o-kpz/>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2023. *Příjmy a životní podmínky domácností – 2022: Stručný komentář.*

<https://www.czso.cz/documents/10180/189719223/16002123kc.pdf>

[ccc2ab05-fac6-4daf-929a-ec5442fcb782?version=1.3](https://www.czso.cz/documents/10180/189719223/16002123kc.pdf?version=1.3)

CHIOCCA, D., 2022. *PNRR, 2 milioni di euro per piantare alberi a Monterusciello. L'iniziativa, voce Flegrea.*

<https://www.liniziativa.net/pnrr-2-milioni-di-euro-per-piantare-alberi-a-monterusciello/>

CHIOCCA, D., 2019. *Progetto MAC/ Al via i lavori di riqualificazione di Piazza De Curtis a Monterusciello [foto]. L'iniziativa, voce Flegrea.*

<https://www.liniziativa.net/progetto-mac-al-via-i-lavori-di-riqualificazione-di-piazza-de-curtis-a-monterusciello/>

CASCIARO, T., 2023. *Pozzuoli punta a diventare "Città del Vino": L'assessore Zazzaro chiama a raccolta gli operatori del settore. Cronaca Flegrea.* <https://www.cronacaflegrea.it/>

[pozzuoli-punta-a-diventare-citta-del-vino-lassessore-zazzaro-chiama-a-raccolta-gli-operatori-del-settore/](https://www.cronacaflegrea.it/pozzuoli-punta-a-diventare-citta-del-vino-lassessore-zazzaro-chiama-a-raccolta-gli-operatori-del-settore/)

ELISEI, P., 2023. *Online rozhovor vedený B. Kurka Ivanegovou o projekte AGROCITY MAC (17.3.2023).*

ELISEI, P., 2022. *MAC (Monterusciello Agro City): A courageous, creative, concrete and inclusive project.*

Urban Innovative Actions. [https://www.uia-initiative.eu/en/news/](https://www.uia-initiative.eu/en/news/mac-monterusciello-agro-city-courageous-creative-concrete-and-inclusive-project)

[mac-monterusciello-agro-city-courageous-creative-concrete-and-inclusive-project](https://www.uia-initiative.eu/en/news/mac-monterusciello-agro-city-courageous-creative-concrete-and-inclusive-project)

ELISEI, P., 2020. *MAC Project ZOOM-in 3: The protagonists pass on the acquired knowledge.*

<https://www.uia-initiative.eu/en/news/mac-project-zoomin-3-protagonists-pass-acquired-knowledge>

ELISEI, P., 2020. *The MAC project Journal N °5.* Urban Innovative Actions.

https://www.uia-initiative.eu/sites/default/files/2020-06/Pozzuoli_MAC_Journal_5.pdf

ELISEI, P., 2019. *The MAC project Journal N °4.* Urban Innovative Actions.

https://www.uia-initiative.eu/sites/default/files/2019-06/Pozzuoli_MAC_Journal_4.pdf

ELISEI, P., 2018. *The MAC project Journal N °3*. Urban Innovative Actions. https://www.uia-initiative.eu/sites/default/files/2019-02/Pozzuoli_Journal.pdf

ELISEI, P., LEOPA, S., LOPEZ, R., DI LORENZO, A., GERUNDO, R. 2018. Agro-Cities as a Way to Counteract Urban Poverty. *Conference Real Corp 2018 – Expanding Cities - Diminishing Space*. https://www.researchgate.net/publication/340278911_Agro-Cities_as_a_Way_to_Counteract_Urban_Poverty

GERUNDO, R. *Pozzuoli, notes about recent urban history and development prospects*. In: ACIERNO, A., CAMILETTI, P. (eds), 2020. The case of Phlegraean Fields coastal area on the Mediterranean Sea. CO-LAND. Inclusive Coastal Landscapes. https://www.coland.eu/uploads/1/1/8/4/118457910/co-land_pozzuoli_booklet_single_page_website_version_18oct2020_compressed.pdf

GUADAGNO, E., 2016. *Planned relocation: Lessons from Italy*. Migration, Environment and Climate Change: Policy Brief Series, 7:2. https://publications.iom.int/system/files/pdf/policy_brief_series_vol2_issue7.pdf

HUDCOVÁ, E., MOUDRÝ, J., VESELÁ, T., CHOVANEC, T., 2019. *Sociální zemědělství a podnikání v Českých regionech*. Ministerstvo zemědělství. https://eagri.cz/public/web/file/619130/brozura_online.pdf

KILBURN, CH., DE NATALE, G., CARLINO, S., 2017. Progressive approach to eruption at Campi Flegrei caldera in southern Italy. *Nature Communications*, 15312. <https://www.nature.com/articles/ncomms15312>

L'INIZIATIVA, REDAZIONE, 2021. *Pozzuoli, consegnati 56 orti urbani su terreni di Monterusciello*. L'Iniziativa – Voce Flegrea. <https://www.liniziativa.net/pozzuoli-consegnati-56-orti-urbani-su-terreni-di-monterusciello/>

MAC – MONTERUSCIELLO AGRO CITY, 2020. *MAC ZOOM IN N°3: Inside the knowledge*. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=hiHb1DQ9rSo>

MAC POZZUOLI, 2021. *Pozzuoli, presentati i primi risultati del MAC, progetto europeo di rigenerazione che punta a trasformare il paesaggio agrourbano*. <https://www.macpozzuoli.eu/news/84-pozzuoli-presentati-i-primi-risultati-del-mac-progetto-europeo-di-rigenerazione-che-punta-a-trasformare-il-paesaggio-agrourbano>

MIKOVCOVÁ, M., 2015. Oživání městského společenství: Případ komunitních zahrad v Praze. *Lidé Města/ Urban People 17:1*. <https://lidemesta.cuni.cz/LM-790-version1-mikovcova.pdf>

MILAN URBAN FOOD POLICY PACT, 2015. <https://www.milanurbanfoodpolicypact.org/wp-content/uploads/2020/12/Milan-Urban-Food-Policy-Pact-EN.pdf>

MPSV ČR, *Strategie sociálního začleňování 2021–2030*. <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/Strategie+sociálního+začleňování+2021-2030.pdf/dfd1647d-ebf7-efe3-e797-efcf865cb171>

ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ, 1998. *Statement of commitment for action to eradicate poverty adopted by administrative committee on coordination*. ECOSOC/5759. <https://press.un.org/en/1998/19980520.eco5759.html>

POKORNÁ, R., 2020. *Metodika zakládání komunitních zahrad*. Hlavní město Praha. https://envis.praha.eu/publikace_zp/metodiky/metodikaMHMP_zakladaniKZ2020_web.pdf

PUNTO MAGAZINE, REDAZIONE, 2021. *Pozzuoli, riqualificata piazza Antonio de Curtis* [foto]. Punto Magazine. <https://puntomagazine.it/2021/01/29/pozzuoli-riqualifica-piazza-antonio-de-curtis/>

SESANA, I., 2022. *Vecchie case che diventano a impatto (quasi) zero*. Slow News. <https://www.slow-news.com/ambiente/vecchie-case-che-diventano-a-impatto-quasi-zero>

SOLANO, V., n.d. *Il quartiere di Monterusciello a Pozzuoli* [foto]. In: Slow News. <https://cdn.slow-news.com/wp-content/uploads/2022/12/Quartiere-Monterusciello-a-Pozzuoli-Rigenerazione-urbana-1024x683-1.jpg>

SOLANO, V., n.d. *Piazza di Curtis* [foto]. In: Slow News. <https://cdn.slow-news.com/wp-content/uploads/2022/12/Monterusciello-Rinnovabili-ABNE-Ilenia-Sesana.jpg>

ŠTASTNÁ, M., ADÁMKOVÁ, D., VINKELHOFEROVÁ, M. HORNÍKOVÁ, I., MERUNKOVÁ, J., ZETĚK, J., 2022. *Sociální zemědělství, Analýza sociálního zemědělství v podmínkách ČR*. Celostátní síť pro venkov, Státní zemědělský fond. https://www.szif.cz/cs/CmDocument?rid=%2Fapa_anon%2Fcs%2Fdokumenty_ke_stazeni%2Fefafd%2Fcsv%2Ftps%2F1513178153662%2F1656582742006.pdf

ÚSTAV VÝZKUMU GLOBÁLNÍ ZMĚNY AV ČR, V.V.I., n.d. *Přírodě blízká adaptační opatření ve městech, Komunitní zahrady*. <http://www.opatreni-adaptace.cz/projects/komunitni-zahrady/>

VALEŠKA, J., KETTNEROVÁ, M., PAŘÍZKOVÁ, K., FRÉLICOVÁ, V., 2013. *Komunitou podporované zemědělství, Cesta k partnerství mezi spotřebitelem a zemědělcem*. ZO ČSOP Veronica, PRO-BIO LIGA. <https://www.veronica.cz/publikace-ke-stazeni?i=106>

VISONE, P., 2019. *Progetto MAC Monterusciello Agro City, al via il terzo ciclo di corsi di formazione (Fotografie ze vzdělávacího kurzu MAC)* [foto]. In: Iniziativa, Voce Flegrea. <https://www.liniziativa.net/progetto-mac-monterusciello-agro-city-al-via-il-terzo-ciclo-di-corsi-di-formazione/>

ŽĎÁR NAD SÁZAVOU, 2021. *Zásady regeneračního zemědělství na zemědělské půdě ve vlastnictví města Žďáru nad Sázavou*. <https://www.zdarns.cz/mesto-zdar/zasady-regeneracniho-zemedelstvi>

Vídeňský gender mainstreaming

BAUER, U., 2023, 2.2. Osobní komunikace [Interview].

BAUER, U., 2009. Gender Mainstreaming in Vienna. How the Gender Perspective Can Raise the Quality of Life in a Big City. *Kvinder, Køn & Forskning*, 3–4, 64–70. <https://doi.org/10.7146/kkf.v0i3-4.27973>

BAUER, U., FÜHRER, P. (2021). *Gender Mainstreaming made easy—A manual*. Section for Gender Mainstreaming. <https://www.wien.gv.at/english/administration/gendermainstreaming/principles/manual.html>

BURG VAN DER, N., 2010. *Reserved seat sign in the UBahn in Vienna* [foto]. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Priority_seat_signs_in_Vienna_U-Bahn_train_2010.jpg

IPSOS, 2022. *Češi a SDGs: Roste důraz na dostupné energie a také mír a spravedlnost*. <https://www.ipsos.com/cs-cz/cesi-sdgs-roste-duraz-na-dostupne-energie-take-mir-spravedlnost>

CITY OF VIENNA, n.d. *Department for Gender Mainstreaming*. <https://www.wien.gv.at/english/administration/gendermainstreaming/office.html>

CITY OF VIENNA, n.d. *Municipal Department 57—Vienna Women's Affairs (MA 57)*. <https://www.wien.gv.at/english/social/women/department/>

ECONOMIST INTELLIGENCE UNIT, 2022. *The Global Liveability Index 2022: Recovery and Hardship*. https://pages.eiu.com/rs/753-RIQ-438/images/Liveability-free-report-V13-revised.pdf?mkt_tok=NzUzLVJJUS00MzgAAAGJ8xf9QbQUo6_udqRvUzzwry7GSFbvKaShEJ8OAC-tf2Nwp4bA8qvv83ltio6gqBcSjDcrzQk2TL_ORu2EILPKGtLewigrS17VtQafViU4sCij1w

EUROPEAN INSTITUTE FOR GENDER EQUALITY, 2022. *Gender Equality Index | 2022*. <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2022/CZ>

FERRAROVÁ, E. (2023, 6.2.). Osobní komunikace [Interview].

FÓRUM 50 %, n.d. *Gender mainstreaming ve městech a obcích*. <https://padesatprocent.cz/cz/prilezitosti/rovnost-zen-a-muzu-v-obcich/gender-mainstreaming-ve-mestech-a-obcich>

GUGERELL, P., 2015. *Einsiedlerpark* [foto]. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Wien_05_Einsiedlerpark_d.jpg

GUGERELL, P., 2015. *Mariahilfer Straße* [foto]. https://de.wikipedia.org/wiki/Mariahilfer_Stra%C3%9Fe#/media/Datei:Wien_07_Mariahilfer_Stra%C3%9Fe_Shopping_f.jpg

GUGERELL, P., 2013. *Mariahilfer Straße* [foto]. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Wien_06_Mariahilfer_Stra%C3%9Fe_065_a.jpg

JACKOWSKA, O., NOVAS FERRADÁS, M., 2022. Who owns public spaces? The trailblazer exhibition on women's everyday life in the City of Vienna (1991). *Planning Perspectives*, 0(0), 1–27. <https://doi.org/10.1080/02665433.2022.2074526>

KHOSLA, P., & BARTH, B., 2008. *Gender in local government: A sourcebook for trainers*. United Nations Human Settlements Programme. <https://unhabitat.org/gender-in-local-government-a-sourcebook-for-trainers-0>

MERCER, 2019. *Quality of Living City Ranking*. <https://mobilityexchange.mercer.com/Insights/quality-of-living-rankings>

MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ, 2021. *Druhý Dobrovolný národní průzkum Agendy 2030 v České republice*. [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/narodni_dobrovolny_prezkum/\\$FILE/OUR-Narodni_dobrovolny_prezkum_CR-20210615.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/narodni_dobrovolny_prezkum/$FILE/OUR-Narodni_dobrovolny_prezkum_CR-20210615.pdf)

OLIWA, R. 2015. *Gay traffic lights in Vienna* [foto]. <https://www.flickr.com/photos/r-a-d-e-k/21548458509>

SÁNCHEZ DE MADARIAGA, I., ROBERTS, M., 2013. *Fair shared cities: The impact of gender planning in Europe*. Ashgate Pub. Company.

Komunitní energetika

Metodiky

ANDER, M., SEDLÁK, M., 2022. *Komunální energetika, krok za krokem k energetickým společenstvím*. Svaz moderní energetiky, BIC Brno.
https://www.modernienergetika.cz/wp-content/uploads/2022/06/20220701_Manual-Komunitni-energetika-krok-za-krokem.pdf

AITCHINSON, A., 2009. *Incentivising local green businesses in Devon* [foto]. Ashden, Climate Visuals.
<https://climatevisuals.org/search/?searchQuery=renewable>

CARAMIZARU, A., UIHLEIN, A., 2020. *Energy communities: an overview of energy and social innovation*. JRC Science for Policy Report, European Commission.
https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC119433/energy_communities_report_final.pdf

ENERGY CITIES, FRIENDS OF THE EARTH EUROPE, GREENPEACE, RESCOOP.EU, HNUTÍ DUHA, n.d. *Jak využít potenciál komunitní obnovitelné energie*.
https://hnutiduha.cz/sites/default/files/publikace/2019/12/2019-brozura_community_energy_210x210_hd_web.pdf

Zdroje

ELEKTRINA NAZELENO, 2019. *Jak se žije v eko obci? Vypravte se s námi do Kněžic* [foto].
<https://elektrinanazelelo.cz/jak-se-zije-v-eko-obci-vypravte-se-s-nami-do-knezic/>

EVROPSKÁ KOMISE, 2022. *Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European economic and social committee and the Committee of the regions, REPower EU: Joint European Action for more affordable, secure and sustainable energy*. COM(2022) 108 final.
https://energy.ec.europa.eu/system/files/2022-03/REPowerEU_Communication_with_Annexes_EN.pdf

EVROPSKÁ KOMISE, n.d. *Zelená dohoda pro Evropu, Snaha stát se prvním klimaticky neutrálním kontinentem*.
https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_cs

EVROPSKÁ KOMISE, n.d. *Solar energy*. Evropská komise.
https://energy.ec.europa.eu/topics/renewable-energy/solar-energy_en

EVROPSKÁ KOMISE, nd *National energy and climate plans (NECPs)*. Evropská komise.
https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-strategy/national-energy-and-climate-plans-necps_en

EVROPSKÝ PARLAMENT, RADA EU, 2019. *Směrice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/944 ze dne 5. června 2019 o společných pravidlech pro vnitřní trh s elektřinou a o změně směrnice 2012/27/EU (přepřacované znění)*. L 158/125. Úřední věstník Evropské unie. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:32019L0944&from=EN>

EVROPSKÝ PARLAMENT, RADA EU, 2018. *Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2018/2001 ze dne 11. prosince 2018 o podpoře využívání energie z obnovitelných zdrojů (přepřacované znění)*. L328/82. Úřední věstník Evropské unie. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:32018L2001&from=EN>

EVROPSKÁ RADA, 2023. *Balíček „Fit for 55“*. Evropská rada.
<https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/green-deal/fit-for-55-the-eu-plan-for-a-green-transition/>

FRANK BOLD, 2021. *Potenciál komunitní energetiky z obnovitelných zdrojů ČR*.
https://frankbold.org/sites/default/files/zpravodaj/potencial_komunitni_energetiky__web_0.pdf

GONZ DDL, 2019. *Ilustrativní fotka* [foto]. Unsplash. <https://unsplash.com/photos/a1Lm99Kkqtg>

HNUTÍ DUHA, 2021. *Komunitní energetika, Obnovitelné zdroje energie pro obce*. Podzim 2021. Jihomoravský kraj. https://www.nsmascr.cz/e_download.php?file=data/multipage/editor/editor-61-872-cs_3.pdf&original=Komunitn%C3%AD

HNUTÍ DUHA, 2020. *Obecní obnovitelné zdroje energie: Přehled českých projektů*. https://hnutiduha.cz/sites/default/files/publikace/2021/01/obecni_obnovitelne_zdroje_energie.pdf

HRUBÝ, M., KOCŮREK, LIEDERMANN, P., MACENAUER, M., MODLITBA, P., TOUFAR, J., WEBER, J. 2021. *Studie potenciálu komunitní energetiky v obcích a bytových domech ČR*. EGÚ Brno. https://frankbold.org/sites/default/files/publikace/studie_egu_brno_-_komunitni_energetika.pdf

MPO ČR, 2023. *Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 406/2000 Sb., o hospodaření energií, ve znění pozdějších předpisů*. Úřad vlády ČR. <https://odok.cz/portal/veklep/material/KORNCKUGPN1S/>

PRAŽSKÉ SPOLEČENSTVÍ OBNOVITELNÉ ENERGIE, 2022. *Strategie rozvoje společnosti 2022–2026*. <https://prazskespolecenstvi.cz/wp-content/uploads/2022/10/psoe-strategie-rozvoje-spolecnosti-2022-2026-1.pdf>

VLÁDA ČR, 2022. *Plán legislativních prací vlády na zbývající část roku 2022*. https://www.vlada.cz/assets/ppov/lrv/dokumenty/Plan_legislativnich_praci_vlady_2024.pdf

ZACHOVÁ, A., 2020. *Vyrábět elektřinu může každý. Evropa sází na komunitní energetiku*. EURACTIV.cz. <https://euractiv.cz/section/energetika/linksdossier/vyrabet-elektřinu-muze-kazdy-evropa-sazi-na-komunitni-energetiku/>

Strategický a zodpovědný přístup Jihomoravského kraje k veřejným zakázkám

Rozhovor s Jakubem Váňou, vedoucím oddělení veřejných zakázek Odboru investic KÚ JMK. Následující interview proběhlo 18. 2. 2023.

1. Je Vám znám pojem SDGs, tedy Cíle udržitelného rozvoje? Zohledňovali jste nějak tento koncept ve své práci?

Ano, cíle jsou mi (nám) známy a vnímáme, že udržitelné postupy při zadávání veřejných zakázek jsou jedním z dílčích cílů. V rámci naší činnosti jsme pracovali s normou ISO 20400 Udržitelné nakupování, která cíle rovněž reflektuje a v podstatě představuje návod, jak udržitelné nakupování implementovat v organizaci. Obecně si myslím, že SDGs buď mohou představovat dobré východisko pro formulaci cílů či priorit konkrétního zadavatele, nebo k obdobným cílům v dnešní době zadavatel dospěje i vlastní úvahou, pokud se udržitelným nakupováním bude vážněji zabývat, takže mohou sloužit i jako určitý ukazatel, zda jde zadavatel ve svých úvahách správným směrem.

2. Je vaše strategie „politicky stabilní“? Odolává změnám v politickém vedení kraje? Jak tuto stabilitu případně zajišťujete?

Strategie zatím existuje druhé volební období, přijata byla zcela jiným politickým vedením, stávající zatím každoročně schvaluje vyhodnocení plnění cílů a v řádu několika týdnů mu chceme předložit aktualizaci strategie, která bude zahrnovat některá nová témata. Mám za to, že tak, jak je strategie napsána, nedává prakticky žádnému myslitelnému politickému složení vedení kraje v dnešní době smysl ji nepodpořit. Ale je třeba říct, že veškeré aktivity spojené se strategickým a odpovědným veřejným zadáváním vychází zespodu – primárně z našeho oddělení veřejných zakázek. Nebyla a není po nich poptávka ani ze strany vedení kraje, ani vedení krajského úřadu. Ani není poptávka po informacích zda či jak je strategie naplňována. Zkrátka je jednou za rok schválena zpráva o jejím plnění, a brzy věřím i její aktualizace, ale nevedeme v této oblasti s politickým vedením nějakou intenzivnější debatu, byť jsme se ji několikrát snažili vyvolat.

3. Jaký je podle Vás dopad strategického přístupu kraje na jeho území – dochází k nějakému regionálnímu benefitu? Přináší to něco konkrétního na územní úrovni?

Benefitem mohou být konkrétní realizované veřejné zakázky kraje. Zároveň jde kraj příkladem, který mohou další zadavatelé následovat bez toho, aby museli začínat úplně od nuly. Na významu to teoreticky mohlo nabýt poté,

co se v zákoně o zadávání veřejných zakázek objevily zásady sociálně a environmentálně odpovědného zadávání a inovací. Snažili jsme se o této problematice informovat i obce na území kraje a nabízet např. školení nebo podpůrné materiály, ale je třeba dodat, že poptávka po informacích je minimální – z mého pohledu to souvisí s nároky na odbornost, které zmiňuji v další odpovědi.

4. Jaké hlavní překážky vám stály a stojí v cestě při přípravě konceptu a jeho realizaci? Jaké máte hlavní potřeby do budoucna?

Překážkou je náročnost – odborná, personální, časová – oblasti veřejného zadávání. Postupně se sice daří upozadřovat dřívější čistě formální pojetí zadávání, kdy byla v hlavní roli správnost zadávacího procesu a jeho právní stránka. Stále více zadavatelů se začíná zaměřovat na to podstatné – tedy výsledky a dopady svých nákupů. To s sebou ovšem nese obrovské nároky na to, že je stále třeba mít zajištěnu odbornost i v té právní a formální oblasti, ale zároveň i odbornost v jednotlivých oblastech (klíčových) nákupů, udržitelnosti, znalosti trhu, contract managementu, vyjednávání apod. Těmito odbornostmi nedisponujeme ani my, jako větší zadavatel, natož potom stovky či tisíce ještě výrazně menších zadavatelů (vidíme to na příkladu příspěvkových organizací kraje, malých obcí apod.). Ti zpravidla nemají vůbec žádný specializovaný aparát, který by se veřejným nákupům věnoval, je to jen dílčí agenda někoho, jehož odbornost je zcela jinde. Takoví zadavatelé potom zpravidla nemají ani potřebu ani možnost jít hlouběji ke strategickému uchopení či udržitelnému nakupování, jelikož obě tyto složky nároky na už tak chybějící odbornost ještě prohlubují.

I u nás bude největší výzva – potřeba jít s dobou a naučit se novým „řemeslům“, která jsou nezbytná k tomu, abychom se mohli dále posouvat – zmíněný contract management, efektivní analýzy trhu, komunikace a spolupráce s dodavateli, sledování, vyhodnocování a měření dopadů odpovědného zadávání atd.

5. Znáte nějaká obdobná řešení, jako je to vaše (například v jiných krajích, městech, vesnicích)?

Zejména v rámci Platformy odpovědného veřejného zadávání pod hlavičkou MPSV (<https://www.sovz.cz/platforma-odpovedneho-verejneho-zadavani/>) jsme v kontaktu s řadou dalších zadavatelů, kteří o veřejných nákupech uvažují obdobně jako my – v Brně jsou to zejména univerzity (MUNI, VUT), z dalších krajů Plzeňský, Liberecký či Královohradecký, z měst třeba i některá menší – Jičín, Příbram, Chomutov. Řada těchto zadavatelů má vlastní strategii, či jinak formálně uchopený a ukotvený udržitelný přístup ke svým nákupům.

6. Co je potřeba pro to, aby se vaše užitečné řešení přeneslo jinam? Co je třeba udělat, aby jej převzaly obce?

Odbornost, personální a časové kapacity, a odpovědný a aktivní přístup osob, které jsou za nákupy organizace odpovědné. I u nás stojí celý přístup na nadšení několika málo jedinců, kteří jsou (troufám si říct) vnímáni jako leadeři, kteří jsou následováni ostatními.

7. Jak zajišťujete životaschopnost strategie?

Jejím naplňováním, plněním dílčích úkolů, hledáním příležitostí pro naplňování priorit a cílů u konkrétních veřejných zakázek, sdílením dobré (i špatné) praxe s kolegy zadavateli a (odbornou) veřejností – aktuálně je krajský úřad a postupně i stále více zaměstnanců včetně mě a mých kolegů aktivních na LinkedInu, pravidelným vyhodnocováním plnění strategie, nyní i její aktualizací o nová témata a výzvy.

8. Co může váš koncept ohrozit? Co by se muselo stát, aby tento přístup přestal fungovat?

Bohužel ani u nás není koncept stále zcela pevně implementován a odvíjí se od aktivit několika málo osob, takže ztrátou těchto klíčových pracovníků by byl jistě ohrožen, respektive by byl zpomalen jeho další rozvoj (nevěřím, že by se zcela vytratil).

FRČEK, V., 2021. *Hodnota veřejných zakázek vzrostla na 715 miliard korun*. Ministerstvo pro místní rozvoj. <https://www.mmr.cz/cs/ostatni/web/novinky/mmr-hodnota-verejnych-zakazek-vzrostla-na-715-mili>

INSTITUT ODPOVĚDNÉHO VEŘEJNÉHO ZADÁVÁNÍ, 2021. Report plnění opatření a postupů odpovědného přístupu. In: *Odpovědné veřejné zadávání*. https://institut.sovz.cz/wp-content/uploads/2020/12/JMK_Report_prezentace-OVZ.pdf

JIHOMORAVSKÝ KRAJ, 2023. *Jihomoravský kraj plánuje prostavět 3 miliardy korun* [foto]. <https://www.jmk.cz/content/28069>

JIHOMORAVSKÝ KRAJ, 2023. *Jihomoravský kraj slavnostně otevřel dětskou léčebnu se speleoterapií. První pacienti přijedou v březnu* [foto]. <https://www.jmk.cz/content/28098>

JIHOMORAVSKÝ KRAJ, n.d. *Strategické dokumenty*. <https://www.jmk.cz/content/8573>

KRAJSKÝ ÚŘAD JIHOMORAVSKÉHO KRAJE, 2020a. *Odpovědné veřejné zadávání. Protikorupční portál Jihomoravského kraje*. <https://krajbezkorupce.kr-jihomoravsky.cz/Articles/2339-2-Odpovedne+verejne+zadavani.aspx>

KRAJSKÝ ÚŘAD JIHOMORAVSKÉHO KRAJE, 2020b. *Strategický a odpovědný přístup Jihomoravského kraje k veřejným zakázkám*. <https://krajbezkorupce.kr-jihomoravsky.cz/Uploads/2497-7-Strategie+OVZpdf.aspx>

KRAJSKÝ ÚŘAD JIHOMORAVSKÉHO KRAJE, 2020c. *Předběžné oznámení: Výměna oken v budově Žerotínovo náměstí 3, Brno a rekonstrukce světlíků na střeše budovy Žerotínovo náměstí 3, Brno. Protikorupční portál Jihomoravského kraje*. https://zakazky.krajbezkorupce.cz/advic_display_74.html

MPSV ČR, 2021. *Jihomoravský kraj: Výměna, oprava a repasování oken s cirkulárními a sociálními principy. Odpovědné veřejné zadávání*. https://www.sovz.cz/wp-content/uploads/2022/02/sovz_case_studies_jmk_vymena-oken.pdf

MPSV ČR, n.d. *Odpovědné veřejné zadávání*. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. [https://spolecne-udrzitelne.cz/z-praxe/libereckou-krajskou-nemocnici-ceka-rozsahla-rekonstrukce-splnovat-bude-podminky-odpovedneho-verejneho-zadavani?page=2](https://www.sovz.cz/o-projektu/SPOLEČNĚ UDRŽITELNĚ, n.d. Libereckou krajskou nemocnici čeká rozsáhlá rekonstrukce, splňovat bude podmínky odpovědného veřejného zadávání)

VEŘEJNÉ ZAKÁZKY, 2021. *Titulní strana časopisu* [foto]. <https://www.zakazky.eu/archiv/cislo/2021/3>

VLÁDA ČR, 2017. *USNESENÍ VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY ze dne 24. července 2017 č. 531 o Pravidlech uplatňování odpovědného přístupu při zadávání veřejných zakázek a nákupech státní správy a samosprávy*. https://sovz.cz/wp-content/uploads/2017/08/usneseni-531_2017.pdf

Pražský cirkulární sken

CIRCLE ECONOMY, INCIEN, 2019. *Cirkulární sken Praha. Financováno TAČR v rámci programu ETA*. https://incien.org/wp-content/uploads/2021/06/Cirkula%CC%81rni%CC%81-sken-Praha_CZ.pdf

CIRCLE ECONOMY, n.d. *Our method: The Circle city scan*. <https://www.circle-economy.com/programmes/cities/services>

ČSÚ, 2021. *Příjmy a životní podmínky domácností – 2021*. <https://www.czso.cz/csu/czso/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-r4hlvpcwox>

ČSÚ, 2012. *V českých městech žijí skoro tři čtvrtiny obyvatelstva. Statistika & My, 4/2012*. https://www.czso.cz/documents/10180/20555415/1804120426_27.pdf/d216b1ce-ec0d-48c5-bff1-7124f5a925a7?version=1.0

INCIEN, n. d. *Cirkulární vs. lineární ekonomika* [obrázek]. <https://incien.org/wp-content/uploads/2018/02/ce-od-peti.png>

MAGISTRÁT HLAVNÍHO MĚSTA PRAHA, 2022. *Cirkulární Praha 2030 – Strategie hl.m.Prahy pro přechod na města cirkulární ekonomiku*. <https://klima.praha.eu/DATA/Dokumenty/Cirkularni-Praha-2030-Strategie-CE.pdf>

MŽP ČR, 2021. *Strategický rámec cirkulární ekonomiky České republiky 2040*. [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/cirkularni_cesko/\\$FILE/OODP-Cirkularni_Cesko_2040_web-20220201.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/cirkularni_cesko/$FILE/OODP-Cirkularni_Cesko_2040_web-20220201.pdf)

OECD, 2018. *OECD HIGHLIGHTS – Global Material Resources Outlook to 2060 – Economic Drivers and Environmental Consequences*. <https://www.oecd.org/environment/waste/highlights-global-material-resources-outlook-to-2060.pdf>

OSN, 2018. *United Nations projects an increase in the world's urban population*. <https://www.un.org/en/academic-impact/united-nations-projects-increase-worlds-urban-population>

Rozhovory:

Mgr. Alexandra Talpasová, koordinátorka cirkulární ekonomiky MHMP

Ing. Martin Trnka, Pražské služby a.s.

Soňa Klepek Jonášová, zakladatelka INCIEN

Integrovaný přístup k regeneraci a managementu evropsky významné lokality v Uherském Hradišti

BANAŠ, M., 2010. Posouzení vlivu záměru „Park Rochus – komponovaná krajina“ na evropsky významné lokality a ptačí oblasti podle § 45i zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění. – Ms. Depon. in: *Park Rochus, o.p.s. Uherské Hradiště*.

BLAHŮŠEK, J. A KOL. Výroční zprávy

Park Rochus, o.p.s., za rok 2011, 2012, 2014, 2015, 2020, 2021. https://www.parkrochus.cz/dokumenty/*

ČSOP ZO č. 60/14 Via Hulín, 2022. *Přírodní památka Rochus In: Chráněná území Zlínského kraje*. <https://nature.hyperlink.cz/>

EVROPSKÁ KOMISE, 2023. *Často kladené otázky týkající se sítě Natura 2000*. *Dostupné on-line.

https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/faq_cs.htm

GOTTWALD, A., 2012. Doplnující průzkum motýlů v Parku Rochus v závislosti na managementu území. Závěrečná zpráva. – Ms. Depon. in: *Park Rochus, o.p.s. Uherské Hradiště*.

PAVELČÍK, P., TŘEBICKÝ, V., 2014. Zhodnocení revitalizace přírodního areálu Park Rochus v kontextu udržitelného rozvoje Uherského Hradiště. *Uherské Hradiště: Park Rochus, 40 s.* ISBN 978-80-260-5671-3.

PAVELČÍKOVÁ, L., PAVELČÍK, P., 2012. Plán péče o přírodní památku Rochus (návrh na vyhlášení) na období 2013–2023. *Depon. in Krajský úřad Zlínského kraje*.

PSOTOVÁ, H., 2013. Evropsky významná lokalita Rochus – hledání udržitelného způsobu využití – In: *Sborník z konference „Environmentální hodnocení v krajině (SEA/EIA)“ se zaměřením na problematiku rekreace a ochrana přírody*, 1.–2.5. 2013, hotel Santon u Brněnské přehrady, s. 3–6.

STAVBAWEB, 2017. Přeměna bývalého vojenského cvičiště získala ocenění Stavba roku 2016 v Uherském Hradišti. <https://www.stavbaweb.cz/park-rochus-17326/clanek.html>

ZÁBRANSKÁ, D., 2017. Management lokality – zvyšování biodiverzity v důsledku šetrného využívání krajiny a hospodaření, 60–72. – In: *Kolektiv autorů (2017), Sborník průzkumů a zásahů 2015*. Ms. Depon. in: *Park Rochus, o.p.s. Uherské Hradiště*

Valašskokloboucké podnikatelské centrum

Rozhovory:

Rozhovor s Petrem Kozlem, nar. 1976, jednatel VPC 2016 – dosud, Valašské Klobouky 9. 2. 2023

Rozhovor s Bronislavou Kuliškovou, nar. 1969, jednatelka VPC 2007–2011, předsedkyně dozorčí rady 2016 – dosud, 19. 1. 2023.

Rozhovor s Janou Fialovou, koordinátorka Zdravého města a Agendy 21, 19. 1. 2023.

Rozhovor s Josefem Bělaškou, nar. 1986, starosta Valašských Klobouků 2022 – dosud, Valašské Klobouky 9. 2. 2023

Anonymní dotazování občanů, Valašské Klobouky, 9. 2. 2023

KOLEKTIV AUTORŮ PRO MA21, 2022. *Audit udržitelného rozvoje města Valašské Klobouky. Kapitola 6 – Místní ekonomika a podnikání*.

KOZEL, P., 2019. *Valašskokloboucké podnikatelské centrum*. Valašské Klobouky.

https://www.valasskeklobouky.cz/assets/File.ashx?id_org=17631&id_dokumenty=468005

PAVLOVSKÝ, T., KUBAČKA, J., 2020. *Ekonomicko-urbanistická studie zintenzivnění městské zástavby Valašské Klobouky*. https://www.valasskeklobouky.cz/assets/File.ashx?id_org=17631&id_dokumenty=476401

TECHNOLOGICKÉ INFORMAČNÍ CENTRUM, 2020. *Vouchery asistence pomohou firmám i institucím ve Zlínském kraji rozjet strategické projekty*.
<https://www.ticzlin.cz/vouchery-asistence-pomohou-firmam-i-institucim-ve-zlinskem-kraji-rozjet-strategicke-projekty/>

VALAŠSKÉ KLOBOUKY, 2021. *Strategie města Valašské Klobouky 2030*. Valašské Klobouky.
https://www.valasskeklobouky.cz/assets/File.ashx?id_org=17631&id_dokumenty=474728

VALAŠSKÉ KLOBOUKY, 2010. *Druhá etapa výstavby podnikatelského inkubátoru ve Valašských Kloboukách*.
https://www.valasskeklobouky.cz/vismo/galerie2.asp?id_org=17631&id_galerie=14191&n=druha-etapa-vystavby-podnikatelskeho-inkubatoru-ve-valasskych-kloboukach

VALAŠSKÉ KLOBOUKY, n.d. *Výroční zprávy za roky 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022*.
<https://www.valasskeklobouky.cz/vyrocnizprava-mesta/ds-20618/p1=36005>

VALAŠSKOKLOBOUCKÉ PODNIKATELSKÉ CENTRUM, 2023. *Další ročník akcelérátoru Můj první milion odstartoval. Vítěznému podnikatelskému nápadu nabízí 70000 Kč, mentoring a možnost získat investici až 1 500 000 Kč*.
<http://www.vpcsro.eu/dalsi-rocnik-akceleratoru-muj-prvni-milion-odstartoval-viteznemu-podnikatelskemu-napadu-nabizi-70000-kc-mentoring-a-moznost-ziskat-investici-az-1-500-000-kc/>

ZLÍNSKÝ KRAJ, 2022. *Podpora podnikání a inovací*. <https://www.kr-zlinsky.cz/podpora-podnikani-a-inovaci-cl-3825.html>

ZVONKOVÁ, L., 2022. *Valašské Klobouky představily Dům na rohu*. Valašské Klobouky.
https://www.valasskeklobouky.cz/valasske-klobouky-slavnostne-predstavily-dum-na-rohu/d-478069?fbclid=IwAR3W3MRzDiSU_Bzy7buAkP4WDBp1EXFEbfo0eluv-3HEXkDPghyVkviC64I

ZVONKOVÁ, L., 2010. *Stavba podnikatelského inkubátoru ve Valašských Kloboukách jde do třetí etapy*. Valašské Klobouky.
https://www.valasskeklobouky.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=17631&id=437991&n=stavba-podnikatelskeho-inkubatoru-ve-valasskych-kloboukach-jde-do-treti-etapy

ZVONKOVÁ, L., 2009. *Podnikatelský inkubátor ve Valašských Kloboukách získal dotaci, stavět se začne v září*. Valašské Klobouky. https://www.valasskeklobouky.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=17631&id=335276&n=podnikatelsky-inkubator-ve-valasskych-kloboukach-ziskal-dotaci-stavet-se-zacne-v-zari

ZVONKOVÁ, L., 2009. *Stavba valašskoklobouckého podnikatelského centra odstartovala*. Valašské Klobouky.
https://www.valasskeklobouky.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=17631&id=347494&n=stavba-valasskoklobouckeho-podnikatelskeho-centra-odstartovala

ZVONKOVÁ, L., 2009. *Stavba podnikatelského inkubátoru začala*. Regi3n Valašsko.
<https://www.regionvalassko.cz/stavba-podnikatelskeho-inkubatoru-zacala/>

ZVONKOVÁ, L., 2008. *Podnikatelský inkubátor ve Valašských Kloboukách získal podporu VUT*. Valašské Klobouky.
https://www.valasskeklobouky.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=17631&id=258586&n=podnikatelsky-inkubator-ve-valasskych-kloboukach-ziskal-podporu-vut

SEZNAM OBRÁZKŮ

- Obr. 1** – Česká kobliha, která upravuje původní model Kate Raworthové tak, aby odrážel oblasti, které se bezprostředně týkají důstojného a bezpečného života v České republice. Zdroj: Pábení, 2022
- Obr. 2** – Monterusciello. Foto Valentina Solano
- Obr. 3** – Piazza De Curtis před intervencí. Foto Valentina Solano
- Obr. 4** – Fotografie ze vzdělávacího kurzu MAC. Foto Paolo Visone
- Obr. 5** – Fotografie z rekonstrukce Piazza de Curtis. Foto Dario Chiocca
- Obr. 6** – Zrekonstruované interiéry Piazza De Curtis. Foto Punto Magazine
- Obr. 7** – Veřejná akce v revitalizovaných zemědělských územích. Foto MAC Pozzuoli
- Obr. 8** – Gay semaforey ve Vídni. Foto Radek Oliwa
- Obr. 9** – Gender Mainstreaming made easy—A manual. Zdroj Bauer & Führer, 2021
- Obr. 10** – Označení přednostních sedadel ve vídeňském vlaku U–Bahn 2010. Foto Nils van der Burg
- Obr. 11** – Mariahilfer Straße. Foto Peter Gugerell
- Obr. 12** – Mariahilfer Straße. Foto Peter Gugerell
- Obr. 13** – Einsiedlerpark. Foto Peter Gugerell
- Obr. 14** – Ilustrativní fotografie. Foto Gonzl DDL
- Obr. 15** – Ilustrativní fotografie. Foto Andy Aitchinson / Ashden
- Obr. 16** – Milan Kazda, starosta obce Kněžice. Foto Elekrinanazeleno.cz
- Obr. 17** – Jakub Váňa (uprostřed) se svým týmem. Foto časopis Veřejné zakázky
- Obr. 18** – Představení investičních akcí Jihomoravského kraje pro rok 2023, tzv. Meet the buyer. Foto Jihomoravský kraj
- Obr. 19** – Dětská léčebna se speleoterapií v Ostrově u Macochy. Foto Jihomoravský kraj
- Obr. 20** – Cirkulární vs. lineární ekonomika. Zdroj Institut cirkulární ekonomiky
- Obr. 21** – Ilustrace priorit strategie Cirkulární Česko 2040. Zdroj MŽP ČR
- Obr. 22** – Ilustrace materiálových toků z cirkulárního skenu Prahy. Zdroj Circle economy & INCIEN
- Obr. 23** – Letecký pohled na návrší s budoucím areálem Parku Rochus od řeky Moravy (2010). Plocha areálu se nachází pod kaplí sv. Rocha. Foto Archiv města Uherské Hradiště
- Obr. 24** – Urbanistická koncepce jednotlivých ploch a aktivit v areálu (komplexní využití území, upřesněný návrh z r. 2009). Zdroj Archiv města Uherské Hradiště
- Obr. 25** – Letecký pohled na Park Rochus a Přírodní památku Rochus (uprostřed). V pozadí vpravo budovy skanzenu na okraji parku. Foto Archiv Park Rochus, o.p.s.
- Obr. 26** – Expozice lidového stavitelství (skanzen) v areálu Parku Rochus. Foto Archiv Park Rochus, o.p.s.
- Obr. 27** – Akce pro veřejnost v Parku a Skanzenu Rochus zahrnují řadu témat a jsou určeny všem věkovým skupinám. Foto Archiv Park Rochus, o.p.s.
- Obr. 28** – Původní stav Zákostelí. Foto Valašskokloboucké podnikatelské centrum
- Obr. 29** – Zákostelí po rekonstrukci. Foto Valašskokloboucké podnikatelské centrum
- Obr. 30** – Urbanisticko-ekonomické studie zintenzivnění městské zástavby Valašské Klobouky. Zdroj Pavlovský & Kubačka
- Obr. 31** – Dům na rohu před rekonstrukcí. Foto Valašsko kloboucké podnikatelské centrum
- Obr. 32** – Dům na rohu po rekonstrukci, navrhovaný bytový dům. Foto Valašsko kloboucké podnikatelské centrum

